Portrete în dialog

ebook
HUMANITAS

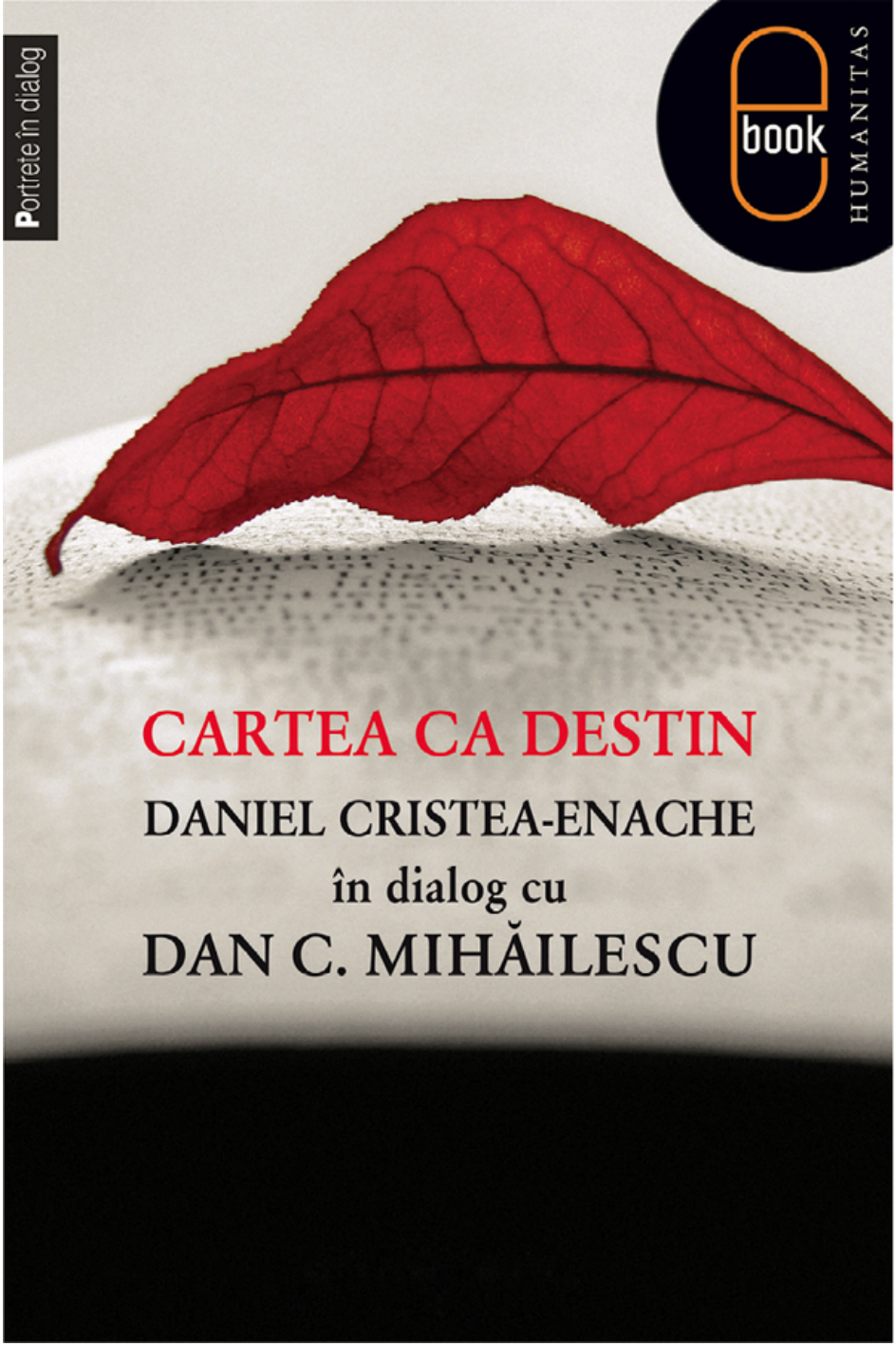

CARTEA CA DESTIN

DANIEL CRISTEA-ENACHE

în dialog cu

DAN C. MIHĂILESCU

Dan C. Mihăilescu este critic şi istoric literar. A fost cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“ şi a editat suplimentul cultural *Litere, arte & idei* de la *Cotidianul*. Obţine Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Perspective eminesciene.* A publicat 16 volume de eseuri (printre care *Stângăcii de dreapta*, *Îndreptări de stânga*, ciclul *Viaţa literară*, *Despre omul din scrisori. Mihai Eminescu*, *I.L. Caragiale şi caligrafia plăcerii: Despre eul din scrisori*), a tradus din Jean-François Revel, Eugène Ionesco, Emmanuel Todd, Vladimir Bukovski ş.a., a deţinut rubrici în revistele *Luceafărul*, *Transilvania*, *22*, *Idei în dialog*, *România literară*, *Ziarul de duminică*, *Dilema veche*, precum şi în *Evenimentul zilei* şi *Jurnalul Naţional*. Din anul 2000 este realizatorul emisiunii *Omul care aduce cartea*, la ProTV. Printre preocupările sale constante se află literatura memorialistică şi epistolară. Cea mai recentă carte a sa este *Jurnal pieziş* (Humanitas, 2012).

Daniel Cristea-Enache a debutat cu *Concert de deschidere*, şi-a luat doctoratul cu o lucrare despre viaţa şi opera lui Ion D. Sîrbu (*Un om din Est*), a realizat volume de convorbiri cu Ileana Mălăncioiu şi Octavian Paler, a scris un eseu despre poezia lui Nichita Stănescu (*Lyrica magna*) şi a făcut în *Cinematograful gol* „reportaj intim“, cu formula lui Radu Cosaşu. A mai publicat două volume de cronică literară şi ar vrea să dea o Istorie a literaturii române.

DANIEL CRISTEA-ENACHE ÎN DIALOG CU DAN C. MIHĂILESCU
Cartea ca destin

Foto copertă: © Dleonis | Dreamstime.com

© Humanitas, 2013 (ediţia print)
© Humanitas, 2013 (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-4099-4 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

CARTEA CA DESTIN

DANIEL CRISTEA-ENACHE

în dialog cu

DAN C. MIHĂILESCU

Argument

Cartea de faţă este o carte de convorbiri cu un intelectual strălucit şi un om deosebit. Din fericire, cele două „laturi“ fac una şi nu există, ca în alte cazuri întristătoare, o relaţie de excludere reciprocă. Întâlnim intelectuali care *nu* sunt oameni deosebiţi; şi oameni deosebiţi care *nu* sunt intelectuali străluciţi. Un critic are datoria de a recunoaşte intelectualul de vârf: e în fişa oficiului său evaluator, e meseria lui să-l recunoască. Însă acelaşi critic (mă refer la mine) poate recunoaşte şi omul deosebit, cel „ascuns“ după textele şi cărţile sale; şi îl poate obliga – cu mult respect, dar ferm – să iasă de acolo cu toată umanitatea lui.

Asta am făcut.

Îmi recunosc vina: aceea de a-l fi scos pe Dan C. Mihăilescu, strălucitul meu coleg, din carapace şi de a-l fi făcut să se înfăţişeze cititorului nu doar pe traiectoria sa critică, ci şi pe traseul lui formativ. Cum o spune şi el, în postfaţa scrisă în stilul inconfundabil, greu găseşti doi oameni cu convingeri atât de diferite. Dar tocmai această diferenţă a făcut mai autentic dialogul nostru şi mai *viu*.

Criticul în armură şi pe lângă care zboară săgeţile (imaginea predilectă a lui Dan C. Mihăilescu despre mine, la concurenţă cu cea a criticului-gospodar) l-a urmărit pe acest *Scriitorinc* retractil şi mefient, timp de patru ani, fără să obosească; iar acum se pot vedea roadele acestui efort.

Nu e foarte greu să vorbeşti despre tine; e greu să-l faci pe un intelectual strălucit & om deosebit ca Dan C. Mihăilescu să vorbească despre sine şi despre propriul vector de înţelegere a lumii. Nu doar lumea literară, nu doar spaţiul social în care aceasta se inserează, nu doar politicul, nici doar esteticul, nu doar cărţile şi nu doar oamenii. Am vorbit despre toate pentru a ajunge, progresiv, la un tot (*Scriitorincul*) şi a-l face, dacă nu sută la sută transparent, cel puţin inteligibil, coerent şi unitar.

E motivul pentru care dialogul nu este unul „pe orizontală“, ci gândit, de la bun început, ca o continuă hărţuire şi o nesfârşindă provocare a personajului meu. Eu l-am acoperit cu săgeţi, nu invers; şi a avut eleganţa cavalerească de a nu se „eclipsa“ în nici un moment şi pe nici un subiect, oricât de dificile vor fi fost.

O surpriză, în momentul iniţial, a fost promptitudinea extraordinară a lui Dan C. Mihăilescu. După aceea m-am obişnuit cu ea. Majoritatea „rundelor“ s-au constituit cu întârzierile mele şi cu punctualitatea sa, într-o formă inversată a raportului curent. De obicei, cel mai tânăr „trage“ de cel mai consacrat, iar acesta din urmă „se lasă greu“. Îi mulţumesc lui Dan C. Mihăilescu pentru a-mi fi dat acest reconfortant sentiment: că nu sâcâi, că nu plictisesc, că nu pisălogesc o personalitate.

Toate „rundele“ s-au plimbat, de la unul la celălalt, prin spaţiul virtual. Mâhnirea *Scriitorincului*, din carte şi din postfaţă, că nu-şi poate deschide sufletul până nu facem „un chef în doi“ e de înţeles. Ne-am întâlnit la nişte petreceri ale unor prieteni comuni şi am „chefuit“ suficient pentru a-i deschide şi cele mai ferecate tainiţe ale sufletului; dar convorbirile noastre au fost sobre şi diurne, cum se şi cuvine. Căci eu nu doream să-mi spună Dan C. Mihăilescu numai mie cutare lucru. Eu voiam să spună totul – tuturor.

Fiindcă strălucitul meu coleg & om deosebit este acel tip de intelectual (şi de om) care poate oferi foarte mult cititorilor, din toate generaţiile; şi mai ales celor tineri. Din acest punct de vedere, e o legătură de profunzime între convorbirile cu Octavian Paler şi acestea, care urmează. A şti să răspunzi întrebărilor nepuse ale tinerilor, la vârsta la care întrebările, ca şi răspunsurile, pot fi decisive, e o artă sufletească pe care o au puţini. Dan C. Mihăilescu o deţine, ca şi Octavian Paler, cu diferenţa că regretatul scriitor o exersa şi în cărţile sale, în timp ce criticul nostru, fiind critic literar, o practică la vedere, consistent şi omogen numai aici.

Altfel spus, cititorul acestei cărţi va avea şansa de a lua act de o personalitate pe care, poate, n-a întâlnit-o şi de a o vedea în „directul“ devoalării ei seductive şi acaparatoare. Iar acest lucru se va întâmpla nu numai cu liceenii de azi pe care-i cucereşte *Scriitorincul*, ci şi cu cei de mâine, pe care-i va cuceri. Pe cât mă pricep eu la cărţi, aceasta va cunoaşte mai multe ediţii şi va avea un viitor dincolo de prezentul convorbirilor şi de „rundele“ lor culese la computer şi trimise prin e-mail. Şi nu e ceva mai frumos decât să-mi imaginez cum un adolescent o va lua şi o va citi (gânditor, îngustându-şi ochii, încreţind fruntea) pentru că, într-un fel sau altul, îi va *trebui*. Despre asta cred că este vorba, în filigranul acestei cărţi.

Mă bucur că ea apare la o editură ca Humanitas şi în lectura unui intelectual de fineţea şi rigoarea Lidiei Bodea. Când lucrurile sunt frumoase, sunt frumoase. Cei patru ani de convorbiri cu scântei cu Dan C. Mihăilescu au dus – matematic; fără posibilitatea de a greşi – aici. La o carte care îmi place, mie, foarte mult.

Sper să vă placă şi vouă.

D.C.-E.

O confruntare, o confesiune, un început sau un sfârşit?

— Stimate domnule Dan C. Mihăilescu, m-am întrebat de când ne cunoaştem. Cred că de peste un deceniu. În 1998, venind ca june asistent la Institutul „G. Călinescu“, la recomandarea lui Eugen Simion, v-am găsit acolo, în postura de „veteran“ al cercetării istoriografice. Pe atunci vorbeaţi mai poticnit, dar la fiecare intervenţie stârneaţi hohotele de râs ale colegilor. În atmosfera aceea destul de glacială, dacă nu cenuşie, îmi apăreaţi ca un intelectual extrem de viu. Astfel încât mai târziu, atunci când aţi făcut carieră de showman *la ProTV, am fost unul dintre puţinii oameni care nu s-au mirat defel.*

La scurt timp de la prima noastră întâlnire, ne-am regăsit în tranşeele criticii de întâmpinare. Dvs. eraţi după suplimentul LA&I *(*Litere, arte & idei *prima serie), în timp ce eu scriam primele recenzii pentru* Adevărul literar şi artistic. *În spectrul publicistic, dvs. eraţi plasat la dreapta, în timp ce eu, mai degrabă la stânga. Dar indiferent de această poziţionare (şi care în timp a căpătat, în ce mă priveşte, nuanţe noi, în direcţia unui* centru *ideal), de fiecare dată când aţi vorbit sau aţi scris despre mine, am detectat, pe lângă preţuirea critică, o anume simpatie omenească.*

În debutul acestui volum de convorbiri, v-aş pune deci nişte întrebări-„pilot“. Dincolo de relaţia noastră personalizată, credeţi că doi oameni cu convingeri (politice, religioase, artistice) profund diferite pot comunica în mod real şi se pot înţelege dincolo de bagajul masiv al diferenţelor? Dacă da, în virtutea cărui cod? Care ar putea fi numitorul comun?

Pe de altă parte, cu cine nu se poate dialoga? Cu cine nu merită să faci efortul dialogului?

— Mai întâi, trebuie să ştii că m-a muncit destul de mult ideea acestei cărţi. Flatantă, onorantă, bine provocatoare, nu zic nu, însă îndeajuns de riscantă ca să-mi dea ceva fiori. De obicei, pentru astfel de bucoavne dialogale, ca şi pentru premiile „opera omnia“, trebuie să fii măcar septuagenar, cu opera ca-şi-încheiată. Adică orice titlu de carte ori schimbare biografică marcantă ţi-ai adăuga la CV, capitolaşul pe care ţi-l rezervă istoria literară, verdictul său, esenţa fiinţei tale, a destinului tău profesional – rămân neschimbate. Aşa a fost când ai vorbit cu Octavian Paler şi Ileana Mălăncioiu. Amândoi erau rotunjiţi frumos, etanş, inalterabil. Indiferent ce ar mai fi scris ei, nimic nu le-ar fi modificat semnificativ fişa de dicţionar. Pe când în cazul meu – un om departe de a-şi fi închis evoluţia, care a depins întotdeauna de provocările realului, care la 55 de ani încă nu ştie bine cine este, ce-a fost, ce vrea şi încotro se îndreaptă – orice afirmaţie prezentă poate fi clătinată azi, ruginită mâine, flagrant contrazisă poimâine, riscând să dea un aer de provizorat inutil dialogului nostru. Atât de

multe capricii mi-am permis, aşa de diverse ispite m-au copleşit, atâtea coticiri mi-am anexat – gazetar, istoric literar, cronicar de întâmpinare, traducător, samsar mediatic (*showman*, cum spui), eminescolog, caragialofil, cioranizant, editor, antologator, paseist, cercetător, poet juvenil, eseist liric pătimaş, ori moralist fără voie – încât orice încercare de a mă prinde singur la insectar îmi pare din capul locului o utopie.

Dacă am acceptat în cele din urmă (fără orgoliu, dar… cu mândrie) invitaţia, am făcut-o nu în vederea unui spectacol de personalitate, a unui exhibiţionism narcisiac, a unei succesiuni de pledoarii pro domo, ci a unui sincer – chiar inconfortabil uneori – dialog de idei, dincolo de persoanele noastre. În fond, exact asta am plănuit în anii ’90 să fac eu cu Andrei Pleşu: o carte de convorbiri intitulată *Pe ce lume trăim*, în care să prefirăm mentalităţile şi metehnele româneşti, istoria ideilor politice europene, a formelor politice naţionale ş.a.m.d. N-a fost să fie. Ne-am lăsat amândoi pradă propriilor ispitiri, amăgiri, hachiţe, amânări şi resemnări, cu toate că sunt sigur şi azi că fie şi numai o săptămână de taclale la Tescani ne-ar fi umplut cu vârf şi îndesat o carte cât se poate de incitantă.

Ce-i drept – cu toate că încă mă întreb de ce, după Ileana Mălăncioiu şi Octavian Paler, în loc să *ataci* nume grele ale şaizecismului, mă înfigi tocmai pe mine între colţii confraţilor – am acceptat acest dialog cvasitestamentar mai mult cu gândul la dublul infarct, embolia şi faptul că din trei bypassuri numai unul mai funcţionează în subteranele mele. Cu alte cuvinte, mai bine *ceva acum* decât *nimic mâine*. Când ajungi să te trezeşti în fiecare dimineaţă cu stupoarea (extatică) de a-ţi supravieţui încă o zi, e limpede că orice formă de a-ţi fixa temeinic fiinţa pentru „posteritate“ merită o atenţie cât mai încordată.

Nu ştiu, de fapt, ce vrei: o confruntare, o confesiune, un început sau un sfârşit? Un joc ghiduş, o retrospectivă înduioşată, o dezbatere ţepoasă, un roman de idei, un jurnal afectiv, ceva pasabil, digerabil, frivol sau, dimpotrivă, un pretext de *street fight* literar şi *challenge* ideologic?

Oricum ar fi, ai dreptate: suntem foarte deosebiţi, hăt-departe ca afinităţi, complicităţi, aşteptări, şi nimeni nu cred că ne poate considera încatenaţi în acelaşi lanţ. Nu cred că eul tău palpită aşa de frenetic precum lirismele mele naţionaliste la eminescianitate, trăirismul generaţiei ’27, mistica de tip cioranian, imnica lui Ioan Alexandru, elitismul şi autoritarismul conservator ş.a.m.d. Ce precedente avem în imediata actualitate? Dincolo de volumaşele comerciale ale Ceciliei Caragea, repere intervievistice nu ne pot fi decât dialogurile lui Sorin Antohi cu Adrian Marino, Mihai Şora, Alexandru Zub, Moshe Idel, Virgil Nemoianu. Însă acolo era vorba de conivenţă, adică de consubstanţialitate. La noi, numitorul comun nu este nicidecum identitatea ideologică, ci „numai“ buna voinţă de-a ne coagula contradicţiile. Bunul-simţ ca linie de dialog. Setea de înţelegere reciprocă născută într-un timp al dezbinării alienante, într-un spaţiu al urii generale, în care inconştienţa noastră sinucigaşă jubilează când se alege praful de tot.

Ia să vedem dacă noi putem constitui o excepţie.

— Toate ideile bune, câte le-am avut, mi-au venit dintr-odată. Aşa a fost şi cu proiectul acestei cărţi, care m-a „pocnit“ pe când eram în trafic, la volanul maşinii. De altfel, dvs., care sunteţi un pieton frenetic, ar trebui să aflaţi că în Bucureşti, traficul fiind infernal, şoferii au atâta timp de gândire… În minutul următor, am pus mâna pe telefon, v-am sunat, aţi răspuns, v-am expus ideea, aţi fost, fireşte, surprins, dar după alte câteva minute ne-am înţeles.

E drept că păstram în memorie ecourile – multe şi foarte favorabile – la interviul nostru „clasic“ din Viaţa Românească. *V-aţi devoalat, atunci, cu o jubilaţie care mi-a întrecut toate aşteptările; şi cred că interviul cu pricina rămâne unul dintre cele mai reuşite ale mele. Ce a fost acolo spus pe scurt, schiţat, atins în treacăt, va fi aici dezvoltat, ramificat şi adâncit. Esenţial mi se pare că aveţi lucruri importante, chiar fundamentale, de spus (deşi pe mulţi tonul dvs. ludic îi poate deruta) şi, apoi, că le spuneţi într-un mod cuceritor prin spontaneitate şi vervă intelectuală. Da, nu sunteţi un capitol închis (în sens de* Opera Omnia*) de istorie literară, precum Octavian Paler ori Ileana Mălăncioiu, dar tocmai aici stă una dintre provocările convorbirilor noastre. Mă întrebaţi ce vreau: dezbatere, confruntare, confesiune…? Din toate câte ceva, pentru a putea ajunge la formula greu confundabilă a personalităţii lui* Dan C. *Această personalitate puternică şi proteică m-a atras; şi, deşi e foarte greu de fixat în insectarul tipologic, împreună vom reuşi.*

Formaţi un duo indestructibil cu Tania Radu, dar ştiu că polemizaţi, aproape cotidian şi pe aproape orice temă, cu jumătatea reflexivă, raţională şi hipernuanţată a cuplului. Aţi fost, cumva, iarăşi certat pentru exhibiţionismul anticipat în aceste convorbiri? Cum v-aţi apărat punctul de vedere? Aţi dat vina pe mine?

— Ah, bineînţeles! Întotdeauna au stânjenit-o nesaţiul meu confesiv, impulsurile necontrolate, pofta de-a mă da în stambă, mania aproape masochistă pentru interviurile vampirizante, risipirea mea de nabab inconştient, constant atacat de impulsuri autodistructive. Adevărul e că ne complinim perfect. Ştiu că, de obicei, cuplurile cele mai reuşite sunt însumări armonioase de antinomii, dar chiar aşa naturi contradictorii ca noi doi nu ştiu dacă am mai întâlnit. Amicii cunoscători în cele zodiacale ne-au asigurat că Berbecul (adică dumneaei) şi Săgetătorul fac îndeobşte perechi reuşite, chit că joacă roluri net diferite. Echilibrul unuia cu nemăsura celuilalt, faptul că unul este metodic, sobru, calculat, raţional în toate cele, pe când celălalt cultivă plezirismul, euforia, jovialitatea debordantă, amestecând permanent hedonismul, aiureala narcisiacă, elanurile artiste cu pofta afirmării necontrolate, conduc la un spectacol afectiv dintre cele mai palpitante.

Ne ştim din septembrie 1972, adică din prima zi de facultate. Am fost colegi de bancă patru ani, dar ne-am scris zilnic în tot acest răstimp. O corespondenţă uriaşă, buimăcitoare, plină de impresii despre cărţi, meditaţii juvenile, avânturi şi resemnări premature, proiecte fabuloase. Ce mai, strănepoţii vor avea serios de lucru! Chiar dacă şi gusturile ne sunt antipodice, în literatură, muzică şi film, ca şi în gastronomie (nu şi în teatru, pictură, *loisir* sau vestimentaţie, însă), chiar

dacă severitatea ei în ceea ce mă priveşte (o severitate aplicată invariabil cu tandreţe comprehensivă, mă grăbesc să adaug) s-a încruntat şi încercănat uneori în faţa naturii mele excesive, faptul că ne-am format împreună, că ne-am copt la căldura aceloraşi idei, idealuri, credinţe şi proiecte, că am petrecut laolaltă profesionalul şi domesticul, socialul şi emoţionalul, egofilia încăpăţânată şi îngăduinţa reciprocă – toate acestea ne-au făcut nu doar inseparabili, ci şi invincibili, ca să zic aşa. N-am să uit niciodată figura uluită a bietului miliţian care ne-a găsit la unşpe noaptea, în vara lui 1973, aşezaţi turceşte pe iarba din faţa mitropoliei din Târgovişte, citind din *Psaltirea* lui Dosoftei! Şi cum să-l uit pe Ioan Alexandru vorbind cât se poate de natural cu… vrejii viţei-de-vie, în seara cununiei noastre la biserica din Dumitrana, în 8 mai 1976?

Da, aflând că punem la cale cartea asta, Tania a tăcut o dată mai mult. N-a zis nici nu, nici da. Or, asta înseamnă deja enorm. Aşa că… să mergem mai departe.

De unde consecvenţă, dacă la toate răspântiile carierei se ivea matematic un nod îndrăcit?

— Să mergem… Plezirism, euforie, jovialitate, „aiureală narcisiacă“, iată câteva dintre notele particulare pe care singur vi le puneţi, pentru a vă caracteriza. Totuşi, să spunem cititorilor noştri că v-aţi fi dorit, în aceste convorbiri, un plan sistematic de discuţie, seturi întregi de întrebări puse dintr-odată, astfel încât să le puteţi aborda metodic. Eu m-am gândit, dimpotrivă, că exact un asemenea dialog – aparent – à bâtons rompus*, fără un subplan transparent, se potriveşte unei cărţi vii cu un om viu şi imprevizibil.*

Curios: tocmai dvs., care m-aţi numit un gospodar al criticii literare, aţi fi vrut acum o „metodică“ a dialogului. Nu cumva, sub aparenţa de risipire a activităţilor şi de divergenţă a proiectelor în care aţi fost angrenat, există un anumit mod interior de coagulare? Eu cred că v-aţi exprimat în n registre, dar valorile în care aţi crezut au rămas aceleaşi. Sunteţi oare mai consecvent decât daţi impresia? V-aţi schimbat în mod fundamental, din septembrie 1972 până în septembrie 2009? În plan sentimental, s-a văzut că nu. Dar în plan intelectual?

— Ce-i drept, m-aş fi simţit mai confortabil dacă mi-ai fi dat din capul locului setul de întrebări, astfel încât să ştiu de la început cum să-mi drămuiesc răspunsurile. Ceva de genul: o treime chestii personale şi de familie, o treime destinul profesional, o treime despre critica, teoria şi istoria literară ş.a.m.d. Aşa cum facem acum, întrebare-răspuns, asta mă dezorientează. Nu ştiu încotro şi pe care drum mergem, nu ştiu în ce măsură să răspund acum la subiectul cutare, dacă nu cumva relatarea cu pricina s-ar potrivi mai degrabă în alt context, la altă întrebare, dacă nu cumva articulaţia de aici merită altă configuraţie etc. Pe de altă parte, modul meu de lucru este aidoma fiinţei mele. Precipitat, imprevizibil,

în salturi şi prin jeturi, nicidecum măsurat, pe porţiuni, calm şi calculat. Dacă aş fi avut azi o sută de întrebări, într-o săptămână cartea ar fi fost gata, chiar dacă mi s-ar fi cerut cinci sute de pagini. Aşa cum lucrăm acum, cu o întrebare pe săptămână sau pe lună, totul va dura un an, sau mai mult. Ceea ce, în sine, nu este grav. Grav, adică riscant, e că umorile mele sunt schimbătoare şi sensibile ca puful păpădiei. Dacă aş fi avut toate întrebările înainte, mi-aş fi pliat stările, impulsurile şi capriciile în funcţie de merchezul lor, astfel încât sobrietatea ar fi avut parte de seriozitate, ludicul, de ghiduşii, aluzivul, de francheţe şi tot aşa.

Dar, mă rog, ia să lăsăm lamentaţiile şi să ne facem fiecare treaba potrivit propriei voinţe.

Cum am mai spus nu o dată (cer iertare cititorilor cât de cât familiarizaţi cu *subiectul*, dar într-o carte de acest gen este inevitabil să repeţi ce ai mai declarat deja, parţial, de-a lungul anilor, în varii interviuri), firea mea este esenţial scindată. În afară de ciclotimia banală (care mă face caragialian dimineaţa şi cioranian seara, pesimist resemnat azi şi optimist frenetic mâine), eu am avut dintotdeauna porniri bicefale, de intensităţi egale. Cu disjuncţii flagrante, dar complementare în cele din urmă. De-o parte, jumătatea lirică, romanticoasă, insul sentimental, sangvin şi feeric, axat pe intuiţii, nu pe deliberări echilibrat calculate. Jumătatea cealaltă e bine rânduită, aproape ţărăneşte, cumpănind bine totul, venerând coincidenţa contrariilor, ordinea, disciplina, punctualitatea, stabilitatea.

Totul se explică genetic, iar cazul meu e cât se poate de obişnuit şi explicabil pentru cel care nu dispreţuieşte chiar de tot psihanaliza şi care cunoaşte *biografia* scriitorului român. Pe linie maternă, urbană, de mahala bucureşteană, cu seminţe de caţaoni de pe malurile Borcei, mi-au venit istericalele pitoreşti, nastratinismul, hedonismul hâtru, patima negoţului cu vorbe, apetitul amfitrionic, nestatornicia, risipitorismul efervescent, nepăsarea, alintul feminin, mofturile, schimbările derutante, nervul, nacafaua. Dimpotrivă, dinspre tatăl născut la Conţeşti-Dâmboviţa, fiu de notar liberal, mi s-au vărsat în genom tactul gospodăresc, legătura totală cu forţele pământului, bunul egoism, respectul legii şi al echilibrului, al autorităţii morale şi religioase, cultul ethosului şi al pământului.

La urmă de tot, până şi zodia, Săgetător cu ascendentul în Balanţă, aduce ambivalenţă şi complementaritate: jumătatea de jos înfiptă bine cu copitele-n pământ, în cele trupeşti, stihiale, păcătoase, iar cea de sus – cu arcul şi săgeata către ceruri incerte, fantasme înaripate, aiureli utopice. De la o vreme, îmbătrânind, mă scobor tot mai des în pivniţa ADN-ului, hipnotizat de amestecurile teribile. Îmi inventariez cu un soi de masochism jubilativ asasinii sinucigaşi din familie, dementele, straniile subterane care duc din Ferentari în Mărginimea Sibiului, de la Călăraşi la Titu şi de la Bacău înspre foiala balcanică a machedonilor, prefir cele cinci căsătorii ale maică-mii, făcute anume ca să nu murim de foame, dar cu bărbaţi care nu aveau nici un talent de părinte şi care m-au torpilat pe viaţă cu voinţele lor umilitoare, uneori de o sălbăticie incredibilă şi, oricum, inutilă.

Stai, că m-am depărtat prea tare. Ce spuneai? Consecvenţă, în cazul meu?!? Peste poate! E tot ce poate fi mai străin firii mele. Sigur, o „unitate în diversitate“, cum se spune la manual, există. Mai precis, moralmente, sufleteşte, am rămas aceeaşi plămadă efervescentă – pufoasă, credulă, romanţioasă, însetată de puritate, azururi şi dumnezeire – fascinată de fiinţa şi creaţia lui Ioan Alexandru din 1968, când l-am văzut întâi, până prin 1978–1980. Cum bine spui, valorile fundamentale mi-au rămas aceleaşi, de la fidelitatea conjugală la iubirea românismului, trecând prin cultul binelui, slujirii, solidarităţii şi creativităţii. Intelectual însă, şi mai cu seamă profesional, am mers efectiv din gard în gard, lăsându-mă adeseori în voia apei, dependent aproape invariabil de hotărârile celorlalţi, de capriciile destinului, şubrezenia dosarului, voinţa familiei.

La 17 ani voiam să dau la teologie, dar mi s-a spus că o adevărată cultură teologală se face în laicitate şi că, temperamental, mai bine să rămân afară, la aer, *pe lângă* biserică, nu printre bolţile şi firidele ei. De la 18 la 23 de ani am scris poezie în neştire, ba chiar aveam pregătite două volume pentru tipar, unul prefaţat de Ioan Alexandru (textul, însoţit de câteva mostre, l-am tipărit în *Scrieri de plăcere*). În acelaşi timp, deşi singuratic, retractil şi dospind de complexe de inferioritate, atras de mistică şi de mirajul bibliotecii (nimic nu m-a hipnotizat mai deplin în viaţă decât seria fabuloasă a volumelor din *Patrologia* lui Migne, înşirate în camera de lucru a lui Ioan Alexandru de pe Belgrad nr. 5), am suferit dintotdeauna de nesaţiul publicistic. Aceeaşi manie a presei care a devastat – şi devastează – nouăzeci la sută din energiile scriitorului român. Am debutat la 11 ani în *Scânteia tineretului* cu un articol despre găştile ţigăneşti din jurul cinematografului „Flamura“ de pe Şoseaua Giurgiului. Asta, după ce răspunsesem tot acolo la o anchetă (mi-au dat şi poza!) despre singurătatea adolescentină. În liceu, din 1969 în 1972, Gheorghe Şovu, pe atunci director la „39“ – un om care a avut o influenţă decisivă în destinul meu – m-a plantat secretar de redacţie la revista *Pe-un picior de plai*, unde am făcut de toate, ca-n orice ucenicie, de la editorial, reportaje, poezii şi proze stupide, la machetare, paginare, perierea şpalturilor, stat lângă corectori, zeţari, linotipişti, legat cu sfoară ramele paginii de plumb, cărăuşie şi abonamente în şcoală.

Aceeaşi ambivalenţă mi-a frământat anii de facultate: între folcloristică şi eminescologie, între gazetărie şi poezie, eseistică şi istorie literară, recluziune livrescă şi activism politic. Citeam poezie eseniană la cenaclul lui Crohmălniceanu, dar făceam secretariat la cercul de istoria dramaturgiei şi comunicări la sesiunile naţionale Eminescu. Publicam în *Analele Universităţii* jucărioare despre Cantemir şi Budai-Deleanu, dar am ajuns recenzent săptămânal la *Luceafărul*. Pe urmă, am avut marea şansă a vieţii mele profesionale, să intru prin concurs la Institutul G. Călinescu, în 1980, când doamna Buşulenga mi-a spus solemn că „gata cu gazetăria, Dănuţule“, ceea ce, fireşte, m-a făcut să plonjez şi mai bezmetic într-un harem publicistic întru care înot nesmintit şi în ceasul de faţă. Schizoidie pură: dimineţile stăteam la Biblioteca Academiei, băgat până la gât în veacul 19 sau în arcanele generaţiei ’27, iar seara scriam despre

ultimele apariţii, asta când nu traduceam *Odele* lui Claudel sau nu-mi chinuiam prietenii în cenaclul de casă numit „Călăreţul nins“ (câţiva ani am scos şi o revistă-samizdat cu acelaşi nume, de unde şi încruntările Securităţii, devoalate mai târziu în volum).

De unde consecvenţă, dacă la toate răspântiile carierei se ivea matematic un nod îndrăcit? Când să mă-nham la poezie, am intrat în redacţii. Când să fac etnologie şi profesorat, am devenit traducător-dactilograf la ICE Mecanoexportimport. Când să devin cronicar la *Luceafărul*, am fugit mâncând pământul şi am devenit cercetător la Institutul de Istorie şi Teorie Literară. Când să scriu „enciclopedia lumii româneşti prin viaţa şi opera lui I.L. Caragiale“, am luat cronica lunară în *Transilvania* şi mi-a furat Dumnezeu minţile cu propunerea doamnei Buşulenga de bursă IREX în SUA. Dacă plecam atunci, în 1987, sigur că mi s-ar fi schimbat traseul profesional. Evident că n-aş fi rămas în State, dar mai mult ca sigur că întâlnirile cu Virgil Nemoianu, Cristina şi Ilinca Zarifopol, Sanda Golopenţia, Vladimir Tismăneanu, Ştefan Stoenescu ş.a. m-ar fi reorientat către teoria literară sau politologie, aş fi studiat la Hoover istoria Dreptei europene ş.a.m.d. După trei luni de Americă nu te poţi întoarce cum ai plecat, nu?

Însă dacă regret enorm ceva sunt exact acei ani de sfârşit ceauşist, din 1985 în 1989, când *trebuia* să-mi fi scris cele două sinteze mult visate şi atât de fezabile: „Caragialele“ şi *Povestea generaţiei ’27*. Asta n-am să-mi iert niciodată. *Atunci* ar fi trebuit să pun punct publicisticii, să lupt cu blazarea şi să-mi dau măsura, cum se zice. Măcar dacă m-ar fi prins libertatea cu un volumaş despre Cioran! L-aş fi putut scrie într-o lună, dar, venind 1989, a venit rubrica dată de Ulici în *Luceafărul*, apoi suplimentul *Litere, arte & idei*, traducerile din Revel, apoi cinci ani topiţi cu traducerea teatrului ionescian, alţi zece irosiţi într-o tristă zădărnicie la galerele *DGLR*-ului…

Nici măcar doctoratul n-am ajuns (şi nici n-o să ajung) să mi-l dau, fiindcă – şantajat profesional de Dan Grigorescu – după ce făcusem toate demersurile, luasem referatele, trecusem probele iniţiale şi urma redactarea, am demisionat în 2003 de la institut şi am redevenit ceea ce fusesem, de fapt, dintotdeauna: un slujbaş al gazetăriei culturale.

Pentru ca acum, uită-te şi matale: în loc să scriu – la 37 de ani *după* – o altă versiune a cărţii lui Al. Săndulescu *Literatura epistolară*, prefer să public autonom câte un capitol anual! Iar în momentul de faţă, în loc să-mi termin respectivul capitol – Cioran – m-am apucat de cartea asta de convorbiri…

Păi, să nu dai cu căciula după câini?!?

Sunt mulţumit că dracul n-a reuşit să mă înşface pentru el

— *Formidabil răspuns! Vedeţi, nici n-am început bine volumul acesta de*

convorbiri şi deja aţi „explodat“ în maniera inconfundabilă. Sunteţi într-o dispoziţie confesivă care parcă îşi aşteaptă ocazia pentru a fi pusă în valoare. Alţi critici şi scriitori români sunt taciturni, retractili, discreţi până la ascunderea tuturor urmelor. Dimpotrivă, dvs. vă devoalaţi cu o sinceritate şi o febrilitate care fac mult mai puţin complicat decât în alte cazuri procesul critic-detectivistic. Vă luaţi toate cărţile şi le întoarceţi pe masă. Nu vă e teamă de trecut (măcar de secvenţe ale lui), nu aveţi nici o ezitare în a vă raporta la propriile complexe?

Pe de altă parte, depun mărturie că, aşa „haotic“, „imprevizibil“ şi „precipitat“ cum sunteţi, aveţi o punctualitate nemţească şi o seriozitate în respectarea contractelor profesionale câtuşi de puţin dâmboviţeană. Un dezordonat ordonat şi un umoral care se ţine întotdeauna de cuvânt: cum vine asta? Jumătatea maternă şi jumătatea paternă, aceasta să fie explicaţia?

Revenind la răspunsul dvs., pare că aţi avut o copilărie destul de apăsătoare, cu cei cinci (!) taţi „care nu aveau nici un talent de părinte“. Vreţi să vorbim puţin şi despre ei, despre felul în care v-au marcat copilăria şi traiectoria ulterioară? Le datoraţi ceva, în sensul bun sau în cel rău al termenului?

— Adevărat, sunt într-o dispoziţie confesivă insaţiabilă. Sper să nu fie un semn de apropiată, prematură extincţie!

Să ştii că numai interviurile şi răspunsurile la diverse anchete literare sunt de vină că mi-au readus în ultima vreme aşa de presant, fermecător sau, dimpotrivă, agasant anii copilăriei. Dacă era după mine, nu l-aş fi avut în prim-plan pe ecranul memoriei decât pe bunicul din partea mamei, nea Costică Cristea zis Vânătoru', copil de ţărani sud-dunăreni plecat la 15 ani din comuna Modelu de lângă Călăraşi să-şi facă rost la oraş. De la el mi-a rămas amintirea aia teribilă, de neuitat: când a fost să revină acasă în primul concediu, îşi cumpărase cea dintâi pereche de încălţări *domneşti* (adică „nemţeşti“, de oraş) din viaţă. Venind de la gară şi fiind atent la fiecare pas să nu i se pună praf pe pantofii pe care-i lustruia din vreme în vreme cu batista, avea să treacă mai bine de un kilometru de poarta casei…

A fost toată viaţa forjor, la Malaxa, la Lemaître („Timpuri Noi“) şi apoi la „Autobuzul“ (fostă „Tudor Vladimirescu“), stând zece ore pe zi într-un picior, cu talpa cealaltă pe pedala ciocanului pneumatic şi cu mâinile învârtind cleştele cu bucăţi de fier incandescent, la nu ştiu câte sute sau mii de grade. Sudoare nesfârşită, vuiet infernal, efort colosal, totul dublat de-un kil de tescovină sau drojdie pe zi, damigene de vin roşu, pelin, pastrame, mititei, fleici, miei la proţap, vreo şapte rânduri de fini prin diverse comune, plus destui copii din flori răspândiţi prin satele unde trăgea-n gazdă, pe modelul Alexandru cel Bun. Era vânător maniac şi pescar împătimit, bătea frenetic bălţile Mostiştei după gâşte şi raţe sălbatice, mă lua cu el la vânătoare de prepeliţe, sitari, fazani, aveam casa plină de păsări împăiate (stârci şerpari, gaiţe, egrete, un erete, fazani, sitari, o prigorie), dădea o pensie întreagă pe o lansetă şi-o mulinetă franţuzească, îi repara puştile de vânătoare ministrului Dalea de la Agricultură, îi însoţeam la şapte, opt ani libaţiile ronţăind nuci şi cântând romanţe (*S-au scuturat toţi*

trandafirii, *Riţa*, Zavaidoc şi Cristian Vasile), îi duceam mâncare cu sufertaşul, prin Ferentari, la „Autobuzul“, îl urmăream cu nesaţ când împuşca şobolanii din magazie, care se roteau în aer şi cădeau pe zăpadă cu firul de sânge la colţul gurii, aveam câte patru ogari de vânătoare, cutreieram miriştile după becaţine, la patru dimineaţa eram pe baltă la Afumaţi, Voluntari, Moviliţa, Şindriliţa, după cărăşei, roşioare, bibani sau crapi chinezeşti. Când se ridicau ceţurile şi cântau cocoşii, noi deja aruncam în baltă bucăţi din turta de mălai şi seminţe de floarea-soarelui, ca să atragem peştii.

Capitolul taţilor mei e unul cât se poate de amar. Dacă accept să-i dăm importanţă, e numai din cauză că el explică esenţialul relaţiei mele dintotdeauna cu tot ce va să zică Autoritate: în educaţie, politică, administraţie, viaţă militară şi civilă, dar mai ales în critica literară, unde insubordonarea a rămas obsesia mea supremă. Să fiu „al nimănui“, să nu depind de nimeni, să nu slujesc pe nimeni, să nu mă leg niciodată la un par, să fiu mereu imprevizibil, să nu fiu ţuţăr nimănui. Astea vin de la ei, de la tipii ăştia pe care niciodată n-am să ştiu de unde i-a cules biata maică-mea, în fixaţia ei de a face mereu acte maritale, ca să nu râdă colegii de mine cum că am o mamă cu ibovnici.

Cu Titi Mihăilescu a fost simplu. Ea avea 21 de ani, el era frumos, jemanfişist, bun de gură, ameţea numaidecât vânzătoarele şi ospătăriţele, făcea rost de mâncare, numai că i-a apărut brusc şi violent (când eu aveam trei ani, în 1956) o fostă iubită, cu o fiică de vârsta mea. (Vorba lui: „pentru câteva minute de plăcere, am plătit 18 ani pensie alimentară“.) Divorţ, fireşte, tămbălău. L-am revăzut când aveam vreo 14, apoi 18 ani, apoi 24, pentru ca din 1990 să nu-l mai văd decât de două ori, la o lansare de carte şi la o conferinţă, când a avut grijă să-mi spună „nu pentru tine am venit, ci pentru el“ (arătând spre VIP-ul mediatic alături de care eram), respectiv: „mă urăşti, dar să ştii că n-ai dreptate“.

Pe când era în divorţ cu Mihăilescu, de maică-mea s-a îndrăgostit Stelian St. de la Agerpres. Ea intrase la 18 ani acolo, dactilografă şi contabilă (deşi nu şi-a terminat niciodată liceul), în foamea de atunci a aparatului ideologic de tineri „cu origine socială sănătoasă“. Iubire mare, însă omul avea din căsătoria precedentă o fată cu vreo doi, trei ani mai mare, pe care o adora la fel de mult ca maică-mea pe mine. Fiecare-şi făcuse zeu din propriul copil, de unde neînţelegerile de fiecare zi, cu banii, cu dulciurile, cu hăinuţele, jucăriile, aniversările, concediile. A urmat divorţul (când l-am reîntâlnit, spre finele anilor ’80, St. mi-a mărturisit că n-a iubit pe nimeni ca pe maică-mea şi era sincer mirat şi bucuros de evoluţia mea literară „în ciuda vieţii pe care ai avut-o“).

De aici începe calvarul. Odată întorşi în magherniţa bunicilor de pe Şoseaua Giurgiului, cu wc-ul în curte, găini decapitate cu toporul, vecini ţigani şi cişmeaua la capătul străzii, sobă cu lemne, spălat la lighean, şoareci sub duşumea, ploşniţe în tocul uşilor ş.a.m.d., maică-mea n-a avut decât un vis: să plecăm de acolo. Aşa l-a găsit, când eu aveam zece ani, pe Pricop de pe Şoseaua Viilor, tip sportiv, antrenant, viril, antrenorul echipei de volei feminin a fabricii de ulei „Muntenia“ (pentru care vezi bine că aproape fiecare componentă a

echipei fusese sau era era o senzuală prezenţă generos-familiară), care o pălmuia sistematic şi care nu putea să mă sufere: o dată din pură gelozie (din pricina fanatismului maică-mii pentru mine şi, în consecinţă, pentru buna mea educaţie, ceea ce, fireşte, cerea mereu bani), iar a doua oară din cauza sensibilităţii mele exagerate. Voleibalistul din el a tot încercat să mă ducă la meciuri, chiar mă descurcam binişor ca ridicător, mă tot strecura în vestiarele gâlgâind de miştouri şi hormoni ale fetelor, ori la baia comună de după meciuri, doar-doar voi intra în rândul lumii *macho*, în timp ce eu adunam cărţi ca apucatul, plângeam ca proasta la filme şi mă topeam după baclavale, halva, alviţă, savarine şi joffre, astfel încât orice brumă de speranţă într-o carieră sportivă dispăruse mintenaş. Culmea cu el a fost de ziua mea, când am făcut 10 ani şi am mâncat în câteva minute juma de tort şi două cutii de bomboane „Vinga“. Atunci m-a băgat în pivniţă vreo două ceasuri, la miezul nopţii, după care – probabil certat de maică-mea că mă mănâncă şoarecii – m-a gonit noaptea de acasă, în cămaşă de noapte, de m-a umilit pe viaţă; fapt e c-am vrut să mă arunc în faţa unei maşini ca să scap de tot, dar – ale naibii maşini! – nu trecea nici una pe şosea la ora aia. M-a găsit un sectorist pe bancă la Chirigiu şi m-a adus acasă. Au urmat alt divorţ şi alţi trei ani de feerică sărăcie în coşmelia bunicilor de pe Giurgiului.

La orizont, coşmarul numărul patru: miliţianul Grigoraş din Rahova, alcoolic ţigănos, fumător de trei pachete de Select pe zi, care şi el o pălmuia metodic pe maică-mea, după ce mă încuia în cameră şi urla de teroriza tot blocul. Eram deja în clasa a noua, primisem casă în Balta Albă şi, din cauza mobilei, a radioului şi televizorului, eram înglodaţi în datorii. Chestia cu Grigoraş, în afara beţiilor crunte, a fost că nu accepta în ruptul capului divorţul (sindromul sadicilor: „eu n-am nevastă de lăsat“), drept care am ajuns să-l reclamăm la partid şi la sindicat, să tocmim martori care să ateste grozăviile etc. Başca un avort al maică-mii, de-am colindat hipnotizat saloanele cu munţi de vată însângerată şi grămăjoare de fetuşi aruncaţi pe holuri, de la Caritas.

Booon. Şi ajung în anul doi sau trei de facultate, după ce o rugasem pe maică-mea să aibă jdemii de amanţi, dar să nu mai facă nici un act marital, că mie mi s-a urât de taţii de ocazie. Ei bine, în masochismul ei, săraca, s-a măritat cu un inginer braşovean de la o fabrică de avioane. Iniţial, m-am bucurat, teoretic, că n-o las singură. Om la locul lui, cu leafă bună, gospodar, pasionat de vilegiaturi, nefumător, nebăutor, cum să nu aibă omul, totuşi, un defect major: zgârcenia! De unde şi conflictul. Chiar dacă eram deja „la casa mea“, maică-mea trăia în continuare numai şi numai pentru mine. Nu suporta ideea să nu ne facă mâncare, să nu ne cumpere toate alea, să nu facă rate pentru canapeaua noastră, pentru aspirator sau frigider. „Atentatul de la Sarajevo“ pentru intentarea divorţului a fost taxiul de la nunta noastră, când „socrul *mare*“ (nu-i aşa?), a zis că nu el trebuie să-l plătească, ci socrul mic, „că doar d-aia s-a însurat fiu-tău“.

Aşa că maică-mea a trăit singură şi pustiită până la moarte, convinsă de nerecunoştinţa mea, bucuroasă de reuşitele mele, dar neconsolată de fantasma „partidelor“ pe care le-ar fi putut face.

Mă întrebi ce datorez acestui manej aiuritor. Păi, mai întâi sunt mulţumit că, din disputarea mea cu îngerul, dracul n-a reuşit să mă înşface pentru el. De bună seamă că n-am devenit nici pe departe o fiinţă angelică, dar cel puţin ştiu că fiară n-am ajuns. Puteam foarte bine să ajung un infractor, ori un nimeni furibund. În al doilea rând, toate rotirile punctate mai sus m-au determinat (între multe altele) să venerez Feminitatea. „Tu să nu faci niciodată aşa ceva! Să nu-ţi înjuri, să nu-ţi înşeli şi să nu-ţi baţi niciodată nevasta!“ – asta îmi tot striga printre lacrimi biata maică-mea, cu ochii învineţiţi de lovituri, cu nările şi buzele sângerând. Aşa ceva nu se poate uita.

Ei, cum să nu descifrez în toate astea veşnicul meu impuls de a fenta Autoritatea, de-a sfida Paternul, de a-l contrazice şi de a-i face în ciudă? Nu, nicidecum nu mă laud cu cine ştie ce insurgenţe sau insubordonări politice, ci numai cu fobia la tutelă. Critic literar fiind, niciodată nu am dorit propriu-zis *putere* – funcţii, bani, amante, onoruri –, ci numai *prestigiu*. Nu ştiu dacă e bine, fiindcă un critic adevărat trebuie să-şi dorească, cel puţin de la un punct (al notorietăţii) încolo, să domine, să coaguleze grupări, să stabilească ierarhiile, să determine stiluri, curente, şcoli, să-şi strivească în polemici adversarii, să cucerească turniruri. Acesta-i idealul criticului viril. Or, eu am rămas patetic liricoid, retractil faţă de breaslă, deloc interesat să-mi adun, să-mi formez, să-mi domin şi să-mi pun (egocentric) la lucru electoratul. Îmi fac cu fervoare micul show năstruşnic, aşa cum îmi organizam zilnic, la 12, 13 ani, cele câteva zeci de cărţulii în vitrina şifonierului care-mi fusese hărăzită ca bibliotecă.

În sfârşit, ca să revin, cu strângere de inimă şi închidere de ochi, la maică-mea, să-ţi citez cea mai scumpă dedicaţie a vieţii mele. Este datată 12 decembrie 1965, când împlineam 12 ani, pe *Teatrul* lui Shakespeare editat la ELU în 1964: „Dragă Dănuţ, mămica ta îţi oferă cu mult drag această carte. Când vei fi mare, cred că îţi va folosi şi, bineînţeles, îţi va şi place“.

Shakespeare la 12 ani! Zic să mergem mai departe.

— *Istoriile dvs. m-au lăsat* bouche bèe. *Suntem parcă într-un roman de Radu Aldulescu: neorealism şi naturalism pe fundal ceauşist. Dar viaţa, cum s-a tot spus, bate ficţiunea… Nu v-a fost uşor, probabil, să intraţi în aceste intimităţi biografice. Însă, în ceea ce mă priveşte, nu din curiozitate joasă am abordat subiectul, ci din următorul motiv. De prea multe ori, justificările care se dau unor fapte şi unor comportamente reprobabile se leagă de mediul formativ al ticălosului. Bietul ticălos (criminal, violator, pedofil ş.a.m.d.) a avut o copilărie tare grea! În ultimii ani, în Occident şi în Statele Unite, în marja de protecţie a corectitudinii politice, s-a ajuns la un adevărat aparat justificator al unor deviaţii criminale. Actualul ucigaş, fostul copil năpăstuit, este mai puţin sau deloc responsabil pentru crima făcută. Responsabilitatea o poartă familia lui dezorganizată, şcoala, instituţiile, societatea în ansamblul ei, numai omorâtorul nu!*

Revenind la răspunsul dvs., sincer şi copleşitor, mirarea celui de-al doilea tată privind evoluţia literară a unuia cu o asemenea copilărie hugoliană are tâlcul ei. Rezultă din acest caz de evoluţie că, în cele din urmă, nu neapărat mediul este

important, ci acel element individual puternic care se dezvoltă în pofida tuturor dificultăţilor? Şi că justificările pentru ratare, mediocritate, declasare sunt doar triste scuze, slabe scuze?

Apare aici încă o ecuaţie foarte interesantă. Mărturisiţi că nu vreţi să încorporaţi ideea de putere nici în critica literară, nici în viaţa de familie; şi că plăcerea dvs. este să „fentaţi" Autoritatea. Cu toate acestea, nu vă propuneţi niciodată s-o eludaţi. În lumea valorilor şi reperelor dvs., pot spune că pilonii Autorităţii sunt destul de solizi; şi că există o structurare ierahică la antipodul anarhiei sau al descentrării postmoderne. Nu ar fi fost oare mai logic ca dintr-o asemenea copilărie convulsivă să iasă un adult care să relativizeze Autoritatea şi să facă fărâme orice structură operând autoritar de sus în jos?

— Cât priveşte moştenirea genetică, nu atât datele în sine importă – cele culese în propriul genom de pe toate crengile arborelui genealogic –, cât alchimia lor, interferenţele subtile, dar şocante. Că mie mi-a plăcut întotdeauna să-mi etalez numai linia maternă, unde dominante erau hedonismul, gaspiajul, histrionismul, locvacitatea – asta e una. Realitatea ADN-ului se schimbă însă atunci când îmi dau seama ce rost, ce temei solid are înlăuntrul meu *rânduiala* şi ce fascinaţie exercită asupra fantasmelor mele spiritul vechii aristocraţii rurale: tăcerea, şi nu logoreea, surâsul, şi nu hohotirea, pudoarea, şi nu exhibiţionismul, austeritatea, şi nu triumfalismul împestriţat, credinţa, rigorile tradiţiei, ethosul, şi nu i- sau a-moralitatea.

Am fost adesea întrebat (cu justificare) de ce, pe de o parte, îmi exalt cu aşa exces jubilativ extracţia de mahala bucureşteană, iar pe de alta am un aşa apetit dezvoltat faţă de tot ce se leagă de lumea satului, de sămănătorism, de tipul de *reacţionarism* în linia Eminescu–Mircea Vulcănescu. Dilema este cât se poate de reală. Eu mi-o trăiesc cu fervoare în indecidabilul ei, dar ceilalţi riscă să se rătăcească, să piardă sensul întregului. Ideea de autoritate deci determină invariabil printre senzorii mei reactivi o ură-iubire, o mişcare ambivalentă de atracţie-respingere. O repudiez teoretic, în primă instanţă, din punctul meu de vedere, dar o admir, şi chiar o cultiv cât pot, la alţii, lăsând finalmente impresia că invidiez şi îmi doresc într-ascuns ceea ce aş putea foarte bine să am, dar… proclam că nu mă interesează! Mi s-a spus că este nu doar normal, ci şi imperios necesar ca omul superior să acumuleze putere, să-şi exercite autoritatea, să conducă. Dar atunci când am fost somat să fac „critică de direcţie" ori să-mi asum cutare sau cutare funcţie, instinctiv m-am tras îndărăt, sub pavăza (păcătoasă? laşă? contraproductivă? sau toate laolaltă?) a „artei pentru artă", a indiferenţei la onoruri, diriguiri, răspunderi şi decizii precise în imediat.

Dacă, în numele insubordonării şi indeciziei ca ax existenţial, resping sau relativizez orice formă de autoritate, atunci de ce sunt un adept înverşunat al bunului autoritarism, al rânduielii şi ierarhiei în toate cele? – mă întrebi cu dreptate. Plec fruntea şi şoptesc: nu ştiu. Mă alin oarecum cu gândul că, nu o dată, alţii au văzut mai bine ce zace (sau strigă) în mine. Aproape toate meandrele biografiei mele profesionale au fost *determinate* de hotărârea selectivă

a celorlalţi, chit că *acceptate* mai greu sau mai uşor de mine, de la părăsirea revistei *Luceafărul* până la intrarea în ProTV, trecând prin venirea (şi plecarea de) la Institutul Călinescu, la suplimentul *LA&I* al *Cotidianului* şi încă altele, mai cu seamă din unghi editorial. Cât despre funcţiile, formele de putere administrativă refuzate, nimeni nu mă poate acuza de exagerаţiune autoflatantă: conducerea Muzeului Literaturii (1991) sau a ziarului *Cotidianul* (1995), Direcţia Presă şi Tipărituri a Ministerului Culturii (1997), ori a posturilor TVR 2 (1999) şi Radio România Cultural (2005) cred că reprezintă câteva ispite *rezonabil* învinse.

Fapt este că lucrurile stau aşa: am oroare de excesele corectitudinii politice pe linia discriminării pozitive, admir monarhiile luminate, respect autoritatea ecleziastică, armată, didactică, de vârstă şi blazon, pe scurt – *profesională*, am nostalgia relaţiei meşter-calfă, cultul slujirii şi al valorilor tradiţionale, sunt creştin, liberal, economic şi conservator, cultural, pledez neabătut pentru pedeapsa capitală, castrarea violatorilor şi pedofililor, sunt un adept al euthanasiei, sunt pentru virtuţile familiei şi împotriva căsătoriilor între persoane de acelaşi sex (ca şi, fireşte, împotriva adopţiilor în atari circumstanţe), pentru o poliţie fermă şi o justiţie fără fisură, dar în acelaşi timp sunt pentru libertatea avortului, pentru o atitudine moderată faţă de homosexualitate (totul, până la prozelitism în şcoli, parade stradale, solicitări de drepturi strigătoare la cer), împotriva terorismului sindical, pentru viitorul ecumenismului creştin (în chip esenţial necesar peste vreo zece, douăzeci de ani, din pricina presiunii islamice, dar mai ales a ateismului mondial).

Ca să nu ne lungim obositor: subscriu cu ambele mâini la premisele şi concluziile cărţilor lui Jean Sévillia[1] despre corectitudinea politică, istorică şi morală.

1. *Corectitudinea morală* (Humanitas, Bucureşti, 2009, trad. de Alina-Daniela Marinescu şi Paul Marinescu); *Corectitudinea istorică* (Humanitas, Bucureşti, 2005, trad. de Anca Dumitru); *Incorectitudinea istorică* (Humanitas, Bucureşti, 2013, trad. de Ileana Cantuniari); *Terorismul intelectual* (Humanitas, Bucureşti, ed. a II-a, 2012, trad. de Ileana Cantuniari).

Risipitorismul la scriitorul român

— Lucrurile sunt aproape clare. Aproape, fiindcă există întotdeauna un rest de ambiguitate, o notă omenească personală care poate fi ştiută, dar nu şi explicată. Oamenii prea geometrici, calculaţi şi „calculabili“, raţionali, pe care-i demontăm cu relativă uşurinţă, îmi plac mai puţin decât cei „oximoronici“, destul de greu predictibili, imprevizibili. Scriitorinc *fiind, vă număraţi printre aceştia din urmă…*

Dar iată că şi realitatea cotidiană vine cu surprizele ei, unele neplăcute. Chiar după ultimul dvs. răspuns, când mă întrebam spre ce subiect ar fi mai bine să orientez discuţia noastră, un telefon din redacţia Evenimentului zilei *mi-a adus vestea că figurez pe lista colaboratorilor ce urmează – din cauza Crizei – a fi „disponibilizaţi“.*

Suntem amândoi pe această listă lungă, dar pe dvs. măsura respectivă vă loveşte mai mult. În ultimii ani, aţi devenit un scriitor (un critic literar) care încearcă să trăiască exclusiv din scris, fără un loc de muncă stabil. Trăiţi, mai exact spus, din colaborări.

Este posibilă supravieţuirea decentă, în astfel de condiţii, în România lui 2009? Şi în contextul în care condiţiile se schimbă, se degradează, aşa cum se întâmplă astăzi, ce credeţi că ar trebui să facă un intelectual? Regretaţi că aţi renunţat la alte proiecte pentru a scrie săptămânal la Evenimentul zilei*? Aveţi acum sentimentul că v-aţi risipit în activitatea critic-publicistică sau, dimpotrivă, că tot ceea ce aţi lăsat în urmă, în coloanele de ziar, are cheag?*

— O, Doamne, *risipitorismul* la scriitorul român! Păi ce altceva este mai constant, mai vârtos, mai blestemat şi totodată mai feeric în istoria noastră literară? Şi nu numai literară, fiindcă aproape toată elita şi-a deturnat mai mult sau mai puţin inutil energiile întru disoluţia vocaţiei originare. S-a spus demult că debutăm genial şi sfârşim provincial. Să ia cineva corespondenţa intelectualului român – fie viitori savanţi, fie avocaţi, filozofi, poeţi, politicieni, medici, ingineri, financiari, sociologi, geografi etc. – din vremea studiilor la Paris, Berlin, Viena ş.a.m.d., să compare elanurile şi proiectele fabuloase de acolo cu suma realităţilor de la întoarcerea în ţară! Aproape fără excepţie, toate carierele şi-au trădat – uneori deliberat, din raţiuni pecuniare ori chemări politice, alteori obligat de arcanele destinului, sau pur şi simplu inconştient – în cele din urmă idealurile studenţiei. Eminescu este şi aici vârful absolut. Întotdeauna m-a copleşit, m-a revoltat, m-a îngrozit căderea lui înfiorătoare de la minunile atotcuprinzătoare ale studenţiei lui austriaco-berlineze către verile redacţionale de la *Timpul*! Sigur, uneori mă întrebam dacă era de preferat un Eminescu septuagenar, parlamentar sau ambasador, instalat confortabil la Curte ca Alecsandri, însurat cu vreo Frau Kremnitz, tatăl câtorva copii, autorul unui raft de volume somptuos legate, şi care să repete împlinirile maturităţii goetheene, în dauna abisalităţii adolescentine. Să-l regret pe posibilul filozof-logician-estetician Maiorescu, privindu-i ca pe o sumă de fleacuri activitatea politică? Să mă întreb câtă poezie ar mai fi scris Arghezi, sau câtă istorie Iorga, în locul publicisticii lor uriaşe? Câte romane ar mai fi scris Rebreanu dacă nu-l pompau arghirofil în halul cunoscut soţia şi fiica, obligându-l la tot felul de angajamente social-politic-administrative? Ce bibliotecă ar fi umplut Andrei Pleşu cu propriile-i zeci de eseuri şi sinteze în istoria picturii, dacă n-ar fi simţit nu doar efectele drogului gazetăriei, dar şi misia social-culturală în guverne sau la NEC! Sau ce ar fi însemnat un Gabriel Liiceanu în faţa unor amfiteatre cu sute de studenţi la filozofie, precum Heidegger, autor de tomuri savante de fenomenologie, dacă n-ar fi fost sacrificiul de sine prin care ne-a umplut aşa de strălucitor cu Humanitasul golurile înspăimântătoare din sincronizarea cu filozofia, istoriografia, politologia, memorialistica, sociologia celei de-a doua jumătăţi a veacului 20!

Câte virtuale cariere de cercetători, savanţi în speologie, microbiologie,

chimie, matematică etc. au fost îngenuncheate pe de o parte de precaritatea sistemului, iar pe de alta, de imperioasa necesitate didactică, având, aceasta, o dublă motivaţie: cea strict financiară, de supravieţuire, dar şi una ideală, de „misionarism“, pe care intelectualul nostru şi-a asumat-o întotdeauna! Relaţia e comparabilă cu alt viciu fermecător al fiinţei noastre spirituale: fascinaţia enciclopedismului în dauna specializării. Refuzul net al verticalului, al cantonării în odihna prăfoasă a nişei, unde totuşi domneşti irevocabil, paralel cu hipnoza cuprinderii pe orizontală, a histrionismului care farmecă saloanele, dar văduveşte bibliotecile.

Acuma, de bună seamă că lucrurile pot fi privite şi de pe malul celălalt, al reuşitelor. Dacă pot fantaza pe seama latenţelor cărturăreşti nevalorizate în cazul unor Ion Ghica, Bălcescu sau Hasdeu, în schimb nu se poate zice că Eliade, Blaga ori Eugen Ionescu nu şi-au rotunjit perfect *lumile* spirituale, în ciuda cheltuirii fiinţei fiecăruia pe diverse „pieţe“ de idei, în frivolităţi monden-teatrale, diplomatice etc. Ca să nu mai vorbim de critica literară, unde risipirea foiletonistică a făcut, în majoritatea cazurilor importante, casă bună cu închegarea marilor sinteze: Lovinescu, Călinescu, Manolescu, Simion. Faţă de ei, sigur, Pompiliu Constantinescu rămâne un risipit sclipitor, iar Radu G. Ţeposu, cel de după 1989, un împătimit al ziaristicii care i-a fagocitat marele talent critic.

Şi tot aşa, putem glosa mult pe seama relaţiei împlinirilor cu eşecul (faţă de vocaţiile iniţiale şi de aşteptările posterităţii) la Kogălniceanu şi Simion Mehedinţi, la Dimitrie Gusti (teoreticianul sociolog, faţă de făcătorul de instituţii, animatorul echipelor regale şi coordonatorul de cercetări colective), ca şi la Mircea Vulcănescu, ultradotatul cultural, care putea face la fel de bine filozofia religiei, geostrategie, poezie, etnologie, dar care, optând pentru Direcţia Vămilor, a ales „cultul slujirii“ într-o (pseudo)risipire exemplară.

Totuşi: revenind la acel Eminescu care nu doar că nu şi-a mai dat doctoratul, dar şi-a părăsit hugolienele planuri de *Panorame* ale deşertăciunilor pentru a-şi vlăgui inutil talentul, credinţele şi curăţia morală în rapoartele revizorului şcolar şi nebunia gazetăriei, trebuie să ne întrebăm iar şi iar de ce atâta genială – dar inconştientă – risipire la I.L. Caragiale? Patru piese superbe în patru, cinci ani – şi nimic în ceilalţi douăzeci, când totul l-ar fi îndreptăţit la o creativitate dramatică „măcar“ (!) molierească? Nu se poate, e ceva putred aici. E ceva care-l deturnează aproape invariabil pe scriitorul nostru de la tiparele construcţiei temeinice de tip germanic, de la rotunjirea propriilor sisteme teoretice, de la buna răceală a dicţionarelor şi istoriilor literare. Să fie temperamentul latin? Logoreea levantină? Mercantilismul şi carierismul? Sistemul social mereu precar, îndemnând la fuşereală, diletantism, miticism spumos dar alienant?

Iar când ne apucă şi pe noi mania arhitecturilor mascând frustrări de breaslă şi deliruri de grandoare, dăm în… Adrian Marino! Adică în sindromul omonim! Iată o tenace voinţă de putere, sinteză şi ne-cheltuire, al cărei final a fost exact opusul ei: inutilitatea!

Venind la prezent: faptul că ne-au „suplimatără“ de la *EVZ* (vreo şase

colaboratori externi) nu cred că se datorează raţiunilor de ordin financiar. Drepturile noastre de autor nu cred că rivalizau lunar cu benzina redacţiei plus cafeaua şi apa minerală. Dar nici nu vreau să ne mai întrebăm de ce şi cum, adică aşa de urât, de ignobil. Fapt este că tot în acest octombrie 2009 aud că ni se extermină şi *Ideile în dialog*, ceea ce este mult mai grav. Pentru că o recenzie încă-ţi mai poţi plasa ici şi colo, dar rubricile noastre din revista lui Patapievici mi-e teamă că ne vor rămâne nişte dulci fantasme pe tot restul vieţii. Gata cu „Viaţa literară“.

Dar ce, crezi că mă vindec de priapismul cronicăresc? Crezi că voi profita de aşa o palmă răcoritoare a destinului ca să mă-nfund în „istoria generaţiei ’27“?

Ţi-ai găsit! Mi-e cu neputinţă să trăiesc o săptămână fără rubrică. În fond, la ce bun să te *aduni*, dacă nu ca să te risipeşti?!?

— Aţi lărgit mult cadrul întrebărilor mele, deplasând accentul de la elementul personal la cel socio-cultural, şi de la situaţia dvs. din anul de graţie 2009 la un anumit cadru *românesc vizibil în diferite epoci istorice.*

Radiografia pe care aţi făcut-o mi se pare foarte exactă. Aş adăuga numai că această extensie românească pe orizontala mai multor discipline (cuplată cu imposibilitatea sau dificultatea de a alege o specializare şi a o aprofunda) ţine nu numai de structura noastră. Avem apetit pentru generalităţi şi „risipim“ ceea ce ar trebui să investim într-o unică disciplină şi din motivul că, la noi, disciplinele se constituie într-un mare decalaj în raport cu societăţile occidentale. În plus (în minus…), periodic aceste discipline o iau în spaţiul românesc de la zero, abia în urma depăşirii câte unei epoci convulsionate, sau mortificate, deturnându-ne interesul ori interzicându-ne, pur şi simplu, accesul la ele.

Astfel că, în anii ’90, ca şi în alte epoci de decompresie şi reconstrucţie, toţi s-au priceput la toate, la gazetărie şi la politică în primul rând. Dar nu era firesc să fie aşa, dat fiind că, timp de decenii, presa liberă şi politica veritabilă fuseseră pentru noi capitole închise? Acum, în anii din urmă, sesizăm totuşi o revenire la cursul mai îngust şi mai bine profilat al adevăratelor specializări? Avem mai degrabă „medici generalişti“ sau experţi într-un domeniu şi în subdomeniile lui?

Mă întorc de la situaţia de context la situaţia dvs. personală. Vă înţeleg perfect când spuneţi: „Mi-e cu neputinţă să trăiesc o săptămână fără rubrică.“ Semnez şi eu acest enunţ. Întrebarea este: de ce?

E vorba despre dorinţa de a dialoga mereu cu cititorul, cu publicul, de a dimensiona acest public, de a scrie pentru cât mai mulţi? Vreţi, vrem popularitate? Vă doriţi succes social, prin pârghia gazetăriei culturale? Vreţi comunicare reală ori acea notorietate pe care o vizează orice scriitor? Hai să analizăm şi să psihanalizăm puţin această risipire pe frontul criticii de întâmpinare şi al publicisticii consistente.

— Propun ca motto în peisaj acel „mă cheamă patria“ din corespondenţa berlineză a lui Caragiale, numai pe jumătate giumbuşlucar şi autoparodic. În fond, alergând frenetic la întâlnirile electorale ale liberal-conservatorilor lui Tăkiţă Ionescu „Gură de aur“, nenea Iancu, omul care persiflase genial toate viciile electorale „daco-romane“ şi se deghizase funambulesc, rând pe rând, în

junimist, radical, socialist, conservator, liberal şi încă altele, intra impetuos, de bună voie, în malaxorul grotesc al politicii, fără ezitare, fără ruşine, fără limite. De ce?

Fiindcă, neavând o adevărată tradiţie seculară intens culturală, scriitorul român nu s-a mulţumit niciodată cu masa lui de scris, manuscrisele şi condeiul, cu soţia iubitoare, copiii zglobii, câinele, pisica, livada, şvarţul de la cafenea şi, eventual, o amantă alegră, generoasă, domestic adoratoare. Nu. El s-a simţit invariabil chemat la misia sacră, la opera de educare a naţiei, de salvgardare a fiinţei naţionale, de înfăptuire a idealurilor etnopsihologice şi autosacrificiu pe altarul intereselor comune. Continuitate istorică, omogenitate etnică, unitate naţională. Luptă cu ungurii asupritori, cu panslavismul cotropitor, cu cizma germană şi fesul turcesc, cu grecimea arghirofilă, evreimea cămătărească şi armenitatea subtilă. Luptă cu analfabetismul, antipatriotismul, ciocoismul, cosmopolitismul, maghiarismul, luptă cu aversiunea antivalahă în Ardeal, cu rusofilia moldavă şi germanismul bucovinean, cu levantinismul şi moravurile otomane în Sud, cu leşii, tătarii şi ucrainenii în Nord. Cum să nu facă el publicistică militantă? Cum să nu fie francofil, boşofil, rusofil, xenofob sau xenofil? Cum să cultive teatrul de bulevard, când ţara are nevoie, mă-nţelegi, de dramaturgie patriotică şi piese educative? Cum să-şi alinte el prometeicele, epopeicele, savantele, universalele proiecte juvenile, când ţara are nevoie de misionari, bibliotecari, gazetari, inspectori şcolari, traducători, editori, entertaineri, inclusiv miniştri ai culturii, ori, da, agenţi DIE animaţi şi motivaţi de sfinte raţiuni geostrategice?

Textul e moft. Subtextul şi contextul fac legea. Politizarea până în esenţă a actului cultural a făcut ca mai toate energiile strict artistice româneşti – la 1848 ca la 1968, la 1920 ca la 1940, 1980, 1990 şi 2010 – să se (su)pună mai devreme sau mai târziu la obada naţională, în jugul „misiei sociale“. Nimeni nu se vrea retras în bibliotecă sau la moşie, în străinătate, în subsolurile vieţii universitare sau în vreun foişor eminamente spiritual. Mai toată lumea se visează exponenţială, vârf de lance, berbece de spart porţi, flamură învingătoare, coadă de păun sau creastă de cocoş. Ce naiba, se vede de la o poştă că nu ne simţim bine tăcând masonic în construcţia strategică şi surfilând arhitecturile îndelung experimentate, că ne repugnă catedrala şi adorăm improvizaţia, că avem un refuz organic faţă de proiectele „magnum“ şi preferăm arderea la foc mic, cârnatul prăjit sub coviltir, în dauna perspectivelor grandioase, resimţite, acestea, ca opinteli megalomaniace, cu toate că nu sunt, de regulă, decât prospecţiile fireşti ale unei forţe naturale.

Ce e mai rău acum e că au dat peste noi relativismul absolutizant, minimalismul, epicureismul „miserupist“, amalgamarea postmodernistă, pe scurt: haosul bine organizat, astfel încât până şi ce era umbră de efort, firavă intenţie de ambiţie constructivă, va capitula în favoarea nimicniciei, a netrebniciei valahe care-l înnebunea până la lacrimă pe bietul Noica.

Vorba lui Eminescu: „’tu-i neamul nevoii…!“

La ce bun să mint ori să cosmetizez parşiv realitatea „crudă“?

— „Mă cheamă patria“? Vorba lui Caragiale se potriveşte perfect şi cu tensiunea aproape fizică a ultimelor două săptămâni, dintre turul I şi turul II al alegerilor prezidenţiale. Până şi eu, care din principiu sunt rezervat faţă de tot ceea ce înseamnă viaţă şi activitate politică, şi nu regret câtuşi de puţin faptul că de un timp nu am conexiune la cablu, şi deci nici acces la televizor, am ajuns acum să intru pe internet şi să văd câte ceva din emisiunile electorale.

Dvs. cum aţi trăit acest interval în care întreaga ţărişoară a trăit pasiunea alegerii preşedintelui? Aţi fost la vot? Dacă da, pe cine aţi ales în turul I? Dar în turul II? Sunteţi mulţumit de lista de candidaţi şi, în interiorul acesteia, de oferta celui căruia i-aţi dat votul? Faţă de primele alegeri postrevoluţionare, cele din mai 1990, aţi sesizat o maturizare a electoratului şi o raţionalizare a votului popular? Poporul are întotdeauna dreptate? Sau numai atunci când alegerea sa coincide cu a noastră?

Când vin cu aceste întrebări targetate*, ne aflăm într-o oarecare confuzie. După ce Mircea Geoană câştigase la* exit-polls*, Traian Băsescu a trecut pe poziţia întâi în urma numărării voturilor, la Biroul Electoral Central; iar acum, ultima comédie, PSD contestă rezultatul alegerilor, vorbind despre fraudare.*

Antologic mi s-a părut şi următorul detaliu: când unica dezbatere dintre cei doi candidaţi a fost transmisă pe televiziuni, la Antena 3 un fel de televot îi dădea lui Geoană 80% susţinere ca net câştigător al dezbaterii, în timp ce la B1TV, procentul era în oglindă: 80% îl vedeau pe Băsescu câştigător detaşat al turnirului. Iarăşi Caragiale, stimate domnule Dan C. Mihăilescu? Adevărul faptic, datele propriu-zise ale realului, variază enorm, în funcţie de culoarea politică a interpretului?

— Mi-ar fi simplu să ies din clinci numai cu jumătate de adevăr. Adică să-ţi spun limpede că – dincolo de interesul strict intelectual pentru *politic* – nu am nici cea mai mică participare emoţională la *viaţa politică* şi că mi-am epuizat orice resursă de interes în domeniu încă de la prima realegere a lui Ion Iliescu. Avem o clasă politică primitivă, lamentabilă, un electorat preponderent manelizat, tabloidizat, isterizat şi inconştient, iar evoluţia mentalităţilor se face, cum ştim, în secole. Oricum, nu pe perioada vieţii mele, drept care, odată scutit de iluzii, m-am vindecat.

Eu sunt un conglomerat în domeniu – liberal în economie, conservator în cultură, ecologist la simţire, socialist la-mpărţire, dar şi autoritarist la o adică (alergic la terorismul sindical, de pildă) – am prieteni de toate culorile politice, fără excepţie, preşedinţii României „mele“ se numesc Mugur Isărescu sau Andrei Pleşu, dar, una peste alta, detest în egală măsură politicianismul abject, ieftin, degradant, şi isteria colectivă, dementa asta colcăind de fiere, cu care populaţia României vidanjează fosele septice ale vieţii politice. De bună seamă, vina esenţială în acest filo-vidanjism (dacă-mi permiţi termenul: sau preferi necrofilie, misofilie?) este a mass-media, pentru care nu există bine, interes naţional şi voinţă constructivă, ci numai rău şi patimă distructivă; care selectează numai

patologicul şi ocultează deliberat normalitatea; care se hrănesc exclusiv din inseminarea urii, malformarea conştiinţei publice şi infuzarea sistematică a familiarizării cu dezastrul.

De-asta refuz cu sfântă tenacitate să mă uit la vreun talk-show tv, refuz să mă las intoxicat cu bună ştiinţă, mă culc la 22 şi mă trezesc la 6, mă uit doar la peltelele de pe Hallmark şi la documentare geo-bio-ştiinţifice, trăindu-mi frenetic doar viaţa ideilor şi armonia familială.

Cam aici aş fi putut încheia foarte bine răspunsul la întrebarea ta forfotitoare. Numai că există şi cealaltă jumătate a chestiei, faptul că mă mişc, totuşi, în lume, că aparţin cu fidelitate unei anume direcţii spirituale şi unui anume grup de prieteni, că nu mă pot livra integral evazionismului şi paseismului, că-mi refuz cu obstinaţie neparticiparea la vot etc. Aşa că la ce bun să mint ori să cosmetizez parşiv realitatea „crudă“?

Pe scurt, citind nesmintit articolele lui Pleşu, Cărtărescu, Patapievici, Teodor Baconsky, Tismăneanu, admirând oameni precum Valeriu Stoica şi Bogdan Tătaru-Cazaban, fiind trup şi suflet legat de Humanitasul lui Gabriel Liiceanu ş.a.m.d., vezi bine că am votat cu Băsescu aşa cum am votat Constantinescu în 1996 şi Raţiu în ’92. Ştiu bine tot ce se poate spune în defavoarea lui Băsescu, dar mai presus de orice ştiu ce ar însemna revenirea în prim-plan a lui Ion Iliescu, fie şi în spatele unui Mircea Geoană aliat cu liberalii. Dintotdeauna am avut un frison mortal gândindu-ne *liniştea* în funcţie de proiectul bolşevizant, profund leninist, al lui Iliescu. Decât aşa o linişte, sub care să colcăie pe tăcute coloniile de ploşniţe, mai bine gherila zilnică, apetitul pentru linşajul mediatic, tensiunea continuă şi instabilitatea asigurată cu torţionară disponibilitate de mass-media regimului anti-Băsescu.

În fine, aşa de devastatoare a fost şi este pofta gazetărească de carnagiu în domeniu, încât cum să nu te raliezi victimei? Cum să nu fiu alături de singurul şef de stat care a acceptat să semneze condamnarea oficială a comunismului, într-un cor de huiduieli unic în istoria parlamentarismului valah?!? Cum să nu fiu alături de cei care au realizat raportul comisiei prezidenţiale pentru patrimoniu, în septembrie 2009, despre care presa noastră nu s-a pronunţat nici cât a miliardimea părticică din muntele de orori cu care a împroşcat Cotroceniul în anii aceştia? În Raportul ăla sunt nişte tragedii cât Carpaţii, care ne condamnă *in aeternum* la nimicnie. Iar despre el se tace-n mass-media cu o linişte asurzitoare, ca să nu zic sinucigaşă!

Pe de altă parte, dacă ajung să văd semnată execuţia capitală a Roşiei Montane tocmai de ministeriatul lui Videanu, atunci chiar că mă retrag definitiv în bârlog şi m-apuc de cuvinte-ncrucişate.

Suntem prea bătrâni pentru nopţile albe

— Au trecut şi alegerile, Curtea Constituţională a decis reanalizarea unor voturi iniţial anulate, ele s-au renumăratără (ca să rămânem în Caragiale), Traian Băsescu şi-a început oficial al doilea mandat; şi aud că vine acum mai frecvent la OTV decât la TVR. Dvs. vă culcaţi devreme, eu tot n-am conexiune la TV, sunt slabe şanse să participăm la rating*-ul oricum mare al unor asemenea emisiuni din* prime time…

Notând paradoxul că tocmai Dan C. Mihăilescu, omul de televiziune relevat în ultimii ani, are oroare de talk-show-urile româneşti, sunt curios să ştiu cum v-aţi petrecut sărbătorile şi Revelionul. Ar fi trebuit să veniţi la noi, într-o formulă devenită deja tradiţională (Domniţa şi Alex Ştefănescu, Cristina şi Stelian Ţurlea, Teodora Stanciu şi Oana Enăchescu, plus alţi prieteni de-ai noştri), mai ales că dvs. aţi scris mai demult despre mine o cronică intitulată Criticul la casa lui. *Şi tocmai acum, când am inaugurat casa, Tania Radu şi cu dvs. aţi lipsit. V-aţi refugiat în paradisul moşiei aflate departe de Bucureşti? Cum* vă *este de obicei acolo?*

— Suntem prea bătrâni pentru nopţile albe. Nu glumesc. Am avut şi noi, slavă Domnului, petrecerile tinereţii, dansând hard rock şi blues printre sticle intens golite. La 18-20 de ani eu unul adoram să „dansez“ pe soloul de baterie al lui John „Bonzo“ Bonham din *Mobby Dick*-ul Zeppelinilor, *Speed King*-ul ori *Smoke on the water*-ul lui Deep Purple, *Sunshine of your love* al lui Cream, cu Eric Clapton, pentru a sfârşi în zori, cu leneşă senzualitate, prin inconturnabilul *Nights in white satin* al lui Moody Blues.

Acum, aproape sexagenari, ne venerăm fără abatere intimitatea, singurătatea în doi, într-o inter-*dependenţă* care a devenit aproape periculoasă. E dizgraţioasă isteria sărbătorilor la noi, demenţiala călcare-n picioare a oamenilor în magazine, forfota mocirloasă de pe străzi, unde parcă fiecare „dă cu el“ în ceilalţi, mania SMS-urilor colective cu texte hidoase, supralicitarea cadourilor într-o totală abandonare a „simbolicului“ de altădată, mania zgomotului, a focurilor de artificii. Toate, în dauna esenţei sărbătorii înseşi: liniştirea, împăcarea, reculegerea, simplitatea. Pardon de clişeu. Nouă ne plac întâlnirile în patru sau cel mult în şase, cu muzică-n surdină, mâncare puţină, dar bună, mai mult vin decât tărie – şi multă vorbire, polemici sau tachinări amicale.

Anul ăsta, nepreafiind zăpadă la ţară, ci noroaie-nfrigurate, am preferat să trecem în 2010 numai în doi, cu o suavă sticlă de Chianti. Eu devin tot mai mizantrop şi agorafob, ceea ce o cam sperie pe Tania, deşi de-o viaţă mi-a cenzurat excesele histrionice. Am fost câteva zile la ţară, unde până anii trecuţi era chiar raiul pe pământ. Acum se strică totul şi-acolo. Ogrăzile se umplu de maşinile străine ale căpşunarilor care nu mai vor să ştie de „lucrul la români“ (tragi cu tunul să aduni oameni la cosit vara, într-un sat care se plânge de sărăcie şi unde 80 % trăiesc din ajutoare sociale, deşi s-ar putea literalmente îmbogăţi prin muncă), auzi frecvent vorbindu-se spaniolă-n vacanţe printre plastele din livezi, se fură păsăret, se minte de-ţi stă mintea-n loc, nu există cuvânt de onoare, fiecare luptă să-l înşele pe fiecare, fanatismele politicii de doi bani învrăjbesc irecuperabil colectivitatea, i se dă otravă câinelui din vecini, femeile nu mai vorbesc decât despre serialele de la televizor, iar acum am trăit culmea: cozonacii

nu se mai fac în casă, ci se comandă la oraş! Păi, cu asta-i cam gata!

Eu m-am legat foarte târziu de lumea satului. Crescut între Şoseaua Giurgiului şi Calea Viilor, între Bellu, Ferentari, Chirigiu, Filaret şi Olteniţei, copil „de asfalt“, abia dacă pe la 15 ani am aterizat sfios, împiedicat, oleacă scârbit, în Conţeştii de Dâmboviţa, unde bunicul patern fusese notar interbelic. Însă nebunia ruralităţii fantasmatice, a *rânduielii* venerate de Mircea Vulcănescu şi echipele „regale“ gustiene, am prins-o abia după facultate, după ce Tania m-a dus în satul alor ei, în nordul oltenesc, nu departe de Parâng şi Sibiu, unde nu mi-a trebuit mult ca să mă îmbolnăvesc de tot ce face (pentru mine, cel puţin) narcoza ruralităţii: magia fântânii, tăcerea de pâslă groasă a nopţilor, şiruitul ploii pe acoperişul de ţiglă, rumegatul vacii, aţipitul în căpiţa de fân, drumul spre Măgură printre fagi şi mesteceni, alaiurile fastuoase de curci, raţe, gâşte şi găini, mirosul bălegarului, şipotul laptelui muls, aţele de apă care-i curg vacii din bot, ţoiul de ţuică rece sorbită vara-n beci, voiniceala viţeluşului, mersul prin ierburi în tălpile goale, planarea uliului peste ogradă, căprioarele rătăcite prin grădini, căldura grea, toropitoare, din miezul zilelor de vară, punctată de bâzâitul insectelor, simfonia de Paşti a cucilor cu mierloii, cintezoii, rândunelele, care pur şi simplu îţi îngenunchează auzul…

Ca să ajungi să *trăieşti* intens astfel de senzaţii divine şi să le poţi *gândi* la fel de profund este, într-adevăr, nevoie de cultură, de înghiţit o bibliotecă. Aşa cum spunea Heidegger despre labirintul care trebuie fatalmente străbătut până să poţi înţelege *simplitatea drumului de ţară*.

Ei, vezi bine că au murit bătrânii, s-a dus lumea veche, s-au dus „colindeţii“, „boboneţii“, turtele de mălai, horele, şezătorile, copiii nu mai dau bineţe pe uliţă, straiele de in şi borangic zac mâncate de molii în lăzile din pod, cimentul ia locul lemnului, tabla şi internitul alungă şiţa, plasticul omoară bumbacul şi abaua, dispar sobarii, tâmplarii, olarii, fântânarii şi se înmulţesc antenele parabolice.

Aşa că nu ne mai putem orienta decât centripet. Ne închidem în grădină. La începutul anilor ’90 am plantat 40 de pomi fructiferi (e-o minune să ajungi să culegi fructe din pomii sădiţi de tine!) şi vreo sută de nuiele de salcâm care-s acum cât o pădurice, socrul meu a închis cu gard mai multe bucăţi de pământ ale familiei, lăsate de zeci de ani de izbelişte, în care a crescut o iarbă de ţi-e mai mare dragul, iar eu am luat-o razna de tot vorbind cât se poate de natural cu cei trei fraţi-mesteceni ai mei – Ioachim, Ştefan, Matei – din vârful colinei sub care avem casa.

Ştiu că toate astea sună ridicol, păşunist, taman bine să intre-n râsul *iluziilor* persiflate de Eugen Negrici, dar îmi asum integral alaiul de senzaţii şi teme din arsenalul sămănătorismului, pe cât de vetuste sau chiar groteşti pentru alţii, pe atâta de *hrănitoare* pentru mine.

De ce mă trezeşti din somn?

— Impresionant felul în care, conturând tabloul satului românesc, realizaţi concomitent că acest tablou plesneşte, se crapă, intră în dezagregare. Probabil că o influenţă semnificativă a avut şi Ioan Alexandru în ceea ce priveşte ruralitatea dvs. „fantasmatică“. Oare nu cumva Satul, cu majusculă, este doar o proiecţie nostalgică – acoperind de fapt anii copilăriei, nu mediul *ei, dar răsfrângându-se asupra acestuia – pe care diferiţi scriitori şi intelectuali români au topit-o în opera lor?*

Ştim cu toţii că satul sămănătorist, de fapt, nu există şi n-a existat niciodată. Dar nevoia unui centru al fiinţei, despărţit de Capitala-malaxor, traversează mii de pagini de literatură autohtonă şi autohtonistă. Să mai rămânem puţin în acest plan al reveriilor şi compensaţiilor mitizante. Pentru că rânduiala *este o constantă, în sistemul dvs. de valori, cum ar rândui fostul „copil de asfalt“ un sat românesc asupra căruia ar avea o deplină putere transformatoare? Primar sau prefect, baron local sau potentat zonal dacă aţi fi, cum v-aţi gândi să însănătoşiţi această lume ce pare să se piardă?*

— De ce mă trezeşti din somn? De ce-mi răvăşeşti fantasmele şi-mi bombardezi bovarismul? De ce mă provoci la închipuiri de împuternicire mafiotă?

Ca să încep cu sfârşitul: nu am nici un dram de ştiinţă într-ale puterii. Şi nici un fir de *Wille zür Macht,* voinţă de putere. Mai cu seamă că viitorul satului nu-mi pare a fi departe de esenţa lumii lui Marlon Brando din *Naşul*. O nouă medievalitate, cu striaţii italo-ruso-nipone, cu ierarhii betonate, cu fărădelegea ridicată la rang de legitate, cu staborul şi bulibaşa ca entităţi justiţiare, totul în dispreţul sau ignorarea Centrului şi în numele sacrei formule: *You owe me respect!* Îmi datorezi respect…

Nu am acceptat nici o ofertă de putere şi nimic nu aş fi fost în stare să conduc mai mult de o săptămână. Nici măcar o maşină. Ah, că am fost câţiva ani editorul suplimentului *Litere, arte* & *idei* – asta i se datorează într-o măsură covârşitoare Taniei, care-a diriguit cu vrednicie prăvălia, într-o tăcere deplin eficientă şi cu o modestie incredibilă, în vreme ce eu am fost acolo clovnul de serviciu, funambulul, dresorul de fantome, orice – numai organizator nu. În rest, cum am mai spus, am fost mereu executivul, omul numărul doi, secretarul de redacţie – şi la revista liceului, şi-n facultate, şi la *Revista de istorie şi teorie literară*. Niciodată decizional, ci numai executiv. Aşa a fost cel mai bine.

În plus, dincolo de incapacitatea stucturală de a conduce, cred că Marin Bucur avea dreptate: „dumneata ai natură de divă, eşti solist, nu eşti om de echipă“. Pe moment m-a ofuscat verdictul, însă cu vremea a trebuit să-l accept, fie cu cearcăn, fie cu seninătate.

Dar să revenim la ce mă doare. Da, sunt de acord: tot ce bovarizăm despre Satul de odinioară ca proiecţie a fermelor viitorului noi, ăştia, paseiştii, păşuniştii, neosămănătorii (dacă vrei să fii rău cu tot dinadinsul) şi „neointerbelicii“ este rodul unor fantasme. *Wishful thinking* total. Dar cred că numai deocamdată. Numai dacă accepţi să absolutizezi grotescul absurd al satului bubos, cretinizat, jerpelit şi atroce la modul burlesc din emisiunile tv ale lui Mitică Popescu sau, mai demult, ale lui Mircea Dinescu, numai atunci îţi

siluieşti singur reveriile rurale şi condamni la nefiinţă o lume, o esenţă umană capabilă de regenerări paradoxale. Dar dacă accepţi să gândeşti cu îngăduinţă posibilităţile, să ştii că nu suntem chiar foarte departe de ziua în care segmente din elita urbană – arhitecţi, profesori, medici, artişti, ingineri, veterinari, botanişti, designeri, finanţişti, IT-işti etc. – se vor insulariza în mediul rural, nu doar în cei câţiva metri ai vilelor din actualele cartiere rezidenţiale, şi vor recupera *savoir faire*-ul şi *savoir vivre*-ul lumii care-i extazia (tot fantasmatic şi atunci?) pe Eminescu, Mircea Vulcănescu, Blaga, Motru sau Vasile Băncilă, pe Iorga, Ion Pillat, V. Voiculescu, D.C. Amzăr ş.cl., atunci recuperarea şi recalibrarea vechii rânduieli din viaţa rurală nu vor mai avea exclusiv alură de utopie.

Chiar acum când vorbim văd cu ochii minţii o colonie într-o superbă livadă de meri subcarpatică, o insulă livresc-adamică precum cea din *Fahrenheit*-ul lui Bradbury–Truffaut, unde să mă întâlnesc cu Mugur Isărescu şi să vorbim despre copilitul viţei-de-vie şi atributele Crâmpoşiei, cu Vintilă Mihăilescu ca să vorbim despre stupi, cu Şerban Sturdza, care ar reconstrui case din chirpici, lemn, stuf, şindrilă şi piatră de râu, cu Ana Blandiana, Ştefan Câlţia, Oana Pellea, Sorin Ilfoveanu şi Alexandru Vlad să vorbim despre aerul şi florile de ţară, cu Maria şi Costion Nicolescu pritocind împreună cu părintele Iustin Marchiş relaţia Biserică-laicat în noul-străvechi context, sau cu Luiza Zamora şi Şerban Bonciocat inventariind străvechi materiale şi metode de construcţie… Aş putea uşor să înzecesc lista nominală. Luaţi fiecare nume ca pe o *categorie* umană şi profesională şi-o să întrevedeţi ce evoluţie captivantă ni se îmbie.

Cât despre „proiecţia nostalgică“ de care spui, să ştii că – în ce priveşte trecutul – ea are un temei de netăgăduit. Dacă ar fi să-ţi povestesc fie şi numai despre bunicii Taniei, care au trăit până în anii ’80 (el) şi ’90 (ea) şi tot ai accepta că mare parte din esenţa satului vechi – aşa cum au ipostaziat-o nu idilismul sămănătorist şi păşunismul infinit parodiabil caragialeşte, ci munca echipelor sociologice „regale“, conduse de Dimitrie Gusti – a existat *ca atare* fără doar şi poate. Bunicul Taniei, Iacob Popa zis Gheorghe-a-lu-Pătroi, din Stroieştii de Vâlcea, a însemnat pentru mine – mult mai mult decât propriul meu bunic patern, de care ţi-am zis, Petrache Mihăilescu, notar în Conţeştii de Dâmboviţa – imaginea vie, halucinantă aproape, a românismului subcarpatic. Mi-ar trebui o zi întreagă şi un snop de foi ca să detaliez cum s-ar cuveni mersul lui încetişor, tăcerile infinite, gesturile lente, dar de o siguranţă „ancestrală“, întâlnirile rituale de sâmbăta cu bătrânii satului, la un ciocan de ţuică-n cerdac („pe sală“), în care se puneau la cale culesul, săditul, seceratul, cositul, nunţile, înmormântările, horele, alegerile, tot ce ţinea de mersul comunităţii şi obligaţiile de obşte. Totul era perfect *rânduit*. Subliniez obsesiv acest cuvânt fermecat. Nimic nu ieşea din matcă, la propriu şi la figurat. Adică din matca Aninoasei şi din făgaşul vieţii fiecăruia, aşa cum se scurgea acesta din copăiţa folosită ca leagăn până la coşciugul urcat în cimitirul din vârful dealului. Trebuia să-i vezi cum rânduiesc boabele de însămânţat; cum pun roşiile („poamele“) la uscat; cum ascut coasa,

cum taie şi cât de meticulos aşază lemnele sub şopru; cum fac pe îndelete mămăliga în ţest, cum o taie cu aţa şi cum o împart multelor guri flămânde dimprejurul mesei; cum altoiau merii, puneau fasolea, tăiau prunii uscaţi şi înălţau plastele (căpiţele); cum se trezesc nesmintit în miez de noapte să vadă dacă a fătat vaca; ori să-i fi urmărit bunicului păşirea unduioasă, în tăcută, şăgalnică alunecare către butoaiele din pivniţă, unde tronau varza şi murăturile, cartofii, ceapa, usturoaiele şi morcovii, dar mai presus de toate, ţuica galbenă şi rece, „taman bună să-ţi dea viaţă, nepoate“.

Totul respira ordine, autoritate, stabilitate, vlagă şi siguranţă. Adică tot ce ne lipseşte nouă, la modul mortal, astăzi! Totul era ierarhie venerată, respect al vârstei, experienţei şi priceperii, desfăşurare în duhul „ritmurilor sempiterne“ – ca să reiau o formulă dragă lui G. Călinescu. Să-ţi mai spun ce-a însemnat pentru noi, intelectualii de asfalt, ziua în care bunica, după şaizeci de ani de căsnicie şi zece copii făcuţi împreună, i-a adus bunicului – imobilizat la pat – o creangă de cireş înflorit, „ca să vezi şi tu că a înflorit grădina“?!? Păi cum să nu te taie năprasnic la suflet aşa ceva şi să te lase fără suflare?

„Proiecţie nostalgică“, ai?!

— Sau proiecţie fantasmatică? Vedeţi „cu ochii minţii o colonie într-o superbă livadă de meri subcarpatică, o insulă livresc-adamică precum cea din Fahrenheit*-ul lui Bradbury– Truffaut“, unde să aveţi dialoguri cu diferiţi oameni de cultură şi spirit. Nu cumva însă v-aţi regăsi acolo mai curând ca* vizitator *decât ca* gazdă*? V-aţi putea asuma „desfăşurătorul“ unei zile de lucru pe care o are un ţăran autentic? Aţi secerat, aţi cosit, aţi săpat, aţi udat, aţi întors bălegarul la vite, aţi dat de mâncare la păsări, aţi tăiat vreodată o găină, pentru proximul prânz al familiei? Sau alţii au executat aceste operaţiuni oarecum dezagreabile pentru un orăşean?*

Interesant este că scriitorii noştri din generaţia ’60 au visat – şi au reuşit – să plece din lumea satului, pentru a se stabili la oraş, iar acum, mişcarea e inversă: încercăm să scăpăm din infernul urban, reconfigurând şi recompunând un paradis sătesc. Dar este, evident, un altfel *de sat decât cel real: o „moşie“ personală insularizată, în care s-au investit fonduri făcute în altă parte, şi care ţine mai mult de* loisir*-ul orăşeanului decât de viaţa dură a ţăranului.*

Să mai rămânem puţin, vă rog, în acest subiect care mi se pare important. Chiar dacă vă refuzaţi un rol decizional şi diriguitor, ce credeţi că ar fi trebuit să se facă la noi, din ianuarie 1990 până în ianuarie 2010 (iată, douăzeci de ani!) pentru a contracara dezastrul colectivist din perioada comunismului?

— Adevărat, de cosit n-am cosit decât cinci minute (ca să-mi dau seama că nu sunt în stare), de secerat n-am secerat decât buruieni, iar la tăiat păsări din ogradă nu am avut decât două fapte de arme: o găină pe când aveam vreo 15 ani (a fost terifiant: cuţitul era bont!) şi o curcă pe la 30 (cu toporişca). În schimb, am dat de mâncare la păsări, am cules porumb, am depănuşat, am adunat bălegarul, am cărat zeci de care şi sute de roabe cu piatră din Aninoasa pentru fundaţia casei, am tăiat lemne cu nemiluita, am săpat şi răsădit, am copilit, am întors fânul, am rânit la porci, am bătut nucii şi fasolea, am cules mere, pere,

prune, cireşe, căpşune, porumb, cartofi, roşii, varză, şi dovleci, am pus o sută de salcâmi pe post de gard viu în fundul grădinii, plus douăzeci de pomi fructiferi. Sigur, am rămas de pomină în familie cu analfabetismul meu legumicol, când, deja tată de familie fiind, am plecat să aduc ardei gras din grădină… cu hârleţul, convins că ardeii stau tupilaţi în pământ precum cartofii. Sau când le-am adus triumfător socrilor, ca flori de pus în glastră, un morman de tije lungi, terminate cu nişte superbe măciulii albe, care nu erau altceva, săracele, decât întreaga plantaţie *de hrean* a familiei!

Tot ce înseamnă muncă la ţară m-a fascinat şi mă farmecă şi acum, când, din nefericire, bypassurile mă opresc de la minunatele eforturi şi m-au livrat parazitismului contemplativ pe tot restul vieţii. Ca să nu mai spun de paradisul senzorial, mai ales de beţia auditivă şi olfactivă. Dimineţile de mai-iunie, cu susurul divin al puilor de curcă, amestecat cu delirul cucilor şi trilurile mierloilor. Ori mirosul de fân cosit şi uscat, de iarbă încinsă de soarele prânzului, de lemn tăiat sau de ciuperci rupte, aromele frunzişului de fagi după ploaie, cocoşii la prima şi a doua strajă, scârţâitul cumpenei de la fântână, toate vibrează-n mine ca marile simfonii. Ştiu că toate astea le-am mai spus, dar tare-mi face plăcere să le repet!

Iar matale mă aduci la mocirla politică!

Răul – mai precis, neputinţa noastră explicativă – în ceea ce priveşte România postcomunistă provine, pe de o parte, din fatalitatea retrospectivei. Din faptul că, oriunde ai privi în trecut şi indiferent de impulsul cu care ai face-o, tot ce s-a întâmplat pare fatalmente justificat. Dacă aşa a fost, atunci înseamnă că aşa *trebuia* să se întâmple. Or, asta taie dintr-o dată orice elan de glosare, nuanţare, reverie, speculaţie etc.

Pe de altă parte, pentru cel neangajat politic şi care a preferat dintotdeauna postura de spectator şi comentator – refuzând cu furie intrarea în joc, sub reflectoare – asumarea condiţiei de *raisonneur* post factum, care dorlotează numai morala fabulei, dispreţuind făţiş partitura animalelor care au pus-o în scenă, are ceva care mie-mi sună a narcisism vinovat.

În plus, toate adevărurile, în rău şi în bine, s-au spus şi răs-spus de mii de ori în mass-media acestor douăzeci de ani. Ce să mai adaug eu? Ştim bine ce visam în ianuarie ’90: să vină marile companii occidentale să ne ia în arendă marile industrii, să se retrocedeze proprietăţile la ţară şi la oraş, liberalismul concurenţial şi meritocraţia să elimine egalitarismul sufocant, colectivismul păgubos, contraselecţia, instaurând organizarea germanică a muncii, venerarea inteligenţei, instaurarea disciplinei adevărate (nu a fricii îndobitocitoare din ceauşism, cea care favoriza amoralitatea, evazionismul şi coruperea mecanismelor), competitivitatea, eficienţa „ethosului protestant“ ş.a.m.d. În locul lor am avut gestica (şi mentalitatea) leninistă a lui Iliescu, instigarea la adoptarea unor tactici de război civil mascat (mineriadele, „IMGB face ordine“, „moarte intelectualilor“, „noi muncim, nu gândim“), instaurarea terorismului sindical, subminarea generală a oricărei idei de Autoritate, nostalgiile sovietizante şi

reţelele rusofile. Totul într-un context de bâlci dezumanizant, cretinism planificat, analfabetism etic şi ţiganizare pe toate planurile. Un climat pentru care „ţara te vrea prost“ a devenit de mult deviza calibanică a conducătorilor.

Dincolo de toate cele care se ştiu şi despre care am scris săptămânal, până la resemnare, vreo doi ani imediat după decembrie ’89, lucruri de bun-simţ politic elementar, ce mă îmbolnăveşte este *misologia*. Ura faţă de inteligenţă, paralel cu venerarea prostiei, mârlăniei, grobianismului. Dispreţuirea la modul atroce a culturii. Am scris despre ea încă din primăvara lui 1990, dar atunci eram încă hăt-departe de ce se întâmplă acum, când însuşi Ion Iliescu – „părintele fondator“ al *şatrei* româneşti de azi – ajunge să condamne (pe bună dreptate, desigur) „manelizarea“ PSD. Doar a PSD-ului spune d-sa, dar, de fapt, ea caracterizează întreaga clasă (şi viaţă) politică, precum „tabloidizarea“ în presă şi dezabuzarea – mai precis: familiarizarea cu dezastrul – în mentalul colectiv.

N-am să înţeleg niciodată de ce cultivă politica românească de azi în aşa hal incultura, nesimţirea, aroganţa golănească. De ce se refuză sistematic, cu oribilă deliberare, atragerea în sfera puterii a competenţei nearondate partinic, a erudiţiei care se vrea independentă nu din vanitate, ci tocmai în numele libertăţii profitabile de acţiune. Or, selectând cu precădere oameni limitaţi şi compromişi, oameni vulnerabili, şantajabili, amorali, maleabili şi ductili sau, dimpotrivă, de-o opacitate distructivă din start, în defavoarea inteligenţei concurenţiale, a competenţei demne, aseptice – evident că României i s-a dat *anume* o imagine de gubernie neguvernabilă, abulică, ţicnită, alcoolică şi neputincioasă, o comunitate aptă pentru hoţie şi prostituţie, inaptă pentru democraţie şi structural ostilă valorilor occidentale.

Imagine deplin şi numaidecât contracarată de sutele de mii de români care fac performanţă în Apus în toate domeniile, de la NASA la lăutari şi căpşunari, de la vârfurile medicinei, arhitecturii, cinematografiei sau fizicii moleculare, până la tinerii muzicieni, adolescenţii olimpici şi ce mai vreţi dvs. Păi când ai aproape toată doxa (şi toată valoarea umană intens productivă) fie-n străinătate, fie minimalizată, dispreţuită sau ostracizată acasă, ce pretenţie de sănătate să mai ai de la „organismul social“?

Ştim bine – s-a spus de nenumărate ori în aceşti ani în presa care şi-a ţinut capul pe umeri şi nu între picioare – care sunt priorităţile priorităţilor în România: 1) să se aplice cu maximă stricteţe, fie şi numai pentru câteva luni, *legea* şi 2) să se aplice fără abatere sistemul „omul potrivit la locul potrivit“ (nu dau decât două exemple, convins că voi fi înţeles: Mugur Isărescu şi Raed Arafat). Altminteri, când, de douăzeci de ani, la noi numai fărădelegea face legea, lumea infracţională lucrează în reţea cu sistemul (pseudo)autorităţii de stat, iar partidele, indiferent de coloratură, cultivă obedienţa şi mercantilismul în dauna competenţei extrapartinice – orice discuţie animată de bună-credinţă devine de prisos.

Mi s-a explicat că nici un partid nu agreează competenţa independentă, fiindcă aceasta ar fi dintru început castrată din pricina lipsei de susţinere politică

în parlament. (Mi-i şi închipui pe un Gabriel Liiceanu pdg-ul TVR, sau pe un Nicolae Manolescu ministrul învăţământului, trebuind să înfrunte un întreg parlamentar precum cel care s-a comportat ca o grădină zoologică atunci când a citit Băsescu raportul despre condamnarea comunismului…! Se sparie rău gândul, nu?)

De cealaltă parte, e de ajuns să citeşti reacţiile furibunde ale corectitudinii politice franceze faţă de imboldul lui Jean Sévillia de a se reinstaura Autoritatea în Şcoala anchilozată ireversibil de gogoriţele lui Mai ’68, ca să întrevezi ce va spune „lumea bună“ în momentul în care România va pune siguranţa penitenciarelor înaintea drepturilor homosexualilor.

Nu ştiu, n-am ce zice, dar, una peste alta, ce rămâne e faptul că disoluţia autorităţii (despre care Cristian Tudor Popescu vorbea cu amarnică dreptate încă de acum zece ani şi ceva) plus sistemul selecţiei inverse ne condamnă la agonie (şi anomie) pe viaţă.

Aşa că, zău, hai să revenim la ograda noastră literar-jumulită.

— „Parazitism contemplativ“: memorabilă formulă. Dvs. aţi brevetat-o?

Mi se pare că aveţi această dublă specificitate. Pe de o parte, sunteţi un tip uman coleric şi activ, care se implică relativ uşor în proiecte şi care nu-şi toceşte entuziasmul de azi pe mâine. Totodată, studiaţi lucrurile şi oamenii, faptele şi gesturile, circumstanţele istorice şi detaliile particulare, cu o foarte mare atenţie. Un ins grăbit şi superficial, care trece prea uşor de la una la alta, n-ar fi un atât de bun cititor şi arheolog al trecutului.

Nu vreau sa revenim la ograda noastră literară… Aş mai vrea un exerciţiu de imaginaţie. Rurală sau nu, în ce Românie v-ar fi plăcut să trăiţi? În ce epocă a ei, a noastră? Aţi tot fost catalogat ca fiind un spirit conservator, cu un gust retro. *Până unde ar merge o (imposibilă) întoarcere în timp?*

— Sper să fii de acord cu mine că, dacă omul de stânga trage la iluminism şi Renaştere, omul de dreapta consună intens cu medievalitatea şi romantismul. Aşa sunt şi eu, paseist, reacţionar, om al rădăcinilor, mai puţin al coroanei. Nu spun neapărat, ca Eminescu, că mi-aş fi dorit să fiu plăieş pe vremea lui Alexandru cel Bun, dar măcar pescar, meşter pietrar, zugrav de biserici şi apicultor (musai cu cramă bogată!) sub Ştefan cel Mare – asta da reverie.

Adevărul este că abia de vreo zece ani mi-am mutat – sper că definitiv, de data asta – azimutul. De pe la 30 de ani am trăit cu sufletul în interbelic, visându-mă părtaş la conferinţele *Criterion*, ascultându-i pe Vulcănescu şi Eliade, tupilat în amfiteatrele în care conferenţiau Pârvan, Iorga, Mehedinţi, Motru, Iorga şi Nae Ionescu, ducându-i lui Titi Donescu la *Vremea* câte-o recenzie, bătându-i negreşit la uşă lui Lovinescu, plănuind un eseu firoscos, demn de boieria sa masonică Alexandru Rosetti, pentru *RFR*, citind cot la cot ore-n şir cu Cioran la biblioteca Fundaţiilor, bătând satele şi munţii cu Anton Golopenţia, Ştefania Cristescu şi confraţii din echipele lui Gusti…

Acum însă, m-am descoperit dintr-odată infinit mai aproape de cele peste patru decenii de *construcţie naţională* ale lui Carol I. Poate unde prezentul este aşa

exasperant de destrămat, de caricat, putred, sfărâmicios şi nemernic, dar simt că, ori de câte ori cobor în timp la anii în care luau fiinţă Ateneul, Palatul Poştei, Palatul CEC, Banca Naţională, portul şi silozurile din Constanţa, podul lui Saligny, CFR-ul, Peleşul, *Junimea* şi toate celelalte, mă apucă o vigoare de-a dreptul mişcătoare de munţi. Sau mişcătoare până la lacrimi, depinde cum iei lucrurile.

Au şi apărut în ultimii ani o mulţime de cărţi despre epoca lui Carol I, de la *Jurnalul* regelui la albumele lui Nicolae Şt. Noica, până la cărţile Ioanei Pârvulescu, ale lui Emanuel Bădescu, Gabriel Badea-Păun, Narcis Dorin Ion, ca să nu mai spun de Ion Bulei, Adrian Silvan-Ionescu, de reeditările *Bucureştilor* lui Ionnescu-Gion, Iorga, C.C. Giurescu, Marsillac, sau amintirile Zoei Cămărăşescu ş.a.

Mi-aduc aminte de surâsul şugubăţ al lui Zigu Ornea, cu care mă întâlneam aproape zilnic la Biblioteca Academiei spre finele anilor ’80, el citind îndesat la „S“ gazetăria legionară, eu fişând scrupulos cronicile mondene ale lui Claymoor. Cum îmi cunoştea atracţia irepresibilă către „criterionism“, nu o dată mi-a şoptit patern: „Măi, Dănuţule, de ce nu scrii tu o carte despre Mişu Văcărescu, în loc să-ţi pierzi vremea cu Cioran?!?“ Ei, uite că, acum, când mi-am terminat eseul despre corespondenţa cioraniană, direct la epoca epistolară Maiorescu–Caragiale–Duiliu Zamfirescu am să mă duc.

Dacă ne uităm bine jur-împrejurul planetei, pretutindeni este *prea târziu*

— Nu pot să nu vă remarc, cu admiraţie, consecvenţa şi perseverenţa. Pe durata convorbirilor noastre, aţi încheiat cărticica despre „omul din scrisori“ Eminescu, acum aflu că aţi finalizat şi eseul despre epistolarul cioranian; şi că veţi reface în curând bucla cu epoca Junimii şi a lui Carol I, de care sunteţi apropiat moral-afectiv. Vă plimbaţi pe axa temporală cu o vădită pasiune pentru epocile care răspund cel mai bine dualităţii dvs. caracterologice. Febrilitatea specifică vă face să rezonaţi bine cu existenţialismele şi freneziile interbelicului. Iar nevoia de stabilitate şi autoritate, construcţie şi durabilitate vă leagă de epoca lui Carol I…

Să răsturnăm însă aceste proiecţii de pe „verticala“ istorică pe „orizontala“ ideologică. Sunteţi, într-adevăr, un intelectual român de dreapta, şi încă unul care nu e deloc timorat în a-şi recunoaşte opţiunile şi filiaţiile. Aş vrea să ştiu dacă, în această autodefinire, Stânga joacă numai rolul unui sinistru element de contrast; sau dacă, dimpotrivă, e un termen necesar – şi, într-o anumită măsură, justificat – al ecuaţiei. Din perspectiva dvs., Dreapta singură şi „pură“ reglementează şi structurează ideal viaţa socio-economică? Sau ea are nevoie de o conjugare, în anumite puncte esenţiale, cu principiile şi politicile Stângii?

Pe de altă parte (ca să ne referim încă o dată la tranziţia *noastră*

postrevoluţionară), cu ce ochi vedeţi capitalismul românesc făcut preponderent de foşti activişti şi securişti, iar, în spaţiul occidental, capitalismul liberal modernizat şi nuanţat până la social-democraţie?

— A devenit aşa de obositoare şi, mai mult, de insolubilă, fără ieşire, disputa teoretică Dreapta-Stânga, încât a-i relua fie şi cele mai bune, mai coapte tradiţii a devenit o dovadă de încăpăţânare doctrinară, de infantilă persistenţă întru sterilitate! Când totul se petrece acum în funcţie de (cei de) Sus şi (cei de) Jos, când majoritatea covârşitoare a politicilor lumii se bazează pe interşanjarea sau mixarea – adeseori paradoxală – de practici stânga-dreapta, cu guverne afişat liberale, dar care acţionează fie conservator, fie socialist, ca şi cu guverne socialiste acţionând liberal, ori pactizând fără scrupule cu capitalismul pur ş.a.m.d., totul în numele *sfântului* pragmatism, al real-politicii care scuză cu dispreţuitoare seninătate mijloacele în numele scopului, făcând caduc orice impuls de ideologizare a exercitării puterii, a perpetua antinomia tradiţională, a te menţine în dualitate, vituperând sau imnificând unul sau altul dintre scaunele scrânciobului, mi se pare nu doar o inutilitate, ci chiar o atitudine contraproductivă.

Ce aştepţi să spun? Că execrez furibund orice idee de stânga şi că-mi doresc numai măsuri de dreapta? Că ignor faptul că nici un mecanism politic, legislativ sau executiv nu poate funcţiona pe deplin justificat decât în prezenţa unei forţe de opoziţie şi că, prin urmare, adevărata balanţă a bunei eficienţe nu doar că presupune, dar *impune* alternativa? Că am nostalgia „rotativei“ de care dispunea Carol I, care, cu un secol înaintea lui Jean-François Revel, avea conştiinţa clară a faptului că stânga nu ştie decât să cheltuiască (pardon: să *distribuie*) banii adunaţi (adică *făcuţi*) de dreapta?

Mai bine cobor în subsolul (în) care sunt şi-ţi mărturisesc limpede că am fost de când mă ştiu un elitarist anti-egalitarist, nici republican, nici regalist, un naţionalist europenizant, un tradiţionalist sincronizant cu măsură şi un autoritarist atent la tot ce ţine de „protecţia socială“. Un rural(izant) anti-proletar(izant). Un paseist organicist pentru care progresul tehnologiei nu-i decât avansare ucigătoare. Un evoluţionist gradualist, anti-revoluţionar, anti-bolşevic (dar… nici menşevic). Cu un nesmintit respect pentru tradiţie, pentru ortodoxie şi heterosexualitate, pentru familie, onoare militară, cultul eroilor, liberalism economic şi conservatism cultural, incorporabil, cred, în sfera acelui *Old Whig* despre care vorbea Patapievici în *Omul recent*. Unii prieteni, mult mai ştiutori în cele doctrinare, m-au trecut de mult la creştin-democraţie. Nu mă pricep în chestiile astea, dar trebuie să am încredere în verdictul lor. Alţii m-au acuzat că, deşi afirm că venerez Biserica noastră, ca ax vital de rezistenţă istorică, structural dau totuşi dovadă de un apetit protestant cât se poate de riscant.

Uite, ca să nu mai bat eu câmpii: chiar acum am terminat de citit (irepresibil sedus, ca întotdeauna) cartea lui Andrei Pleşu *Note, stări, zile*, lansată alaltăieri, 27 aprilie 2010, la librăria Kretzulescu. La pagina 135 e de găsit o analiză la care subscriu integral, fără comentarii: „…dreapta are simţul arhaicului, intuiţia

primordialului, în aceeaşi măsură în care stânga are intuiţia timpului, alegând să trăiască sub urgenţele lui. Trebuie să reflectăm fără prejudecăţi asupra faptului că, până la revoluţia industrială, umanitatea a fost «de dreapta», cu mici puseuri de «preistorie» a stângii. Lumea de tip ierarhic, monarhia, biserica şi agricultura sunt chipuri ale dreptei. Chipurile stângii vor fi, în replică, egalitarismul, republica, raţionalismul ateu (sau credinţa «luminată») şi industria. Linia despărţitoare dintre cele două «sisteme» e revoluţia, o instituţie inventată de stânga, pentru a se impune fără negociere, fără memorie, în afara rânduielilor naturale".

În altă ordine de idei, voi fi atent la cuvintele, gesturile, pledoariile şi campaniile stângii noastre numai după ce voi fi văzut o asumare responsabilă, resemnată şi ne-isterică, a dezastrului pe care l-au reprezentat dejismul şi ceauşismul în ceea ce a fost stalinismul românesc. Jumătăţile deopotrivă alienante (chiar dacă, aparent, nu la fel de explicit, de *direct* sângeroase) ale aceluiaşi întreg leninist antinaţional. Nu se poate să-mi îmbolnăveşti fiinţa naţională mai bine de-o jumătate de veac, visându-i marxizarea şi planificându-i rusificarea, după care să-mi spui, cu criminală seninătate, că alde Ceauşescu a fost un legionar şi că socialismul abia de acum se poate instaura în carcasa pe care ai avut grijă s-o goleşti de orice urmă de viaţă adevărată!

Cât despre ultima ta întrebare, ce urmăreşti? Ca, după ce am pledat pentru dreapta, implicit pentru virtuţile capitalismului, ale libertăţii, democraţiei, concurenţei, eurofiliei şi rusofobiei, să mă arăt exasperat de „împieliţarea" lor românească post-89?! Crezi că, dacă voi avea parte de nişte ani secetoşi, care-mi mănează via, îmi pipernicesc porumbul şi-mi încarcă datoria la bancă, voi da fuga la „revoluţia permanentă" a lui Troţki, voi repudia *Fighter*-urile cerând iarăşi *Mig*-uri şi-l voi regreta pe Ion Iliescu, citind extatic ororile anarholeniniste ale lui Claude Karnoouh din *Cultura*? Nicidecum! Faptul că suntem conduşi bezmetic, dominaţi de incultură, de „capitalismul sălbatic", „terorismul sindical", „securimea şi activiştii eşalonului doi", sau că nomenclatura ceauşistă, vechii… „les nouveaux riches" (*sic!*) deţin trei sferturi din averea naţională ş.a.m.d. – nu mă vor face vreodată să mă uit lăcrimos către Kremlin şi cu ură, dispreţ şi sfidare, înspre Casa Albă!

Ca să-şi recapete cât de cât prestigiul ferfeniţit de aproape un secol, Stânga ar trebui să-şi recunoască ororile, esenţa criminală a „umanitarismului" ultraafişat, predilecţia pentru teroare, foamete şi exterminarea elitelor, genocidurile, minciuna, impostura structurală, caracterul antinaţional exercitat, invariabil, în numele unui internaţionalism flagrant inuman. De faptul că avem capitalişti securişti, moguli troglodiţi, îmbogăţiţi exclusiv prin fraudă şi toate celelalte urmează să discutăm abia după aceea. Deocamdată, jegul oriental şi jalea valahă n-au dreptul să postuleze nimicnicia occidentală odată cu supremaţia muscălească!

— „Ce aştepţi să spun?", „Ce urmăreşti?", mă întrebaţi, de parcă n-aţi şti ce urmăresc. Să vă provoc (în toate sensurile cuvântului) înspre o scanare şi o auto-

radiografie completă. Nu numai biografică, nici exclusiv auctorială, ci în cât mai multe dintre segmentele care alcătuiesc gândirea şi scrisul unui critic literar.

Segmentul ideologic nu este mai puţin important, la dvs., decât cel pur estetic. Chiar fără a fi un „ideo-critic“, vă referiţi deseori, în comentariile literare, la presiunea unui anumit context asupra scriitorilor români şi a operelor pe care ei le scriu; după cum insistaţi şi asupra acelor cazuri de rezistenţă individuală, disidenţă, martiraj ori eroism.

Întrebările pe care vi le pun acum vor fi dureroase nu numai pentru dvs, ci şi pentru mine. Nu cumva socialismul totalitar s-a prăbuşit, în Estul Europei, prea târziu? Nu cumva patruzeci de ani de regim controlat de Moscova au corupt ireversibil fibra românească? Şi, dacă această fibră a ţinut, *nu a ţinut ea tocmai prin măsluirea şi coruperea oricărui tip de angajament? Dictat sovietic plus şmecherie autohtonă: nu este aceasta o combinaţie letală?*

Pe de altă parte, a fi 100% de dreapta azi, în România (elitarist anti-egalitarist ş.a.m.d.) intră într-o dramatică desincronizare cu dreapta aşa cum este văzută şi aplicată în Occident ori în Statele Unite: farurile după care ne-am tot uitat, cu speranţa că ne vor călăuzi. Ceea ce la noi şi în întregul fost lagăr socialist a venit pentru a înlocui socialismul real (democraţie, liberalism economic, proprietate privată, drepturile cetăţeneşti fundamentale, reconectare la sfera religiosului) a fost practicat fără întrerupere în întreaga lume civilizată, care îşi permite acum, da, luxul social-democraţiei, fantasmele corectitudinii politice, plăcerea ecologiei…

În această lume civilizată, spre care noi tindem, aproape toţi artiştii, aproape toţi gânditorii, aproape toate modelele socio-culturale sunt de stânga. E stânga lor, *fireşte, mai mult aspiraţională decât aplicată şi verificată în practica socială; dar nu aveţi sentimentul unei teribile ne-comunicări? Să presupunem că aţi ţine o conferinţă cu problematică şi tematică anticomunistă în faţa unui auditoriu occidental: la Sorbona, la Oxford, oriunde în Vestul Europei. Să ne gândim că aţi da citire unor cifre care, în sine, spun totul: numărul de morţi din Gulag, numărul deţinuţilor politici din România sovietizată – şi alte cifre conexe. Cum v-ar audia conferinţa occidentalii cărora vă adresaţi, occidentalii pe care i-au aşteptat, la noi, mai multe generaţii?*

Şi fiindcă bănuiesc răspunsul la această ultimă întrebare, vă mai adresez una, antipatic colorată ideologic: „Ce-i de făcut?“

— Acuma, dacă ne uităm bine jur-împrejurul planetei, pretutindeni este *prea târziu*. Din toate punctele de vedere – demografic, etnologic şi ideologic, religios, ecologic, estetic, filozofic, psihologic, ba chiar şi ştiinţific… „tout est foutu“, cu formula lui Cioran. Sau cu vorba lui Hölderlin: „Aber, Freund! wir kommen zu spät“[2]…

2. Friedrich Hölderlin, *Brod und Wein* (*Pâine şi vin*). „Dar, prietene!, noi venim prea târziu.“

În fond, pentru un adevărat om de dreapta, romantic şi reacţionar cât cuprinde, definitiv amprentat de linia Schopenhauer–de Maîstre-Spengler–Cioran, plus Nietzsche–Eminescu şi romantismul de Jena, trecutul înseamnă *totul*, iar

viitorul nu-i decât un cearcăn în plus. Inutil. Ca versul alb după minunile eufonice ale prozodiei. O reconfirmare a nimicniciei generale. Încă o glosă la Iov şi Ecleziast, la *Ghepardul* lui Lampedusa, *Grand Meaulnes*, *Livada de vişini* ori la suava noastră Saşa Comăneşteanu. Numai Eminescu putea scrie *Diorama*. Ce poate fi, pentru români, spectacolul lumii, de nu o „panoramă a deşertăciunilor“?

Utopia comunistă a urmărit peste tot falsificarea ADN-ului local, extirparea „glandei naţionale“, otrăvirea specificului etnic, decerebrarea programatică, decreştinarea şi, la limită, dezumanizarea deliberată. Decapitarea elitelor, uniformizarea şi masificarea ca sens ultim al ingineriilor sociale. Prin urmare – după o jumătate de veac de tâmpire şi calibanizare generalizată – *fibra* românească a ajuns un simplu deşeu textil (ca să nu zic o cârpă). Sigur că aliajul de Marx şi Caragiale, de fanatism ideologic şi deriziune miticistă, prevăzut de Belu Silber, s-a instaurat ucigător, fagocitându-ne aproape întreaga textură a fiinţei ş.a.m.d.

Dar asta nu poate face ca, pe insula supravieţuitorilor, în cuprinsul elitei spirituale, al celor meniţi să re-joace în *Fahrenheit*-ul lui Bradbury–Truffaut rolul Cărţilor ori să reitereze mândria sublim-stupidă a lui King Louie din disneyana *Carte a junglei* (cel care rămâne nesmintit cu o cărămidă pe creştet după ce întregul templu s-a năruit) vârful decepţiei postmoderne să nu coincidă cu impulsul auroral, de recuperare şi resuscitare a valorilor tradiţionale, a aristocraţiei rurale, a tot ce ţine de *magia* ethosului autohton. Noi suntem, prin natură, meniţi exorcizării, nu putem rămâne captivi demonizării cvasigenerale. Chiar dacă „şmecheria autohtonă“, cum spui, bizantinismul, adaptabilitatea în exces, spiritul tranzacţional, cum îi spunea Ralea („capul plecat sabia nu-l taie“), adică tot ce ţine de autopulverizarea prin acomodare negociabilă, plus valurile succesive de slavizare, maghiarizare, sovietizare, islamizare, başca trecerea de la *popor* la *populaţie* (teoria lui Cioran, cum că primul şi al doilea război mondial, bolşevizarea, Aiudul, Sighetul, Piteştiul şi Canalul au lichidat România, în esenţa şi elitele ei, lăsându-ne o turmă imbecilă, neguvernabilă, în veci fără busolă) – e limpede că forţa spiritului şi duhul Locului vor fi lăsat o mână de veghetori în Sodoma. Câtă vreme ei respiră şi transpiră, gândesc şi pregătesc, scriu şi rescriu – nimeni nu are voie să dispere, să lase armele şi să semneze o pace definitiv amăgitoare.

Că dreapta tradiţională nu prea mai are căutare într-o Europă ce se visează tot mai accentuat un continent socialist dependent economic de Rusia şi China; că mai toate Lojele s-au resemnat şi nu mai au imaginaţie decât pentru neocomunism sau diversiuni monarhiste; că menşevismul aşteaptă şi azi – cu tot mai multe şanse – zorile marxismului în SUA; că uriaşele presiuni demografice, populismul, ecologismul anticapitalist etc. sufocă programatic aristocraţia, meritocraţia, tradiţiile şi valorile ancestrale – asta nu trebuie să ne livreze necondiţionat fatalismului, de vreme ce pretutindeni energiile naţionaliste se recalibrează, reorientează şi reformează, iar dreapta se ranforsează deopotrivă în Europa şi America – religios, economic, politic, artistic, sociopsihic. Asta, direct

proporţional cu zgomotul tot mai furibund – mai global, intens şi variat finanţat – al stângismului *all over the world*.

Ştiu ce spui: că tot ce ţine de ideologia corectitudinii politice, de estetica internaţionalistă, dialogul transnaţional, terorismul minoritarist şi lumea modelelor socio-politico-culturale provine dinspre Stânga. Ei bine, şi? Câtă vreme, peste tot în lume, va exista aceeaşi energie autohtonizantă care se (va) opune net, firesc, calm dar ferm, fără frică şi prihană, agendelor comunizante de vitrină planetară, nimic nu e definitiv pierdut la Dreapta. Aşa cum, peste secole şi milenii, din aceleaşi străfunduri de ape, vârfuri de munţi şi cotloane de peşteri, apar aceleaşi amfore, cu aceleaşi mituri, aceleaşi simboluri tainice, aceleaşi năzuinţe metafizice: nimic din ceea ce nu e de pierdut nu se pierde. Toată voga postmodernă a devianţelor animalice, antispirituale şi antinaţionale, toată iconoclastia, misofilia, detabuizarea, demitizarea, relativizarea absolutizantă, toate cohortele pledoariilor narcomaniace, neobarbare ş.a.m.d. se vor slei de la sine şi vor intra, la rându-le, în străvechea horă de *corsi e ricorsi*, despre care dau seama toate valurile civilizatorii.

Sigur că succesul universitar şi cariera internaţională depind de buna (oarba) deprindere a discursului corectitudinii politice, a eurolangajului şi că, peste tot în lumea academo-universitară se poartă aceleaşi agende şi bibliografii în chip fanatic obligatorii, cu Sartre, Foucault şi Slavoj Žižek, în completa uitare a lui – să zicem – Pascal şi-a Port Royal-ului. E mai de bon ton să citezi din Zeletin şi Marino, decât din Manoilescu şi Noica. Numai că, dacă ne uităm bine, avem tineri care învaţă limba coptă, reapare tot mai accentuat necesitatea învăţării limbii latine, limbajul de vitrină globalizantă corect-politică este dublat, în fond, de o rezistenţă tenace, sistematică, a tradiţiilor şi a specificului local-religios, mă rog, nu e dracul chiar aşa de mare, tare şi negru, cum vor să ni-l impună campionii etnofobiei supranaţionale.

„Ce-i de făcut“?!?

Reluăm parabola Fecioarelor Neadormite şi ne vedem de treabă, într-o *trezvie* aidoma sfaturilor Patericului.

În fine, ştiu prea bine pe ce realitate se sprijină exemplul tău cu conferinţa despre echivalenţa nazism-bolşevism, fascism-comunism (tulpina comună a fraţilor dictatoriali care au brăzdat chipul veacului 20) şi cu convingerea inteligheţiei europene cum că Dreapta a făcut exclusiv crime *împotriva* umanităţii, în timp ce crimele Stângii au fost invariabil comise *pentru binele* omenirii! O singură dată am fost invitat, în 1991, la INALCO, în Paris, şi m-am opus postulatelor de acest gen, după care n-am mai primit, nicăieri, nici o invitaţie la sindrofii continentale.

Ei, şi?! Nimeni nu mă va convinge vreodată că-i mai bine să (te) minţi afară decât să spui adevărul în casa ta!

Şi viaţa literară a murit!

— Stimate domnule Dan C. Mihăilescu, dragă domnule Dan C. Mihăilescu, abia ce-mi încheiasem perioada de reflecţie asupra ultimului dvs. răspuns (iar reflecţia a durat, ca de obicei, un timp consistent pentru a scoate din sărite un interlocutor de soi), când primesc de la Scriitorinc *un mesaj destabilizator. Tocmai ce venisem din vacanţă, din cele Germanii, şi eram încă zdronca-zdronca de pe drum, ca să dau piept cu o supărare rabelaisiană a subiectului şi obiectului cărţii de faţă. Era cât pe-aci ca frumoasele şi tihnitele noastre convorbiri să se încheie abrupt. De ce? Fiindcă în revista* Cultura*, mai exact pe site-ul ei, apăruseră ăstimp nişte fragmente din discuţia noastră; şi asta după ce eu vă promisesem, demult, că micile noastre „avanpremiere“ vor ocoli această publicaţie.*

Mă prinseseräţi deci în ofsaid moral şi în delict de camaraderie. Norocul meu fu acela că îmi ţinusem totuşi promisiunea făcută; şi că fragmentele cu pricina erau de fapt tot cele vechi, generate de un site *nu prea grozav. Dar era să punem cruce dialogului nostru – şi asta după ce primisem atâtea semnale încurajatoare, de la cititori din interiorul şi din afara lumii noastre literare…*

Întrebarea numărul unu: bănuitor cum aţi recunoscut că sunteţi îndeobşte, chiar aţi crezut că mai tânărul dvs. coleg spune ceva şi face pe dos, promite un lucru şi nu se ţine de cuvânt, una scrie şi alta fumează?

Întrebarea numărul doi: revista Cultura *nu vă place din motive ideologice sau pentru că, pur şi simplu, textele publicate în ea n-au relevanţă critică şi culturală? Totuşi, în trecut, aţi avut amabilitatea de a răspunde la câteva dintre anchetele găzduite acolo.*

Întrebarea numărul trei: ce săptămânale culturale româneşti vă plac realmente – şi de ce?

Întrebarea numărul patru: cum aţi vedea o revistă culturală ideală, *unde aţi aşeza-o pe eşichierul autohton? Şi care dintre publicaţiile noastre postrevoluţionare, făcute deci în deplină libertate, se apropie cel mai mult de această idealitate proiectivă?*

Întrebarea numărul cinci (şi ultima din serie): dacă rundele mele de întrebări ar veni către dvs. mai repede decât vin, să zicem rapid ori chiar instantaneu, aţi considera că dialogul nostru ar câştiga în seriozitate şi profunzime, sau ar pierde din ele?

— Vezi bine că m-a cuprins furia când am văzut, luni 30 august 2010, pe site-ul *Culturii*, încă un fragment din convorbirile noastre, la câteva luni după ce conveniserăm, în curat *gentlemen's agreement*, să nu mai publici nimic din bruma noastră de rotunjire colocvială. N-am stat să judec la rece, să caut în arhivă ca să văd ce şi cum, ci am acţionat năprasnic, umoral, strict… cioranian, trimiţându-ţi un mesaj „devastator“ şi ultimativ. Da, am fost gata să reduc la neant cartea noastră, fiindcă m-am considerat trădat.

Da, am crezut că „tânărul meu coleg“ m-a vărsat bine mersi în găleata cu pretexte pentru propriile-i interese. Ce mi-am zis? Iar n-a avut Daniel vreme să-şi umple rubrica, drept care m-a folosit încă o dată întru autocauţionare şi a mai

tăiat o felie din bietul nostru tort ca să-şi îndeplinească obligaţiile redacţionale.

Ce?, crezi că am vreo fărâmă de iluzie în ce vă priveşte pe voi, douămiiştii cinici, pragmatici, negociabili şi adaptabili, gata să intraţi pe prima ţeavă de pistol (politic, mediatic, administrativ) care vi se oferă, întru atingerea ţintelor strategice? Când văd cât de bine (mult mai bine ca optzeciştii!) au învăţat congenerii şi confraţii matale cele mai rele lecţii ale şaizecismului (viaţa literară ca formă politică, folosirea caracudei scriitoriceşti ca masă electorală, şantajul ideologic, presiunea lucrativă, pofta de putere deghizată în „nouă direcţie“ critică, alintarea orgoliilor provinciale întru frăgezirea Centrului etc.), mai că ajung să mă bucur de moartea vieţii literare, aşa cum o concepeam noi. Adică, dacă aţi mai fi avut şi cenacluri redutabile, reviste cu nemiluita, „abonament“ la Fondul Literar, boemă, şuetărie, tot soiul de *saloane* mai mult sau mai puţin simandicoase, pe fondul complicităţii generalizate, cu îngăduinţa oficială bine dirijată de sus, de la partid – apoi cred că ne-aţi fi exterminat de mult.

M-a şocat aşa o neaşteptată şi tenace tasare a prezenţei mele taman în *Cultura*, o revistă unde numai de înţelegere binevoitoare nu am avut parte, de la neistovitele surfilări înveninate ale lui C. Stănescu, la hărţuirile vioi semnate de Teodora Dumitru şi Mihai Iovănel. Asta, ca să nu mai spun de nefericitul *back ground* compus de resentimentele lui Augustin Buzura, după plecarea sa de la ICR. Nu insist: prietenii, ca şi inamicii ştiu prea bine de ce.

Apoi: cum să-mi văd cu plăcere apariţia într-o revistă alterată irepresibil de un stângism când pueril sau desuet, când hohotitor? Ce să caute nevinovata mea apetenţă la interbelicul „trăirismului“ criterionist alături de stupefiantele puseuri troţkist-anarhiste ale unui Claude Karnoouh?

Ah, da, când e vorba de răspuns la anchete, bineînţeles că rezervele se dau la o parte. Ce primează acolo este (dacă ţi se cere) propria-ţi opinie, nu contextul în care este ea etalată. Aşa că – minus gazetele tip *România mare* – am răspuns şi voi răspunde întotdeauna oricui îmi (va) cere părerea în cele culturale, fie acestea reviste ale arhitecţilor, pompierilor, veterinarilor, jandarmeriei, medicilor sau sportivilor.

În plus, cred cu tărie în străvechiul principiu al *concordiei discors*, adică în firescul alchimiei contrariilor, ceea ce mă face ca, în utopia mea demodată, să consider normal – şi deloc scandalos – să apar, când e vorba de sondaje literare, în aceeaşi pagină de revistă cu Eugen Simion, I.B. Lefter, C. Stănescu, Dan Petrescu, Laszlo Alexandru şi alţi neprieteni de care, slavă Domnului, nu duc lipsă.

De citit, fireşte că parcurg cu nesaţ aproape toate săptămânalele şi lunarele care contează în sărăcuţa noastră făptură culturală, cu *Dilema*, *Dilemateca*, *România literară*, *Observator cultural*, *Apostrof*, *Viaţa românească* şi *Bucureştiul cultural* la un capăt, cu *Luceafărul*, *Axioma* sau *Mozaic* la celălalt, trecând prin *Convorbiri literare*, *Tribuna*, *ALA*, *Verso* şi *Dacia literară*.

Inclusiv în materie gazetărească eu favorizez ecumenismul. Libertatea şi flexibilitatea, intransigenţa morală şi autoritarismul luminat, odată cu absorbţia

cât mai naturală, mai degajată, a tuturor contradicţiilor de pe piaţă. Dacă ar fi să gândesc azi o revistă – aşa cum am avut marea şansă acum aproape douăzeci de ani cu suplimentul *LA&I* al *Cotidianului*, aş asimila stilistica *Dilemei* cu elanul informativ al *Observatorului* şi odihnitorul (pentru mine) conservatism al *României literare*. Le-aş adăuga nervul apetisant al „Dosarelor" din *Apostrof* şi laconismul parşiv al *Academiei Caţavencu*, totul gândit spre un aliaj paradoxal de *Gândirea* şi *Rampa*, de *Criterion* şi *Facla*, de *RFR* şi *Adevărul literar*, de *Axa*, *Rampa* şi *Moş Teacă*, dacă vrei.

Nu neg că maniheismul micului nostru simulacru de război cultural – care, în esenţă, împarte orbeşte totul între cultul *vs* fobia faţă de „spiritul păltinişenilor", derulând la nesfârşit, pe toate palierele posibile şi imposibile, antinomia dintre prefaţa şi textul unei cărţi precum *De două mii de ani* – creează o tensiune utilă autojustificărilor doctrinare sau umorale de pe ambele maluri. Însă o revistă serioasă, preocupată de bunul arbitraj, dornică să favorizeze „al treilea discurs", respectiv sinteza şi nu antitezele, îşi va asuma, cu seninătate, din capul locului, fervoarea coagulărilor, voluptatea lui *symballein* în dauna lui *diaballein*, drăcescul său antonim.

Nu am cum să evit o trimitere către *LA&I*-ul de care aminteam.

Niciodată n-am să pot uita mândria pe care mi-a stârnit-o sincera stupefacţie a lui Adrian Marino când i-am publicat acolo eseul *Pentru Europa*. Când a venit, împreună cu bunul său prieten Paul Lăzărescu, să ne viziteze la redacţie, nu s-a sfiit să mă împungă amical, spunându-mi că, pentru nimic în lume, nu s-ar fi aşteptat ca „într-o revistă făcută de un om cu orientarea dumitale" (*i.e.* noiciană, naţionalistă, de nu chiar legionară, nu-i aşa?) să-i fie atât de natural şi necondiţionat acceptată acea pledoarie pentru valorile liberalismului transnaţional ş.a.m.d.

Bine, dar pentru mine *tocmai asta* făcea esenţa unei adevărate reviste culturale: să deschidă evantaiul ideologic al vremii, să etaleze toate direcţiile (valabile, credibile) existente, să faciliteze dialogul între contrarii, osmoza antinomiilor. Dacă este bună-credinţă şi dacă există voinţă de conlucrare, atunci *absolut orice* se poate dezamorsa şi dispune „întru împreună-lucrare", cum se zicea în vechile noastre pravile.

Cât priveşte *timing*-ul dialogului nostru, eu cred că tu nu ţi-ai limpezit scopul. Nu ştii dacă vrei să-ţi desfăşori arsenalul interogativ, sau dacă, dimpotrivă, vrei să devii catalizatorul energiilor mele confesive. Nu ştii dacă vrei ca această carte să slujească timpului de acum, să slujim amândoi o sumă de idei, să-mi servească mie, pur şi simplu ca element de marketing, ori s-o păstrezi ca rezervă după moartea mea, aşa cum ţi-a apărut cartea cu Octavian Paler. Nu te-ai decis unde să pui accentul: pe etalarea naturelului meu confesiv, stimulându-mi puseurile exhibiţioniste şi evocările frivole, ori, dimpotrivă, pe sobrietatea principială şi dezbaterea de idei?

Dacă mi-ai fi trimis 50 de întrebări cu 30 de zile termen de predare a răspunsurilor, eu aş fi fost fericit, iar lumea (vorba vine) ar fi avut „la minut" o

felie de mentalitate literară contemporană. Un interval de timp şi o problematică strict limitate, la care s-ar fi putut, eventual, reveni după zece ani, să zicem.

Aşa însă, cred că modul belaliu în care evoluăm ne va lăsa la mijloc de drum, între mărturia strict circumstanţiată şi afirmaţiile fără vârstă, general valabile.

Şi mai e ceva: retorica mea repetitivă, plus numărul (relativ mic, dar agasant) de idei fixe. De aici şi riscul ca, tot lăţindu-ne în timp, să ne trezim că spun acelaşi lucru de cinci ori într-o sută de pagini, aşa cum frazarea mea abuzează de triade adjectivale, de apoziţii, relative, paranteze ş.a.m.d. Dacă mă luai iute, evitam riscul ăsta, fiindcă, har Domnului, încă nu m-am ramolit chiar de tot şi-mi retezam năprasnic redundanţa şi ticurile verbale.

Dar până una, alta, zic să nu mai problematizăm inutil şi să-i dăm drumul la vale, fără deliberări parazitare. Prea ni s-a programat feroce viaţa cale de-o jumătate de veac şi mai bine, ca să nu ne permitem şi noi oleacă de aleatorism cu delicii mai mult sau mai puţin riscante.

— După ce m-am liniştit cu două săptămâni în urmă (convorbirile noastre continuă!), acum, cu prima parte a răspunsului primit, m-am relaxat de tot… Dacă e ceva meschin-pragmatic, „negociabil“ şi „adaptabil“ în conduita mea, atunci acest ceva e pentru Dan C. Mihăilescu generaţionist: adică douămiist, adică şaizecist în cel mai rău sens al termenului. Nu individul e în chestie, ci generaţia din care face parte. DCE ar fi el cum ar fi, dar îl strică generaţia…

Cum vă formaţi dvs. opinia critică asupra unei generaţii? De la ce porniţi: de la un spirit al timpului în care ea se manifestă, de la o stilistică a comportamentelor membrilor ei (care membri, cei mai vizibili?) de la manifeste programatice sau de la cărţile publicate, individual, de componenţii ei? Ştiţi că am polemizat cordial în câteva rânduri pe marginea subiectului ultimei generaţii. Încă o dată: ce înţelege Dan C. Mihăilescu prin generaţia 2000?

Pe de altă parte, sunteţi un vechi combatant, dar şi un foarte atent observator al vieţii literare bucureştene şi româneşti. Aţi avut în Idei în dialog *o rubrică nemaipomenită intitulată chiar* Viaţa literară *şi mutată apoi, pentru câteva luni, la* România literară. *Ce e urât pentru un ins care trăieşte în sosul acestei vieţi literare devine expresiv pentru observator şi comentator? Care sunt revistele dvs. preferate şi cum gândiţi revista ideală – am aflat. Dar, dacă viaţa literară „aşa cum o concepeam noi“ a murit sau trage să moară, care sunt reperele de* altă *viaţă literară care vă plac?*

În fine, să observăm împreună savuroasa schimbare de roluri. Eu (cel ce ştie-întotdeauna-ce-vrea) deodată nu mai ştiu, sunt indecis şi nelimpezit… Dialogul nostru ar fi astfel „belaliu“, prea capricios pentru un Scriitorinc, *dintr-odată, extrem de aplicat, de sistematic şi de sistematizant. Dragă domnule Dan C. Mihăilescu, nu cumva rolurile noastre erau… viceversa?*

O formulă splendidă a lui Tudor Vianu cred că dă acel cifru (recunosc, complicat până la bătaie de cap) al cărţii noastre, aşa cum eu am gândit-o şi cum dvs. o faceţi. *Formula e „idei trăite“ – şi veţi admite că vi se potriveşte sută la sută. Sau nu?*

— Adevărul e că dialogul nostru are un dublu defazaj. Nu doar că între noi este o lume, că formarea şi deformările fiecăruia sunt net diferite, că avem cu

totul şi cu totul alte experienţe, alte modele, idealuri, feluri de-a fi. Dar şi aşteptările au fost şi sunt altele. Nu ştiu ce vei fi dorit matale de la dialogul nostru (n-o să mă faci să cred că tocmai acea *înţelepciune* pe care i-o propunea Demiurgul lui Hyperion), dar ştiu ce-mi doream eu: un pretext ca să dau cep narcisist evocărilor. Copilăria, adolescenţele, părinţii, iubirile, examenele, lecturile formatoare, complexele, reuşitele şi eşecurile, prieteniile şi duşmăniile… Necum ce va să zică pentru mine generaţia 2000!

Rezultă – şi aici – că rolurile sunt inversate. Am senzaţia că repetăm stânjenitoarea relaţie dintre Aurora Cornu şi Eugen Simion, în dialogul lor (altminteri *extraordinar*, din toate punctele de vedere) despre Marin Preda, când nu mai ştiai cine pe cine întreabă şi dacă nu cumva *Simion* era cel intervievat şi solicitat să-şi aducă aminte, iar intervievata – un simplu pretext pentru evocările criticului.

Pe scurt, am senzaţia că matale nu mă ai în minte, ca ţintă, pe mine, ci că-ţi urmăreşti o agendă din care eu ies, cum să zic, nu neapărat umilit, dar subordonat.

Nu am de gând să reiau dosarul douămiismului. Am scris până la saţietate despre relaţia şaizecismului (recuperator solar de libertăţi existenţiale şi estetice) cu şaptezecismul livresc-metafizic şi optzecismul ludic-insurgent, respectiv: realismul psihologic, realismul magic, realismul cotidian. Ca şi despre „mizerabilismul“ şi „minimalismul“ douămiismului, două concepte pe care le foloseşte azi toată lumea, chit că eu am fost intens probozit pentru ele. (Nu spun că fără dreptate.) Chiar în *Idei în dialog* am avut în primăvara lui 2009 un articol pe tema asta, plecând de la numărul special din *Vatra* dedicat temei.

Lumea, oceanul care ne desparte, este exact diferenţa dintre dictatură şi libertate. Într-un fel te formezi, acţionezi, te afirmi şi reacţionezi când ţi-e dată numai verticala întru respiraţie, şi cu totul altfel eşti atunci când ai toată plaja cu tot orizontul la dispoziţie. Cel mai simplu e să-ţi dau mica prefaţă pe care am scris-o zilele astea pentru volumul al patrulea din *Viaţă literară*. Acolo ai să vezi amarul în care mă scald în privinţa dispariţiei acestei noţiuni care pe mine m-a fermecat dintotdeauna, iar pe Adrian Marino l-a oripilat la modul lamentabil.

Revenind: teamă mi-e că nu eu, persoana şi convingerile mele, te interesează pe tine, ci mai mult spectacolul personal al celui care pune întrebările.

Cât despre acea inversare a rolurilor – care ar trebui să fie ceva *vinovat* din unghiul meu de vedere – în care tocmai eu, haoticul, doresc ordine şi disciplină –, te rog să nu uiţi natura mea duală, aproape schizoidă, de care ţi-am povestit. Înăuntrul idealismului meu – sincer şi total – se ascunde şi neodihna pragmaticului. În activistul care sunt zace resemnarea. În sceptic se ascunde productivul. În eul euforic pândeşte disforia. Ş.a.m.d. Astfel încât şi în pătimaşul de dialoguri *à bâtons rompus* veghează umbra însetatului de armonie goetheană, cu *symphilosophie*, logica discursului ş.a.m.d.

Cu alte cuvinte, în umbra marelui risipitor care am fost şi sunt se ascunde, măruntă, dar noduroasă, nostalgia gospodarului.

Şi viaţa literară a murit!

Zic asta cu două temeiuri.

Pe de o parte, odată cu dispariţia revistei *Idei în dialog*, şi-a dat ultima suflare şi rubrica mea de acolo, „Viaţă literară“, cea care mi-a hrănit două volume omonime, apărute la editura Fundaţiei Pro în 2005 şi 2006, plus *Idei cu zimţi*, Humanitas, 2008. „Nu-mi rămâne, aşadar, decât să-i doresc revistei *Idei în dialog* o viaţă cât mai lungă“ – aşa încheiam prefaţa celui din urmă.

Ţi-ai găsit! Cu vorba românească atât de (mioritic) dragă lui Cioran: n-a fost să fie! *Idei în dialog* a trecut năprasnic şi irevocabil la capitolul „câştiguri demne de pierdut“, la fel ca *Litere, arte* & *idei*, suplimentul cultural al *Cotidianului* din 1991–1996, căruia multă lume i-a deplâns decesul, dar numai pe tăcute sau, cel mult, telefonic. La lumina zilei, sutele de confraţi, zecile de gazete presupus simpatetice, au tăcut sfios resemnate. Nu am avut parte decât de câteva rânduri frumoase, de *faire part* empatic, semnate de Elena Boiangiu în *Dilema*…

Mi-e groază să caut ecourile dispariţiei *Ideilor în dialog* în presa noastră (mai degrabă: absenţa lor), fie şi numai în presa culturală. Bucuria invidiei? Fericirea valahă încorporată în inconştienţa furatului propriei căciuli? Tradiţionalul dans pe ruine, întru paguba generală? Iluzia că dispariţia vecinului bogat determină automat mântuirea sărăciei tale?

Închid ochii şi-mi spun că nu asta contează aici, acum.

Oul pe care-mi îngădui să-l aşez astăzi, cu mândră sfială, în cuibarul eventualului *semblable* cititor continuă suita, din august 2008 până în decembrie 2010, după care au urmat cinci texte – numai cinci! – publicate sub acelaşi generic în *România literară*.

Până ce n-am mai putut.

Adică până mi-am dat seama că, de cealaltă parte, aproape tot ceea ce însemna *viaţa literară* pentru sexagenarii (mei) *optzecişti* a murit… de moarte bună.

Cenaclurile – variante surogat ale saloanelor literare din veacurile 18, 19 şi chiar 20 – şi-au sleit energiile stimulativ-plăsmuitoare.

Boema teribil (şi suicidar) alcoolică din vremea lui Nichita, Preda, Pucă-Pâcă, Velea, Mazilescu, Horia Lovinescu, Piliuţă & Co., cea care oferea scriitorimii condamnate la autodistrugere culcuşul de zaţ incandescent în care să-şi îngroape eşecurile, a sfârşit lamentabil în crâşma de la Muzeul Literaturii, caricatura caricaturilor de altădată.

Dictatura – inamicul magnetic spre care alergau frenetic toate energiile piliturii de fier artistice, coagulându-se stupefiant în România tradiţionalei dezbinări etnofage – a cedat scena letargiei, indolenţei, abuliei democratice, când nu mercantilismului cinic şi sarcasmului dezosat. Se poate oare compara dizgraţiosul război cultural dintre „boierii şi oierii“ minţii, recte păltinişofobia junilor alergici la tradiţie, de azi, cu urieşenia infectă, cu efecte de genocid cultural şi anvergură naţională, care a fost lupta estetismului şi cosmopolitismului sincronizant cu protocronismul securistic alterofob din ultimele două decenii ceauşiste?!?

Evantaiul libertăţilor (religioase, politice, sexuale, turistice, gastronomice, vestimentare, financiare, mediatice etc.) pe orizontală ne-a sleit patosul verticalităţii pur spirituale. Nimic, niciodată, nici un text literar, nici un fapt artistic – muzical, cinematografic, teatral, coregrafic, pictural – nu va mai reuşi să ne recupleze la *sublima exasperare* cu care *trăiam*, aproape mistic, experienţele spirituale sub dictatură. Atunci când montările lui Ciulei, Pintilie, Esrig, Penciulescu, Giurchescu, Cătălina Buzoianu, Tocilescu, filmele lui Daneliuc, Piţa, Veroiu, Tatos, *Nocturnele* de la Ţăndărică, concertele Phoenix sau Iris, Madrigal ori Song, căpătau adesea dimensiuni… de domeniul soteriologiei, dacă nu vă supăraţi.

Acum am ajuns supravieţuitori la nişă. Scorbura, bârlogul, văgăuna. Reveriile de vizuină. Fiecare învelit în propriile-i fantasme, rumegându-şi letargic frustrările, reuşitele, resentimentele, elanurile narcisiace şi adrenalina înţepăcioasă. Nici un cenaclu vrednic de ceea ce reprezentau Luceafărul la 1970, *lunedismul*, Junimea şi Universitas în anii ’80. Nimic nu egalează impactul colocviilor revistei *Transilvania*, „zilele călinesciene“ de la Oneşti au ajuns aproape o parodie a propriei tradiţii, iar fauna şi flora de la Casa Scriitorilor – acolo unde se făceau şi se desfăceau toate ierarhiile breslei – concurează ierbarele, holurile cu trofee cinegetice, colecţiile de coleoptere şi saprofite ale edecurilor ce cu onor, umor şi jale suntem.

Tot ce însemna impetuozitate, „junglă literară“ aproape la modul propriu al cuvântului, dar şi spiritul de turnir, cavalerismul, cu fair play sau lovituri sub centură, ca să nu mai spun de imensul război de gherilă cu Cenzura, adică tot ce revigora fiinţa artistică şi constituia miezul viril al competiţiei literare – s-a vărsat acum în infinita capacitate vidanjorială a blogosferei. Cu mici-mari „cultural wars“ dictate de nemuritoarea invidie sau inspirate de jocul reţelelor şi meschine interese de oportunism carieristic, departe, oricum, de anvergura „marilor bătălii“ de odinioară. (A se compara oceanul de furie care a zguduit breasla literară în anii acuzării de plagiat a lui Eugen Barbu, între cazul Goma şi cazul Dorin Tudoran, cu episodul memoriilor lui Adrian Marino din vara lui 2010! Vorba lui Caţavencu, „prea puţin, stimabile“. Dar şi între pudic-retractilele vălurele produse în anii noştri de cutare montare a lui Radu Afrim şi efectele efectiv *naţionale* ale *Revizorului* şi *Reconstituirii* de acum patru decenii se-ntinde un pustiu şi a murit o lume!)

Ce să înveţe de la noi „cei care vin“?

Numai rău. Lipsiţi de canavaua agonică a disperărilor noastre şi de idealismul ei inerent, „douămiiştii“ au ales şi aleg aproape exclusiv negustoria de principii, compromisul general, cinismul şi sarcasmul, stângismul antielitarist, cochetăria inconştientă cu egalitarismul omnidistructiv, dependenţa artisticului de politic, tacticile electorale, acneea purulent-marxizantă şi strategiile puterii cu orice preţ. Restul e moft, pentru nou-veniţi.

Astfel încât, recitindu-mi şirul de pledoarii strânse între copertele de faţă, mă întreb cu amar: „La ce bun?“

După care mă resemnez cuminte şi mă alin cu amăgirea că, poate, încă nu e totul pierdut. Că, poate, lumea literară, aşa grobianizată, cariată şi ulcerată cum a ajuns, ca o turmă belalie, încă nu şi-a pierdut cu totul vechile maniere, gustul

boemei, ştaiful bovaric, insurgenţa dandystă, patosul gratuităţii, pitorescul hedonist, energiile aiuritoare… Adică toată acea explozie de vitalitate mai mult sau mai puţin fertilizantă şi alienantă, care ucidea mizerabil şi renăştea sublim, în egală măsură. Care decima talente cu nemiluita, distrugea suflete, cupluri, familii şi altera irecuperabil personalităţi excepţionale, oferind însă, în acelaşi timp, modele comportamentale, conduite morale şi tendinţe estetice.

Pe scurt, determinându-ne destinul şi dându-ne un rost.

Suntem literalmente devoraţi de bulimia confesivă

— Am observat, în răspunsul dvs. legat de ultimul lot generaţionist, nu numai o anumită asprime, ci şi o reală amărăciune a Scriitorincului*, ce pare mai adâncă. Prefaţa pe care aţi scris-o pentru noul volum de* Viaţă literară *explică întru totul motivele acestei tristeţi; şi de aceea cred că acest text poate fi integrat fără probleme de coerenţă în cuprinsul convorbirilor noastre, ori în subsolul paginilor dialogate.*

Nu sunteţi mulţumit nici de acest dialog. O spuneţi în clar: „urmăreşti o agendă, din care eu ies, cum să zic, nu neapărat umilit, dar oricum subordonat"; „teamă mi-e că nu eu, persoana şi convingerile mele, te interesează pe tine, ci mai mult spectacolul personal al celui care pune întrebările". Dacă pun o întrebare precisă, urmăresc un anumit plan. Dacă interogaţia e cumva mai vagă, mai largă, convorbirile vi se par „belalii". Dacă întârzii cu o rundă de întrebări, rezultă că nu mă interesează proiectul. Dacă le dau prea repede, voi fi fiind superficial şi expeditiv.

*Îmi revăd începutul rundei 7 (*o, tempora!*). Spuneam atunci: „Aţi lărgit mult cadrul întrebărilor mele, deplasând accentul de la elementul personal la cel socio-cultural." Acum dvs. vă întoarceţi la 180 de grade şi declaraţi: „ştiu ce-mi doream eu: un pretext ca să dau cep narcisist evocărilor. Copilăria, adolescenţele, părinţii, iubirile, examenele, lecturile formatoare, complexele, reuşitele şi eşecurile, prieteniile şi duşmăniile…"*

Controversele noastre critice şi capriciile dvs. de Scriitorinc *dau farmec dialogului – şi, iată, chiar structura lui. Dar suspiciunea dvs. continuă (chiar dacă mai fin ori mai vizibil modulată) riscă să gripeze definitiv motorul convorbirilor noastre. Fiindcă, o ştiţi prea bine, orice dialog adevărat e construit pe un pact de încredere reciprocă. Vă parafrazez: adică, dacă un ins din detestabila generaţie 2000 (cum îl consideraţi pe DCE) are convingerea că e posibil un dialog cu Dan C., reciproca nu poate fi valabilă?*

O să mă chestionaţi probabil iar: ce vreau, ce intenţionez, ce urmăresc cu întrebarea de mai sus? Vreau să obţin un răspuns la ea, atât. Ca şi la următoarele: vreţi sau nu să facem împreună acest volum dialogat? Aveţi sau nu încredere în interlocutorul dvs.? Mizaţi ori nu pe buna lui credinţă? Continuăm convorbirile noastre, în ipoteza că vi se par interesante, sau punem (puneţi) punctul definitiv?

— Odată ajunşi aici, onestitatea ne obligă să-i mărturisim eventualului, onorabil, cititor că dialogul nostru a picat năprasnic într-o crevasă, unde-a stat

fracturat vreo trei luni. Am fost la un pas de a amâna indefinit, ori chiar de a pune punct istoriei noastre. Eu te-am acuzat că nu persoana intervievatului te interesează în primul rând, ci propriile convingeri, pledoarii sau dileme, mai mult sau mai puţin generaţioniste. În dulce replică şi parşiv şantaj sentimental, mi-ai promis c-o să mă întrebi despre Ioan Alexandru, iar eu, cum altfel?, m-am înmuiat. Dacă nu de altceva, măcar din respect pentru munca amândurora.

Fapt e că sunt prea plin de focul rememorărilor, de irepresibile elanuri confesive, prea debordând de mine însumi, ca să mai am chef să dezbat statutul douămiismului. Uită-te în jur la câtă egofilie memorialistică amprentează piaţa literară! Nu mai spun de armata memorialiştilor străini care tronează-n librării şi a românilor plecaţi dintre noi mai recent sau mai de demult – gen Matei Călinescu, Victor Felea, Florenţa Albu, Mircea Zaciu, Adrian Marino, Sorin Stoica – şi nici la numele de actori, istorici, medici ş.a.m.d. care frecventează genul, ci mă refer acum strict la scriitorii noştri în viaţă. Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Nicolae Manolescu, Nicolae Breban, Ion Vianu, Livius Ciocârlie, Florin Manolescu, Ileana Mălăncioiu, Mircea Cărtărescu, C. Ţoiu, Sanda Golopenţia, Annie Bentoiu, Ion Brad, Dorin Tudoran, Radu Cosaşu, Virgil Nemoianu, Dumitru Popescu, Al. Săndulescu, Gabriel Dimisianu, Alexandru George, Mihai Şora, Gelu Ionescu, Gabriela Melinescu, Emil Brumaru, Adriana Babeţi… Ba chiar şi Eugen Simion îşi etalează cu varii ocazii amintiri cu Nichita şi Preda, de nu şi cu nepoţii. Asta, ca să nu mai vorbim de zecile de condeie scriitoriceşti, sau gazetăreşti, care folosesc frecvent diarismul mascat, de la C.T. Popescu, Sânziana Pop şi Tia Şerbănescu la Radu Aldulescu, Mirel Bănică şi Bogdan Călinescu, de la Tismăneanu şi Mihăieş la Sorin Lavric…

Suntem literalmente devoraţi de bulimia confesivă.

Nu zic, Doamne fereşte, că ar fi ceva rău. Dimpotrivă, eu unul mă-nnebunesc de plăcere pe chestia asta. Ce vreau să spun e că a-i cenzura organul autoevocativ tocmai unei naturi histrionice, obsedată de autenticitate şi exfoliere, ca mine, e curat sadism.

Memoria mea este invadată de iubirile copilăriei şi de marea iubire a adolescenţei. De maidanul cu butoaie, partidele de pescuit, sau anii de la Mecanoexportimport. De suita călătoriilor în ţară şi-n Europa, ca şi de anii sfintei salahorii la Institutul G. Călinescu, unde s-a decis cât se poate de natural ca eu să am vreo trei, patru norme simultan: secretariatul ştiinţific la un volum de istoria prozei româneşti contemporane, dar şi la o antologie de polemici literare interbelice, apoi în colectivul *Bibliografiei* I.L. Caragiale, dar şi secretar de redacţie la *Revista de istorie şi teorie literară*. Peste douăzeci de ani din viaţă de care nu mă întreabă nimeni, niciodată. Nici despre anii suplimentului *Litere, arte & idei* de la *Cotidianul* nu m-a chestionat vreunul dintre, altminteri, mulţii gazetari care vor să ştie doar pe ce criterii îmi aleg cărţile pe care le prezint la ProTV.

Şi dac-ai şti ce colecţie de gesturi din lumea literară am! Cum îşi luau banii de la casieria Uniunii Cioculescu şi Nichita. Oooo: cozile de la ghişeul păstorit în

holul editurii Cartea Românească de domnul Bătrâneanu! Cum îi cădeau lui Dan Zamfirescu de-a valma, din buzunar, într-o iarnă, pe aleile Bibliotecii Academiei, mai multe sute de lei mototolite. Cum i-am văzut, tot la BAR, ani de-a rândul, pe Zigu Ornea, Valeriu Râpeanu, Marin Bucur, Ion Cristoiu şi câţi alţii. Dar vizitele acasă la Ioan Alexandru, Savin Bratu, Alexandru Paleologu, Paul Georgescu sau B. Elvin, la Arşavir Acterian, Relu Cioran, Gabriel Liiceanu, Radu Tudoran sau Cărtărescu, la Patapievici sau Lisette Daniel, la Dana Dumitriu, Paul Sterian, Mircea Nedelciu, Agopian şi Horasangian, la Radu Cosaşu, Mioara Apolzan, Marin Bucur, Nicolae Mecu şi Andrei Nestorescu, la Zoe Buşulenga, Florin Mugur, Alex Ştefănescu, Ion Raţiu, Crohmălniceanu, Gabriela Adameşteanu, Sorin Mărculescu, Cezar Baltag, Laurenţiu Ulici, Mircea Handoca, George Muntean, I.B. Lefter, Maria Banuş, Norman Manea, George Arion, Grete Tartler, Doina Uricariu, Daniela Crăsnaru, Gina Argintescu-Amza, Dorina Grăsoiu, Cornelia Ştefănescu, Viorica Nişcov, Corina Cristea, Mioara şi Dan Caragea, Doina Graur, Gheorghe Bulgăr, Dan Petrescu, sau Emil Manu, dar şi în Cluj, la Augustin Buzura, Valeriu Anania, Mircea Zaciu, Ion Pop, Marian Papahagi, Mihai Măniuţiu, în Sibiu la Mircea Braga, ori la Noica, la Păltiniş… Apoi la Cioran, Ionesco, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Păi numai din ele îţi fac o carte. (Chiar mă întreb: de ce naiba n-o fac?)

Dar oare mă vei întreba vreodată cum de ajunsesem pe la jumătatea anilor ’80 să avem peste *două sute* de vizite *pe an* în casa noastră de pe Câmpineanu, căreia Mircea Ivănescu i-a dedicat un poem? Erau zile cu câte patru, cinci serii de oaspeţi, când, dimineaţa, veneau Zaciu, Jean Pop, Vartic şi Papahagi să ne sfătuim despre *DSR*[3], spre prânz trecea Doina Uricariu să-mi lase o carte pentru vecinul Dan Ion Nasta, după-amiaza Mircea Vasilescu îmi aducea un articol pentru Mircea Frânculescu de la *Limbă şi literatură*, Radu Ţeposu venea scurt, la o bârfă redacţională, Bogdan Ghiu mă chema jos la bloc să-i împrumut pe vecie 300 de lei, iar la zece seara mă trezeam cu un grup sublim, delirant, venit de la Uniune: Nedelciu, Cărtărescu, Lefter, Agopian, Andrei Corbea, Mihai Dinu Gheorghiu, Val Condurache şi nu mai ştiu cine, de se termina butelca de votcă numai cât ai zice DRP.

3. *Dicţionarul scriitorilor români*.

Iartă-mă. Am deraiat. Dar astea sunt subiectele cu care-mi alint câteodată (de fapt, tot mai des) momentele de răgaz. Cred că nu sunt departe de-a mă angaja într-o rubrică de evocări. Numai aşa le pot închega în volum. Altminteri nu mă văd punându-mă statornic la birou, sexagenar nostalgic şi cu misie cvasipedagogică.

Şi zici că mă-ntrebi de Ioan Alexandru?

Am avut trei salturi nebuneşti în cariera de cititor

— Văz bine că Ioan Alexandru e primul pe lista dvs., dar ce frumoasă, în sine, este şi această listă! Se înţelege acum de ce actuala viaţă literară vi se pare o umbră zdrenţuită a celei de acum treizeci de ani. Fiindcă aşa şi este: acum aproape fiecare îşi vede de interesul lui, de propria agendă, şi îşi croieşte o traiectorie care rar se intersectează cu cele ale prietenilor, amicilor, colegilor de „breaslă“. Ajungi să te întrebi: care breaslă? Şi despre ce breaslă scriitoricească mai putem vorbi astăzi?

E deci firesc să vă orientaţi, sentimental şi intelectual, spre evocări ale acelei lumi şi ale acelor vremuri, cenuşii-mizerabile în coaja lor politico-socială, dar atât de vii în interiorul unor solidarităţi şi al unor prietenii. Promit să vă ofer deci cât mai multe unghiuri evocative, cât mai multe cârlige de care, agăţându-vă, să porniţi înapoi pe firul memoriei afective.

Un singur lucru mai vreau să punctez, înainte de a vă chestiona în legătură cu subiectul scriitoricesc cel mai drag, Ioan Alexandru. Şi anume, că se vede încă o dată dreptatea dvs., în polemica mai veche purtată cu Ion Simuţ. Foarte seriosul critic de la Oradea se arăta acum câţiva ani excedat de apariţia atâtor volume memorialistice pe piaţa românească; şi pronostica revanşa ficţiunii obiective, a romanului. Dreptate a avut însă Scriitorincul*, care, deloc speriat de* tsunami-*ul de memorii şi evocări, jurnale şi epistolare, a intuit uriaşul rezervor de amintire şi confesiune al autorilor noştri.*

Şi acum vă întreb direct şi „simplu“: Ioan Alexandru a fost, pentru dvs., Tatăl?

— O polemică nu cred că am avut explicit cu Simuţ. I-am înregistrat cu drag prietenului nostru exasperarea faţă de valul copleşitor al memorialisticii. Valuri care, poate – cum zicea Kogălniceanu la 1840 despre traduceri –, nu fac o literatură. Dar nu se poate nega că tot ce nu s-a făcut explicit în cuprinsul mult (şi inutil) visatului „proces al comunismului“ s-a făcut şi se face implicit, infinit mai lent, dar poate că mai temeinic, prin intermediul mărturiilor individuale. Personale, adică subiective, adevărat, dar tocmai prin aceasta mai acute, mai adânc umane. Şi mai ataşante, îndrăznesc să zic. Oricâte romane substanţiale am înregistrat după 1990, nici unul nu a egalat ecoul unor cărţi precum jurnalele lui Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Alice Voinescu, Jeni Acterian, Ion D. Sîrbu şi Mircea Zaciu, memoriile lui Nicolae Steinhardt, Ion Ioanid, Ion Negoiţescu, Jurgea-Negrileşti, Annie Bentoiu, Ion Gavrilă Ogoranu, al corespondenţei lui Cioran, ori al egoficţiunilor lui Radu Cosaşu. În 2010, bunăoară, câtă cerneală au stârnit romanele lui Dan Stanca, Radu Pavel Gheo, Radu Aldulescu, Gabriela Adameşteanu, Doina Ruşti, Nichita Danilov ş.cl. faţă de memoriile lui Adrian Marino şi dosarul de la CNSAS al lui Dorin Tudoran!? Raportul cred că e de unu la douăzeci.

Repet: nu e nicidecum vorba să vedem cine-câtă dreptate a avut, Simuţ sau eu. Nu de polemică e locul aici, ci de constatarea unei stări de fapt.

Nu altfel se întâmplă cu nedreptatea pe care mi-o faci domnia ta în articolul „Mizerabiliştii“ din *Observator cultural* nr. 265 din 6–12 mai 2010, căreia nu am vrut să-i răspund în public atunci, ca să nu se bucure inamicii comuni că ne războim. Iaca am găsit acum, aici, locul să te scarmăn. Matale îmi luai acuzaţiile

şi pledoariile de pe la 2005-2006, prinse în volumul doi din *Literatura română în postceauşism*, şi le proiectai pe cincinalul următor, atunci când „romanul de gaşcă şi sictir“, cum numisem eu un întreg pachet de egoficţiuni, îşi sleise forţele, cedând prim-planul romanelor de construcţie, cu miză substanţială, semnate de Filip Florian, Horia Ursu, Florina Ilis, Radu Paraschivescu, Doina Ruşti, Bogdan Popescu, Răzvan Rădulescu, Cătălin Dorian Florescu, Radu Pavel Gheo, alături de mai *vechii* Dan Stanca, Petru Cimpoeşu, Radu Aldulescu sau Daniel Bănulescu. Una era ce vedeam eu – impunându-mi-se ostentativ – la 2005 şi cu totul altceva se panorama în faţa ochilor tăi la cinci ani după! M-ai folosit de hârtie de turnesol, sau lichid de contrast, pentru a-ţi sprijini mai bine demonstraţia. Nu-i normal să-mi iei în 2010 verdicte din 2006, decretând că Dan C. are o abordare „vădit simplificatoare“, generalizând concluziile vizând „mizerabilismul“, dominant la un moment dat, asupra segmentelor ulterioare fenomenului.

Aşa.

Acuma, că mi-am vărsat focul, să-ţi spun, scurt, din capul locului, că pe Ioan Alexandru l-am simţit – şi Tania, şi eu – ca pe *fratele* nostru mai mare. Un frate cu atribute paterne, mai bine zis.

Dar până să ajungem la el e nevoie de puţină istorie personală. Ca să-i înţelegi rostul de – cum să-i zic mai patetic? – rupere de catapeteasmă în destinul meu, trebuie să ştii cum eram în anii de liceu. Iar ca să ştii cum eram în anii de liceu, musai să-ţi spun cum eram înainte, chit că am mai povestit, cu diverse ocazii, câte ceva din toate astea.

Eu am avut trei salturi nebuneşti în cariera de cititor.

Primul a fost în clasele a VI-a, a VII-a şi a VIII-a, când am năvălit în podul casei lui „Dan a ’lu’ tanti Lia“ de pe strada Râpelor (e bizar că nu-i mai ştiu numele de familie), cu un perete tapetat cu toate BPT-urile epocii, cele roşii plus cele prăzulii, başca toată colecţia „Clasicii literaturii universale“ de la ELU. Am citit efectiv la metru, de la stânga la dreapta, exclusiv proză. M-am îmbibat până la dementă de experienţe de viaţă, de psihologii din cele mai diverse epoci, contexte sociale şi istorice. Citeam dimineaţa în podul acelei case cărţile mai preţioase în ochii gazdei, după care plecam cu plasa plină acasă, cu alte bucoavne, revenind cu ele sorbite după o zi sau două.

Al doilea val a fost în liceu, când – cu excepţia năvalei Dostoievski, Thomas Mann, Hesse – n-am mai citit nici un rând de proză, ci numai poezie, filozofie, eseu. Anii 1969–1972 au fost cei mai tulburi şi mai tulburători din viaţa mea. Am avut mai întâi şansa unei minunate profesoare de franceză, doamna Elena Petrescu, la Liceul 39, care ne-a aruncat în lumea lui Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Lautréamont, fascinată fiind dumneaei nu doar de Rabelais, Racine, Molière, Hugo şi Corneille, ci şi de „mal-aimés“. Iar pe urmă a venit prietenia trăsnită, eminamente fecundatoare – fabuloasă în consecinţele culturale şi halucinantă în plan concret – cu Dan Arsenie, cel care a jucat în viaţa mea exact rolul „iepurelui“ din cursele atletice de alergări. Învăţam la licee diferite şi ne vedeam săptămânal. Plecam azi de la el cu sacoşa bucşită cu Poe, Dylan Thomas,

Eliot, Pound, îi devoram cale de şase zile, pentru ca sâmbăta viitoare să-mi râdă-n nas cum că trebuie să intru-n Hölderlin, Rilke, Benn, Trakl (pe Mallarmé şi Valéry nu i-am suferit niciodată). Mă extaziam cu *Vieţile* lui Diogene Laertios şi cu *Fragmentele presocraticilor* în traducerea Siminei Noica, magnetizat de destinul lui Empedocle, pentru ca Dan să-mi pună brusc în braţe Goethe, Sapho, imnurile lui Pindar, culegeri de haiku şi sufism. Când treceam şi de lecţiile astea, îmi spunea că ele-s nimic şi că totul e-n Dante. Ori în Saint-John Perse! Dar şi în *Odele* lui Claudel. Ţin acut minte o seară în care ne-am pus să comparăm câteva terţine danteşti în traducerile lui Coşbuc, Alexandru Marcu şi Eta Boeriu. După care m-a aruncat în Heideggerul tradus de Jean Bauffret, de mi s-au scurtcircuitat filamentele-n creier. De aici mă proiecta buimăcitor în Pascal (deliram de fericire rostindu-i *Memorialul*), Swift, Ahmatova sau Machiavelli, apoi în *Filocalia* (el mi l-a revelat pe Maxim Mărturisitorul), *Învăţăturile* lui Neagoe Basarab şi predicile lui Antim, ca să mă arunce apoi în Blake şi Coleridge, dar şi în Ferlinghetti! Şi totul pe un fond muzical cât mai aiuritor, de la Bach la gospel, blues, Palestrina şi Mahalia Jackson, de la Janis Joplin la Dorin Liviu Zaharia, sitharul lui Ravi Shankar, Zavaidoc, dar mai ales Bob Dylan. Ne puneam de zeci de ori *Girl from the North Country* (în special în varianta concertului de la Sing Sing cu Johnny Cash), *I want you* şi *Just like a woman*. Asta, ca să nu mai spun de indicibila fericire cu care, după câteva stacane de vin roşu, haihuiam prin cimitir urlând „oisive jeunesse, à tout asservie, par delicatesse j'ai perdu ma vie", mai cu seamă că apăruse superba traducere – a lui Petre Solomon, cred – „trândavă juneţe, roabă orişicui, din delicateţe, viaţa mi-o pierdui… O să vină-o zi, când ne vom iubi".

Doamne, ce minuni trăiam!

Numai că eu, păcătosul, vieţuiam schizoid. Eram pur şi simplu bigam. Aveam, dincolo de metafizicul cu Dan, o cu totul altă viaţă, alături de amicii de la Liceul 39, unde ne trotilam cu (oroare!) Triple Sec şi dansam în maieu Led Zeppelin (*Whole lotta love, Black dog*, *Rock'n roll*: mai era puţin până când aveam să dansez cu Tania, în facultate, *Since I've been loving you* şi *Stairway to heaven*), Deep Purple (*Speed King*, *Smoke on the water*, *Child in time*), Jimi Hendrix (*Purple Haze*), *I'm goin' home* cu Alvin Lee şi Ten Years after, când îi scriam lui Cornel Chiriac la Europa Liberă – ceva cu München, PO Box 5 – să-i difuzeze lui „Dan din Bucureşti" *Travelling Band*-ul greilor de la Creedance Clearwater Revival. Şi când mergeam cu bunul meu Cristian Moruzan la concertul Phoenicşilor de la Circul de Stat, lipiţi de mantinelă şi aruncând cu monede de cinci bani în rumeguşul dimprejurul lui Mony Bordeianu, drogându-ne cu *Floarea stâncilor*, *Canarul*, *Get off my cloud*, *Lady Madonna*. Niciodată nu voi înţelege cum de încăpeau atâtea în fiinţa mea. Etnorock, Homer, Periander, Marie Bonaparte, Varlaam, madam Blawatsky, Simion Florea Marian, Pink Floyd, Jung, Tudor Pamfile, primele beţii, primele experienţe sexuale, în paralel cu Milarepa, Iron Butterfly, Beatles, Rolling Stones, Jack London şi *Cantilena Sfintei Eulalia* (descoperită prin melifluenta *Cantilenă* a lui Dan Botta), Ginsberg şi Charles

d'Orléans, chiulul masiv cu marea iubire de atunci şi spectrul repetenţiei, Shakespeare, Red Lebel, Cuhea şi Dragomireştii Maramureşului, isihasm, budism, fraţii Schlegel, Hoffmann, Săpânţa lui Stan Pătraş, Doru Stănculescu, Gina, *Sunshine of your love*, *Badge* şi *In a white room* cu Cream-ul lui Eric Clapton, pe scurt: oscilarea între hipnoza excelenţei culturale şi fosforescenţa detracării.

Ei bine, cam acum, cam pe-aici vine Ioan Alexandru.

Tot Dan Arsenie m-a înfipt în admiraţia lui, când mi-a pus în faţă „Jurnalul de poet" din *Luceafărul* şi m-a dus la cenaclul revistei, unde i-am văzut pe Păunescu şi Dorin Tudoran, pe Marcela Saftiuc, Mircea Florian, Marin Moraru, pe Hagiu, Pituţ, Ahoe, Ion Gheorghe şi incisivul Papuc. Ioan Alexandru umbla pe atunci prin Germania, scria texte superbe despre Maria Laach, era auditor la cursurile lui Heidegger şi-l vizita pe filozof în coliba lui din Pădurea Neagră. Am înghiţit extatic *Viaţa deocamdată* şi *Infernul discutabil*, dar volumul care m-a îngenuncheat a fost *Vămile pustiei*, pe care aveam să i-l copiez integral de mână Taniei în primul an de facultate.

Dacă l-am simţit ca un substitut al tatălui? Mai degrabă, îţi ziceam, ca pe un frate mai mare. „Fratele Ioan", chiar aşa îi scria „fratelui Dan". Îi semna prefaţa volumului de poezii *Versuri dintr-un lemn*, rămas în manuscris, îl prezenta fratelui Ioanichie Bălan în octombrie 1975, când m-a trimis la Mitropolie să fac rost de *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, apărută în 1974 la Iaşi, la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, pe care am cumpărat-o cu bursa pe o lună, îi binecuvânta iubirea faţă de Tania, îl însoţea ca al doilea naş la nuntă, în seara de 8 mai 1976, în comuna Dumitrana (când, cum ţi-am mai spus, l-am surprins vorbind cu viţa-de-vie şi cu bujorii care tocmai explodaseră), îl chema la Rohia, la inaugurarea Casei Poetului, unde am dat mâna cu Justinian Chira…

Fratele Ioan!

Citiţi *Lumină lină*, să vedeţi versuri care nu au pereche decât în Eminescu! „Lumină lină, lini lumini răsar din codri mari de crini." Codrii lui de crini nu pot face pereche decât cu eminescienele „oceane ale gândirei". „Lumină lină, nuntă, leac, tămăduind veac după veac", „scorburi cu miere milenară" – sunt viziuni de talie dantescă. Şi azi îmi murmur în minte, când sunt veşted, când mă hărţuieşte şi mă umileşte realitatea: „Transilvanía, prea iubita mea, / fluturii plâng fără-ncetare, / şi soarele-i mereu, pe zare spânzurat, / lângă icoana Vergurei Fecioare". Sau „Maramureş, murmure amar…"

Cursul Eminescu şi seminariile de ebraică ale lui Ioan Alexandru erau un havuz de credinţă, cultură şi înţelepciune. Ani de-a rândul l-am urmat cu Biblia-n desagă în tot felul de cămăruţe de prin mansarda Filologiei bucureştene, unde ne citea ce a tradus din *Cântarea cântărilor* ori scotea pe tăcute un album de autoportrete Rembrandt şi, cale de două ceasuri, în tăcerea noastră înmărmurită, ne făcea istoria Luminii, a Chipului, a mâinii care binecuvântă, trecea de la Orfeu la Hagia Sophia şi San Pietro, de la canoanele clasice la Renaştere şi Baroc, de la manuscrisele de la Marea Moartă la Plotin, ajungând la Pascal şi Dostoievski, la Rilke şi Romano Guardini, melcul lui Antim, icoanele Răsăritului faţă cu San

Juan de la Cruz, lumina Taborului, chinuitul chip pământiu al lui Hristos din Grünewald, sufletul sofianic teoretizat de Blaga, revenind la voievodalul hyperionic eminescian în comparaţie cu ascensiunile sufletului dantesc, pentru a „ateriza“ în final în braţele Saskiei, la deosebirea dintre Eros şi Agapé, la Augustin şi cupa Graalului, rostul bobului negru în auriul aureolei, al păcatului pentru izbăvire… Plecam literalmente halucinaţi după două ceasuri de hermeneutică terapeutică, având inima căptuşită cu ceea ce el numea „cămaşă de aloe“, armura lăuntrică prin care devii ignifug, impenetrabil la tot răul lumii, în numele triumfului pe care „fratele Ioan“ ni-l striga la final, ca leac faţă de toată urâciunea care ne înconjura: „Ce-mi puteţi face, dacă vă iubesc?!?“

Iubirea care ne-a legat pe Tania şi pe mine, din prima zi de facultate până la căsătoria din anul patru şi până astăzi, când Ana noastră are 33 de ani, a stat în chip esenţial sub binecuvântarea lui Alexandru, omul care pur şi simplu ne-a învăţat levitaţia eliberatoare în context sufocant. Făcând, desigur, toate mutaţiile cuvenite, îndrăznesc să spun că seminariile lui aveau pentru noi exact noima „rugăciunii inimii“ în cuprinsul „Mişcării Rugului aprins“ de la Antim. Când i-am şoptit părintelui Sofian Boghiu că la nunta noastră va fi şi Ioan Alexandru, am văzut numaidecât cum i se luminează faţa. Oricâte grozăvii îi voi fi înşirat eu acolo despre rostul creator al Răului pentru avântul credinţei, verdictul lui a fost unul copleşitor, tocmai datorită rostirii numelui lui Ioan Alexandru: „Dragă, dumneata, orice ai face, nu poţi să fii un om al răului“.

Despre vizitele în casa lui de pe strada Belgrad nr. 5, când îi duceam mere sau legături de usturoi, iar Ulvine ne dăruia pentru Ana rochiţe şi pantalonaşi nemţeşti de la Ioachim sau Ruth Elena, despre mizeria comportamentului meu ostil de după 1980 (când am auzit că Ioan îi telefonase direct şefului Securităţii din nu ştiu care oraş, ca să se plângă că, la hotel, îl agasează nişte apeluri golăneşti, ceea ce m-a făcut suspicios şi m-a îndepărtat de el definitiv, stupid şi impardonabil), despre camerele lor scăldate în muzica lui Bach, cu icoane şi sfeşnice la tot pasul, cu rafturile bibliotecii hărăzite *Patrologiei* lui Migne, despre lecţiile lui de viaţă, care vizau „topirea zgomotului biologic întru Dimensiunea nevăzută“, despre cum m-a încopciat de sigur şi suav totodată în conceptul antic de *enthousiasmos*, ca şi despre marea nedreptate pe care i-o face Nicolae Manolescu, între alţii, prin disjuncţia estetică dintre *Ion* şi *Ioan*, adică dintre poetul crud trăitor al expresionismului rural şi misticul vizionar al *Imnelor* – sper că voi divaga, cu aceeaşi iubire, altă dată.

Anii de facultate, 1972–1976, au fost al treilea val fecundator – şi ultimul, ca amploare – al fiinţei mele. Ioan Alexandru a fost zeul lor. El, cu etimologiile sale mai mult sau mai puţin fanteziste, cu pledoariile pentru sfinţenie, smerenie, curăţie, frăţietate şi deschidere întru comuniune, cu haina invariabil şifonată la spate, cu pantalonii burlăniţi şi enorma-i servietă bucşită, având mereu în priviri acea lumină, lină sau jubilativă, de-o indicibilă *bucurie*, prin care dezamorsa tot răul de pe orizontala lumii, frăgezindu-ne făptura pentru verticalitatea celor nevăzute, – el ne-a deprins a lega faptele de cultură (litere, arte, filozofie, ştiinţe,

economie, sociologie, mistică etc.) de voinţa lui Dumnezeu şi de „mersul Ideii prin (şi peste) lume“, cum, hegelian, spunea Noica. Ne-a dat codul, cheia, parola, deopotrivă chinga şi libertatea.

Să-ţi mai spun ce *putere imensă* reprezenta acea libertate lăuntrică în anii aceia? Mi-aduc aminte cât de nonşalant am intrat în biroul de partid, chemat la refec de Mihail M. Dragomirescu (Mişu: un om bun, adevărat caz politic, un destin demn de discutat cândva pe îndelete), care, Taniei şi mie, ne-a fost ca un părinte până când avea să moară. „Cum împaci dumneata – a spus el cu vocea ostentativ ridicată pentru Urechea microfonată în pereţi – mistica lui Ioan Alexandru cu calitatea de membru de partid?!?“

Păi, zic, trecând peste faptul că lecţiile lui au loc oficial în Universitate (erau cursuri opţionale la Filologie), deci nu au nevoie de nici o justificare din partea studenţilor, fapt e că Decalogul biblic nu se deosebeşte întru nimic, în esenţă, de „Codul eticii şi echităţii socialiste“. La care bietul Mişu mi-a zâmbit complice şi m-a invitat pe tăcute afară.

Asta este.

Pe lângă armonia interioară, pe lângă faptul că ne-a plămădit sufletele şi ne-a racordat la energiile nevăzutului, Alexandru ne-a dat *firescul*, altfel spus: seninătatea relaţională cu o lume sălbatică, păgână. Sigur, faţă de dementa atroce a anilor ’80, anii ’70 erau suportabili, încă aveau ceva ludic-îngăduitor şi resemnat-complice. Doamna Buşulenga ne preda psalmii lui David în comparaţie cu Orfeu şi viziunile lui Dante. Iar eu mă duceam la Liceul Bălcescu în „practica pedagogică“ din 1976, având de predat psalmii arghezieni, cu Biblia de-o parte şi „noaptea întunecată“ a Sfântului Ioan al Crucii de cealaltă. Totul încă părea navigabil.

În sfârşit, las la o parte, pentru moment, atâtea altele mai mult sau mai puţin minunate şi revin la formula-cheie, a puterii *absolute* pe care o deţine „nimicnicia“ omului *ales*, cea care înflorea zâmbetul atoateînvingător pe chipul „fratelui Ioan“, făcându-l şi făcându-ne să trecem fluierând toate Styx-urile lumilor, ieri, azi şi oricând: „Ce-mi puteţi face, dacă vă iubesc?!?“

— Răspunsul dvs. mi-a tăiat răsuflarea. Cred că e un moment de vârf al acestei cărţi; şi, culmea, el vine exact după momentul acela de criză dialogică, din fericire depăşit. Noroc că v-am sesizat punctul slab şi am făcut (recunosc) un şantaj sentimental. Nu era păcat, dragă domnule Dan C. Mihăilescu, să se întrerupă pentru totdeauna aceste convorbiri ale noastre tocmai înainte de un asemenea moment, de o asemenea declaraţie copleşitoare de iubire?

Leacuri pentru pesimism

Când cititorul foarte tânăr, de ultimă generaţie, va parcurge lista dvs. de lecturi şi audiţii din timpul socialismului de stat, va rămâne probabil uluit. Dar, da, cam aşa se

citea, cu această foame de cultură se supravieţuia în România în anii ’70 şi ’80. Întrebare: dacă dvs., dragă domnule Dan C., *vă adresaţi în ultimii ani tot mai frecvent celor tineri şi foarte tineri, studenţi şi chiar elevi, elevi de liceu şi chiar elevi de şcoală generală, este pentru că simţiţi nevoia să participaţi la proiectul lor formativ? Simţiţi că acolo se poate naşte un gol, şi atunci faceţi efortul să umpleţi, cu toate puterile dumneavoastră, „recipientul“ unui adolescent în pericol de a deveni „om recent“?*

A doua întrebare, în cu totul altă direcţie. V-aţi calificat destul de dur „mizeria“ comportamentului ostil de după 1980 faţă de un om pe care-l iubeaţi atât de mult şi care, vi s-a părut, avea relaţii cu Securitatea. Nu subiectul Securităţii mă interesează acum şi aici, ci exact această problemă crucială, acest nod atât de complicat: cum te comporţi atunci când un om pe care-l iubeşti face un lucru, pentru tine, inacceptabil? Îl înţelegi şi mergeţi mai departe cu prietenia şi iubirea? Îl ierţi pentru că ţi-este prieten şi îţi păstrezi calificativele dure în situaţii similare pentru alţii, care nu-ţi sunt prieteni? Îl certi? Şi dacă, fie şi certându-l, el se ţine în continuare de lucrul lui inacceptabil, moralmente, pentru tine? Rupi cu el, şi, dacă da, atunci lucrul acela inacceptabil devine mai important decât prietenia şi iubirea voastră? Hai să punem sinceritatea dvs. copleşitoare, din această carte, în dezlegarea acestui nod îngrozitor de complicat, pentru mine.

— Da, aşa este. Dar să vezi drăcărie. Când mi-ai trimis întrebarea asta, eram pe punctul să scriu pentru *Dilema veche* exact despre relaţia cu pricina. N-are rost să fac dublu *emploi*, drept care sper să fii de acord să inserăm aici chiar textul în cauză. Cred ca răspunde integral la întrebare.

Leacuri pentru pesimism

Ştiu că am mai spus-o, însă tare-mi place s-o repet. Până acum vreo doi, trei ani sufeream şi eu, ca tot intelectualul conservator şi cu naturel simţitor, de scepticism şi mizantropie. Cunoaşteţi, cred, acel (aproape letal) amestec de senzaţii prin care ajungi la concluzia că eşti un om de prisos, în care contextul social mizerabil, agresiunea mitocăniei, umilirea constantă, buna-credinţă invariabil înşelată sau răstălmăcită – fac să te invadeze gustul nimicniciei, lehamitea de oameni şi resemnarea. O resemnare albă sau neagră, bonomă sau răzbunătoare, placidă ori acidă, potrivit temperamentului. Iar când la vulnerabilitatea asta se adaugă patima pentru Cioran şi Caragiale (Iancu şi Matei), plus trei bypassuri şi-o embolie, apoi cum să nu fie şocată lumea când îţi vede vitalitatea, trepidaţia logoreică şi apetitul pentru ubicuitate culturală?

Am fost adesea întrebat în ultimii ani, fie agasat, fie cu înduioşare, de unde-mi adun combustibilul acestei însumări paradoxale de cioranizare optimistă, blazare energizantă, retractilitate histrionică, solitudine şi hipersocializare, bonomie şi cinism, mizantropie şi altruism.

Ei bine, rolul esenţial în recalibrarea fiinţei şi convingerilor mele l-au avut întâlnirile reciproc-*vampirizante* cu tinerii. Empatizând cu liceenii infinit mai mult decât cu studenţii. *Teen-ager*-ii sunt fascinant de tulburi, deschişi cu inconştienţă, aprig turmentaţi, monologali, provocatori de dialog războinic, anarhici, dar şi

năprasnic amprentabili. Studenţii sunt, cel puţin din perspectiva mea, lavă răcită, simţuri obosite, energie birocratizată, obsesia CV-ului, a jobului, mercantilism, fiţe, sictir.

La liceele „Eminescu“ din Călăraşi, „Al. Lahovary“ din Rm. Vâlcea, „Bacovia“ din Bacău, „Gheorghe Lazăr“ din Sibiu, „Unirea“ din Focşani, „I.L. Caragiale“ din Moreni, „Jean Monnet“ şi „Gheorghe Şincai“ din Bucureşti, la zecile de lansări de carte în librăriile Humanitas ori Cărtureşti din Bucureşti, Sibiu, Timişoara, Cluj, Braşov, la Filologia craioveană (cu Eugen Negrici), la Relaţii Internaţionale în Bucureşti (cu Marian Popescu) şi la Istorie (cu Horia-Roman Patapievici), la Casa Pogor din Iaşi, ca şi la Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu, la Mânăstirea Sâmbăta de Sus, în dialogurile cu publicul prezent la conferinţele susţinute la Teatrele Naţionale din Bucureşti şi Cluj ori la Fundaţia Carol I, la întâlnirile cu cititorii organizate de firmele La Roche, Avon, sau în proiectul bucureştean „Mind the Book“, ca să nu mai spun de nesaţiul autodistructiv cu care-mi golesc resursele de energie şi libidoul verbal la târgurile Bookfest şi Gaudeamus – peste tot unde m-am risipit cu fervoare am simţit concomitent cum mă umplu de forţă şi speranţă, cum mi se albesc melancoliile şi-mi rugineşte fatalismul.

Eram copleşit, recunosc, de prejudecăţi. Că adolescenţii au mintea-n chiloţi, slujind exclusiv triada „sex, droguri, rock“. Că lectura, cartea şi bunul-simţ au murit. Că tinerii sunt tot mai străini de istorie, tradiţii, identitate naţională. Că dispreţuiesc valorile familiale, religioase, etnice, trăind exclusiv în cultul trupului, alergici la sentiment şi cu fobie pentru cele spirituale. Etc. Totul a fost invariabil invers, astfel încât am fost supus unei terapii de şoc. I-am văzut cititori de Eminescu, Nichita şi Cărtărescu, nu doar de Salinger sau Henry Miller, participând la ideea „faliilor“ lui Huntington şi la firescul ranforsării specificului naţional în contextul globalizării, sau acceptând că limba română mai are de aşteptat cel puţin câteva decenii până va avea un limbaj pornoliterar. I-am văzut – acneici înduioşători – preocupaţi de marea temă a răului la Dostoievski, de istoricul masoneriei, dar şi de reclamarea autonomiei Ardealului. De lesbianismul Margueritei Yourcenar şi homosexualitatea lui Michima, dar şi de poezia lui Ioan Alexandru, figura şi destinul lui Mircea Vulcănescu, iubirea Veronicăi Micle pentru Eminescu şi extraordinara energie autoformatoare a lui Mircea Eliade. I-am văzut palpitând deopotrivă la *iubiura* lui Cioran pentru România, poemul lui Nicodim Aghioritul despre „păzirea celor cinci simţuri“, figura mareşalului Antonescu, geografia literaturii române, citatele din *Filocalia* şi *Pateric*, după cum i-am sedus evocându-mi juneţea fascinată de Beatles, Led Zeppelin, Deep Purple, Eric Clapton, dar şi de Pascal, Baudelaire, Rimbaud sau Dylan Thomas.

Ce păcat că nu am memorat – ori, mai rău, că nu am păstrat – zecile de întrebări venite pe bileţele de la elevii din sală (aşa cum, de pildă, am ştiut să conserv scrisorile de la deţinuţii din Piteşti către „Omul care aduce cartea“)! Numai acum, când mi-a venit ideea acestui articol, am reţinut fluturaşii elevilor de la Liceul „I.L. Caragiale“ din Moreni-Dâmboviţa, unde am fost pe 28 februarie. Dincolo de cele, multe, strict personale privind copilăria, preferinţele, complexele, cărţile,

iubirile şi bâlbâiala mediatică a oaspetelui care eram, iată câteva interogaţii tulburătoare: Cum şi cât ne poate vindeca literatura de traumele sufleteşti? Cum alegem între realism şi SF? De ce domină azi genul *fantasy* şi ce viitor poate avea SF-ul? De ce se caută cu precădere traducerile, şi nu literatura română? Ce raport e de făcut între romanul lui Eliade *Maitreyi* şi cartea personajului titular *Dragostea nu moare*? Ce note specifice are *păcatul* în lumea creştină, islamică, budistă etc.? Ce fel de oameni, de caractere şi temperamente aveţi la ProTV *în spatele* camerelor de filmat? Ce anume defineşte copilăria? Vă păstraţi declaraţia de acum câţiva ani precum că, la noi, feminitatea se virilizează, iar băieţii se feminizează? (interesant: asta am fost întrebat şi la fermecătoarea întâlnire din 17 februarie cu elevii de la Liceul „Gh. Şincai“ din Bucureşti).

Convins că „nu mai citeşte nimeni nimic“, că „se alege praful de tot ce înseamnă spirit, cuminţenie, bună-cuviinţă, ecumenism şi patriotism“, că „tineretul e descreierat şi dezumanizat“ etc., am fost realmente umilit de ataşanta nelinişte şi loviturile interogative ale acestor adolescenţi, indiferent că erau bucureşteni oleacă trufaşi ori suflete harponate de inerentele puseuri bovarizante ale provinciei. Dacă voi folosi formula „contact anteic“, mi se va râde-n nas: pardon de clişeu. Dacă voi opta pentru bolşevica „legătură nemijlocită cu masele“, voi fi acuzat de stângism jalnic, deşi, în cazul de faţă, e vorba de o necesitate vitală pentru toate forţele angajate. Dacă voi încerca să glosez pe seama păguboasei incomunicări dintre scriitorime, corpul profesoral şi mass-media, incomunicare din pricina căreia predomină disjuncţia şi se amână indefinit şi ucigător conjuncţia, voi fi taxat iute de pedanterie oţioasă.

Şi totuşi, cum s-o spun? E limpede că dinspre lumea literară trebuie să vină disponibilitatea dialogală, dinspre şcoală trebuie să vină invitaţia şi nesaţiul cunoaşterii, iar mediul ziaristic trebuie să asigure plasa de siguranţă pentru funambulismul celor înscrişi în manejul interactiv. Altminteri vom rămâne ca-n snoava cu cei trei surzi. Scriitorii se vor considera pe mai departe nedoriţi şi, deci, inutili, profesorii se vor inhiba de tot mai multe complexe faţă de lumea artistică, elevii o să creadă că (aşa cum, de altfel, am şi auzit) nu mai există scriitori români în viaţă, iar gazetăria culturală va ajunge să dispreţuiască de-a binelea ambele „tabere“.

Multă vreme m-am acuzat singur de conspirativită paranoică

Cât despre cealaltă chestiune, infinit mai stufos-înţepăcioasă, dinspre mine lucrurile se văd cu o netezime dezarmantă, pentru unii, şi enervantă pentru mulţi. După cum am tot spus (întru agasarea jignitoare a prietenilor) eu am plecat întotdeauna de la premisa că oricine din jurul meu ar fi putut colabora într-un fel sau altul cu Securitatea. Şi asta nu din 1990, ci din 1980 încoace. Cu

excepţia a trei fiinţe din viaţa mea – mama, soţia şi fiica – absolut toată lumea figura în ochii mei ca potenţial colaborator: de la deţinătorul „cărţii de imobil“ din bloc şi delatorul jegos, autolivrat trădării, până la consilierul hiperinteligent al Aparatului. Trăiam într-un sistem totalitar, unde *totul* trebuia – şi era – controlat. Cum să cred că, în special în ultimul deceniu ceauşist, tot ce era „cadru de conducere“, de la directorul de şcoală ori de alimentară, la directorul de spital, de editură, teatru, ziar sau minister nu avea contacte ritmice cu Ochiul supraveghetor?! Cât de naiv să fii ca să-ţi imaginezi că nu există în fiecare grupare umană de mai mult de trei persoane cel puţin un informator? Jocul meu mental era nu atât de a detecta figurile suspectabile (de vreme ce aici putea intra oricine), ci doar să ierarhizez motivele, mizele colaborării, talentele informatorilor, să-mi imaginez stilul notelor informative, dar mai cu seamă să fac harta rivalităţilor dinlăuntrul sistemului. Asta m-a atras cel mai mult şi în istoria marilor dictaturi: inerenta concurenţă dintre subansamblele marilor Mecanisme. Modul în care Hitler şi Stalin, ca strategi de geniu în decimarea propriilor popoare, pianotau pe claviatura albă şi neagră, bucurându-se de fatalitatea concurenţei Externelor cu Internele, a serviciilor centrale cu sucursalele din teritoriu, de eterna rivalitate dintre armată, partid şi securitate, dintre secţiile speciale de spionaj ale partidului, diferitele miliţii şi contrainformaţiile militare etc.

Multă vreme m-am acuzat singur de conspirativită paranoică. Asta până în 1990, când am înregistrat cu stupoare mărturisirile înfrigurate ale unor prieteni, foşti colegi de la Mecanoexportimport, confraţi de gazetărie şi de institut, de la Mircea Nedelciu la Petru Vasilescu, liberalul septuagenar, fost deţinut politic, în casa căruia jubilasem săptămânal în ultimul cincinal ceauşist. A urmat dezvăluirea lui Alexandru Paleologu, pentru ca apoi, greu, dar implacabil, să vină suita ştiută, de la Ion Caraion, Silviu Crăciunaş, Tudor Vornicu, Andrei Magheru, Valentin Lipatti, Mircea Iorgulescu, Mihai Botez, Valeriu Anania, Adrian Marino, Cornel Todea, Augustin Buzura, Eugen Uricaru, Petru Comarnescu, Ştefan Aug. Doinaş, Dan Zamfirescu, Marian Popa, Mihai Pelin, până la Carol Sebastian, Petru Romoşan, Ioan Groşan, Gabriel Gafiţa, Sorin-Roşca Stănescu, Paul Daian, ca să nu mai spun de puzderia numelor gen Traian Iancu, Teodor Balş, Teofil Bălaj, de care colcăia scriitorimea, ca, de altfel, întreaga lume artistică. Drept încununare, au venit interviurile generalului Pleşiţă, care ne anunţa cu abjecta, cinica sa aroganţă că „toată lumea a colaborat cu Securitatea“ – şi nu atât pentru bani şi carieră, cât din patriotism!

Ei bine, *atunci* m-am revoltat, dar pe zi ce trece revolta mi se relativizează. Cu fiecare dezvăluire, ne mai fuge o pernă de sub fund, iar numele *de viitor* care se vehiculează prin culise sunt de natură nu să-mi surprindă, ci doar să-mi valideze impulsurile prepuielnice.

Dar să revin strict la întrebare. Pentru mine miza supremă nu este culpabilizarea învinovăţiţilor (atenţie: nu am spus vinovaţilor!), ci etalarea mizeriei Sistemului. Avem, de bună seamă, datoria (şi nevoia morală) de a

discerne motivaţiile, evoluţia şi consecinţele diferitelor forme individuale de colaborare, dar „farul nostru călăuzitor“ trebuie să rămână analiza, judecarea şi condamnarea aparatului represiv, în esenţa şi proteismul lui. E nedrept şi absurd să consideri că ofiţerii recrutori şi torţionarii şi-au făcut pur şi simplu exemplar datoria, iar victimele lor să fie puse sub lupa exclusiv defăimătoare. Ori să aplaudăm – după orientarea *vest-ori-est* a fiecăruia – fie pacepismul, fie pleşiţismul, dar să-l tocăm la nesfârşit pe, să zicem, Mihai Botez, în vreme ce legiunile de Marian Ureche, Voiculescu-Felix, Ilie Merce fac pretutindeni figură onorabilă şi se consideră „coloana vertebrală a rezistenţei naţionale“, aşa cum proclamă, cu grotescă solemnitate, cărţile lui Pavel Coruţ, care au întrecut de mult, zice-se, două milioane de exemplare.

Eu, dacă mi-aş descoperi ca informator un bun prieten, aş face numaidecât ce a făcut (din păcate, zadarnic) Bujor Nedelcovici cu Mircea Iorgulescu. L-aş invita la o seară luuungă de vin şi cafele, ca „să ne desluşim“, vorba lui Crăcănel către Pampon. Chiar asta e: o desluşire a faptului de-a fi fost „a opta oară tradus“. Nu se poate să defilăm împreună vreme de peste trei decenii, tu să dai regulat informaţii despre gândurile, faptele şi tainele mele, eu să-ţi acord toată încrederea mea, prietenia să funcţioneze atâta vreme normal, iar acum, dintr-odată, totul să se dovedească a fi fost fals! Nu se poate. Nu e admisibil. *Trebuie* să ne desluşim. *Trebuie* să-mi spui de ce, de când, în ce fel m-ai apărat sau m-ai acuzat. Dacă din cauza delaţiunilor tale mi s-a refuzat viza de SUA ori mi-am văzut romanul eliminat de cenzură din planul de apariţii editoriale, atunci m-ai fisurat sentimental şi rămân „melancolic“, vorba lui Pleşu. Dar pot să aflu că tu, de fapt, mi-ai ţinut spatele, m-ai ocrotit, m-ai – cum se zicea în limbajul de specialitate – „influenţat pozitiv“, nu-i aşa? Păi atunci, hai să vorbim. Totul ţine deci de buna voinţă a ambelor părţi.

De-asta ar fi fost nevoie de instalarea „sindromului Paleologu“ la începutul anilor ’90. Dacă ieşeau atunci, de bunăvoie, la lumină, în câteva luni, câteva zeci de astfel de cazuri, s-ar fi făcut imediat o masă de presiune, s-ar fi decopertat mecanismul de şantaj şi recrutare. Ia să nu fi dispărut arhiva USR sau, măcar, listele cu persoane de încredere de prin fişetele Uniunii, şi să fi avut dintr-un foc una sau două sute de nume de colaboratori ai colonelului Victor Achim, fiecare cu motivaţiile, meandrele, circumstanţele sale agravante sau atenuante. Nu se putea face bucla chiar atunci? Altminteri, boală lungă – moarte sigură.

În fine, uite două neveste: Ica, soţia lui Aurel Cioran, şi consoarta lui Vasile Gavrilescu din Horezu. Despre cea dintâi, urmăritorii lui Relu Cioran spun că, femeie serioasă fiind, prezintă încredere şi vom colabora cumsecade. Numai că Relu însuşi mi-a spus râzând, nu o dată, cum a vorbit ani şi ani, lunar ori săptămânal, după nevoile informative, cu securistul care-l avea „în grijă“ şi cum a reuşit să-l molipsească de „sfintele idealuri legionare“. Iar casa lor era trufată cu microfoane, după cum o arată abundenţa transcrierilor TO (tehnica operatorică) din cărţile Doinei Mezdrea despre Noica în arhiva CNSAS. Cât despre soţia lui Gavrilescu (un autor amator, acesta, dar despre care am vorbit şi scris cu

îngăduinţă nu o dată), să afli – după douăzeci şi ceva de ani de mariaj – că tocmai ea te-a turnat că te antrenezi ritmic la înot, ca să treci fraudulos Dunărea, ori că ai mai multe manuscrise cu literatură subversivă ascunse într-o sobă dezafectată… e limpede că-i fără viitor convieţuirea. Dar măcar ai ce să ierţi, nu?

E nevoie de mult calm şi răceală analitică pentru a face ierarhia motivaţiilor colaborării, ca să ştim cine poate beneficia de circumstanţe atenuante. Am scris în repetate rânduri despre acest lucru, dar nu mă sfiesc să-l reiau. Distincţia dintre foştii deţinuţi politici amnistiaţi în 1964 şi liceenii utecişti racolaţi din oportunism spre finele anilor ’80 este clară, uriaşă, inutil de glosat. Ca şi, de altfel, cea dintre şantajul dejismului şi cel al ceauşismului, primul adeseori de-a dreptul mortal, celălalt – facultativ, fără consecinţe absolute. Când vorbim despre fiul sau fiica arestatului condamnat, şantajaţi să colaboreze ca să-şi apere părintele, avutul, mama, fraţii, sau despre fata pălmuită şi ameninţată cu violul colectiv al trupeţilor din camera de alături, nu prea mai e loc de retorici acuzatoare.

Pe de altă parte, ce te faci cu colaborările motivate de, strict, specializarea împricinatului? Mi-aduc aminte de naturaleţea cu care-mi povestea Radu Ionescu faptul că era des chemat de (între altele) miliţia economică – expert fiind el în istoria artelor decorative – să distingă între un fals şi un original, să preţăluiască o lucrare etc. La vamă apăreau frecvent lucrări furate. Aşa vor fi fost *n* cazuri, de bijutieri, ceasornicari, lutieri, croitori, coafori, arhitecţi, brutari, marochineri, spărgători de seifuri, falsificatori de bani, fotografi, medici şi mai ştiu eu ce, cu toţii chemaţi la ordin – şi care pot să figureze acum la capitolul colaboraţionism. Sunt ei comparabili cu Ion Caraion şi mizeria lui colosală în ce priveşte relaţiile cu Steinhardt, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca?

Acuma, sigur, frecventarea „băieţilor“ la început exclusiv din raţiuni de expertiză, pesemne conducea şi la alte convocări…

Sau, uite, că tot vorbeam de Vasile Gavrilescu: în amintirile lui, apare faptul că, atunci când l-au prins încercând să treacă fraudulos Dunărea, Securitatea a chemat un ziarist de la revista *Flacăra*, pe numele său Adrian Dohotaru, dramaturgul care, cum ştim, a avut destul de tras cu cenzura pentru sute de replici insurgente din piesele sale. Pot eu să lipesc senin eticheta de *securist* peste Adrian Dohotaru? Nu mai bine gândesc încet, la rece, ideea, ca şi istoria – fulminantă! – a revistei conduse de Adrian Păunescu, unde şi-au găsit loc tot soiul de oameni „cu bube“ alungaţi din televiziune de cenzura de partid, având rude fugite peste graniţă etc. etc.? Nu, mai bine, mă întreb care era ierarhia pseudo-rebeliunii controlate în Sistem? De ce, de pildă, noi aveam voie să publicăm ceva Cioran în *Revista de istorie şi teorie literară*, iar semnalarea acelui lucru nu se putea face în *Flacăra*, dar era cu putinţă în *Viaţa Românească*? Era numai o chestie de tiraj, adică de circulaţie? Dar când Octavian Paler avea interdicţie de semnătură, ca scriitor, în toată presa, iar Tania Radu i-a publicat un mic interviu tocmai în *Flacăra*, asta ce să fi fost? (Lucru valabil şi în ce-l priveşte pe Norman Manea.) Tensiune între subansamblele Aparatului? Jocul supapelor?

Ei, uite, tocmai asta visez eu să facem. Evident, judecarea vinovăţiilor individuale, de la caz la caz, de la epocă la epocă, de la o regiune la alta (să nu crezi că n-au fost infinite nuanţe între securimea moldavă, transilvană, valahă, ori teribile complicităţi între „mafiile“ macedonene, bucovinene, argeşene, bănăţene, dobrogene, basarabene, evreieşti, între rusofili, francofili, anglofili etc.), dar mai ales, cum spuneam, examenul Sistemului. Noi tot vorbim despre „dezbinarea românească“, despre „blestemul mioritic“, despre atomizarea care a luat locul acelei solidarităţi intelectuale care ne-a ajutat să trecem peste dictatură, despre pulverizarea exilului românesc ş.a.m.d. – dar uităm factorul esenţial în propagarea *în veac* a acestei dihonii: Securitatea. Instituţia menită să (co)rupă din faşă absolut orice tentativă de solidarizare, de coagulare socială, psihică, profesională, artistică etc. Cum să vii în 2011 să proclami creativitatea, armonia socială şi necesitatea omogenităţii de conştiinţă, când tu m-ai castrat, m-ai rupt de tot ce aveam mai temeinic, mi-ai frânt şira spinării, mi-ai anulat rânduiala seculară şi ai deprins fiul şi fratele să-şi suspecteze – dacă nu chiar să-şi urască – mama, sora şi tatăl?!?

Sufleteşte, am rămas un licean

— Mă bucur să văd, dragă domnule Dan C., *că unele întrebări de-ale mele merg în exact aceeaşi direcţie cu preocupări de-ale dvs. Aveţi, neîndoielnic, o relaţie bună cu tinerii; şi m-a frapat distincţia pe care aţi făcut-o între liceeni şi studenţi. M-a frapat prin adevărul ei statistic: de o parte, liceenii „fascinant de tulburi“ şi „deschişi cu inconştienţă“, de cealaltă studenţii cu obsesia CV-ului academic şi a jobului, cu „fiţe, sictir“. Sufleteşte, sunteţi un licean? Patosul intelectual, febra, bucuria împărtăşirii, elanul, entuziasmul, maximalismul – sunt, toate acestea, mărci ale unui etern adolescent?*

Pe de altă parte, aş vrea să ieşim din chestiunea „stufăcios-înţepăcioasă“ a relaţiilor de presiune şi injoncţiune dintre aparatul Securităţii şi breasla scriitorilor, pentru a coborî (a urca) la chestiunea fundamentală a prieteniei.

Aţi abordat-o într-un singur alineat, încheiat prin formula aproape diplomatică: „Totul ţine, deci, de buna voinţă a ambelor părţi“. Dragă domnule Dan C. Mihăilescu, aceasta nu e o formulă a prieteniei. Cel mult, una a amiciţiei contrariate. Să lăsăm deoparte subiectul Securităţii. Dacă un prieten vă face o porcărie, de orice fel ar fi ea, ce va fi mai important în ce vă priveşte: prietenul sau porcăria comisă de el?

Prietenia este ceva mai tare şi mai rezistent decât tarele unui caracter şi deviaţiile unui comportament? Sau ea are o bază morală care, odată fisurată de una dintre „părţi“, şubrezeşte şi face să se distrugă întregul complex al relaţiei?

Ce înseamnă aşadar, pentru dvs., un prieten adevărat? Intru în pielea unui licean care v-ar trimite această întrebare pe un bileţel scris febril. Şi adaug interogativ: câţi prieteni aţi avut în viaţă – şi câţi număraţi acum?

— Da, sufleteşte, am rămas un licean. Acolo e fierberea, atunci te copleşesc întrebările, revoltele, neputinţele, ambiţiile, hormonii, acneea şi idealismele. În anii ăia forfoteşte alchimic athanorul fiinţei. Adevărat, cam infantil, cel puţin socialmente, am fost dintotdeauna.

Merchezul este întrebarea cu prietenia. Pe care nu mi-a mai pus-o nimeni, nici măcar eu.

Ştiu precis momentul: eram în aula Muzeului Ţăranului Român, când am lansat *Omul recent*, cartea lui Horia-Roman Patapievici, iar Andrei Pleşu mi-a mărturisit că nu credea că-şi va mai face vreodată un prieten după anii liceului şi facultăţii, aşa cum fusese cazul deci cu Horia. Ţin minte că am acceptat amândoi, atunci, că marile prietenii se fac exclusiv în adolescenţă şi prima tinereţe. Şi cu precădere în situaţii-limită: îngenunchind în biserică, pe vreun „drum al Damascului“, ori suferind atroce la armată. În puşcărie, tranşee sau exil. La vreo bătaie cruntă, în bordel sau în cârciumi. Pe vreun maidan sulfuros, un pat de spital, în disperarea produsă de-o despărţire amoroasă, pe-un hol de tribunal ş.a.m.d.

Abia atunci mi-am dat seama că, în ciuda histrionismului meu deşănţat, a sutelor de amici din breasla literară, eu nu am decât câţiva *prieteni*. Îl avusesem la 16–22 de ani pe Dan Arsenie, cel care mi-a plămădit fiinţa culturală adolescentină, alături de fidelul Cristian Moruzan (nepotul regizorului), „Saint Bernardul tău“, cum avea să-i zică doamna Elena Petrescu, minunata noastră profesoară de franceză de la Liceul 39. În facultate, au fost – şi au rămas – Marian Popescu, Teodora Stanciu, Christian Crăciun. La ICE Mecanoexportimport, imediat după repartizare, a fost Cristian Maiorovici, vreo cinci ani. Mai târziu a apărut Ion Constantinescu, cu care mă simt înfrăţit literalmente de vreo douăzeci de ani. Iar „pe stil nou“, îndrăznesc să vorbesc de *prietenie* cu Gabriel Liiceanu, Andrei Pleşu, Horia Patapievici, Ioana Pârvulescu, Mircea Cărtărescu, Lidia Bodea, Alex Ştefănescu, Mihai Măniuţiu, Corina Şuteu, Stelian Ţurlea. Plus, bineînţeles, dulcii noştri fini, Crista, Ciprian şi micuţul mare artist Matei Măceşaru.

Adevărat, am petrecut, de-a lungul timpului, frumos şi intens cu Ion Vartic, Mircea Zaciu, Ion Pop, Mircea Nedelciu, Bebe Elvin, Ştefan Agopian, Doina Uricariu, Mircea Ciobanu şi Dan Ion Nasta, cu Arşavir Acterian, Paul Georgescu şi Aurel Cioran, cu Ion Mircea, Marin Bucur, Mioara Apolzan, Grete Tartler, Ştefan Borbély, Dan Culcer, Val Condurache şi mulţi alţii (mă rezum, desigur, la breasla literară). Dar noţiunea de „prieten adevărat“ presupune multe şi variate experienţe împărtăşite, impasuri depăşite, reproşuri înghiţite, certuri, complicităţi, neînţelegeri, acorduri tacite, aluzii nedrepte, fervori complementare şi antinomii dureroase, ba chiar şi despărţiri vremelnice.

Aici survine contextul întrebării precedente: o astfel de relaţie nu poate rămâne în suspensie, oricâtă mizerie ar infuza Securitatea. Doi prieteni de-o atare anvergură e imposibil să nu se aplece o noapte, la o adică, peste aceeaşi sticlă, discutând pactul unuia sau cedarea celuilalt. Slavă Domnului, până acum, pe noi,

cei înşiraţi mai sus, soarta ne-a scutit de-o aşa încercare.

Mă văd ca un hoţ de flori adus în faţa juraţilor

— Poate subiectul inamiciţiilor, adversităţilor şi duşmăniilor literare ne va lămuri mai bine asupra structurii dvs. interioare, care e mai mult decât dual㠖 e multiplă şi zăpăcitoare.

Criticul literar trebuie să fie obiectiv: aceasta e axioma profesiunii pe care v-aţi ales-o şi pe care o ilustraţi de câteva decenii. Am observat, în câteva rânduri, obiectivitatea dvs. liminară, în radiografierea (dacă nu şi aprecierea) punctelor de vedere exprimate de intelectuali de stânga. N-aţi fost de acord cu ei, dar i-aţi numit, i-aţi citit, le-aţi înregistrat şi uneori le-aţi analizat contribuţiile. De partea cealaltă, aţi avut parte de acelaşi tratament critic? Aţi fost criticat în cunoştinţă de cauză, în urma unor lecturi aplicate ale textelor publicate, sau aţi fost distribuit în postura duşmanului ideologic ce trebuie anihilat? În ce vă priveşte, aţi avut vreodată această tentaţie, a discreditării unui autor cu alte convingeri pentru simplul motiv că are alte convingeri?

Cât de obiectiv trebuie să fie un critic şi până unde poate merge cu obiectivitatea, astfel încât să nu-şi piardă conturul propriilor principii şi convingeri?

*Se poate vorbi, apoi, de o grefă a unui temperament scriitoricesc (*Dan C.*) pe structura de critic literar (*Mihăilescu*)?*

În fine: resentimentele şi duşmăniile care v-au avut ca obiect (ar fi interesant să evocaţi măcar una) v-au făcut mai mult bine sau mai mult rău? Au confirmat sau au clătinat ceva în sistemul dvs. de valori şi repere?

— Revin la ce ziceam mai demult: poate că hybrisul meu vine din impostură. Mă voiam poet. M-am pregătit pentru poezie. Eram o natură preponderent lirică. Un senzitiv, un sentimental, un complexat lăcrimos. Am citit, ca licean, poezie-n delir. Şi chiar trăiam poeticeşte, familiar cu nu puţine din năstruşnicele obiceiuri ale confreriei. Mă alint grozav cu gândul că devenirea mea de la poezie la critica literară seamănă întru câtva cu relaţia lui Baudelaire cu comentariul artistic. Un poet ajuns meşter în arta plastică. O subiectivitate accentuată, forfotitor participativă, dar iute deghizată în judecător imparţial. Ce s-ar fi întâmplat dacă, în 1975, Mihai Ungheanu – după ce Eugen Simion m-a prezentat autorului *Campaniilor*, laolaltă cu Dan Alexandru Condeescu, Paul Dugneanu şi Valentin F. Mihăescu drept juni cu viitor – mi-ar fi publicat poeziile, în loc să-mi ceară recenzii? Ceva-ceva din structura paradoxală a Struţocămilei va fi rămas în osatura Scriitorincului care sunt.

De aici, o sumă de contrarii. Văd actul artistic dinlăuntru, nu din afară. Dinspre scenă, nu din sală. Sunt, adică, *personally* şi *emotionally involved*, cum spun poliţiştii din serialele americane, atunci când decretează incompatibilitatea detectivului, prea subiectiv faţă de cazul anchetat. Car, apoi, ca melcul, după mine carcasa egofiliei. Sunt obsedat de persoana mea, de dilemele, reveriile şi

fixaţiile mele, acaparat de jubilaţia trăirilor personale, convins de justeţea şi tăria convingerilor mele, excesiv preocupat de ceea ce crede şi spune lumea despre mine. Pun ethosul, *ponosul* moralei, deasupra strălucirii estetice. Văd lirismul, egocentrismul, pasionalitatea, experienţialismul debordant, pe scurt: *autenticitatea*, ca pe suprema dovadă de forţă magnetică a energiei scriitoriceşti.

Ei bine, ce dovadă mai elocventă a inadecvării la actul critic e de căutat (şi de găsit)? Mă văd ca un hoţ de flori adus în faţa juraţilor. El a furat, da. Însă a furat flori, nu bani. Şi nu din răutate, ci din sensibilitate excesivă. Condamnaţi-mă, atunci, voi, maniaci ai grădinăritului, dacă aşa credeţi de cuviinţă! Eu n-am făcut decât să mă îmbăt cu miresmele lumii voastre, încercând să vă sporesc frumuseţile, nu să vă multiplic urâciunea.

Critic artist – iată formula, cam preţioasă, dar, cred eu, bine văzătoare, în ceea ce au făcut G. Călinescu, E. Lovinescu, Ion Negoiţescu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleşu. Obiectivitatea – mai precis morga liniei Maiorescu, M. Dragomirescu, Tudor Vianu, Edgar Papu, Şerban Cioculescu, Romul Munteanu, Alexandru Piru, până la Ion Bogdan Lefter – va fi adus, nu zic nu, un spor binevenit de exactitate, factologie, relativism şi sarcasm iconoclast, dar nu a contribuit cu nimic la frumuseţea „actului interpretativ“, altfel zis: la farmecul eseistic. În fine, ca să turbez o dată mai mult moştenirea lui Adrian Marino: vivat *lecturile infidele*!

Venind strict la întrebare, să ştii că mă onorez cu duşmăniile de care am avut şi am parte. Chit că, în unele cazuri, cum este Ion Bogdan Lefter, ele m-au intrigat şi întristat sincer şi nu le înţeleg resorturile nici azi. Să-ţi faci vizite acasă în anii ’80, să fii convocat imediat în 1990 la *Contrapunct* şi să descoperi că nu mai corespunzi nu mult după aceea – asta m-a şocat realmente şi refuz să mi-o explic şi azi. Eu, cel puţin, ca nesmintit plezirist, nu concep în ruptul capului ca, odată ce am mâncat împreună şi am băut un vin cu cineva, omul acela să refuze a-mi întinde mâna din (false) considerente doctrinare, cum mi s-a întâmplat cu Lefter. Refuz să cred aşa ceva, dar uite că mi s-a întâmplat.

Baremi cu Marin Mincu a fost o-ntreagă comédie. Eram total novice în teoria literaturii, dar el a vrut să mă capaciteze să scriu despre cartea Ştefaniei Mincu despre Nichita. M-a convocat gentil în apartamentul lor de la Universitate, la „coada lui Mihai Viteazu“, cum se spunea pe atunci, lângă Casa Şuţu. Mi-a cerut 20 de pagini din cartea despre Eminescu, să le traducă, vezi Doamne, Doina Derer în italiană. Când, după câteva săptămâni, a văzut că nu am scris despre monografia soţiei, va fi aruncat, vezi bine, la coş nimicnicia mea eminescologică. După vreo zece ani, m-a catalogat de nulitate, dar apărându-i un cărţoi mi l-a oferit, în ideea unei cronici. „Dacă scrii de bine, o să-ţi fac şi eu un profil favorabil.“ M-a siderat. Bine, ricanez eu, aşteptaţi o recenzie tocmai de la o nulitate?! A râs sardonic, în sensul că, fireşte, mergem pe *donnant-donnant*, regulă de aur.

În fine, venind către zilele noastre, musai să-ţi spun că nimic nu m-a întristat mai mult, aşa, ca părinte pensionar, care se uită cu îngăduinţă la nepoţii nou

ieşiţi pe faleză, decât cronica lui Paul Cernat la volumul al treilea din *Literatura română în postceauşism*. Text tipic pentru calităţile omului, instantaneu devenite defecte, conform ţintei după care se poziţionează. Refuzul de a vedea ansamblul, odată cu fericirea de-a pescui detalii şubrede. Extazul cu care ignori 50 de prezenţe, despre care nu scrii nimic, dar exfoliezi patru absenţe, cu discutarea cărora îţi umpli articolul! Stupefiant şi lamentabil. Cât despre Paul Cernat comentând *Omul recent* al lui Patapievici, *Orbitorul* lui Cărtărescu sau volumul trei al *Jurnalului* aceluiaşi, mă apucă o tristeţe soră cu moartea. Plăcerea sadică a execuţiilor, unde, ce-i drept, excelează.

De „clătinat" convingeri, în urma cronicilor negative, nu am avut parte. Am dat întotdeauna dreptate rezervelor făcute cu bună-credinţă, ştiind prea bine şi eu câte cusururi au cărţile mele (bunăoară, recenzia răcoroasă a lui Paul Cernat, din *Dilemateca*, la cartea despre Cioran se justifica întru totul) . În anii ’80, am fost deopotrivă onorat şi amuzat de succesiunea receptării, mai precis de respectarea ierarhiei: Mircea Scarlat la prima carte, Dana Dumitriu la a doua, Nicolae Manolescu la a treia. 1982, 1984, 1989. Aşa se creşte-n meserie şi-n ochii lumii. Din 1995 încolo, au intervenit definitiv afilierile de politică literară, astfel încât resentimentele în ce mă priveşte au cedat, uneori cu scabros fanatism, în faţa argumentării şi răcelii demonstrative. Ce-i drept, *desfiinţat*, cum se spune, nu am fost niciodată.

Generaţia ’80 a fost una hărţuită şi hărtănită în chip aparte

— Înţeleg; dar de ce „bunic pensionar"? Când o să faceţi şaizeci de ani o să vă publicaţi poeziile? Vârsta respectivă e neverosimilă. Mai întâi, fiindcă generaţia ’80, de care vrând-nevrând aparţineţi, este încă pusă sub semnul juneţii şi al „tinerelor speranţe" de către criticii generaţiei ’60. Şi apoi, fiindcă dumneavoastră înşivă nu aveţi nimic din acele simptome de scleroză intelectuală, marca indimenticabilului Leonida.

Nu cumva aţi căpătat acest sentiment al „bătrâneţii" (hai să punem ghilimele) odată cu ultimele valuri de scriitori, din ce în ce mai tineri, de pe scena noastră literară? În ultimul volum din Jurnalul *lui Cărtărescu, am observat înregistrarea şi consemnarea acestei senzaţii noi: toţi, deodată, par şi sunt mai tineri decât mine, spune şi tot repetă fostul* lunedist*, uimit de faptul de a fi ajuns cincuagenar.*

Dan C. Mihăilescu, privind înspre pragul cifrei 60, cum se simte? Se poate spune că Revoluţia din 1989 şi libertatea în care şi-a investit anii maturităţii (făcând atâtea proiecte, scriind aproape singur o gazetă, scoţând cărţi, făcând emisiuni de televiziune) l-au întinerit pe cercetătorul de la Institutul Călinescu, care altfel s-ar fi transformat într-un savant ticăit şi previzibil?

— Da, aşa e. Nu ştiu dacă, pentru posibila aniversare din decembrie 2013, voi dori să-mi văd tipărită *Iertare către aer*, cartea de poezii de la 23 de ani. Dar

poate că nu peste multă vreme mă voi învrednici să scriu un eseu zdravăn despre luminosul poet al *Imnelor* şi *Vămilor pustiei*, că prea nu mai vrea nimeni să-şi aducă aminte de cel mai profund şi cuprinzător poet religios al românilor.

Înţeleg ce vrei să-mi spui cu ne-arătatul celor 60 de ani, fiindcă multă lume, când mă abordează pe stradă, se miră că arăt mult mai tânăr decât la televizor şi că (încă) am o vitalitate aparte, provenind, cred eu, din doza mărită de infantilism despre care vorbeam. La fel de adevărat e şi că, mergând – profesionalmente – din gard în gard, lăsându-mă provocat ba de una, ba de alta şi sărind ca puricele pe cearşaf, carnea spirituală e departe de a se fi tăbăcit. Nu-ţi ascund că disponibilitatea de care dau uneori dovadă mă contrariază şi pe mine.

Acuma, chestia cu tinereţea optzecismului să ştii că a fost (şi a rămas) o tactică de minimalizare prin care şaizecismul şi şaptezecismul au luptat să ţină la distanţă generaţia lui Cărtărescu. Aceeaşi tactică a folosit-o generaţia post-maioresciană, *gândirismul*, să-i zicem, iorghismul, faţă de *criterionism*. Oamenii înţelepţiţi de primul război, Iorga, Arghezi, Cezar Petrescu, E. Lovinescu, Blaga, inclusiv mai tinerii G. Călinescu şi Cioculescu *versus* febrilitatea autenticismului interbelic. Au împins tenace în ţarcul adolescenţei şi au campat dibaci în fiziologismul acneic generaţia lui Mircea Eliade. Şi nu din dispreţ aulic, din magnanimitate ori de lehamite, ci pur şi simplu de frică. I-au tratat de „puţoi“, i-au trimis, întru vindecare, la carte sau la bordel, nu-i scoteau din „tânăra generaţie“ chiar şi când tipăriseră trei, patru şi chiar zece cărţi. Frică de enciclopedismul şi sincronismul lor european, dar şi de naţionalismul lor în cascadă. Frică de proteismul lor (scriitori, ziarişti, profesori, sociologi, politologi, etnologi, economişti, diplomaţi), uneori de-a dreptul ameţitor, ca la Eliade, Vulcănescu, Ţuţea, Polihroniade, Comarnescu, Noica, Golopenţia. Frică de talentul demonstrat de mulţi dintre ei în relaţiile sociale, în PR-ism, abilitate ce le asigura, potenţial, la nici treizeci de ani, o carieră rezervată până atunci doar cincuagenarilor cu deschideri parlamentare. Şi frică de gerontofobia (exasperată de gerontocraţia vremii!), adeseori rabiat exprimată, inclusiv în presă.

Dar mai ales frică de spiritul de corp al criterioniştilor, de unitatea, de solidaritatea aproape feroce exprimată în public, în ciuda enormelor deosebiri dintre individualismul accentuat şi alura de falangă, de comando, cu care înaintau precum „carapacea“ din armata romanilor. Plus frica tuturor – fie politicieni, fie universitari, sau gazetari, carlişti, ţărănişti, liberali şi masoni deopotrivă – de resursele, riscante pentru toţi, ale imprevizibilului Nae Ionescu. În sfârşit, de bună seamă, frica de ispitele extremismului, cărora le-au căzut pradă mulţi dintre „adolescenţii miopi“, mizând în cele din urmă pe extreme, fie pe legionarism, fie pe comunism.

Ani buni după debut, şi mai ales după *Maitreyi*, când devenise clar un autor analizabil oricând pe picior de egalitate cel puţin cu Cezar Petrescu şi Ionel Teodoreanu, Eliade a continuat să fie numit „băiat talentat“, „tânăr năbădăios“, „şeful noii generaţii“, „scriitorul cel mai promiţător din noul val“, „tânărul indianist“ etc. Mereu bemoluri legate de vârstă. Minimalizare instinctivă sau

programată. Sigur, şi mie mi-ar fi fost greu pe atunci să divaghez cu egală, sobră aplicaţiune pe seama *Trilogiei culturii* şi a „culmilor disperării“ cioraniene. Ori să comentez *Mathesis* la paritate cu opurile lui Negulescu şi Motru. Dar nici să proclami constant talentul noilor intraţi în scenă după realizarea României mari ca fiind exclusiv determinat de teribilismul unei adolescenţe pigmentate de Gide, Papini & Co. nu e drept.

În linii mari, cam aşa s-a comportat aproape întreg mediul literar, şi în special critica şaizecist-şaptezecistă faţă de lunedism, la început, şi faţă de întregul optzecism, după aceea. Iar tactica de minimalizare prin veşnicul apel la tinereţe se perpetuează până şi acum, când corifeii generaţiei au trecut de 50 de ani. A funcţionat pretutindeni o iritare, o agasare, un disconfort dublat de o panică reală (şi motivată, ce-i drept) faţă de impetuozitatea generaţiei explodate în arenă odată cu volumul *Cinci*, faţă de exclusivismul, gerontofobia şi narcisismul lor, pigmentat periculos cu alergie la tradiţie, dependenţă beatnic-saxonă, realism coroziv, spirit subversiv ş.a.m.d. Frica naturală faţă de impunerea prin manifeste literare şi posibila schimbare de paradigmă. Frica iscată de agresivitatea sistemului de atac în grup. Frica faţă de susţinerea masivă de care, odată cu explozia volumului *Cinci*, a beneficiat lunedismul în principal din partea lui Nicolae Manolescu şi a cuplului Monica Lovinescu–Virgil Ierunca. Chestia asta a ebluisat piaţa literară în chip definitiv. Oricât de mult se persifla textualismul (precum „autenticismul“ şi „gidismul“ junilor interbelici) şi se decreta deficitul de imaginaţie creatoare, fapt e că, mai iute sau mai lent, mai toată lumea bună a scriitorimii mature a fost obligată nu doar să ia act de noua scriitură, ci şi să adopte una sau alta dintre caracteristicile noii paradigme.

Adevărul este că nici acum, când cineva îndrăzneşte să-l pună pe Cărtărescu, cronologic şi axiologic, în linie cu Eminescu, Arghezi, Blaga şi Nichita, în poezie, şi cu Eliade în proză, nu e văzut cu ochi buni. Câtă vreme îl laşi doar „vârful de lance al optzecismului“, totul e perfect. Dar să nu-l treci cumva clasa, dincolo de energetismul fabulatoriu al *teenager*-ilor, că se şifonează multă lume.

Eu, cum am senzaţia că ţi-am mai spus, ţin, ca formaţie, de şaptezecism. Am fost racolat din mers de teen-spiritul optzecismului. Am fost (şi, uneori, am rămas) mult mai familiar cu oameni ca Ion Vartic, Marian Papahagi, Ion Pop, Grete Tartler, Ion Mircea, decât cu T.T. Coşovei, Iaru, Lefter, Stratan, Madi Marin, Buduca. Şi chiar Nedelciu şi Ţeposu. Ba chiar şi Cărtărescu, până acum câţiva ani.

Dar aici intervine o mare deosebire între „infantilizarea“ programată a criterionismului şi cea a optzecismului, în materie de receptare critică şi valorizare istorico-literară. Este vorba de suma eşecurilor individuale şi (ne)împlinirea destinului colectiv. Desăvârşirea multelor şi marilor talente interbelice a fost cenzurată, desfigurată, ucisă de dictaturi, apoi de război şi, în sfârşit, de stalinismul românesc. Deci de fatalitatea totalitarismului. Asta în vreme ce, dincoace, deficitul de creativitate şi împlinire literară a optzecismului se datorează, paradoxal, libertăţii totale din postceauşism. Criterioniştii au sfârşit

prematur în puşcării. Optzecismul a fost vlăguit, dimpotrivă, tocmai de excesul de libertate.

Îmi vine periodic în minte mulţimea numelor atât de promiţătoare în anii ’80, configurând un spectru concurenţial cu irizaţii, aş zice, devastatoare pentru cei din generaţiile anterioare. Dan Arsenie, Eugen Suciu, Iova, Ene, Paraschivoiu, Kenereş, Marian Dopcea, Ioan Ivan, Smaranda Cosmin, Romoşan, Podoabă, Pecie, Perian, Hanibal Stănciulescu, Vasile Popovici, Mihai Dinu Gheorghiu, Dugneanu, Condeescu, Tuchilă, V.F. Mihăescu, Andrei Corbea, Cochinescu, Şlapac, Ştefoi, Dan Ion Nasta, Cornelia Maria Savu, Dan Petrescu, Monica Spiridon, Radu Călin Cristea… Sorin Antohi… Ioan Groşan… Câte (sau ce) cărţi au scris după 1989, spre a-şi valida faima începuturilor? Ce bibliografie lasă în urmă, *comparabil*, atenţie – repet! – cu *aşteptările* care le-au însoţit apariţia pe scena literară? Tot atâtea părăsiri, ori sleiri, ale creativităţii strict literare, în favoarea gazetăriei, diplomaţiei, a carierei universitare, afacerilor, boemei etc. Tare mi-e teamă că Mircea Dinescu avea dreptate când, în primii ani după 1990, inventa într-un editorial din *Academia Caţavencu* acel distih miştocăresc, dar cu bătaie amarnic de lungă: „Dă, Doamne, o dictatură / Să facem literatură!“

Ca să nu mai spun de blestemul morţilor năprasnice, care au lovit într-o manieră incredibilă optzecismul: Mariana Marin, Ion Stratan, Mircea Nedelciu, Radu G. Ţeposu, Gheorghe Crăciun, Ioan Lăcustă, Tudor Dumitru Savu, Costi Stan.

Ştiu ce ai să-mi spui: că acelaşi optzecism domină segmente considerabile din piaţa literară. Că nume precum Emil Hurezeanu, Florin Iaru, Alina Mungiu, Mircea Mihăieş, Andrei Cornea, Magda Cârneci, Ioan T. Morar sunt tot atâtea imagini vii ale succesului socioprofesional. Că oameni ca Ion Mureşan, Alexandru Muşina, Nichita Danilov, Ştefan Borbély, Ion Simuţ, Al. Cistelecan, Ioan Moldovan, Ioan Holban, I.B. Lefter, Cristian Moraru scot cărţi remarcabile, sunt energii didactic-formative, redutabili catalizatori universitari. Că toţi cei morţi prematur, citaţi ceva mai sus, reprezintă capitole distincte ale istoriilor literare, secvenţe estetice inconturnabile. Şi că şaizecismul şi şaptezecismul nu stau deloc mai bine la capitolul uitări, deturnări, ratare.

Bun, aşa este. Dar s-a rotunjit vreunul dintre aceste destine la modul în care au reuşit (sau le-a fost dat unora) – hai să nu mai vorbim de Marin Preda şi Nichita Stănescu, dar de Breban, Buzura, Adameşteanu, Blandiana, Bălăiţă, Mălăncioiu, Manolescu, Simion, Paler, Agopian?!?

Hai să luăm numai istoria şi critica literară: a dat optzecismul ceva echivalent, după 1989, cu cele două volume ale lui Crohmălniceanu despre literatura interbelică? Astea – împreună cu cărţile despre optzecism anunţate de Ţeposu şi Lefter, plus o istorie necruţătoare a literaturii române în comunism – ar fi trebuit să apară până-n ’95. Ca să ştim cum stăm „pe stil nou“. Sau ceva comparabil cu *Enciclopedia exilului*, a lui Florin Manolescu (şi cartea lui despre Caragiale!) şi *Dicţionarul de idei literare* al lui Marino? Cât despre echivalentul *Istoriilor* lui Nicolae Manolescu, Marian Popa şi Alex Ştefănescu, râd de pe acum

de noi şi-mi frec palmele cu sadism: să vezi cum vor fi ele aşteptate de la tine şi de la Paul Cernat, ha-ha.

Chiar: uite, greşesc eu, sau pe voi, douămiiştii – cel puţin pe voi, criticii generaţiei – nu vă ţine nimeni de puştani eterni? Sigur, la început, date fiindu-vă impetuozitatea afirmării, teribilismul iconoclast, nesaţiul egoficţionar etc. aţi figurat şi voi la capitolul infantilism. Însă, în doar câţiva ani zgura s-a spulberat, ce era miezos a rămas, iar după campania lui Cernat întru redescoperirea şi recucerirea mizelor mari ale literaturii dintotdeauna nu am deloc senzaţia că sunteţi înconjuraţi altfel decât cu încredere, speranţă, eventual rezerve, dar nicidecum cu frică. Şi, oricum, cu acelaşi exces de aşteptări care ne-a împovărat şi nouă conştiinţa literară.

(Paranteză. Apropo de dialogul dintre generaţii. Domnule, nu credeam în ruptul capului să-mi citesc aşa o căftănire chiar din partea lui Nicolae Manolescu. Zilele trecute am citit *Dresură de lei*, cartea de interviuri a Ioanei Revnic, Curtea Veche, 2011, unde dom' Profesor mă califică drept „probabil, cel mai bun cronicar literar contemporan", încheind năucitor: „Dacă mâine aş relua cronica literară, aş face-o ca Dan C. Mihăilescu, nu cum o făceam eu însumi deunăzi!"

Poftim de vezi. Ei, asta vă doresc şi eu vouă: să vă-mpovărez cu o atare formulă peste 10-15 ani. Deşi, la speranţa de viaţă pe care mi-o presimt, cred c-ar trebui să mă grăbesc măcar c-o juma' de deceniu.)

Redevin cu totul serios şi mărturisesc deschis că eu nu văd decât un singur mare nume dintre optzecişti, oricând comparabil cu toate vârfurile generaţiilor anterioare, şi din perspectiva desăvârşirii tuturor potenţelor debutului în opera ajunsă la apogeu: Mircea Cărtărescu. Locomotiva generaţiei, cel care, de altminteri, ne şi salvează, de unul singur, pe toţi. Iar ca împlinire spectaculoasă în eseistică aş numi-o pe Marta Petreu, chit că poet „la bază" şi, mai nou, romancier.

Sunt de acord că viziunea mea este una acuzat cantitativistă. De când mă ştiu am suferit de cantitativism şi bulimie editorială. Dovadă: am numele pe vreo 50 de pagini de gardă, dar nici o carte de referinţă, aşa cum visam la 25 de ani. (Chiar: să nu uit să mă enumăr şi eu, onest, la capitolul decepţii, de vreme ce am preferat plezirismul balonaşelor de şampanie vinului vechi, tare şi greu.)

În fine, subliniez: nu fac nicidecum, nimănui, un proces de intenţie. Doamne fereşte! Pur şi simplu oftez de amărăciune. N-a fost să fie. În fond, cum am scris nu o dată, faţă de alintările seriilor anterioare, generaţia '80 a fost una hărţuită şi hărtănită în chip aparte. Maculată, împinsă-n deriziune, sărăcie, improvizaţie, viciu şi vinovăţii colaboraţioniste. Pe scurt: castrată. Or, a-i mai cere, după toate astea, seninătate, anvergură şi fertilitate mi se pare un sadic nonsens.

Revin la întrebare, după ditamai ocolul: senzaţia bătrâneţii am căpătat-o tot mai accentuat de vreo doi ani încoace, în urma zecilor de întâlniri cu elevii, prin şcoli, în librării, la târgurile de carte sau pe stradă. E de rău şi de bine cam în egală proporţie. Pe de o parte, descopăr ce descoperă toţi bătrânii de când lumea şi pământul: că nu avem un limbaj comun, referinţe similare, amintiri şi aşteptări

comune. Însingurare. Ai tot mai puţini oameni, în special congeneri, cu care să te legeni în evocarea celor trecute, cum spunea Alexandru Paleologu spre final. Pe de altă parte, atunci când dinspre tineri îţi vin niscai efluvii admirative, aaaah, ce fain e să te alinţi cu spectrul bătrâneţii, să le citezi autoironic epitaful pe care ţi l-ai ales pentru Cernica (Păstorel: „Viaţa-i scurtă. S-o facem lată“) şi tot soiul de atari răsfăţuri.

Lupt intens cu mine să nu cad la rându-mi în disforia şi cârcoteala cvasigenerale. Din când în când regret că nu am ajuns, cum spui, „un savant ticăit şi previzibil“, că nu urc senin ca Noica pe poteca dinspre cabana din Păltiniş, adăugând tacticos, tot la trei, patru ani o dată, în raftul cărţilor proprii *Povestea generaţiei ’27*, *Enciclopedia lumii româneşti prin I.L. şi Mateiu Caragiale*, *Teatrul poeţilor*, *Memorialistica în literatura română* (cu vol. II, *Corespondenţa*), *Călători români*… După care îmi spun că, de vreme ce aşa a fost, înseamnă că aşa a trebuit să fie. Vorba bunică-mii: „Lasă, că tot e bine. Să nu-L mâniem pe Dumnezeu!“

Damblaua turismului cultural, ca o iubire de bătrâneţe

— Foarte interesant răspunsul dvs., şi cu o undă de amărăciune care se simte mai ales la final. Dar hai să mai vorbim puţin de vârstă: vârsta omului şi, pe de altă parte, momentul istoric în care ea se cuprinde. Aveaţi la Revoluţie 36 de ani (cam cât am eu acum). Sunteţi leat cu majoritatea „optzeciştilor“. Toţi aveaţi proiecte literare şi critice, conturate însă înainte *de Revoluţie, în vechiul sistem, în vechea stare de lucruri. Cea în care literatura devenise centrală, dar nu prin confruntare cu alternativele ei. Era centrală pentru că nu se putea face filozofie, psihologie, psihanaliză, jurnalistică ş.a.m.d. Din 1990, câmpul s-a re-specializat, ca în interbelic, şi literatura şi-a pierdut statutul privilegiat din comunism. În plus, chiar opţiunile de viaţă ale scriitorilor au devenit incomparabil mai numeroase. În anii ’80, ce altă opţiune aveaţi în afară de a citi şi a scrie, a scrie şi a publica, a publica şi a fi citit? În anii ’90 însă, era şi păcat ca generaţia tânără să nu respire aerul libertăţii şi să nu facă exact ceea ce a vrut să facă.*

Sigur, putem să venim acum şi să întrebăm: ce cărţi au rămas după aceşti douăzeci de ani? Dacă privim mai cu atenţie, vom vedea că au rămas destule. Şi au rămas, apoi, efectele acestei extinderi a „domeniului luptei“, a câmpului cultural. Chiar şi Mircea Cărtărescu, cu al său cult al Operei, s-a diversificat şi s-a implicat în zone, aparent, colaterale, de jurnalist şi analist politic. El a găsit punctul de echilibru între cărţile *şi* activităţile *proprii, fără a le sacrifica pe unele de dragul celorlalte.*

Deci amărăciunea dvs. o înţeleg, dar nu întru totul. Fiindcă aţi devenit, iată, „cel mai bun cronicar literar contemporan“ (după Nicolae Manolescu), ceea ce nu s-ar fi putut întâmpla dacă, în loc să citiţi cărţile apărute în ultimele decenii, v-aţi fi dedicat unei cercetări de proiect „exclusivist“. Aţi făcut în schimb experienţa intensă a libertăţii

şi aţi realizat enorm de multe lucruri după 1990 – atunci când aceste lucruri s-au putut în sfârşit face.

De câte ori aţi călătorit în străinătate înainte de Revoluţie? Dar après*? Ce a însemnat descoperirea Occidentului şi altfel decât prin lecturi?*

— Cum naiba să-mi probozesc congenerii pentru libertatea pe care au (am) absorbit-o prin toţi porii din decembrie ’89 încolo?!? Era ceva cât se poate de firesc. Eu deplâng doar deficitul bibliografic, neîmplinirile culturale invers proporţionale cu dotarea fiecăruia. Habar nu ai cât am suferit auzindu-l pe Radu G. Ţeposu, la un an şi ceva după ce înfiinţase revista *Cuvântul*, că-mi răspunde sastisit la întrebarea „când publici, bre, istoria optzecismului?“ cu surâsul lui de sarcasm hâtru: „bătrâne, nu mai am nimic de a face cu critica literară. De când mă ştiu, eu asta mi-am dorit să fac: gazetărie“. Adică se punea de unul singur pe acelaşi plan cu Ion Cristoiu, depreciind literatura şi dispărând ca scriitor în numele risipitorismului macerant. Asta m-a întristat la optzecism, chiar dacă-i înţeleg toate trădările şi devierile de la *conştiinţa literară*, în sensul tradiţional al sintagmei: că prea mulţi combatanţi au evadat după ’89 ca şi când acţionaseră până atunci sub acoperire. Nu-l blamez pe Ţepi, dar îi deplâng autolimitarea. *Cuvântul* lui a fost într-adevăr o revistă solidă-n peisaj. Dar, ca literat, am dreptul să fantazez la ce ar fi însemnat publicarea istoriei optzeciste a lui Ţeposu, ca şi a lui Mircea Mihăieş sau Lefter, imediat după 1990, trăgând după ei, pe post de locomotive generaţioniste, toate vagoanele şi garniturile fenomenului ruginit, de atunci, pe linii moarte. Ce au făcut, *literar* vorbind, cu libertatea dobândită după ’89 Agopian şi Horasangian, Groşan, Iaru, T.T. Coşovei, Buduca, Vasile Popovici, Elena Ştefoi, Radu Călin Cristea, Cristi Moraru şi toţi cei citaţi înainte? Încai Stelian Tănase şi-a împlinit destinul prin productivitate. Chiar dacă decolarea lui admirabilă cu *Luxul melancoliei* n-a fost urmată de o adevărată ascensiune estetică, de o *evoluţie* pe măsura debutului, fapt e că, prin varietatea şi densitatea prezenţei cultural-mediatic-politice, omul şi-a împlinit destinul, indiferent câtă nemulţumire stârneşte acesta într-o parte sau alta.

Încă o dată: nu acuz, doar mă lamentez. Mai precis, ne plâng de milă.

Aşa. Unde rămăsesem? La străinătăţuri. Păcat că nu am la îndemână discul emisiunii făcute cu buna noastră prietenă Teodora Stanciu în 2011, la Radio România Cultural, exact pe subiectul cu pricina, şi nici suita de articole publicate în iulie 2011 în *Dilema veche*. Mă rog, n-are-a face, să rezumăm şi s-o luăm pe altă parte.

Până prin 1987, eu n-am avut nici un chef să ies din ţară. Îmi vedeam prietenii nevrozaţi din cauza neieşirii vizei, le urmăream jalnicele psihoze create de paşaport, le compătimeam dependenţa de micile bunuri de consum occidentale (literalmente: erau dementializaţi de dorul unui săpun franţuzesc în baie, de-o pastă de ras nemţească, de nu ştiu ce detergent, şampon, ierburi, condimente, arome de gătit etc.), îi vedeam cum trăiesc sub hipnoza – olfactivă, vizuală, tactilă – a câte unui ingredient vestimentar sau alimentar – şi-mi jurasem

să nu ajung în veac rob acelor minabile patimi.

Numai că într-o bună zi m-am trezit c-o văd pe fiică-mea – avea vreo zece ani – întinsă-n pat ca yoghinul în aşteptarea levitaţiei, inspirând aromele unui ambalaj de ciocolată. Am crezut că-nnebunesc. Cu sadismul specific vârstei, un coleg de clasă îi făcuse cadou hârtia cerată, după ce el consumase bine mersi conţinutul. Întrebarea ei, după ce boul de mine o zgâlţâise fără vină şi sens, m-a paralizat: „voi de ce nu plecaţi niciodată nicăieri?“, adică în străinătate, să-i aducem dulciuri.

Corect. Drept care, sumeţit întru mândrie paternă, am pendulat o vreme între D.R. Popescu – preşedintele scriitorilor pe atunci – şi Zoe Dumitrescu Buşulenga, directoarea Institutului Călinescu, rugându-i curat să mă trimită şi pe mine undeva, indiferent unde, fie şi-n Bulgaria, să-i aduc fiică-mii ciocolate, sucuri, chestii. N-a fost să fie. DR-ul m-a scos cuminte din birou, de sub pălăria microfoanelor, ca să-mi ogoiască năduful, după care-l va fi montat pe bietul Mircea Nedelciu să mă trimită (*via* Constantin Turturică) la Sovata, la Casa scriitorilor, de unde, ce-i drept, i-am luat fiică-mii nişte bezele cât capul de viţel. Cât despre Doamna Zoe, ea m-a gratulat cu o bursă IREX de trei luni la (mi-am ales eu) Bloomington-Indiana, unde, însă, numai Ceauşeasca personal dădea aprobarea, drept care s-a ales praful.

Dar, domnule, ce să vezi? În vara lui 1990, mă prinde Mircea Dinescu pe holurile USR şi mă ia-n stilu-i caracteristic: „Bă, poete, tu ai fost vreodată *Afară*?“ Zic: nu. „Bă, du-te şi ia o sută de mărci de la madam Achim (nota mea: aveam să aflu că era chiar nora faimosului „nostru“ străvechi colonel, proaspăt angajată acolo!) şi fă-ţi formele să pleci la un colocviu de poezie la Bor, în Serbia.“

Ce dracu’, Doamne iartă-mă, să caut eu cu poeţii în Serbia – nu ştia nimeni. Dar m-am dus, împreună cu Liviu Ioan Stoiciu. Totul a fost de pomină, ne-am iniţiat reciproc în săli de baie ultrafiţoase, la cinci stele, l-am întâlnit pe Adam Puslovič, m-am împrietenit cu poeţi turci, albanezi şi englezi, m-a copleşit obiceiul lor de a recita la fiecare răscruce, recitare invariabil urmată de o vrednică libaţie nichitastănesciană, timp în care am beneficiat de o diurnă *di granda*, de-am venit acasă cu o geantă militară de doi pe doi, arhiplină cu dulciuri. N-am să uit câte zile oi avea dimineaţa-n care, acasă, pe la şase, mi-am trezit efervescent fetele şi am desfoliat pe duşumea divinul conţinut de Nestlé-uri, Sucharduri, Finetti… câte şi mai câte.

A urmat luna de Paris, octombrie 1990, unde m-a trimis Andrei Pleşu. Eram cu zecile pe-acolo, unde mă-ntorceam pe bulevarde dădeam de Florin Iaru, Ioan Holban, Toma Roman… Atunci am fost, de două ori câte cinci ceasuri, acasă la Cioran, atunci i-am întâlnit pe Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, i-am revăzut pe Mircea Iorgulescu, Dan Culcer, Mihai Vornicu, atunci am făcut cunoştinţă cu Daisy, Nicholas Trifon şi Matei Cazacu, atunci m-am plimbat şăgalnic cu Alexandru Paleologu, care m-a chestionat dacă vreau să intru în masonerie, eu refuzând şăgalnic, dar ferm, ca bătrânul Caragiale („bine faci, dragă, că refuzi, totul e-o butaforie…!“). Şi tot în octombrie ’90 i-am întâlnit faţă către faţă pe

prietenii din Lille, Bérengère şi Jean-Louis Noirot, cu care intraserăm în corespondenţă în ianuarie, când, la vizita lui Mitterrand în România, francezii organizaseră acea acţiune culturală numită „Offrez un livre à un ami Roumain“. O carte întreagă aş putea scrie despre răstimpurile petrecute împreună, atunci, apoi în 1991, 1992, după care, în 1999 şi 2009 au venit ei în România ş.a.m.d.

La un an după aceea, graţie recomandării Irinei Bădescu, aveam să mai petrec vreo câteva zile pariziene, la un colocviu româno-maghiar organizat de Catherine Durandin la INALCO. A fost prima din cele trei deplasări oficiale de care am avut parte în aceşti douăzeci de ani. Celelalte au fost la Viena, în 1995, la un colocviu Caragiale, invitat de Grete Tartler, ambasador pe atunci, şi în 2005, la *Salon du Livre*, unde Gabriel Liiceanu, în numele AER, m-a învrednicit să fac selecţia cărţilor pentru standul României. O experienţă de neuitat (*Roumanie, un pays à récrire* mi-a fost sloganul), din mai multe puncte de vedere, inclusiv al sănătăţii: „mulţumită“ reacţiilor virulente ale scriitorilor noştri (fiecare s-ar dori unicul subiect al standului naţional!) atunci am trecut prin preinfarctul care avea să mă ducă-n curând la primul infarct.

Ce vreau să spun e că, una peste alta, nu am simţit nici o boare de obsesie turistic-occidentaloidă. În damblaua turismului cultural nu am dat decât foarte târziu, prin 2010-2011, ca o iubire de bătrâneţe, şi asta numai *după* ce am petrecut mai multe săptămâni superbe în Praga (când Tania lucra la Europa Liberă), *după* Lisabona şi Paris, *după* Frankfurt, Florenţa, Veneţia, Sienna, Amsterdam, Bruges, Lille, Delft, Geneva, Zürich…

Pe scurt, m-au ajuns „blestemele“ lui Marin Bucur, care nu-mi înţelegea în ruptul capului indiferenţa turistic-apuseană. Ce s-ar fi întâmplat cu mine dacă aş fi ajuns în 1988 la Bloomington? Sigur că m-aş fi întors în ţară – prea sunt bolnav de România –, dar cred că ar fi fost un dezastru moral şi mental. Orice pescar ştie că, odată scos câteva secunde cu botul din apă, peştele îşi pierde mai mult de jumătate din forţa de rezistenţă. Unu: lumea este atâta cât o vezi. Şi doi: puţin vezi, puţin suferi.

Nu cred că am ajuns să *sufăr* într-adevăr, dar fapt este că mi-am jurat ca, o dată pe an, până la moarte, să văd un colţ de Europă. Numai şi numai Europa! În Americi nu mă atrage nimic, Asia mă îngrozeşte literalmente, iar de Rusia mi-e o frică teribilă. În schimb, visez îndesat la Irlanda, Londra, Barcelona, Scoţia, Ţara Galilor, Suedia, Slovacia, Corsica, Ţara Bascilor, Norvegia, Finlanda… Hagia Sophia, Alhambra… Şi să revin la Athos, de bună seamă.

Uite-aşa te-apucă amocul la bătrâneţe.

— De râsu’-plânsu’ episodul cu bezelele „cât capul de viţel“ de la Sovata… Iar în scena revărsării matinale de Nestlé-uri, Sucharduri, Finetti pe duşumeaua familiei fericite se vede o întreagă istorie a aşteptării naţionale după ceea ce, în Occidentul „putred“, era un fapt de banalitate cotidiană.

Cum vi se par reproşurile aduse în ultimii ani, mai ales dinspre stânga intelectuală, „consumerismului“ românesc? Şi ce interpretare daţi valurilor de cumpărători care, în vreme de criză sau de ne-criză, iau cu asalt mallurile şi hypermarketurile înaintea

sărbătorilor?

S-a întâmplat să suferiţi, în viaţă, de lipsa (temporară ori cronică) de bani? Ce este sărăcia, *pentru dvs.?*

— Cinstit să fiu, habar n-am de reproşurile stângii. E urât să nu-ţi citeşti adversarii, dar, pentru o dată, sper să mi se ierte. Presupun că vituperările de acolo se hrănesc, potrivit tradiţiei, tot cu caviar. Până acum vreo doi, trei ani i-am citit ici şi colo pe Claude Karnoouh, Alex Cistelecan, Sorin- Adam Matei, Alexandru Matei, C. Rogozanu, Ciprian Şiulea, Alex Goldiş, Ovidiu Pecican, Laszlo Alexandru… mă rog, pe mulţii suferinzi de „păltinişofobie“, pentru care elitarismul e una cu legionarismul ş.a.m.d. Am încetat s-o mai fac, din lipsă de timp, chef şi energie. Mai bine să *construim* cât de cât ceva, fiecare pe partea lui, decât să ne muşcăm frontal sau pieziş, într-o sterilitate păguboasă pentru toată lumea.

În schimb, dacă e să vorbim despre jalea consumismului animalic, despre deplorabila atrofiere a sentimentului sărbătorii în postmodernitate (şi, în forme specifice, la români), apoi ar trebui să transcriem aici măcar o intervenţie în presă. Poate facem o anexă la volumul nostru. Ştiu că am deplâns actuala mizerie a sărbătorii în mai multe rânduri, acuzând *isteria mercantilă* care a înlocuit liniştea sufletească, felul *porcin* (oare salvez ceva cuprinzând fenomenul în sfera carnavalescului rabelaisiano-bachtian, a bachanalelor şi dyonisiilor de altădată?) în care au ajuns românii să-şi onoreze ceasurile de libertate şi minutele de plăcere pură. Aproape totul e animalic, trăit instinctual, într-o nesimţire feroce.

Întrebarea ta despre sărăcie, despre umilinţele datornicului şi absenţa educaţiei financiare la generaţia mea, pică într-un climat cât se poate de tulbure. Lumea este (sau pare), din nou, „out of joints“. Discutăm în noiembrie 2011, la relativ puţină vreme după sălbăticiile „glugiştilor“ din suburbiile pariziene (cei înscrişi, pe bună dreptate, de Sarkozy în noţiunea de *racaille*), după monstruozităţile junimii britanice, distrugătoare de orice numai din poftă de nimicire, după valurile anarhice, ispitite de troţkismul niciodată amuţit pe de-a-ntregul, ale „indignaţilor“ din Italia şi Spania, după nenorocitele puseuri de anarhism din îndemnurile de tip „ocupaţi Wall Streetul“, în plină revoluţie a lumii arabe şi de (auto)dinamitare a islamismului, unde totul miroase a război civil în serie, stârnit de Internet, facebook ş. cl… Şi nu chiar departe de mahalagismul contondent al contrasilor noştri stelisto-dinamovişti.

Pentru mine, e limpede că tot răul pleacă de la excesul de permisivitate stângistă, de la disoluţia (omniprezentă) a Autorităţii, de la vinovatul (deja sângerosul!) laxism instaurat de corectitudinea politică, multiculturalism şi utopia integrismului, de la mizeria anarhistă a viziunilor egalitariste, populiste, protecţioniste, etatiste, asistenţiale, care au desfigurat inclusiv (paleo)liberalismul. Ferească Dumnezeu ca lumea să perceapă răul (european şi aproape mondial) de acum drept o criză generată de inerentele riscuri ale capitalismului, şi nu de eşecul oricărei politici etatist-direcţioniste de stânga! Uluitoarea nesimţire a Greciei, sfidarea ei de proporţii continentale, în cel mai

periculos mod contaminantă, cel puţin pe flancul sudic al NATO – pardon de vorbe mari – proiectează un viitor cam sumbru.

Revenind la noi: nimic nu mi se pare mai lamentabil, dacă nu criminal de-a dreptul, decât mulţimea inconştienţelor de stânga. Resuscitarea marxismului, reabilitarea leninismului, ba chiar şi cauţionarea stalinismului, cochetarea cu teoria „revoluţiei mondiale“, tot ce ţine de undergroundul tricourilor cu Che Guevara, de tarabele occidentale pline de însemnele URSS, inclusiv castrismul, maoismul deşănţat, provocator propovăduit de tot soiul de energii mai mult sau mai puţin ocult instrumentate de serviciile însărcinate cu arătarea pisicii – toate astea-mi par un blestem înzecit. Tocmai când credeai că te-ai vindecat, observi că virusul era demult încuibat în sângele tău şi nu mai poţi face nimic împotriva lui. Nimic nu mi se pare mai pervers şi mai monstruos decât ideea junilor noştri marxizanţi cum că-n decembrie 1990 noi am ieşit, nu din bolşevismul ceauşist, ci dintr-un „capitalism de stat“ sub blazon naţionalist, adică de dreapta!

Dar ce ziceai domnia ta? De sărăcie? De lipsa cronică de bani? Ai puţintică răbdare, că lucrul e mai complicat.

Primul impuls e să exclam afirmativ. Tot deceniul ’80–’90 a fost pentru noi o continuă umilinţă, când nu de-a dreptul o tortură. Banii unei chenzine se terminau în câteva zile. Stăteam aproape zilnic la cozi, uneori câteva ceasuri, inclusiv în zăpadă, pentru două sticle de lapte, ulei sau bere, pentru un kilogram de brânză, două pachete de unt, ca şi pentru mălai, orez, hârtie igienică, vată, macaroane sau pastă de ras, ca să nu mai spun de carne. De carne şi ouă, foarte rar peşte, nu ne făcea rost decât maică-mea, pensionară, autoarea celor mai extravagante mişculaţii întru aprovizionarea noastră. Nu mi-ar ajunge o sută de pagini ca să-ţi descriu ce artificii făcea biata de ea, acolo-n Balta Albă, cu domnul Cană, responsabilul trocului în bloc, schimbând săpunuri Fa şi Rexona cu pungi de pulpe de pui, pachete de margarină, cartoane de ouă, bucăţi de parizer etc. etc. Sau ce fericire ne apuca, la cele câteva zile aniversare din an, când primeam vizita unor rude mai cu dare de mână, de pe urma cărora, la miez de noapte, stăteam ca răufăcătorii şi inventariam cutiile de cacao şi ness Amigo, pachetele de Kent, sticlele de whisky şi punguţele cu mezeluri, optând sângeros: ce şi când va (vor) merge la tovarăşa învăţătoare, care la doctor, la diversele *obligaţii* ş.a.m.d. Ultimii cinci, şase ani de ceauşism i-am trecut împrumutând câte-o mie de lei de la o chenzină la alta, participând în delir la „roţile“ nesmintit organizate-n secretariatul Institutului Călinescu (un soi de rulete financiare, unde plăteai în rate – dar fără dobândă – suma umflată odată), intrând inconştient în banii de abonamente la *RITL*[4] sau în cotizaţiile de partid, „uitând“ că va trebui să recuperez, mai devreme sau mai târziu, sumele respective. Evident, le-am recuperat, dar cu importante cucuie financiare.

4. *Revista de istorie şi teorie literară.*

Feerie… neagră, ce mai!

Şi totuşi. Să nu fiu fariseu şi să spun că totul se datora risipitorismului nostru. În special al meu, care rămăsesem din cei trei ani de comerţ exterior (1977–1980) cu patima ţigărilor americane şi a săpunurilor fine. Părinţii Taniei şi maică-mea ne sprijineau în fel şi chip, numai că noi slujeam ca demenţii utopia „casei deschise“. Mi-am revăzut nu demult agenda din 1987: în 365 de zile am avut 236 de sindrofii, fie ca oaspeţi, fie ca gazde. Petreceri mai mici sau mai mari, uneori şi câteva întâlniri pe zi, unde vezi bine că se duceau parizerul, cârnaţii, untul, cafeaua, cartofii şi toate celelalte „minunăţii“ aduse cu mare chin în casă de bieţii părinţi. Pe de-o parte, mă umileam la institut împrumutând la fiecare chenzină zece sute de la zece persoane, care mă vedeau cu uluire, apoi, vărsându-i bine mersi pe Kenturi, Rexona şi OB-uri la „madam Anastasiu“! Ce să mai înţeleagă bieţii creditori?!?

Pe scurt, sărăcia ultimului deceniu ceauşist a fost pentru mine o sursă de boierie paradoxală. Din cât o duceam mai rău, de-aia mă ambiţionam să ţin băţ steagul micului hedonism. În plus, aveam o inconştienţă sinucigaşă. Să-ţi spun cum am umflat 33 000 de lei pe cartea despre Eminescu din 1982 (echivalentul a vreo douăzeci de salarii lunare), plus 10 000 premiul USR şi alte 7000 premiul UTC, în condiţiile în care o maşină Dacia costa vreo 65 000 de lei? Şi cum, habar neavând de asta, i-am făcut praf cumpărând un covor inutil (Cisnădie, ros cu hărnicie de molii undeva pe la ţară) plus alte prostioare?!? Sigur că am suferit ca un câine în ziua în care Ana, proaspăt revenită după prima zi de şcoală, în clasa întâi, deci prin 1984, mi-a spus fericită că şi-a „lăsat rând la brânză“, iar eu am fost obligat să-i spun că „nu avem nici un ban în casă“, ceea ce a făcut-o să izbucnească în plâns. Dar asta nu ne-a înţelepţit câtuşi de puţin.

Ce-i drept, după ’91, odată intraţi amândoi la *Cotidianul* şi cu Tania colaborator la Europa Liberă, ne-am redresat. În timp, ne-am cumpărat (tot cu bani împrumutaţi: chetă de la prieteni) de două ori câte-o Dacie, iar azi avem un Opel. Dar nu am ajuns niciodată să avem în conturi mai mult decât banii pentru două, hai, trei, înmormântări. Şi nici nu ne pasă. Câtă vreme ne putem permite zece zile de Occident pe an şi să ne ajutăm, cât de cât, părinţii şi copila – restul e moft. Ştiu că e o mentalitate păguboasă şi că, odată ajunşi la pensie, o să chiţăim de foame din nou. Nu contează. Iluzia se păstrează.

Cu toţii trăiam săptămâni de-a rândul pentru o seară de petrecere

— Pentru nostalgicii de azi ai ceauşismului, amintirea acelor cozi monstruoase din anii ’80 s-a cam şters. A dispărut din memoria cărnii şi frigul din case. La fel, bezna generală, când se întrerupea curentul, ori cele două ore de program TV cu realizările Marelui Conducător.

Şi totuşi, în acei ani, aşa cum exista o febră culturală, a devorării de cărţi (aţi evocat-o în convorbirile noastre), exista şi o fervoare a prieteniei. Ceea ce spuneţi acum, cu agenda năucitoare de sindrofii din 1987, confirmă frecvenţa, dacă nu ritmicitatea întâlnirilor prieteneşti.

Se poate spune că prietenia şi solidaritatea erau valori tari în timpul regimului comunist, pentru a ajunge, după Revoluţie, valori „slabe“, bune numai pentru idealişti întârziaţi? Şi, pe de altă parte, cum se desfăşura „tehnic“ o masă organizată, cu tot dichisul, în penuria totală a deceniului nouă? Dragă domnule Dan C. Mihăilescu, ne-am văzut în ultimii ani la mai multe petreceri ale unor prieteni comuni. În anii ’80 bănuiesc că era altfel, dar cum arăta acest altfel*?*

— Dragă Daniel, una e când eşti coleg de celulă, sau de cazarmă, cu cineva, împărţind ororile, paradoxurile sublimului domestic şi revelaţiile înduioşătoare sau dezumanizante ale recluziunii – şi cu totul altfel arată realitatea, viaţa, odată ieşit pe poarta puşcăriei, a unităţii militare ş.a.m.d. Dacă succesul generează invidie, suferinţa naşte solidarizare, mai ales la români, experţi în ajutorul reciproc în caz de calamitate şi campioni ai dezbinării nemiloase în caz de reuşită. Marele avantaj al duşmanului comun. Pe noi, dictatura ne elibera de-o serie întreagă de obligaţii. Totul se cauţiona automat, de la cele mai elementare amănunte (aduceai cadou la o aniversare – în loc de flori sau şampanie – o cutie de ness ori un pachet de cafea, ţigări sau brânză, săpun sau carne, Vegeta sau mezeluri… orice-ţi trecea prin minte că ar avea nevoie persoana în cauză, fără nici o grijă de etichetă) până la reportajul despre canalul Dunăre–Marea Neagră, pe care prozatorul X, om proaspăt debutat şi cu cert viitor literar, era obligat (!) să-l publice în *Scânteia*. Când prozatorul cu pricina te invita, împreună cu alţi prieteni, la el acasă ca să-ţi proiecteze *Căinţa* lui Abuladze, *Munţii albaştri*, *1984* sau *Falling in Love*, toată lumea uita de reportajul greţos – iute dosit la capitolul „riscurile inerente ale meseriei“, „pagube colaterale în războiul de gherilă cu stăpânirea“ etc.

Mizeria comună spală tot, efasează complicităţile, nivelează vinovăţiile şi fixează traverse peste şinele care, altminteri, paralele fiind, nu s-ar fi întâlnit niciodată. Aşa puteai să ajungi bine mersi în vizită alternativ la Dana Dumitriu şi Ilie Bădescu, la Dinu Săraru şi Gogu Rădulescu, la Augustin Buzura şi Paul Anghel, să ai interdicţie de semnătură şi cărţi interzise, dar şi convorbiri amiabile cu Victor Achim şi Ilie Merce. Zeci de scriitori care petreceau cu frenezie laolaltă, fie acasă, fie la restaurantele şi casele de creaţie ale Uniunii până în decembrie 1989, s-au spulberat în patru zări chiar în primele zile ale lui 1990, uneori cu ură de moarte. Locotenenţi ai lui D.R. Popescu, oameni livraţi integral, chiar decenii de-a rândul, siajului partinic au devenit peste noapte aprigi acuzatori ai foştilor stăpâni. Am participat la zeci de seri memorabile, în case vrednice de toată stima, la gazde optzeciste sau şaizeciste, unde întâlneai figuri, chiar VIP-uri politice, de-ţi stătea mintea-n loc. Pe un colţ de canapea ciocneai paharul cu Mircea Ciobanu, la televizor dădeai de Ioan Buduca uitându-se la *Deer Hunter*, iar pe holul dinspre bucătărie te-mpiedicai de ditamai Stelian Moţiu, care-şi turna vin alb şi roşu în

paharul de votcă. Pas de mai înţelege ceva. Toată lumea coabita cu toată lumea în virtutea speranţei comune că „aşa, nu poa'să mai meargă mult!"

Sigur, la nivel macro, era o pseudosolidarizare, o grupare instinctuală, de turmă înfricoşată, bovarizând mirajul eliberării. Dar la nişă, în cluburile intelectuale, lumea constituia într-adevăr un ţesut etic compact. Erau case, anturaje, grupări spirituale cu caracter conspirativ, legi de catacombări şi obedienţe cvasimasonice. Bunul-simţ mă face să-mi cenzurez şi astăzi, la un sfert de veac *după*, logoreea secretofobă. Tot ce pot să spun e că două, trei ore (ca să nu mai spun de noaptea întreagă) într-o oază de acest gen te spălau de toată zgura umilitoare şi otrăvitoare a contextului. De bună seamă că-n toate locurile şi ocaziile cu pricina va fi existat şi Ochiul oficial-scrutător. Dar nimeni nu se sinchisea de asta, deprinşi cum eram cu toţii cu supravieţuirea supravegheată, când nu şi cu delaţiunea aproape generalizată.

Mi-aduc aminte că-n ultimii doi, trei ani de ceauşism, adunasem într-un raft toate cărţile (şi, crede-mă, erau vreo douăzeci) în ale căror dedicaţii apărea formula „cu solidaritate intelectuală", fie că erau de la Octavian Paler, Ana Blandiana şi Mircea Zaciu, fie de la Buzura, Bedros Horasangian şi Grigore Zanc…

Mda. Ne încălzeam împreună. Frigul comunitar, foamea solidarizantă, ura ca liant. Cu toţii trăiam săptămâni de-a rândul pentru o seară de petrecere, dezinhibare, comuniune şi uitare de sine. După cum s-au făcut pretutindeni şi dintotdeauna revelioanele între prieteni – fiecare aducând pe masa gazdelor ce mâncăruri se pricepea mai bine să facă acasă – la fel veneam noi ca furnicile, fără pic de ruşinare, cu platourile, sticlele şi plasele, unul cu fasolea bătută, altul cu mezelurile şi brânzeturile, unul cu salata boeuf, baclavalele, vinul şi votca, altul cu zacusca şi friptura, inclusiv funia de ceapă şi căţeii de usturoi, muştar, şerveţele şi scobitori. Mă rog, asta la chefurile *di granda*. Altminteri, ne vedeam în patru sau şase, numai cu pişcoturi de casă, ceva aperitive şi prăjituri, mai mult sau mai puţin udate cu ce îngăduia piaţa, de la „Ruon de", un rom vietnamez infect, până la zaibărul de la ţară. Ca să nu mai spun de vinul spumos Zarea, care se vindea la… florărie şi care te balona falstaffian la modul criminal.

Aaaa, dar stai aşa: nu zici c-am dat-o gata, prin 1987-1988, pe micuţa, drăgălaşa Anke Pfeiffer de la Akademie für Wissenschaft din Berlinul de Est, cu spumantul ăla nenorocit?!? Am invitat-o la noi acasă, în ciuda interdicţiei de-a întreţine „relaţii personale cu cetăţeni străini", de vreme ce fata lucra la un doctorat despre proza generaţiei '80. Întrebându-i pe cunoscători, am aflat că mirajul germanic pe malurile Dâmboviţei consta în sfânta treime: telemea de oaie, roşii, pricomigdale. Exact asta i-am dat, de-am propulsat în două ore imaginea României la dimensiuni hollywoodiene. Când i-am mai arătat *Magicianul* şi *Daniel Martin*, romanele lui John Fowles, apoi *Catedrala* şi *Războiul* lui Llosa (achiziţionate graţie teribililor depozitari de la Cartea Românească, pe numele lor Mircea Nedelciu, Florin Iaru şi Dan Stanciu) şi i-am spus că a doua zi mergeam în două case de pe Julius Fucik să împrumutăm, de la Petrică Vasilescu,

cartea lui Soljeniţîn *Lenin la Zürich*, iar de la B. Elvin *La vie est ailleurs* a lui Kundera, biata Anke era la un pas de infarct. Ce dictatură ceauşistă!? Ce Cortină de Fier!? Care despotism, de vreme ce noi ştiam pe de rost ultimele *Apostrofuri* ale lui Pivot, traduceam *Abaddón exterminatorul*, jonglam cu Bachelard, Barthes, Greimas, Béguin, J.P. Richard, Charles Mauron şi devoram nonşalant romanele lui John Le Carré?!? Mi-a fost la fel de greu să-i explic în ce consta răul nostru (Anke neputând cita decât, cel mult, din Gramsci şi Lukacs), precum avea să-mi fie, după ’90, să le explic amicilor din Lille că una era să fim la zi cu referinţele culturale occidentale şi altceva (in)adaptarea la mizeriile bolşevismului ceauşist.

Revin. Printre multele remuşcări pe care mi le-a turnat în suflet moartea maică-mii, asta a rămas cea mai sfredelitoare: că mai toate pachetele, pungile şi plasele pentru care ea stătea ore de-a rândul la coadă, în ploaie, arşiţă sau ninsoare, noi le spulberam fără ezitare la o masă cu amicii. Când venea, săraca, a doua zi şi vedea pustiite rafturile frigiderului, se albea la faţă şi se clătina pe picioare. Cum să-i explici că, trezindu-ne aseară cu un cuplu de viitori debutanţi (aveam, ca orice eminescofil, „mania vânătorii de oameni“, cum îi zicea Noica) am ras într-un ceas o omletă uriaşă cu ouăle şi parizerul luate de ea ca să ne ţină o săptămână?

În fine. Ce era violent-altfel atunci era calitatea strălucitoare, pasională, a discuţiilor culturale. După ce prefiram rapid bârfele zilei – ce puroaie a mai etalat Eugen Barbu în *Săptămâna*, la ce manuscrise au mai „dat drumul“ Magdalena Bedrosian, Gabriela Negreanu, Geta Dimisianu, Sorin Mărculescu, „pe cine a citat Ierunca azi-noapte“ şi „dacă vine Croitoru în locul lui Dulea“ – începeau ceasurile de polemici, la votcă, şi apoi de taifas, la cafea. Nimic din înariparea bătăliilor de atunci, când ne loveam în Márquez *vs* Canetti, Roa Bastos *vs* Cortázar, Sabato şi Carpentier, în Vargas Llosa *vs* Musil, Rilke *vs* Ginsberg sau Hölderlin *vs* Ferlinghetti (după câteva pahare, organul oximoronic funcţionează perfect) nu mai e de găsit în discuţiile de azi. La chefurile de acum domină bârfa măruntă, floretismul calamburgist, văicăreala şi gâlceava „politică“, iar în cazurile cele mai bune ne copleşim reciproc doar cu amintiri hazlii sau picante din viaţa literară. Chestia vine şi cu vârsta, ce-i drept: parc-am fi cu toţii (minus voi, fireşte) nişte veterani plini de amintirile tranşeelor de altădată. Avem, ce-i drept, un teribil orgoliu al suferinţei.

Ce n-am înţeles eu este dispariţia bruscă, odată cu decembrie ’89, a puzderiei de persoane cu care ne vedeam, sporadic ori sistematic, în ultimii ani de ceauşism, de la Mircea Zaciu (mereu casant, vivace şi la patru ace), Augustin Buzura (Doamne, ce căni de cafea putea să consume către miezul nopţii!) şi B. Elvin, la Val Condurache, Ştefan Borbély (care-a venit odată la noi cu poetul Markó Béla), Ioan Holban, Bedros Horasangian, Doina Uricariu, Ioan Dan Nasta… şi câţi alţii. Ce mai, libertatea ne-a atomizat complet. Ceea ce, probabil, o fi ceva natural. Poate că artificială va fi fost pseudosolidarizarea dinainte, mai ştii?

Dacă aş fi supus fie şi celei mai infime coerciţii, mi s-ar dărâma toată şandramaua

— Aş spune că de la atomizarea socio-culturală din anii ’90 am ajuns, astăzi, la o atomizare chiar infra-individuală. Andrei Pleşu a scris la un moment dat un articol în care îşi contempla cu tristeţe condiţia: un fel de „ghişeu“ în faţa căruia întotdeauna va exista o coadă masivă de petenţi. X, Y, Z şi mulţimea lor se revarsă, cu diferite rugăminţi, cereri, chestionare, invitaţii ş.a.m.d. asupra unui om care – în mod obiectiv – nu are timpul fizic necesar pentru a da curs tuturor acestor apeluri.

Scriitorincul *Dan C. Mihăilescu este, la rândul său, asaltat cu varii cereri, apeluri, rugăminţi amicale şi oficiale… Mi-aţi spus câte aţi avut de făcut în săptămâna în care a fost ziua dvs. de naştere – şi m-am îngrozit. O sarabandă de invitaţii, lansări, cocktailuri, conferinţe, interviuri cărora le-aţi spus „da“. Şi când spuneţi „da“, vă ţineţi de cuvânt: chiar faceţi ceea ce aţi promis că faceţi.*

Spre deosebire de mine, bunăoară, care am întârziat de multe ori cu rundele mele de întrebări în dialogul nostru, dvs. aţi fost tot timpul punctual şi parolist.

De unde vine această structură nemţească (sau, orişicâtuşi, occidentală) a comportamentului dvs., în baia noastră levantină în care vorbitul surclasează întotdeauna făcutul, iar cuvântul e dat parcă numai pentru a fi încălcat?

Între histrionismul *lui Dan C. Mihăilescu, despre care a vorbit şi Andrei Pleşu la o emisiune recentă, şi acest* parolism *atipic la noi – n-ar trebui să existe o anume falie?*

— La orice m-aş fi aşteptat din parte-mi, dar nici în rupul capului nu aş fi crezut să-mi detecteze vreodată cineva o „structură nemţească“! Atât de mult m-am obişnuit să-mi ascult cu voluptate poruncile latinităţii doldora de levantinism – cea care, împreună cu temperamentul sangvino-coleric, mă livrează irepresibil şi invariabil meridionalităţii, capriciilor şi ispitelor orientale – încât e nevoie mereu de bunăvoinţa altora să-mi etaleze *umbra* disciplinată şi matematic productivă dindărătul histrionismului fanfaron. Căci adevărul e că-n suita multelor polarităţi de care am mai pomenit în aceste nevinovate exerciţii de narcisism confesiv, fiinţa mea rămâne una caragialo-cioraniană, unde timiditatea convieţuieşte (îngăduitor şi reciproc avantajos) cu impetuozitatea afirmativă, retractilitatea hachiţoasă face casă bună cu amfitrionismul exhibiţionist, iar plezirismul năzuros e dublat constant şi eficient de mania cantitativismului exact şi eficace.

M-a amuzat întotdeauna, iar astăzi mă amuză cu atât mai mult, mirarea oamenilor în faţa CV-ului şi-a bibliografiei mele. Cei care mă cunosc numai de la televizor, după anul 2000, sunt uluiţi de faptul că am debutat în 1982, că am scris cărţi despre Eminescu şi Blaga, că iniţial, ani buni, am fost aproape exclusiv critic de poezie. Alţii nu-mi cunosc traducerile. Mulţi sunt şocaţi să afle că am lucrat 23 de ani într-un institut de cercetări al Academiei, că am publicat vreo 20 de cărţi şi vreo 40 de prefeţe, ediţii, antologii… Iar toate ifosele astea ştiinţifice s-au derulat într-un peisaj fascinat de risipirea prin gazetărie, başca nimicniciile frivolităţii mondene. Mă rog, ai uneori senzaţia că te afli în faţa a cel puţin două

persoane. Dar, în ambele ipostaze, cultul productivităţii, al exactităţii şi punctualităţii reprezintă invariabila. Întotdeauna mi-a plăcut întâi de toate să fac, nu să am. Să construiesc şi să „bucătărisesc“, fie la reviste şcolare şi universitare, fie la *Litere, arte* & *idei*, fie în armată, unde mai toţi confraţii îşi alegeau sectoare cât mai „nobile“, mai aseptice, în vreme ce eu adoram să curăţ cartofi, varză, morcovi, ceapă, ori să spăl marmitele şi să servesc la masă. Îmi place enorm să se simtă oamenii bine în preajma mea, să adun, să deretic, să calc rufe-n neştire, să aerisesc. Şi *să ordonez*, indiferent ce: rafturi, mese, birouri, cufere, biblioteci, colecţii, garderobe, pahare, farfurii, creioane în cutii. Orice.

Apropo de asta, interesant e că până pe la 40 şi ceva de ani, când m-am lăsat de fumat, am cultivat în ce mă priveşte *horror vacui*. Masa de scris, ca şi camera de lucru, îmi erau permanent copleşite de mormane de cărţi, ziare, mape şi plicuri cu fişe, dosare de-a valma, pachete, haine de casă, plus papetărie şi ciorăpărie cât cuprinde. Pe birou nu era loc „gol“ decât pentru coate, ceaşca de cafea şi scrumieră, iar pe covor erau etalate diverse „coline“ de hârţoage cu proiecte editoriale. Ei bine, odată ce m-am lăsat de fumat, am trecut la cealaltă extremă, la *amor vacui*. Am dat în mania mesei goale, numai cu o foaie albă în centru. Nu am mai suportat ideea de covor, ci numai parchetul gol sau răceala gresiei. Toate grămezile de cărţi şi dosare s-au ordonat pe verticală aproape la modul maniacal, zecile de creioane s-au strâns într-un pahar ş.a.m.d.

Revin, însă. Altă sursă de amuzament (nevinovat, dar nu mai puţin intens, iar uneori sarcastic) mi-o oferă partenerii mediatici. Rar trece o săptămână în care să nu şochez un ziarist cu „parolismul“ meu. Probabil aşa-i de ostentativ clară imaginea mea de tip distrat, rebel, capricios, pe scurt neserios, încât primesc adesea câte trei sau patru telefoane pentru aceeaşi prezenţă tv, sau pentru predarea unui articol. După telefonul prealabil, urmează câteva mailuri, plus apelul din ziua scadenţei. Şi-i surprind mereu pe bieţii tineri când văd că mă ţin nesmintit de cuvânt, venind la emisiune chiar în ziua cutare, mereu cu cel puţin un sfert de ceas înainte de ora convenită, ori predând la termenul fixat numărul exact de semne comandat. I-am întrebat nu o dată, ba chiar cu oleacă de agasare, mai ales pe cei cu care nu colaboram de azi, de ieri: de unde şi de ce excesul ăsta de străduinţe din partea lor, de unde faima asta a mea de om uituc sau cu capul în nori? „Ah, nu… ştiţi, răspund ei… dumneavoastră… cu câte aveţi pe cap!“

Păi câte am, bre, pe cap!? Că, dacă am avut un noroc în viaţă – alături de supremul noroc pe nume Tania –, apoi a fost libertatea, faptul că-mi fac zilnic exact programul de care am chef, fie că-i vorba de muncă, distracţii, spectacole, conferinţe, citit de voie sau plimbări. Tocmai graţie acestei libertăţi produc aşa de mult, de variat, făcându-le pe toate cu plăcere absolută. Dacă aş fi supus fie şi celei mai infime coerciţii, mi s-ar dărâma toată şandramaua. Păi când mă gândesc la soarta amicilor pe care-i am în sistemul universitar, în edituri şi tot soiul de redacţii, mă cutremur. Să citesc la metru sute de manuscrise, nu contează cât de bune sau de proaste, de vreme ce toate îmi golesc mie creierul, mi se pare curată sinucidere. Să-mi pregătesc cursurile, să compun bibliografia pentru seminar, să

corespondez cu studenţii, să particip la şedinţele de catedră, să completez hârţogăraia, să lupt cu birocraţia, să fiu obligat să public în reviste academice nevăzute şi necitite de nimeni, iar peste toate să-mi găsesc timp nu doar pentru lectura şi cronica săptămânală, dar şi pentru toate cele domestice – jocul cu copiii, cumpărături cu soţia, un film, o fugă la munte sau la ţară –, iată o realitate total străină de obişnuinţele mele. Din pricina asta şi sunt aşa de înţelegător, de îngăduitor cu voi, cu tine în speţă, fiindcă mă îngrozeşte varietatea *obligaţiilor* pe care le aveţi. Eu fac numai ce vreau, când vreau, cât vreau, unde vreau. Ştiu că funcţionez într-un paradox, că, în fapt, mă supun unui tratament cât se poate de precis, nemilos-coercitiv, cu articole predate la zi fixă, cu o carte pe zi citită obligatoriu, cu conferinţe, întâlniri, lansări ş.a.m.d., totul îngrămădit în agendă în aşa fel încât să nu cumva să rămână vreo pată albă.

Dar!

Dar toate astea sunt exclusiv la latitudinea mea. Ştiu că oricând pot anula orice. Or, asta mă eliberează complet, din start. Uite, de pildă, acum, când îţi scriu, e duminică 25 decembrie 2011, ziua de Crăciun. Am filmat câteva luni câte şapte, nu câte cinci, cărţi săptămânal, tocmai ca să am luna ianuarie liberă, să-mi termin eseul despre corespondenţa lui Caragiale. Numai în luna decembrie am fost invitat la Liceul „Gh. Lazăr“, am prefaţat reeditarea *Amintirilor* Zoei Cămărăşescu, la Editura Ponte, şi am lansat-o la ICR, am avut ultima şedinţă cu boardul Fundaţiei Soros, am dat interviuri la *Jurnalul de Chişinău* şi *Ziarul de duminică*, m-am întâlnit cu publicul *Dilemei vechi* la Godot Café, am fost (cu cartea despre Athos) de trei ori la Radio România Cultural – cu Teodora Stanciu, Marina Dumitrescu şi Georgeta Drăghici –, la emisiunea lui Răzvan Bucuroiu de la TVR Info şi la TV Trinitas cu Vasile Bănescu, am conferenţiat (despre senzaţia de inutilitate a omului de cultură din România de azi) în aula Fundaţiei Carol I, la invitaţia tinerilor din ARCEN (Asociaţia Română pentru Cultură, Educaţie şi Normalitate), am avut o vizionare la Teatrul Naţional (unde sunt, cu mare plăcere, membru în Consiliul artistic)… şi încă altele. Nu de inventar e vorba acum, ci de faptul că *nimic* din toate acestea nu a avut caracter de obligativitate! Iar pentru ianuarie, februarie şi martie am hotărât să sistez tot ce ţine de „lumire“. Hibernare pe linie şi scris în vizuină. Iar din martie încolo nu ţine decât de mine să-mi reiau întâlnirile cu elevii (la Târgovişte, Horezu, Sibiu, Sighet), lansările de la Bookfest, participarea la festivalul de teatru sibian etc. etc.

Asta voiam deci să precizez: că, dacă-mi permit să-mi cultiv de atâta vreme „structura nemţească“, e tocmai mulţumită libertăţii de care a avut noroc sibaritul levantin din mine. Nu e deloc bagatel lucru să faci numai şi numai ce-ţi place, ba încă să fii rezonabil plătit pentru plăceri. Fireşte că, aşa, îţi poţi permite luxul de-a veni întotdeauna în locul convenit, la ora fixată, cu toate că-n programul tău totul e alandala!

— Dragă domnule Dan C., e limpede că mirarea oamenilor în faţa punctualităţii şi parolismului dvs. nu vine din eventuale, anterioare, dovezi de nepunctualitate şi neseriozitate pe care le-aţi fi oferit. Ei se miră că sunteţi punctual, că răspundeţi la

mesaje, că daţi „bună ziua!“ atunci când vi se spune „bună ziua!“, că vă respectaţi cuvântul dat – fiindcă, de obicei, vedetele, VIP-urile, personajele de o anumită notorietate din România nu fac *aceste lucruri.*

A fi vedetă, la noi, înseamnă a fi suficient de cunoscut pentru a ţi se permite orice.

Or, dumneavoastră, fiind una dintre cele mai cunoscute figuri din lumea culturală, sunteţi totodată un om de cuvânt, parolist, punctual, politicos ş.a.m.d. Cu cât veţi fi mai comme il faut, *cu atât veţi stârni mai mult mirarea celor ce vă solicită în vreun fel sau altul.*

Libertate, spuneţi. Nu numai libertate de opinie şi expresie, dar şi libertatea de a vă face programul aşa cum vreţi şi de a accepta numai colaborările care vă plac.

Înainte de ’90 era puţin altfel, nu? Aţi vorbit despre frumuseţea întâlnirilor prieteneşti şi scriitoriceşti din anii ceauşismului, de libaţiile culturale în jurul unei cărţi sau a unui film. Dar cred c-ar merita să evocaţi şi programul *de socialism real în care intrau toate aceste reprize de mici şi mari bucurii. Mă refer la ceea ce era* obligatoriu *atunci, în viaţa dumneavoastră, şi care a devenit opţional, în aceşti ani ai libertăţii.*

De muncit, aţi muncit mult şi în anii ’80, şi în anii ’90, şi în anii 2000. Dar munca a fost făcută în contexte complet diferite; şi cititorului foarte tânăr de azi, născut după Revoluţie, va trebui să-i explicaţi în ce constă diferenţa.

— Oare cât mai putem noi spera că, fie şi într-o mică măsură, cititorul foarte tânăr de azi va cabulipsi să împărtăşească nevrednicele mele (noastre) reverii despre vremurile de lagăr? Indiferenţa tinerilor faţă de suferinţele părinţilor, în general, nepăsarea prezentului faţă de fizionomia trecutului, este un fenomen general. De fobia la istorie a noilor generaţii se plâng deopotrivă nemţii, evreii şi ruşii, englezii ca şi spaniolii. Pur şi simplu, livrată aproape exclusiv modei, relativismului, consumismului şi plezirismului, tinereţea nu mai vrea să ştie de Hitler, Stalin şi holocaust, după cum la dezbaterile despre războiul civil spaniol, masacrarea armenilor de către turci, atrocităţile maghiare faţă de românii din Transilvania între 1940 şi 1945 şi altele asemenea, vârsta istoricilor participanţi bate copleşitor către vârsta a treia. Aşa cum eu, copil fiind, ascultam ca pe un basm adormitor poveştile maică-mii despre bombardamentele „ştiucilor“ (*i.e.* avioanele germane Stukas) şi ale aliaţilor din primăvara lui 1944, istoriile despre cumpăratul (ori bacalaureatul) „pe puncte“, despre foametea din 1946 ş.a.m.d., la fel ne ascultă copiii de astăzi, cel mult c-o ureche, vorbind despre „instituţia“ cozilor demenţiale, frigul din oase, umilinţele zilnice, trocul, deriziunea şi delaţiunea generalizată din ultimul deceniu al bolşevismului ceauşist.

Pe lângă legitimul lor dezinteres, se adaugă reaua voinţă a multora dintre colegii noştri de suferinţă, mai cu seamă a clasei muncitoare. Decretată fiind de Ceauşescu „clasă politică conducătoare“, muncitorimea beneficia de marele avantaj al schimbului. A avea cu ce să negociezi, a avea ce să dai la schimb, adică a avea de unde să furi, ca să poţi lucra pe piaţa trocului, iată idealul. Oricine producea ceva concret avea cu ce să corupă, cu ce să se descurce, ce să vândă ca să cumpere. Ideea că „majoritatea am suferit de foame“ n-a fost decât o iluzie ante ’89. Trei sferturi din populaţia matură la ieşirea din ceauşism avea să

recunoască, la nici un deceniu după, că „de bine, de rău, era bine“, vorba personajului sorescian. Eu unul am auzit până la saţietate în aceşti ani, în special de la taximetriştii improvizaţi, aria descurcărelii: „cu mâinile astea mi-am făcut casă frumoasă, am strâns de-o Dacie, am măritat-o pe fiică-mea, i-am construit şi ei casă, ce furam de la fabrică dădeam pe mâncare, pe haine şi la doctori, niciodată nu aveam mai puţin de cinci kile de carne în congelator, socrii ne creşteau an de an doi porci, găini şi curcani, vara plecam prin sindicat, două săptămâni, la Govora, făceam rate şi ne cumpăram mobilă nouă, televizor, maşină de spălat, frigider, văru-meu din Germania ne trimitea regulat pachete cu cafea şi de toate…“

Nu doar unul dintre aceşti vajnici nostalgici ai egalitarismului întru nimicnicie m-a întrebat revendicativ: „dumneavoastră ce nu v-a plăcut atunci, dom’ profesor?“ Când i-am spus, de exemplu, că nu am avut voie să ies din ţară pînă în 1990, s-a holbat cum că „şi ce?!?“, ăsta-i motiv de jale? Lasă că mulţi dintre ei fuseseră, prin sindicat sau ONT[5], la Plovdiv şi la Ruse, la Varşovia, Moscova, Budapesta, Sofia, Belgrad şi (chiar în) Berlinul de Est, cel mai adesea tot la troc, ducând treninguri, coniac Unirea şi preţioşii tenişi („refuzaţi la export“) de la „Pionierul“ şi aducând săpunuri Fa, Lux, Rexona, parfum bulgăresc, Vegeta… câte şi mai câte. Aşa că, pe ce bază să-i mai spun eu cât sufeream că nu aveam voie să public decât cel mult o carte la doi ani? Dacă eu am chef să scriu patru volume anual, de ce vii tu, statul ceauşist, să mă îmbătrâneşti de cinci ori mai repede impunându-mi ritmul de publicare? Luaţi corespondenţa lui Ion D. Sîrbu, fie şi numai scrisorile către Ion Negoiţescu, unde strălucitorul bufon histrionic se bucură ca un copil de pachetele de cafea, de ciocolata, dar mai ales de pixurile Bic trimise din Germania de cerchistul sibian. Cât e de normal ca un scriitor să jubileze când i se dăruieşte un pix a cărui pastă nu i se mai scurge dezarmant pe pagină?!? De ce să ajungi să lăcrimezi de extaz când desfaci o portocală sau o banană, când (beneficiind de generozitatea vreunui amic din comerţul exterior) primeşti un calendar şi-o agendă de Anul Nou, când vecinul de palier, sau doctorul de la parterul blocului îţi pot oferi mezeluri şi telemea contra *Cel mai iubit dintre pământeni*, câteva cutii de ness pentru două exemplare din *Shogun* ori două cartoane de ouă şi-un cartuş de Kent pentru *Conversaţie la Catedrala*?

5. Oficiul Naţional de Turism.

Mă rog, să mă restrâng. Mă întrebi ce era *obligatoriu* atunci şi a devenit *opţional* acum. În afară de mizeria cozilor, de animalizarea noastră progresivă şi de umilirea sistematică (de ce trebuia să mi se usuce instantaneu pe obraz pasta de ras Şah?, de ce, frecându-mi dinţii cu pasta Cristal parcă-mi dădeam cu cenuşă? de ce trebuia să spălăm vasele cu Tixul ăla nenorocit, care-ţi paradea palmele şi înfunda chiuveta? de ce trebuia să avem hârtie igienică plină cu deşeuri lemnoase? de ce să ţi se dea bere în sticle de ulei, nespălate, pe fundul cărora pluteau bacteriile-n franjuri? de ce să beau cafea fără cafea, sau cu năut?

de ce să scriu, frecvent, seara la lumânare, să spăl vasele cu apă rece ş.a.m.d.), trecute, aşadar, la… opţional, nu mai avem îngrădiri editoriale, religioase, politice, culinare, turistice, vestimentare, igienice, cosmetice, de loisir. Nu mai eşti obligat să devii membru de partid ca să te legeni în iluzia că ai „un cuvânt mai greu de spus în plan socio-profesional“. Nu mai eşti „legat de glie“, prin „obligativitatea celor trei ani de practică în producţie“. Poţi să fii angajat în câte slujbe pot să ducă muşchii şi minţile tale: dacă dai randamentul aşteptat în toate, nimeni nu are de ce să-ţi contorizeze şi să-ţi planifice timpul şi prestaţia.

Pe scurt, drumul e de la unu la multiplu. Pe atunci, toate editurile tipăreau aceeaşi carte, ca să zic aşa, în ţarcurile Cenzurii. Astăzi, ce se respinge într-o parte poate să apară chiar mâine – triumfător – în altă parte.

Până şi la Institutul Călinescu, adevărată oază de libertăţi în sistemul literar şi universitar, până şi acolo domneau nişte obligativităţi aberante. Bine, încă din capul locului, creat fiind ca debuşeu pentru zburdalnica energie călinesciană, institutul a funcţionat în esenţă ca o curte a Prinţului, lucru valabil, fără excepţie, inclusiv în epoca Eugen Simion. Sigur, în grade diferite, după apetitul ludic sau dictatorial al Patronului. Ei bine, să te ferească Dumnezeu să fi dorit să te afirmi ca entitate personală în acea cultură colectivistă. Fiecare, indiferent de dotarea intelectuală şi profesională, trebuia să funcţioneze ca rotiţă în angrenaj. Primul lucru care mi s-a spus, odată angajat acolo, a fost că „s-a terminat cu articleria“, deci cu dorinţa de afirmare individuală. De altfel, 23 de ani am avut permanent senzaţia că le stau în gât. Sub pretext că acolo se alcătuiesc numai giganţi colectivi, nu se dorea frecventarea gazetăriei, ceea ce însemna, în esenţă, subminarea sistematică a prestigiului individual în numele anonimatului fără probleme. Zadarnic peroram prin şedinţe că prestigiul colectiv, al institutului, este şi o însumare de prestigii individuale, nu doar suma ecourilor generate de un volum colectiv sau altul. Vorba e că fiecare carte personală era privită cu circumspecţie în sistem, ba chiar taxată negativ de „factorii de decizie“ de la Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice. De acolo ne veneau periodic în inspecţie tovarăşii Vlăduţ şi Barbosa, care ne puneau să numărăm fişele, pentru ca la împărţeală să se vadă în ce măsură ne meritǎm leafa. Nu conta calitatea muncii, ci doar cantitatea, numărul de pagini parcurse şi de fişe predate. Dacă-n anul respectiv apucai să scoţi o carte personală, ASSP-ul se cam încrunta: rezulta că ai dispus de prea mult timp liber. De bună seamă că dai tot ce ai mai bun în lucrarea personală, oricâtă atenţie şi oricât respect ai acorda cercetării în echipă. Ei bine, cei care trăgeau să satisfacă ambele talgere ale balanţei erau mereu subiect de nemulţumire oficială, dincolo de tradiţionalele bârfe ale sfintei invidii intercolegiale.

Dar pentru cei 23 de ani ai mei la Călinescu abia dacă mi-ar ajunge un întreg volum de evocări. Cert e că presiunea sistemului asupra tenacităţii individuale este irepresibilă şi infailibilă.

Una peste alta, dacă vorbim despre obligativităţi, ce mă arde la suflet şi acum nu e nicidecum munca propriu-zisă, anii de Biblioteca Academiei, anii

Bibliografiei I.L. Caragiale, de pildă, ci nenumăratele umilinţe mărunte, munţii de zgură ai deriziunii dezumanizante. Miile de ore pierdute-n nerozia şedinţelor de partid şi acele parodii groteşti care erau „şedinţele de învăţământ politic“. Ziua aceea nenorocită (în toată viaţa mea nu m-am simţit mai murdărit ca atunci, nici măcar la cele mai tâmpite munci din armată) când ne-am adunat în sala de Consiliu de la Rectoratul Facultăţii de Drept, mânaţi de cravaşarea verbală a tovarăşei Olivia Clătici, ca să votăm eliminarea din institut a lui Catrinel Pleşu, pe motiv de MTS (*i.e.* scandalul „Mişcării Transcendentale“). Trăitul din împrumuturi din chenzină în chenzină. Modul în care universitarii ne priveau adeseori ca pe sclavi ori ca pe nişte vite de muncă, atunci când eram chemaţi ca supraveghetori la examenele de admitere.

Pe de altă parte, umilitor a fost însuşi faptul că, deşi aveam dreptul să devin membru al Uniunii Scriitorilor încă din 1984, de la a doua carte, nu aveam să primesc legitimaţia decât în 1990. Niciodată nu am aflat motivul exact al sistării primirilor. Cred că era acelaşi de la sistarea doctoratelor. Nu se mai dorea îndesirea rândurilor potenţial periculoase.

În fine, ce ar fi trebuit să pară (şi să rămână) înduioşător, ca o formă haioasă de solidaritate, a sfârşit prin a fi, cel puţin pentru mine, o amărăciune care mi-a umplut sufletul de noroi. Mă refer la decizia lui D.R. Popescu, transmisă nouă – celor vreo douăzeci, treizeci de tineri scriitori cu dosarul depus, acceptat, dar nefinalizat – prin intermediul bietului Mircea Nedelciu, de a beneficia de toate drepturile calităţii de membru USR, chiar dacă nu primisem permisul cu pricina. Adică dreptul de-a merge la casele de odihnă ale instituţiei, de-a frecventa restaurantul, a face împrumuturi de la Fondul literar ş.a. Aşa am călcat şi eu prima (şi ultima) dată în viaţă într-o casă de creaţie, la Sovata, prin 1988, parcă. Nu-ţi faci idee ce emoţii frumoase aveam când am pătruns pe uşa fabuloasei destinaţii. Ei bine, prima imagine m-a terminat. Chiar în hol, am dat de o dihanie beată crunt, care m-a privit criminal, urlând cu spume la gură: „tu cine pizda mă-tii eşti, bă, şi ce cauţi aici?!?“

Nu l-am înjurat „corect“, la rându-mi, pe Traian Iancu – el era –, dar nici nu m-am întors automat, să plec. Astea ar fi fost singurele variante. Nu. Eu am îndurat în tăcere şi am încercat să-i explic ce şi cum. Uite, scena asta cred că rezumă perfect esenţa existenţei mele în ceauşism.

Să dai foc satului ca să scapi de un singur om

— E limpede că nu sunteţi un nostalgic al „Epocii de Aur“… De altfel, aţi făcut din ceauşism *un operator critic, organizându-vă cronicile literare şi panorama pe care aţi publicat-o în urmă cu câţiva ani în funcţie de acest reper socio-politic.*

Interesant este că inegalitatea frapantă din socialismul real (în care exista o pătură privilegiată, formată din activişti, securişti şi „tovarăşi de drum“ ideologic) nu

intră deloc în schema egalitară, a „eticii şi echităţii socialiste“ proclamate în toate ocaziile.

Din această perspectivă, să fie capitalismul real mai cinic-transparent? Cum abordaţi tema sensibilă a sărăciei, a foametei, a lipsei de orizont pentru perdanţii absoluţi ai unui regim de competiţie, pur concurenţial? Când întâlniţi suferinţa omenească, suferinţa concretă, palpabilă, cum priviţi ideologia dominantă (fie ea de stânga sau de dreapta) care a provocat-o?

Să punem problema aşa: în timpul unei ierni, în România anului 2012, mai mulţi semeni de-ai noştri au murit din cauza frigului. Nici nu mai contează cine este la Putere şi cine e în Opoziţie. Suferinţă, boală, moarte: cum vă raportaţi la aceste teme, dragă domnule Dan C. Mihăilescu?

— Bine că ai plecat de la *Cultura*, altminteri te-aş fi suspectat de contaminare cu alde Claude Karnoouh & Co.: stângismul anarhist, troţkismul nemuritor, americanofobia inconştienţei suicidare şi tot ce ar duce-n gura Moscovei hălci din trupul sclerozat al Europei, ca să nu mai zic de franjureala fiinţei valahe.

Dragă Daniel, eu, cum ţi-am spus, am copilărit lângă un bunic plecat în opinci de acasă, ajuns forjor la Malaxa, Lemaître (ulterior „Timpuri noi“) şi „Tudor Vladimirescu“ (devenită „Autobuzul“) şi care-mi explica duios, deloc deliberat, ci cu răbdătoare naturaleţe, firescul relaţiei (invariabil *reciproc* avantajoase!) dintre proletariat şi burghezie. Am crescut în respectul ierarhiei (indiferent că-i vorba de sex, religie, meserie, vârstă, experienţă, statut social), în cultul slujirii, al meritului personal şi eficienţei. Asta, deopotrivă în mediul orăşenesc şi rural, fiindcă, la Conţeşti-Dâmboviţa şi, apoi, la Stroieşti-Vâlcea, am dat de ancestrala rânduială ţărănească pentru care concurenţa, meritocraţia, elitarismul natural, structural ostil egalitarismului bicisnic, funcţionau ca normele evanghelice, precum cutumele bisericeşti, inconturnabile. Şi în sat, dar şi pe strada Ostrovului, paralelă cu Şoseaua Giurgiului, tot ceea ce spui tu cu vocabularul propagandei marxizante – „suferinţă, boală, moarte“, „sărăcie, foamete, lipsă de orizont pentru perdanţii absoluţi“, „suferinţa concretă“ – îmi sună lozincard, strident, jalnic. Parcă aş fi în auzul lui Caragiale ascultând un discurs al lui Christian Racovski la o serbare de 1 Mai 1905-1907, când unul perora bolşevismul asasin, iar celălalt aştepta, ahotnic dar cuminte, pelinul însoţitor de fleici.

Nu, bre: eu *am trăit* să-mi aud bunicii – unul proletar sadea, „exploatat“ cu cinste la patron – exaltând virtuţile sistemului burghez cu o fervoare sinceră şi fără fisură; iar celălalt, ţăran cu carte, supus naturalmente bogatului, într-o perfectă contractualitate pentru care sfinte erau vrednicia şi cuminţenia productivă, cultul cuvântului dat, frica de Dumnezeu, respectul tradiţiilor locului şi Autorităţii. Unde vedeai vreodată, pe atunci, la sat netrebnicia crâncenă de astăzi, când ţăranul îşi taie ca neghiobul cei câţiva salcâmi din coasta casei, ca să i se prăbuşească după aia malul de lut pe acoperiş? Cu amărâţii ăia de salcâmi îşi încălzeşte soba două zile, după care se vaită că i „s-a prăvălit dealu-n cap şi Primăria nu face nimic“.

Când îşi lăsa omul nostru şanţurile din faţa casei nedecolmatate, în ideea că Primăria musai să vină să le cureţe?

Când a mai fost România inundaţiilor ţara în care ţăranii să fure sacii cu pământ puşi de bieţii soldaţi în calea revărsării apelor?

Când a mai refuzat ţăranul nostru să lucreze cu ziua, sub pretext că „eu la români nu muncesc, dom'profesor"? Se duce căpşunar, tâmplar, cioban, slugă la plesneală, o lună, trei, şase, un an. Este plătit în medie cu 40 de euro zilnic, din care i se scad cazarea, hrana, asigurările şi variatele şpăgi de protecţie plus muncă la negru, după care se întoarce în sat cu două, trei hârtii de-o sută de euro – la care se închină ca musulmanii la Mecca – o maşină la mâna a doua, o geacă de piele şi două telefoane mobile. Asta, în loc să fie liniştit pe viaţă, stăpân sau arendaş în satul părinţilor lui, plătit uneori şi cu 30 de euro pe zi, acolo unde noi toţi căutăm în disperare mână de lucru! Unde mai găseşti în satele noastre sobari şi lucrători în şiţă? Cine mai ştie să-ţi facă un ţest adevărat, să pună doage cumsecade la butoaie ş.a.m.d.? Când s-a mai pomenit ca ţăranul român să nu aibă lopată iarna-n bătătură şi să se holbeze la televizor, ca-n iarna lui 2012, de unde aşteaptă să afle cât de gros e stratul de zăpadă în sat, ca şi să-şi îndrepte privirile către… elicopterul visat a-i cauţiona netrebnicia?!?

Pe scurt, nemernicia sufocă România. Vorbim adesea despre irepresibila (oare şi ireversibila?) *ţiganizare* a muncitorimii (după ce, vreo 50 de ani, am deplâns inutil proletarizarea pe fond mahalagist a ţărănimii), dar, uşor-uşor, chiar şi a clasei de mijloc, în partea ei inferioară, un fenomen care-i face pe oameni să devină robii formulei „dăşimieceva". „Să ne dea, să ni se dea." Noi să nu facem nimic, doar să bombănim hipercriticist, să furăm tot ce se poate, spectatori sadici, bufoni înveninaţi, cerşetori subtil, parşiv, şantajist sau grosolan deghizaţi sub eticheta „categorii defavorizate".

Câtă lume s-a gândit într-adevăr serios la tragedia asta? Dispreţul faţă de tot ce înseamnă ierarhie (în familie, cutume, şcoală, biserică, armată etc.) şi ura oarbă faţă de autoritate, cuplate cu miserupismul, misologia, cultivarea laxismului, zeificarea devianţei, abaterii şi iconoclastiei cu orice preţ, risc şi pedeapsă; fobia la avere, proprietate, moştenire, disciplină, responsabilitate, cuviinţă şi înţelepciune; o alergie la valoare şi meritocraţie ce reprezintă cea mai nenorocită manifestare a egalitarismului omnicoroziv. Egalitarism deopotrivă asasin de straturi sociale, cu ştiinţa perversiunii, dar şi sinucigaş la modul troglodit, lansat în Franţa lui 1789, perfecţionat cu anvergură continentală de bolşevismul lui 1917 şi nazismul lui 1933, exportat planetar, apoi, de pactul Hitler–Stalin din 1939. Bolşevismul proletarizant a distrus civilizaţia rurală, adică însăşi axa fiinţei naţionale. Ne-a rupt la toţi, pe viaţă, şira spinării. Noi nu am gândit, ieri şi astăzi, nici a milioana parte din ura sălbatică a leninismului faţă de culaci, *sfintele* cauze pentru care stalinismul viza exterminarea chiaburilor, şi nici furia ceauşismului demolator deopotrivă al satului ancestral şi al dulceţii existenţiale de la mahala. Astea au desfigurat de-a pururi chipul Europei. Leniniştii i-au învăţat pe muncitori să strâmbe din nas la ţărani şi pe ţărani să-i

privească duşmănos pe nevoiaşii orăşeni. Comuniştii au diabolizat absolut tot ce constituia osatura seculară a unei seminţii: ordinea religioasă, arhitectura morală, tradiţia folclorică, bogăţia, varietatea şi densitatea texturii sociale. Adică tot ceea ce compune şi asigură identitatea naţională faţă de etern efemerele provocări ale internaţionalismului pustiitor.

Să nu mi se spună, zău, că sunt insensibil la „suferinţele năpăstuiţilor sorţii", că am mentalitate de boier rapace, exploatator hrăpăreţ ş.a.m.d. Sau că, vezi Doamne, intelectual fiind, dispreţuiesc munca fizică, nu am ochi pentru oropsiţi şi deci favorizez elitismul, snobismul, exclusivismul. N-are rost să mă disculp acum, aici, arătând că muncesc de-o viaţă ca un nebun, că sunt un maniac al productivităţii şi că altruismul îmi depăşeşte constant mizantropia. Apropo de cei care, cum spui, mor de frig: în chiar clipa asta, dacă-mi spui că-n satul X există o familie, oameni care…, mă înham instinctiv înspre ei cu ajutoarele de rigoare, duc lemne de foc, îmi dăruiesc garderoba etc. Dar să-mi ceri să aprob nenorocita formulă a lui François Hollande, de un egalitarism criminal, o prostie atroce şi-o ipocrizie cât lumea, cum că salvarea Franţei este „dispariţia privilegiilor", apoi asta-i curată crimă. E ca şi când ai o livadă superbă, cu zeci de pomi fructiferi, iar tu visezi o întindere de iarbă ca-n palmă. Aşa că pui să se taie toţi copacii, doar ca să cuprinzi cât vezi cu ochii numai teren plat, totul egal, fără nici o diferenţă. Să nu mai existe nici un relief, ci numai gazon, sterilitate uniformă. Ei bine, aşa ceva nici mort n-o să accepte unul ca mine.

— *E limpede, dragă domnule* Scriitorinc, *că sunteţi mai la dreapta decât mine; sau invers, eu sunt mai la stânga decât dvs. Şi pentru mine orice opţiune politică este legitimă, câtă vreme intră în regula jocului democratic şi – mai mult – este asumată de cel care optează. Un om de Stânga, altfel spus, ar trebui să trăiască în acord cu convingerile sale; şi un om de Dreapta, la fel. La noi sunt destul de rare exemplele acestea de concordanţă şi coerenţă interioară.*

Runda trecută am făcut-o în plină iarnă, în februarie, dvs. aţi răspuns la începutul verii, în iunie, iar eu am întârziat, iarăşi, consistent, ajungând să vă pun aceste întrebări la începutul lui decembrie 2012. Ce înseamnă asta? Înseamnă că dialogul nostru nu a fost ritmic, ci capricios, încărcat de problemele şi bucuriile fiecăruia dintre noi. Dar mai înseamnă ceva: că avem acum un interval pe care-l puteţi evalua fără a mai fi „prins" în el. Mă refer la distanţa enormă dintre situaţia din România lui februarie 2012 şi situaţia din România lui decembrie 2012.

O România nu anistorică, mitologizată, simbolică, ci o România reală, în care acum ne pregătim să votăm, şi în care instituţiile capătă culoarea celor proaspăt veniţi la Putere.

Cum vedeţi istoria acestui interval, de la protestele din Piaţa Universităţii, din ianuarie, la ceea ce se va întâmpla în aceste alegeri? Ce trebuia să facă un intelectual român într-un asemenea interval istoric dat pentru a-şi onora condiţia de intelectual român?

Cel mai frumos lucru, dragă domnule Scriitorinc, *este că doi oameni destul de diferiţi pot dialoga în sinceritate şi bună- credinţă. După această traversare a României*

socio-politice dintr-un an atât de zbuciumat, vom închide capitolul şi ne vom întoarce la biografia lui Dan C. Mihăilescu şi la experienţele sale existenţial-literare.

— Din nefericire, se vede c-au avut dreptate prorocii care ne-au otrăvit Crăciunul din 2011 cu imaginea unui 2012 hărtănit, otrăvit şi hărţuitor. An de ură cvasigenerală, de destrămare şi alterare, interval de război civil mascat în varii forme, care ne-a replonjat la începutul deceniului trecut, către primele mineriade. Terorismului sindical de atunci îi ia locul terorismul parlamentar. Am ajuns „captivii clasei politice“, cum bine observa Gabriel Liiceanu, într-un climat halucinant, unde „normalitatea“ este caracterizată de aberaţii, deviaţii, malformaţii, iar moralitatea e definită în funcţie de de amoralitate şi de dominaţia fărădelegii. (Cum altfel să judeci cazurile de plagiat Ponta–Andronescu?!?)

Aşa cum pare că se desenează în fantasmele cuplului comic-fantezist Ponta–Antonescu (regizate sinistru de Dan Voiculescu), România lui 2013, ţara alianţei socialiştilor, va fi o populaţie preponderent pensionară şi pensionabilă, fără grijă de investiţii, trăind pomanagistic în dispreţul oricărei idei de viitor, fără nici un proiect naţional, în numele străvechilor lozinci „asta e!“, „merge şi-aşa“, „ca la noi, la nimenea“, „ţara lu’ Peşte“, „cui nu-i place – să plece dracu’ din ţară şi să ne lase-n pace“, „mă doare-n cot de Europa ălora“. O ţară în care corupţia – şpaga, mita, bacşişul, taxa de protecţie etc. – s-a identificat de mult cu *dreptul* (cuiva), iar „dreptatea“ se face, graţie traficului de influenţă, prin aceeaşi corupţie, definită subtil în formula: „vino să vorbim, să ne *înţelegem ca oamenii*“.

Cu o lejeritate stupefiantă, sfidătoare la modul hohotitor, useliştii, în siajul fesenismului de odinioară, dau ritmic dovezi de spirit discreţionar şi clientelism, o mentalitate de tejghetari mafioţi, fără nici o treabă cu statul de drept, cu autonomia şi independenţa instituţiilor, cu ideea separării puterilor în stat ş.a.m.d. Pur şi simplu, dacă „Io, Mandea“ sunt majoritar ales, asta înseamnă că, brusc, toate forţele care mişcă angrenajul statal musai să stea-n mustăţi la voinţa mea de bulibaşă. Mâna li se face greblă, cum se spune în limbajul cartoforilor, şi dau să radă, cu sadic rânjet, de pe masa de joc în atotcuprinzătoarele buzunare ale partidului unic toate siglele ce le ameninţă ierarhia bunului plac: CSM şi DNA, ANI şi ICR, CCR, CNA şi TVR, DIICOT, BNR, CNSAS, Parchetul… şi ce s-o mai găsi. O adevărată (şi deliberat, ostentativ vizibilă) fobie la ideea de împărţire a puterii, dublată de mania absorbirii tuturor contrariilor potenţiale într-un singur pumn directorial.

Ce m-a îngrozit în 2012 – odată cu jegoasele mitinguri din ianuarie-februarie, de care aminteşti, organizate-n nămeţi de armata demnă de Curtea Miracolelor patronată de rezervistul Dogaru şi culminând cu circăreala grobiană în care s-a decapitat ICR-ul – a fost naturaleţea cu care socialisto-liberalii au fost şi sunt gata să moară cu ţara de gât doar din fobie faţă de Traian Băsescu. Să dai foc satului ca să scapi de un singur om. Sau îl inunzi, doar-doar s-o îneca ăla odată. Exact aşa ar fi făcut Ceauşescu dacă nu era împuşcat la vreme: ar fi pus tunurile pe Ardealul lui Tökeş, ne-ar fi aruncat pe toţi în tranşee la Prut, la Dunăre şi la Tisa,

ar fi turnat în canale cenuşa miilor de morţi din tiananmenurile din Bucureşti, Timişoara, Cluj, Iaşi, totul numai ca să sfideze, el şi Elena, forţa planetară care-i hotarâse schimbarea.

Astăzi, când scriu, e 14 decembrie 2012. Sunt curios de ce notă de subsol va avea nevoie pagina asta la data apariţiei cărţii noastre. Dar ce mi se pare oricum limpede, orice s-ar întâmpla şi oricine ar fi la cârmă, e că ne aşteaptă ani de haos dureros, faţă de care jalnicele bufonade de până acum or să ni se pară, retrospectiv, nişte spectacole agreabile, chit că derizoriu-absurde. Să ai tu mai mulţi parlamentari decât SUA, să trebuiască să măreşti din cauza asta ditamai Casa Republicii şi să cheltuieşti lunar trei milioane de euro de căciulă parlamentară, într-o veselie soră cu moartea, numai ca Dan Voiculescu & Co. să nu ajungă la puşcărie, mi se pare un preţ cam pipărat, ca să nu zic altceva.

Venind la partea finală a întrebării, te-aş întreba de ce simţi nevoia epitetului „român“ pe lângă noţiunea de intelectual? Oare specificul etnic schimbă întru câtva datoriile prin care intelectualul dintotdeauna şi de pretutindeni are a-şi *onora* condiţia? Sigur, la rigoare pot fi oricând detectate nişte elemente caracteristice, în funcţie de contextul istoric şi geopolitic. Dar una peste alta nu cred că putem discuta la modul normativ despre ce „trebuiau“ să facă intelectualii, de vreme ce fiecare evoluează potrivit temperamentului şi deciziilor proprii. Unii adoptă tactica „sauve qui peut“ şi se livrează integral şi definitiv creaţiei, în ideea că patriotismul se poate defini pur şi simplu prin a-ţi face cât mai bine, mai cinstit, nobil şi frumos meseria. Alţii, dimpotrivă, precum Mircea Cărtărescu, de pildă, reuşesc să fie concomitent ei înşişi, cu tot ce au mai bun, în literatură, dar şi pe baricadele comentariului politic, ori să conducă instituţii, fie de stat, fie particulare, ONG-uri ş.a., propunându-se drept excelente alternative la tendinţele dictatoriale ce se insinuează temeinic pe piaţa politică.

Eu am o veche răfuială, adică din primele luni ale lui 1990, cu cei care pun eticheta „intelectual“ exclusiv pe literaţi şi artişti, îndemnându-i la „apolitism“ şi la „cultul creaţiei“, doar-doar vor lăsa exclusiv politicienilor (în speţă, energiilor şi reţelelor mafiote) administrarea puterii. Aşa se face că, astăzi, sunt proboziţi, de regulă, cu calificativul „intelectual“ (pronunţat când dispreţuitor, când furibund) Liiceanu, Pleşu, Patapievici, Cărtărescu, Tismăneanu (exact cum erau în anii ’90 Paleologu, Caramitru, Blandiana, Manolescu, Dinescu), de parcă Năstase, Iliescu, Ponta, Opaschi, Iorgovan, Oprescu, Marga, Andronescu, Vosganian şi alte zeci de asemenea nume politice n-ar fi tot intelectuali, profesori universitari, inclusiv scriitori. De ce oare, universitar fiind, deci intelectual, devii onorabil politiceşte când slujeşti puterea şi, invers: deplorabil şi condamnabil când eşti în opoziţie?

Nu mai reiau răsdiscutatul caz al „apolitismului“ de tip Eugen Simion, doar îl evoc întru o mai nuanţată exemplificare. Nici la începutul anilor ’90 nu am considerat blamabilă opţiunea şi aderarea „literatorilor“ şi „caietiştilor“ la fesenism, aşa că nu văd de ce aş face-o acum? Asumarea unei ideologii sau culori politice, fie de stânga, fie de dreapta, era ceva cât se poate de firesc. Aşa că nu

înţeleg nici azi, cum n-am înţeles nici atunci, de ce erau taxaţi negativ ca „intelectuali“ antinaţionali (clamându-li-se imeghebistic moartea pe străzi) exclusiv cei din opoziţie, în timp ce simpatizanţii (la fel de) intelectuali ai FSN-ului defilau dulce sub drapelul „apolitismului“ vrednic, ştiinţific, responsabil, creator artisticeşte, patriotic ş.a.m.d.

Revenind, ca să închei: cazul Institutului Cultural Român din „perioada Patapievici“ cred că va rămâne emblematic pentru involuţia funestă a politicianismului românesc din (şi după) 2012. Iar focalizarea, respectiv polarizarea, lumii culturale faţă de flagranta deturnare operată acolo de voinţa dictatorială a USL prin intermediul lui Andrei Marga a conturat un peisaj pe deplin elocvent. De acum înainte sarcina de onoare a lumii artistico-literare trebuie să fie construirea de alternative cât mai viabile la jalnica politizare clientelară pe care o vedem planând ca un linţoliu deasupra instituţiilor culturale de stat.

Esenţială rămâne, oricum am răsuci lucrurile, creativitatea

— Aţi arătat care sunt opţiunile în funcţie de care se construiesc tipurile de intelectual: unul dedicat exclusiv şi definitiv creaţiei, altul, pe „baricadele“ comentariului socio-politic; în fine, un altul care reuşeşte să se împartă între cele două sfere. Şi Eminescu, şi Caragiale (structuri atât de diferite, altfel) intră în această a treia categorie. Dar cel care a scris cărţi despre cei doi mari scriitori, adică dvs.?

Într-un fel, aţi făcut incursiuni în politic şi în civic în chiar critica literară practicată după 1990. Scriind despre literatură, aţi scris şi despre ceea ce condiţiona şi condiţionează literarul; n-aţi fost un critic estetizant, un „purist“.

Critica şi istoria literară sunt, în viziunea dvs., mai largi şi mai încăpătoare pentru ceea ce se întîmplă într-o societate (într-un context sau altul) decât comentariul politic propriu-zis?

— Dilemă veche la noi: enciclopedism *vs* specializare. Risipitorismul spectaculos *vs* cantonarea eficientă. Dilemă insolubilă, rezolvabilă invariabil parţial, de la caz la caz. Misia social-educativ-politică a omului de cultură român, *obligat* să facă simultan profesorat, avocatură, literatură, traduceri, teatru, diplomaţie, să lupte pentru un loc în parlament, să coordoneze proiecte naţionale, angajat paralel în instituţii de stat şi în afaceri private, să-şi fie propriul agent literar, de nu chiar administratorul propriei moşii, să numere butoaiele cu vin, sacii cu grâu ş.a.m.d.

În context, nu ne rămâne decât lamentaţia. Convingerea lui Cioran că nu ne realizăm perfect decât în eşec. Numai nimicnicia e durabilă la noi. Numai netrebnicia devine, la rigoare, productivă, după cum hoţia şi corupţia – nu cinstea şi disciplina muncii – asigură combustia motoarelor sociale. Ştim totul,

dar nu putem nimic. Avem totul, dar ne plângem de orice. Vrem de toate, însă refuzăm toate căile şi instrumentele avuţiei.

Uite, de pildă, mania disjuncţiei. O boală seculară care face bine (adică nefericit) pereche cu maniheita noastră. Frenezia lui sau–sau, în dauna cumintelui, profitabilului şi–şi. Pe cât suntem de (nefast) dedaţi amestecului de contrarii şi spălatului reciproc de mâini în cele mari istorice, pe atât de încrâncenat cultivăm dezbinarea, necoagularea, vendeta perpetuă, în viaţa curentă. De ce Maiorescu *sau* Gherea, când e limpede că numai sinteza polarizării este productivă? De ce Eminescu *sau* Macedonski, Arghezi *sau* Blaga, Iorga *sau* Eliade, Lovinescu *sau* Călinescu, Preda *sau* Barbu, Manolescu *sau* Simion, optzecism *sau* douămiism ş.a.m.d.? Ştiu că am mai vorbit şi scris de zeci de ori despre chestia asta, dar accept senin să mă repet… cu furie, tocmai ca să se vadă cât de amarnic mă obsedează.

Să mai reluăm antinomia Marino–Manolescu, mania sintezei specializate *vs* frenezia foiletonismului impresionist?! La ce bun? Se vede, zic eu, limpede, de partea cui defilează posteritatea. (Şi asta nicidecum doar fiindcă unul nu mai este, iar celălalt conduce scriitorimea.) Dar să ne gândim la impactul socio-politic al tuturor marilor personalităţi culturale, în speţă literare, de la noi. Se poate rezuma destinul vreuneia strict la capitolul rezervat în dicţionarele de specialitate? Au fost Maiorescu, Gherea, E. Lovinescu, Ibrăileanu şi G. Călinescu numai critici literari? Pot fi desprinşi de istoria formelor politice româneşti Heliade, Kogălniceanu, Alecsandri, Iorga, Hasdeu? Cât a fost pur impact estetic şi câtă angajare instituţională plus pondere politico-gazetărească în biografia unor oameni ca Eminescu şi Caragiale, Slavici, Arghezi, Rebreanu, Sadoveanu, Eliade, Blaga, C. Stere… până la Liiceanu, Pleşu, Cărtărescu?

Revenind la istoria literară: au fost vreodată subtextul şi contextul în chip flagrant ancilare textului literar? N-a existat, oare, constant, solid şi ramificat impulsul politic, socio-economic, polemic şi (larg) educativ în toate marile noastre lucrări de critică şi istoriografie culturală? Se pot dezlipi conservatismul şi monarhismul de maiorescianism şi liberalismul de lovinescianism? Sunt de discutat bio-bibliografiile unor G. Ibrăileanu, M. Ralea, Z. Ornea, Ion Ianoşi în absenţa socialismului, a lui Alexandru George fără marile idei liberale, ori acţiunea criticii ideologice tip Mihai Ungheanu şi Marian Popa escamotându-i antisemitismul? Însuşi estetismul – oricât de sfidător, egocentrat şi eclatant etalat pe baricade ar fi – asumă, în intenţii şi finalitate, o poziţie politică, are o gândire socială, vizează scopuri educaţionale, tactici de diplomaţie electorală, racolare ideologică etc.

În ce mă priveşte, nu m-am fandosit niciodată ascunzându-mi chipul şi intenţiile îndărătul măştilor „puriste“, fie de partea savanteriei sterilizant-resentimentare gen Adrian Marino, fie în siajul structuralismelor, sau epoché-ului fenomenologic practicat de noua critică. Şi oare pot spune că am făcut vreodată *ceva* pur şi simplu, de vreme ce practicam critica de întâmpinare cu ochi de istorie literară, făcând cercetare ştiinţifică şi texte dicţionăreşti cu mijloace

gazetăreşti, amestecând tematismul critic, arhivistica, eseistica lirică şi cronica ideilor literare, ori travestindu-mi apetitul paseistic în volutele reportajului cultural? Am făcut eseu moralizator în cronici de carte, recenzii de actualitate în sinteze istorico-literare, am făcut confesiuni şi digresiuni eseistice în contexte teoretic hărăzite hermeneuticii, m-am „claymoorizat“ în tipare cu substrat ideologic, pentru ca, odată cuplată bruma de prestigiu în lumea scrisului cu noul, bizarul meu statut mediatic, toate astea să basculeze înspre nişte forme de acţiune culturală pe care mi-e imposibil să le caracterizez, să le cuantific, să le delimitez.

Poate că, în tinereţe, inocenţa ideologică şi onestitatea energiei analitice te conduc înspre purismul abordărilor estetizante. Destul de iute, însă, vei fi obligat din două una: ori să optezi deliberat pentru una sau alta dintre taberele (fronturile) vieţii literare, ori să fii inseriat, fără voia ta, unuia sau altuia dintre curenţii ce traversează ritmic tranşeele micilor mari războaie culturale, dând un farmec ucigător peisajului. Vezi bine că, multă vreme, iluzia mea a fost că mă aflu *deasupra* steagurilor, faliilor, artileriilor şi că buna credinţă e ceva inteligibil (şi acceptabil ca atare) de la sine. Ţin minte cât de tare m-au bucurat, fiecare la vremea lui, verdictele care-mi statuau drept obiectivitate inocenţa bunelor intenţii. Un Cezar Baltag, care spunea că, dacă vrei să afli un arbitraj corect în derby-urile literare ale zilei, „întreabă-l pe Dan C. să-ţi spună cum stă treaba“. George Bălăiţă cu formula: „ai călcat de-a lungul anilor pe atâtea becuri, încât toată lumea s-a convins că eşti de bună credinţă“. (Ceea ce, desigur, se poate citi şi ca naivitate, dacă nu cumva, la limită: tâmpenie.) Sau D.R. Popescu, spre finele anilor ’70, începutul anilor ’80, când îmi dădea premiul *Tribunei* clujene şi când i-am spus cât sunt de împărţit între dreapta şi stânga breslei literare: „dumneata nu trebuie să fii nici şi–şi, nici sau–sau. Caută să fii deasupra“. În fine, bietul Ion Raţiu, care a ajuns să arbitreze o gravă dispută redacţională la *Cotidianul* invocând, ca argument decisiv, neimplicarea mea în conflictul cu pricina.

Sigur că, într-o lume care te taxează automat în funcţie de opţiunile bibliografico-estetice (una e să defilezi cu Eminescu, Eliade, Cioran sau Ioan Alexandru, cu totul alta să te ocupi de Macedonski, Sebastian, Radu Petrescu ori Blecher), să-ţi mai spun câtă mirare am produs unora şi altora când scriam şi publicam aproape-n paralel prefeţe la cărţi de F. Brunea-Fox şi Sextil Puşcariu?!? La Haig Acterian şi Andrei Oişteanu?! Ori la colocviul „Mircea Eliade“ organizat în toamna lui 1982 la Institutul Călinescu, unde am adunat anume toate recenziile lui Mihail Sebastian la cărţile autorului *Oceanografiei*, tocmai spre a etala afinităţile structurale ale celor doi „năişti“ şi complementaritatea lor temperamentală?!

În sfârşit. Ideal ar fi să nu mai supralicităm orientările plurale, minimalizând automat cantonarea şi specializarea. Esenţială rămâne, oricum am răsuci lucrurile, *creativitatea*. Or, din perspectiva acesteia (care, în cultura românească de azi, este cea a unor hăuri gigantice), nu am nici o îndoială că morala fabulei vremii noastre e de găsit în scrisoarea lui Eliade către Noica din 14 iulie 1970:

„Cel puţin dacă ne va fi scris să ne prăbuşim, să ne prăbuşim creând. E singurul nostru mijloc de a ne desolidariza de demenţa colectivă din jurul nostru“.

E prea mult urât în viaţa, pe străzile şi-n cărţile noastre, ca să nu faci din armonie însuşi rostul făpturii şi rostirii tale

— *V-aţi caracterizat foarte exact scrisul critic, care are aceeaşi structură oximoronică, sintetic-contradictorie ca şi firea* Scriitorincului*, ca şi felul său de a gândi.*

Dar cum scrieţi, „tehnic“ vorbind? Care vă sunt ticurile, tabieturile? Aveţi un recul în faţa paginii albe? Ce simţiţi la finalul unui text la care aţi muncit din greu? Care este, dintre miile de pagini scrise, cea pe care o ţineţi minte cel mai bine – şi de ce?

— Crescut mai mult printre bunici şi mătuşi bătrâne, vezi bine că aveam să devin iute conservator bursucos şi tabietliu la modul maniacal. De la cafeaua din zori până la ţigara din miez de noapte, toată ziua mi-era şi-mi este punctată de repere respectate cu sfinţenie, ca să nu mai spun de tipicăreala biroului (clame, boluri cu creioane de diferite mărimi, post-it-uri, markere, gume, pixurile „sacre“, flori, cutioare cu fişuliţe etc.), ora de moţăială de după-amiaza, fixaţii vestimentare (care-o exasperează pe Tania) şi tot soiul de dependenţe pendinte de ritualul lecturii & scrisului: pe masă, cărţile „deştepte“, de adnotat feroce, pe fotoliu, memorii, corespondenţă, eseuri sprinţare, pe canapea, gazetele, iar seara, în pat, romanele.

Am scris uşor, dintr-un jet, dintotdeauna, chiar dacă manuscrisele mele semănau, ca grafie harponată, cu pagina lui Eminescu, Rebreanu, Marin Preda. Fluxul era arhirapid, vorbele se structurau fără ezitare, numai că mania digresiunilor şi-a parantezelor în paranteză dădeau paginii un aspect labirintic, de *horror vacui*, cu zeci de intercalări, trimiteri la semn, pe verso, cu bileţele lipite pe margine, acolade colorate ş.a.m.d. M-a hipnotizat din copilărie pagina albă, mare, tip A4. N-am suportat (în nimic) jumătăţile de măsură, chiar şi când, sub aceeaşi influenţă a lui Ioan Alexandru, scriam puchinos, de-abia distingeam literele când venea vorba de dactilografiere. În adolescenţă, mai ales când dădusem de farmecul presocraticilor, scriam o sentenţă de câteva cuvinte în centrul paginii albe (de genul „greu este a fi bun“, „ajunge zilei răutatea ei“, „nu m-ai fi căutat, dacă nu m-ai fi găsit deja“, „cunoaşte-te pe tine însuţi“, „toţi oamenii sunt răi“) şi-i construiam încetişor glose în forma de mandală, până înnegream complet foaia. Cred că şi pasiunea dementă cu care calc rufe şi spăl vase de ani şi ani vine tot din plăcerea de-a netezi *au ralenti* suprafeţe. Când navighez cu fierul pe cearşafurile uriaşe mă simt ca Napoleon sau Kutuzov pe nesfârşirea câmpurilor de zăpadă. Şi-mi exorcizez dracii, ca atunci când caligrafiam zeci de majuscule pe hârtii cât mai poroase, ca să văd cum se

absoarbe cerneala în textura foii, repetând ca o mantra în gând diverse chestii sapienţiale.

Am fost, ce-i drept, un ocnaş al scrisului şi cititului. Vorba aia: nici o zi fără una şi alta. Baza era titlul. În jurul lui săpam săptămâni, zile sau ore, după care săream fără zăbală în albul manejului. M-am falsificat însă foarte multă vreme, adică de prin 1976 în 1991. Am scris firoscos, *recherché*, pe de o parte ca sa mă dau deştept, pe de alta ca să ameţesc prin volute „ştiinţifice“ şi sertare stilistice cenzura. Primul om care m-a mustrat pentru stilul fandosit a fost Magdalena Bedrosian, care mi-a „moşit“ cartea despre Eminescu din 1982 şi *Întrebările poeziei* din 1989. Dumneaei mi-a spus că idealul e să ajung la stilul lui Noica, despodobit, fără zorzoane, obsedat de precizie, laconic, dar poematic, într-un fel, şi mustos totodată. Numai decantările succesive şi acumularea de înţelepciune – îmi spunea – te vor conduce la frazarea limpede, fără digresiuni, trasoare şi fumigene, strălucitoare tocmai prin simplitate. Pe cât de mult mă excita transparenţa, pe-atât de mult mă încurcam în frazări baroce, „iorghiste“, de mă avansase „Alcibiade“-le din *Săptămâna* la rangul de „campionul galimatiasului din presa literară“.

După ’90, când am început să scriu în libertate şi nu am mai avut nevoie de eufemisme, esopisme şi scriitură palimpsest, am prins definitiv gustul directeţii, al lirismului nud, al verdictelor crude, rămânând doar să lupt cu epitetele în serie (invariabil trei, de nu chiar patru la un substantiv), cu alintările redundanţei şi, mai ales, cu agasanta mea incapacitate de a pune punct. Pur şi simplu nu-mi vine să închei frazele şi adaug mereu câte o volută, câte-o paranteză, obsedat de nuanţe nu o dată până la… spulberarea sensului. Când am auzit la Ion Cristoiu că stilul pur gazetăresc nu te lasă să depăşeşti şapte cuvinte într-o propoziţie, m-a luat ameţeala de groază. În fine, una dintre laudele care mi s-au adus şi pe care uite că-mi place să le ţin minte este (nu mai ştiu cine-a zis-o) că „Dan C. e singurul eseist care spune în aceeaşi frază de trei ori aceeaşi idee în trei feluri, dar fără să ne obosească“. Aferim.

Din lupta mea cu sclifoseala formalizantă, ticurile stilului ştiinţific şi mania referenţială (nici o pagină fără note de subsol!), aliată cu vitalismul suav al fostului poet acneic, aveau să mi se nască patimile calofile. Aş fi rănit de moarte să fiu obligat să predau un text necizelat ca lama de brici, nerecitat în minte ca spectacolul mental al unei secvenţe teatrale. E prea mult urât în viaţa, pe străzile şi-n cărţile noastre, ca să nu faci din armonie însuşi rostul făpturii şi rostirii tale.

Dacă e să-mi ţin minte la modul carnal, aproape, un manuscris, apoi acesta este *Perspective eminesciene*. Niciodată, dar *niciodată* după cei trei, patru ani în care mi-am construit debutul editorial nu mi-am mai canonit în aşa hal voinţa (şi pofta) de scris. Locuiam într-un bloc din Balta Albă, pe la Macaralei, devenisem tată de vreun an, plecam la lucru la 7 dimineaţa şi veneam la 7 seara, spălam rufe, făceam piaţa, scriam câte o recenzie săptămânal, iar pe la miez de noapte, după ce-i schimbam Anei scutecele, alunecam hipnotizat în „la-nceput, pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă“, „căci unde-ajunge nu-i hotar, nici ochi spre a

cunoaşte“, „noaptea, flamingo cel roşu apa neagră-ncet pătrunde“, „părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă“. Am fost literalmente *fericit* în acei ani ai începutului de viaţă matură. Scriam cu faţa la perete. Un perete fisurat la cutremurul din ’77. Pe crăpătură lipisem poza romantică a lui Eminescu, ruptă dintr-o ediţie, şi nu-mi păsa că eram ritmic scos din transă de zuruitul frigiderului din spatele meu, de tusea fioroasă, cu expectoraţii de fumător înrăit, a unui vecin, de lătrăturile bandei canine de la poalele blocului ş.a.m.d. Rădeam balzacian un kil de cafea şi un pachet de Carpaţi fără filtru, uneori prăjeam cartofi cu ouă ochi la unu noaptea, mă culcam la 4 ca să mă trezesc la 6, dar în schimb plecam fredonând pe stradă, bucuros că-mi ieşise şi capitolul „simbolismului cromatic“. Pe scurt, perioada „romantismului revoluţionar“.

Fervorile scrisului şi voluptatea lecturii nu mi-au fost egalate decât de excitaţia tipografiei. De mirosul cernelii din valţuri şi de la calandru, de puchineala literelor de plumb din cutiuţele de la zeţărie, de cum se orânduiau şi cădeau în matriţa paginii rândurile la linotip, de zgomotul de fiară preistorică al rotativei. Eram într-a zecea când George Şovu, directorul Liceului 39, m-a înfipt în redacţia revistei *Pe-un picior de plai*, pe care o tipăream chiar la Casa Scânteii, unde luam legătura, aproape conspirativ, cu un domn Burlacu şi unde stăteam ore-n şir holbat la toate „etapele procesului tehnologic“ în urma cărora textele mele stupiduţe ieşeau, drăgăliţă Doamne, tipărite şi încopciate ca la nuntă.

În fine, lupt din greu să-mi opresc şuvoiul evocativ.

Cât despre senzaţia cu care mă ridic de la birou după ce am terminat un text, păi să ştii că-i leit cea de la câmp sau din grădina de la ţară, după ce am săpat, am sădit un pom, am cules porumbul sau dovlecii, am bătut nucii ori am scos cartofii. Aceeaşi bucurie *fizică*, de lucru bine terminat, aceeaşi dulce oboseală, când îndreptarea spinării este însoţită de o uşoară ceaţă pe ochi şi de un zâmbet cuminte, de mică, nevinovată vanitate.

— Minunate ritualuri şi ceremonii ale scrisului…

Spuneţi că luptaţi din greu pentru a vă opri „şuvoiul evocativ“. V-aş propune însă o focalizare pe aceste activităţi „domestice“ ale Scriitorincului*: spălatul vaselor şi (mai ales) călcatul rufelor.*

Prima este destul de răspândită, la soţi. Dar cum interpretaţi psihanalitic a doua activitate? Interesant, scriind „când navighez cu fierul pe cearceafurile uriaşe mă simt ca Napoleon sau Kutuzov pe nesfărşirea câmpurilor de zăpadă“, aţi făcut o mică greşeală de culegere („nesfărşirea“ în loc de „nesfârşirea“), ceea ce îmi semnalează că v-a plăcut foarte mult secvenţa şi n-aţi mai fost atent sută la sută la transcriere.

Când aţi călcat prima oară rufe şi cum v-a venit dispoziţia pentru aşa ceva? Ce înseamnă, într-o autoanaliză rece, fierul încins aplicat pe un material care trebuie călcat*?*

— Ca să respectăm adevărata ierarhie a faptelor, înainte de-a psihanaliza magia fierului de călcat ar trebui să mă întreb (şi aici) de unde antipatia mea faţă de film şi mare, paralel cu pasiunea pentru munte şi teatru. Am dărăcit cândva, aproape un ceas, la televizor chestiunea, în emisiunea lui Alex. Leo Şerban – şi nu

am depăşit nici cu un centimetru linia de plecare.

Ce să fie? De unde să provină jalea care mă apucă iremediabil pe plajă şi plictiseala de moarte, seara, pe faleză, în vreme ce ard de nerăbdare să-mi aburc rucsacul în spinare şi aş urca din zori în noapte până dincolo de Dumnezeu? Şi, tot aşa: cum s-ar putea lega asta de frenezia cu care absorb fiecare părticică din trupul actorilor pe scenă, mi se odihnesc privirile pe bobiţele de sudoare de pe chipurile lor, pentru ca ecranul să mă lase total rece? Pe cât mă îmbată mişcarea vie, care se compune sub privirile mele, pe cât mă atrag scena, mirajul luminilor etc., pe atât de agasant şi rece mi se pare ecranul, ca un cavou strălucitor, dar ameninţător, o transparenţă falsă, suficientă sieşi, trufaşă, care mă respinge. (La mine trec ani în care nu intru nici măcar o dată la cinematograf, în timp ce la teatru am fost şi de 30 de ori în 52 de săptămâni.)

Câte nu mi-am spus! Ba că fizicul ingrat mi-o fi creat conştiinţa inadecvării anatomo-estetice odată cu ostilitatea faţă de expunerea comunitară a propriei nudităţi. Te simţi la adăpost, bine ocrotit, înarmat, sigur pe tine odată înfăşurat în hanorac, în timp ce-n slip parcă dispari, nu-ţi mai aparţii, te vinzi, te pierzi, te topeşti. Ba că, agorafob sau, oricum, deloc dotat cu spirit gregar, individualismul meu se simte infinit mai familiar în, cu şi prin singurătăţile montane, decât în forfota de bolgie dantescă a plajelor. Sau că senzaţia de frăţietate şi bucuria comuniunii se resimt numai pe drumuri de munte, în acea cavalerească solidaritate, în subtila complicitate dintre drumeţii care se intersectează şi îşi dau firesc bineţe şi sfaturi, pe când topirea oricărei identităţi în masa carnalităţii etalate ca la abator pe ţărmul mării nu poate induce decât nimicnicie. Nici măcar solitara contemplare a mării în amurg, coregrafia pescăruşilor, sumbra măreţie a valurilor sau jocurile înspăimântătoare ale norilor în furtună nu-mi oferă mai nimic din plăcerea impetuoasă cu care ajungi să respiri pe vârf de munte, cu care transpiri căţărându-te pe steiuri, ori din farmecul cinei frugale din faţa cortului, la foc, fie şi pe ploaie, printre ceţuri şi vântoase.

Dincoace, între teatru şi film, ce să fie? O fi un semn de vanitate a spectatorului care se simte *inclus* în rama teatrală şi *exclus* de pânza ecranului? Să fie conflictul eleatismului (nemişcarea) cu dinamica heracliteică, astfel încât conştienţa faptului că imaginea de pe ecran e dată o dată pentru totdeauna, în timp ce teatralitatea, jocul viu al actorilor, schimbându-se perpetuu, îţi dă nu doar *iluzia* viului, ca-n film, ci însăşi *imaginea nemijlocită* – ba, mai mult: *senzaţia* vieţii?

Uite, asta dilemă.

De fapt, scriind acum „senzaţia“, îmi dau seama că – de la analizarea senzitivităţii eminesciene până la recentele expuneri în faţa liceenilor ale poemului lui Nicodim Aghioritul „Despre apărarea simţurilor“ – eu am fost un împătimit al *senzorium*-ului. Poate unde-s mai mult instinctual decât reflexiv, mai degrabă umoral decât calculat, mai mult liric temperamental, decât lucid volitiv. Aseptic, desăvârşit şi imuabil, filmul nu… miroase a nimic, nu se schimbă, nu transpiră, nu ezită, nu se bâlbâie, nu mai poate şoca prin schimbare. Asta, pe

când scena îmi ţine senzorii permanent la pândă. În fiecare clipă se poate petrece pe scenă o chestie nescontată. Pe scurt, *acolo* e viaţa, ecranul e mort.

Vorbeai despre „fierul încins aplicat pe un material care trebuie *călcat*“?!? Hai că la asta chiar nu m-am gândit niciodată. Până acum îmi taxam drept orgoliu (ba chiar drept autoritarism, impuls dictatorial, nesaţiu cuceritor) satisfacţia cu care alunec pe întinderile proaspăt spălate şi uscate, aşa cum limpezitul vesélei era clar un simptom de autoeliberare, vecin cu plăcerea golirii mesei de lucru, a ordonării cărţilor în rafturi (deopotrivă după tematică, dar şi după mărime şi culoare), a dilitării e-mailurilor aglomerate, a grădinăritului la ţară ş.a. Ceva în egală măsură igienic şi soldatesc. Dar, atenţie, încă ceva: toate astea în timp ce, totuşi, nu sufăr parcurile franţuzeşti şi mă dau în vânt după devălmăşia celor englezeşti. În natură, simetriile mă enervează.

Însă imaginea subtil (ori violent sugerată, depinde cum vezi lucrurile), sexuală a fierului încins aplicat pe trupul rufei în şifonată (să zic excitată?) aşteptare, apoi aşa ceva mă face brusc visător, după ce-mi provoacă fiorii de rigoare. Altminteri, însă, ca să scap, totuşi, din capcană, aş susţine încă o dată, în imaginea cu pricina, ideea mixajului de contrarii, despre care am mai vorbit aici. Prefer, adică, să citesc în presiunea fierului pe cutele speriate pura plăcere a netezirii asperităţilor.

În fine, o mai fi oare cazul să mă întreb de nu îmi place deloc să gătesc, tocmai într-un prezent mediatic tot mai asediat de *chef*-i magistrali şi pe când tot mai mulţi soţi îşi gonesc soţiile din bucătărie spre a-şi demonstra, ei, talentele culinare? Mai bine trecem la alt subiect.

Două vorbe uriaşe

— Pentru a scăpa din „capcana“ fierului de călcat aplicat şi plimbat pe rufe, aţi urcat pe munte şi aţi mers la teatru…

O să revenim asupra pasiunii dvs. pentru scenă. Dar mă întreb, acum, de unde vine pudoarea Scriitorincului*, într-un context al spălării de… rufe şi al poalelor date peste cap. Acest cult al pudorii, o ştim de la Preda, e o marcă a vechii lumi ţărăneşti.*

Nu vă place să vorbiţi şi să scrieţi „pe şleau“. Nu vă plac nici cărţile scrise aşa. De ce? De când?

— Hait, aici e cu adevărat un skepsis. Nu neapărat o dilemă adâncă, dar o realitate subtilă, cu multe falduri, greu de ordonat şi explicat.

Eu tocmai alunecasem uşor pe gânduri în ce priveşte relaţia mea cu cele patru stihii. Adică frica de foc şi apă şi fascinaţia pentru aer şi pământ… Hm.

Pudoarea. Da. Fapt absolut cert. Ia să vedem.

Una dintre cele câteva figuri memorabile şi exemplare din viaţa mea a fost bunica Taniei din Stroieşti-Vâlcea (alături de bunicul, fireşte, făptură la fel de ataşantă ca bunicul meu pe linie maternă). Ei bine, mi-au rămas de la ea, între

multe altele, două vorbe uriaşe. Întâi a fost urarea ei la nunta noastră, în seara de 9 mai 1976. Dacă urările şirului de nuntaşi gravitau inevitabil în jurul formulei „casă de piatră“, cu mai multe sau mai puţine zorzoane firoscoase şi inflamări retorice, Mama Mare ne-a petrecut mâinile, ne-a privit în ochi, a tăcut lung şi a trântit verdictul: „muică, să vă-ngăduiţi“. Niciodată nu mi-a fost dat să aud (şi, slavă Domnului, am fost la ceva nunţi în viaţa mea) vorbă mai cuprinzătoare, mai precisă, mai desăvârşită despre ceea ce face forţa misterioasă a cuplului marital. Pe laconismul acestei formule poţi scrie zeci de pagini despre esenţele vieţii conjugale, dar ceva mai strict exact şi definitiv nu cred că se poate afla.

Apoi, vorbind odată despre neruşinarea vremurilor noastre şi despre cât de nestingherit defilează nudismul la tot pasul, Mama Mare ne şochează cu următoarea vorbă: „Păi, pe mine Gheorghe al meu nu m-a văzut niciodată spălându-mă pe cap, nici măcar despletită“. Ştim bine că, odată măritată, fata îşi strângea cosiţele în coc, dar că până şi privirile soţului aveau interdicţii postnupţiale în zone altminteri de un firesc perfect, aşa ceva e mai greu de conceput de mintea filoxerată a postmodernităţii.

Unde mai pui că, ulterior, aveam să aud ceva şi-mai-şi, de la câţiva prieteni hărăziţi de soartă cu bunici având aceeaşi superbă textură sufletească şi morală: cum că „numărul copiilor nu are nimic de a face cu faptul că noi doi, goi, pe lumină, nu ne-am privit niciodată“. Ce mai, e clar că vechea rânduiala ţărănească e tot mai departe de mentalitatea noastră. Vezi bine că nu este nici un fir de absurd în enunţurile cu pricina şi numai un dobitoc îndrăcit poate rânji sarcastic auzindu-le.

Faptul că am vibrat intens, instantaneu, la vorbele astea presupun că-i îndeajuns de elocvent pentru pudoarea de care spui şi de care am fost acuzat nu o dată. Poate unde voi fi trecut prin oceane de înjurături în copilărie, prin monstruoase păruieli conjugale şi prin rame sociale pline de grobianism, mizerii adulterine, copii din flori, divorţuri motivate de anomalii sexuale ş.a. – poate de acolo să mi se fi *agravat* cultul purităţii, al bunului-simţ, al respectului absolut faţă de familie, de virtuţile maritale.

Să fiu bine înţeles: dacă nu am frecventat niciodată nudismul, ori dacă n-am experimentat cutare poziţii din Kama Sutra, asta nu înseamnă nicidecum că am reveria copiilor aduşi de barză pe coşul sobei. Doar că susţin că lucrurile de sub plapumă se fac şi se tac. Se trăiesc, nu se povestesc. Şi că din cât ele se fac mai ludic-pătimaş, dintr-atât ar trebui să fie mai bine pecetluite. Unde începe exhibiţionismul, încep şi opreliştile. E ca şi în cazul homosexualismului: poţi practica orice deviantă patologică în patul tău, la rigoare te poţi acupla şi cu gaura cheii, totul cu condiţia să nu provoci morala publică prin parade stradale, prin prozelitism agresiv în lumea adolescentină şi prin procese de intenţie la adresa majoritarilor şi a ripostelor religioase.

Acum. Odată reveniţi la lumea lecturii, să vezi drăcărie. Cea mai tenace contradicţie dintre mine şi Stelian Ţurlea, omul (şi, pot pentru ca să spun: prietenul) care-mi păstoreşte de 13 ani emisiunea de la ProTV, vizează tocmai

literatura acestui „pe şleau“ de care spui. O dilemă cât lumea bibliotecii: ce te faci – tu, comentator pudic, pentru care *eticul* primează – cu acel rău *convingător estetic*? Cu maladivul fermecător, cu ororile captivante, cu violurile seducătoare ş.a.m.d.? Stelian, de pildă, este încă din studenţie mare degustător de Henry Miller, un ins care pe mine mă dezgustă şi pentru care femeia nu-i decât o sumă de orificii penetrabile. Ne-am hărţuit reciproc de nenumărate ori pe chestia asta şi am senzaţia că adevărul e, ca întotdeauna, la mijloc. Adică şi eu greşesc văzând numai genitalii şi acuplări într-un peisaj epic ceva mai cuprinzător, totuşi, după cum şi el riscă să cauţioneze excesiv misoginia priapismului narativ în numele talentului psiho-arhitectural care montează uneori diamante în inele scatofile. Or, am avut zeci de cazuri de romane şi chiar versuri (precum corozivele lui Emil Brumaru) doldora de sodomie, necrofilie, pedofilie, decapitări, icoane mânjite cu sânge menstrual, trupuri violate şi tranşate, mă rog, o sumă-ntreagă de atari delicateţuri, totul descris excelent. *L’esthétique du Mal*, nu-i aşa? Ba încă m-am sfădit cu Stelian o dimineaţă întreagă pe seama unui violator dintr-un roman, a cărui replică finală către biata victimă era: „recunoaşte că ţi-a plăcut!“, ceea ce, de altfel, rezumă perfect întregul cuprins al discuţiei.

Repet: ce te faci, tu, care favorizezi eticul în faţa esteticului, atunci când eşti nevoit să recunoşti că, artisticeşte, pagina cu orori sună convingător? Eu încă mă iluzionez că dau dovadă de obiectivitate. Admit, ca să dau un singur exemplu, apropo de Brumaru, excelenţa poemelor sale deochiate, trec relativ confortabil (mai jenat, mai încântat) de una, de alta, dar până la scatofagie. Acolo mă blochez, na! E limita mea. Numai că, stai, să vezi drăcie. Din cât am vituperat mai vârtos pe ecran, ca şi în scris, împotriva pornografiei, din cât am incriminat abuzul de genitalii inclusiv în texte de clar talent literar, dintr-atâta m-am văzut acuzat – eu! – de excese sexualizante. Mai multe doamne m-au acostat oleacă agresiv, pe la târgurile de carte, să le explic de ce fac atâta zgomot de (şi citez aşa abundent) ororile cu pricina. Nu cumva îmi exhib astfel fantasmele călugăreşti care-mi populează coşmareşte nopţile şi subconştientul? Chiar şi unii amici susţin acelaşi lucru: rictusul de greaţă şi probozirile moralizante ar fi în cazul meu un reflex al sindromului „vulpea la struguri“.

Na, belea. Ce naiba să mai spun? Mă gândesc, totuşi, la predicatorii care nu ostenesc o viaţă întreagă să condamne din amvon păcatele: oare să nu facă asta decât ca perversă proiecţie a propriilor năluci vinovate, care le hărţuiesc necontenit mintea şi trupul?!?

Pe de altă parte, nu cred că e drept să pui în balanţă ca măsuri egale două realităţi aflate vizibil, flagrant în raport de inegalitate. Din vreo 250 de cărţi prezentate anual, *dacă* sunt zece „podoabe“ prea deschise la nasturi, slobode la gură şi cu mintea-n chiloţi. Iar ele sunt taxate preventiv, nu impuse educativ.

De ce şi de când această pudoare? mă întrebi. Probabil, în primul rând, din familie, din educaţie. Dar sigur de pe la 18-19 ani, când micuţa mea aburealã demoniacă, recitatoare de Baudelaire, Rimbaud, Lautréamont, s-a spulberat la suflarea ortodoxiei lui Ioan Alexandru. Iar când îţi recalibrezi esenţial fiinţa, cale

de câţiva ani în care te hrăneşti sufleteşte citind Filocalia şi Patericul, Dosoftei, Antim şi Neagoe Basarab, presocraticii, Pascal şi Eminescu, optând definitiv pentru Bach, Rembrandt, Giotto, stilul brâncovenesc şi goticul manuelin, apoi e cam greu să-i faci loc şi marchizului De Sade între toate acestea.

Am mai spus-o: nu cred că prezenţa câtorva conservatori ca mine, paseişti, eticişti reacţionari, neointerbelici, păşunişti sau neosămănătorişti – cum ne tot etichetează inamicii – va îngreuna prea mult mersul vremurilor. Să fim măcar lăsaţi să murim în linişte. „Secularizare amiabilă“, nu? Dreptul pentru o extincţie liniştită cred că ni l-am câştigat prin muncă onestă. E precum cotizarea de-o viaţă pentru o pensie iluzorie.

— Splendide scenele cu Mama Mare, iar vorba ei, „muică, să vă-ngăduiţi“, e într-adevăr atotcuprinzătoare şi esenţială.

Cum evaluaţi plasticităţile limbii române? Vorbeam despre pudoare; şi se poate spune că limba română însăşi are o pudoare în sfera sexualizantă. Prefaţând o traducere (făcută de Emil Paraschivoiu) din Apollinaire, Ovid S. Crohmălniceanu scria că termenii actului sexual sună vulgar în româneşte şi somptuos în franceză. Altfel spus, româna nu excelează la acest capitol, ca şi cum s-ar ruşina să o facă.

Sunteţi un remarcabil traducător din franceză. Care credeţi că e categoria de plasticitate a românei, „specificul“ ei expresiv, în raport cu ceremonioasa şi somptuoasa limbă asumată de Cioran?

— La capitolul ăsta ţi-ar fi mers bine cu alde Luca Piţu, Dan Petrescu şi Doru Mareş, necum cu pudicul pe care tocmai l-ai hărţuit.

Dar întâmplarea face că am avut acum câţiva ani un atelier sui-generis, la un liceu din ţară, despre lipsa unui limbaj porno traductibil în România. Adică a unui limbaj adecvat, pe de o parte, statutului aparte al vocabulelor *shit* şi *fuck* din filmele americane, iar pe de alta – multelor subtilităţi atât de necesare când vine vorba de tradus literatură, nu doar porno, dar chiar sexy, în româneşte.

Mai întâi, fiindcă vorbele cu pricina sună la noi al naibii de urât. Aici Croh avea dreptate. Fie şi numai dacă ne gândim la înjurături, în română şi franceză, te cuprinde înduioşarea când compari „merde, alors“, sau „putain, c’est dégueulasse“ cu cohorta noastră de grozăvii şi băgări genitaloide. Sau nevinovatul „chatte“, pisicuţa femeii (perechea saxonei „pussy“; despre „cunt“ nu pot spune decât că numele celui care a gândit, cât de cât, „lucrul în sine“ în Europa suna dur de tot pe culoarele puşcăriei lui Lecter-Hopkins din *Tăcerea mieilor*), cu greutatea cumplit-sonoră a *dumneaei* în getodacă. Tot aşa, dacă-n lumea angloamericană poţi oricând strânge mâna unui domn pe nume Dick, fă-ţi idee de echivalenta, cuvenita virilitate valahă împrumutată onomastic vreunui ministru, director sau şef de serviciu!

Cât despre cele două ticuri verbale din filmele americane, e clar că-n majoritatea contextelor ele şi-au pierdut demult mare parte din greutatea conotaţiei sexuale. Astfel încât, atunci când ne forţăm a le traduce literal, adeseori traducerea pică zăpăcitor de inadecvat. Formule precum: „give me that fucking gun“, „come into the fucking house“, „you broke my fucking nose“, „take

the fucking money“ şi alte mii asemenea au devenit demult sintagme total desexualizate. Cum, oare, să lipeşti fut(ut)-ul de înţelesuri precum „dă-mi, dracului, odată, puşca aia“, „intră dracului în casă“, „bă, tâmpitule, mi-ai spart nasul“, „ia banii ăia nenorociţi“? Poţi, oare traduce prin „fututa aia de puşcă“, sau „fututul de nas“?!? Nu se poate. Şi totuşi, am auzit (la teatru) şi am citit (în subtitrări la film) atari reproduceri în româneşte. Mă rog, când ai de adus, să zicem la teatrul ACT, un adolescent rebel din irlandeză în româneşte, care-i mărturiseşte cu foc amicului de gang şi slang că: „Fuck, bro, I don’t know“, acolo n-ai ce face, echivalentul dâmboviţean nu poate fi decât „frate, habar n-am, să-mi bag pula“. Dar, atenţie: asta nu mai mult de trei, patru ori într-un spectacol, fiindcă altminteri devine ceva contraproductiv. Fiindcă una e să-l auzi pe acneicul narcoman din Bronx că exclamă vânjos de zece ori pe minut „suck my dick“, ceea ce tu, spectator român, eşti gata să accepţi în numele convenţiei teatrale, dar cu totul şi cu totul altceva să accepţi revenirea cu aceeaşi ritmicitate a formulei în româneşte. Crede-mă, am fost martor, nu o dată, în sală şi am sesizat numaidecât disconfortul publicului – inclusiv adolescentin, deci absolut familiar limbajului respectiv – odată ce se intra în exagerare.

La fel, când francezul sau americanul îşi dau seama că a-nceput să plouă, că au pierdut autobuzul sau portofelul, că le curge nasul, sau că… orice altceva din infinitatea gesturilor domestice şi a întâmplărilor zilnice, ei exclamă automat: *shit* sau *merde*. Or, a traduce „căcat“ ori de câte ori apar vorbele astea în filme, e de tot ridicolul. Textul devine pur şi simplu fosă septică.

Uite, mi-aduc aminte acum o fază din filmul ăla în care Stalone, killerul matur, devine ţinta lui Banderas, junele coleg la fel de dotat, şi unde la mijloc era o fată (nu mai ştiu cine era actriţa), o hackeriţă care păcălea tot ce mişcă. La un moment dat, ea e prinsă fără scăpare într-un careu de urmăritori – gangsterii, Interpolul, Sly şi Banderas – se lipeşte de uşă, se uită-n tavan şi exclamă precipitat, de trei ori : „I’m fucked“. Ei bine, asta s-a tradus la noi prin „sunt pierdută“. Fireşte că-i exact, numai că formula tradusă ar fi fost nimerită pe vremea Aristizzei Romanescu, ori, cel mult, la Vali Seciu în *Dama cu camelii*. În cadrul acela, mergea ceva de genul „ce dracu’ mă fac?“, „să-mi bag picioarele“, „am belit-o“, „am rupt-o-n fericire“ (secvenţa având şi ceva ludic, parodic).

Altă fază: ai un PDG de multinaţională, care află că adjunctul lui a cerut-o de soţie pe bucătăreasă. Ridică privirile-n tavan şi exclamă „I’ll be damned“. Ce faci? te apuci să traduci literal-metafizic prin „să fiu blestemat“, în vreme ce sensul este de „haida-de, aşa ceva nu pot să cred“, „fugi, dom’le, de-aici“, „fir-aş al dracului“ etc.?!?

Totodată, e de spus că la fel de ridicolă este evitarea traducerii literale, atunci când, de pildă, explodează o bombă, îţi ia foc maşina, îţi cade casa-n cap sau te trezeşti sub un tir îndrăcit de mitralieră, iar subtitrarea redă *fuck*-ul sau *shit*-ul prin: „drace“, sau (chiar) „rahat“. În funcţie de contextul scenei, de tipul filmului (comedie, dramă) şi de statutul personajelor cărora le este rezervată exclamaţia, mai nimerit sună în atari contexte „băga-mi-aş“, „maaamă“, „bă,

frate, ce-a fost asta?“, „o, nuuu!“ ş.a.m.d.

Pomeneam de atelierul cu liceeni. (Să fiu iertat că m-am cam depărtat de întrebare, dar chestia nu-i deloc o bagatelă.) *Ei* m-au provocat, pomenind parşiv de *Povestea poveştilor*, caz în care, după ce le-am revelat parşiv subtilitatea jocului fals-sinonimic dintre „zbâc“ şi „zvâc“, i-am invitat să nu contrabalanseze, doar de dragul insubordonării demitizante, poveştile şi amintirile lui Creangă cu coroziva-n discuţie. (A se slăbi, totodată, şi cu tentativele de împerechere a *Luceafărului* cu texte precum *Antropomorfism*.) Aşa am ajuns să le spun ce va să zică rafinarea limbajului sexualizant prin secole. Noi am mai avea nevoie de vreo două veacuri şi de câţiva marchizi de Sade pentru alchimia sulfuroaselor verbale.

Altminteri, i-am provocat eu la rându-mi, ia să luăm noi următoarea secvenţă: el şi ea cu maşina în deşert. Fierbinţeală, se blochează motorul, excitaţiune irepresibilă şi – pac – scena hot: ea coboară, unduindu-se lasciv, îşi dă jos chiloţeii, şi se pune cu funducul în sus pe capotă. „Enculez-moi“, şopteşte dumneaei dementţial. Ei, cum spui asta-n graiul nostru făcut, vorba lui Arghezi, din „îndemnuri pentru vite“? Brusc, am văzut cum puştanilor li s-au mărit pupilele de încântare că ştiau: „bagă-mi p… în c…“

Nu e bine, zic. Păi, de ce? sar ei. Fiindcă nonverbalul e mult mai provocator decât verbalizarea. În româneşte, sintagma sună ţigăneşte, or fata e din *high life*. Atunci nici „f…-mă“, nici „bagă-mi-o“ nu merg în cazul ăsta. Aşa e. Atunci cum o spunem?

Şi uite-aşa se face că, tot urcând dinspre varianta hard spre variante soft, am ajuns la ceea ce mie mi se pare cea mai adecvată traducere a îndemnului cu pricina: „Hai“. Sau: „ce stai?! ce faci?!“. Adeseori sună mai sexy varianta nesexualizată propriu-zis, mai ales când ai de-a face cu imagini, nu cu pagina de carte.

Asta e, ce să mai vorbim. Sexualul sună greu, animalic, ţigăneşte şi malfonic la noi. Sigur, avem şi-n româneşte destule eufemisme graţioase, dar una peste alta cele clasice dau al naibii de urât în text, în special când ai de-a face cu rafinamentele (să le zic perverse?) ale francezei.

Acuma, dacă stau şi mă gândesc, să ştii că, fără glumă, ăsta ar fi un subiect de doctorat în comparatistică. Limbajul injuriilor (cel puţin) în funcţie de geografie, istorie şi religie. Cum sună vocabularul sexualităţii la creştini, musulmani, budişti, mozaici, la catolici faţă de ortodocşi, la ruşi, saxoni, chinezi, africani, arabi, în Nord faţă de Sud, la neamurile de marinari sau montaniarzi, în deşert ori la eschimoşi, la agricultori, pădureni, nomazi etc.

În fine, apropo de Cioran, cum spui, şi de trecerea lui de la ciobănismele noastre către luxurianţa salonard-fabuloasă a eufemisticii senzuale franţuzeşti. Nu-ţi poţi închipui cum se înroşea, deopotrivă de ruşine şi de plăcere, Simone Boué, şi cât de delicioasă devenea când povestea cum a învăţat prima înjurătură dacoromană. (Parcă şi Gabriel Liiceanu povesteşte asta, cu umor nebun, undeva.) Era vorba de „pupă-mă-n cur“. Sensul aproape că nu conta, de vreme ce, anglistă fiind, ştia foarte bine ce înseamnă „kiss my ass“. Dar sonorităţile româneşti, mai

ales substantivul, cu rrr-urile lui de căţel furios, o amuzau nemaipomenit.

Bre, gata, zic să trecem la subiecte mai cuvioase.

— Savuroasă runda…

Familiarizarea dvs., vizibilă, cu formulele argotice şi cu expresiile nude intră cumva în contradicţie cu acea cultură a pudorii despre care vorbeam. E posibil să fie un rafinament de intelectual care a citit foarte mult? S-a observat predilecţia intelectualului rafinat pentru înjurătura „concretă“ şi contondentă, pentru plasticitatea ei folosită ca atare.

Spuneaţi însă că „sexualul sună greu, animalic, ţigăneşte şi malfonic la noi“; şi nu-mi este limpede dacă folosiţi adverbul „ţigăneşte“ peiorativ ori – tocmai – plasticizant.

E această limbă (sau oricare alta) una nedemnă în sine şi inferioară prin raportare? Ori e, dimpotrivă, un rezervor din care pot ieşi nişte bijuterii precum Cântice ţigăneşti *de Miron Radu Paraschivescu?*

— Nu cred că pudoarea firească intră propriu-zis în contradicţie cu acceptarea – la fel de naturală – a limbajului crud, a corozivelor, abrazivelor şi sulfuroaselor literare. La urma urmei, orice fire artistă cumsecade deţine mai multe sertare: unele cu mănuşi, fulare şi căciuli, altele cu batiste, eşarfe, cravate şi baticuri, iar altele cu ciorapi şi lenjerie intimă. Faptul că pronezi idealuri morale conservatoare nu exclude convingerile economice de natură liberală, laolaltă cu practicarea filantropiei social-democrate şi apetitul ecologic. Pentru mine, un om de cultură cu adevărat împlinit este tocmai cel care poate pianota cât mai variat pe claviatura existenţei, jonglând cu aceeaşi intensitate pe clapele albe şi negre, ca şi la pedalier, spărgând ceapa cu pumnul în casa ţăranului, dar şi folosind, cu aceeaşi jovială îndemânare, zecile de tacâmuri la cina tip Versailles.

Nu ai de ce să roşeşti citind deliciile lui Emil Brumaru cu sfârcurile, blăniţele, pulpiţele şi miresmele glandulare princiar exfoliate prozodic, tot aşa cum nu ai nici un motiv să întorci privirea (şi pagina) întâlnind în subsolurile ediţiei de proză Eminescu câte-o „răşchirare“ de picioare, urmată de scrupuloasa adnotare a unei gimnastici copulatorii doar teoretic antipodică idealismului, pesimismului şi misoginiei schopenhaueriene a poetului *Dioramei*. Idealul e să le poţi degusta în egală măsură pe amândouă. Eu ascult cu aceeaşi participare Bach, Beatles şi Zavaidoc, hard rock, şansonetă franceză, canţonete napolitane, blues, gospel, Arcangelo Corelli, Led Zeppelin, Maria Tănase, Pink Floyd şi Ioana Radu, după cum mă pierd cu egală fervoare în Vermeer şi Bosch, Rembrandt şi Dalí, în San Miniato şi Santa Croce la Florenţa, precum la Hurezi, Batalha ori Stavropoleos.

Iar când vorbim despre, cum spui, „predilecţia intelectualului rafinat“ pentru tot ce ţine de grajdul de la conacul doamnei Chatterley, apoi asta face pereche perfect cu firescul cu care aceluiaşi intelectual îi este dat să deţină puterea de a ieşi din analiza heideggeriană a *Lichtung*-ului pentru a păşi direct, sfios, dar fără ezitare, şocuri sau fasoane, în luminişul propriu-zis, al pădurii. De-abia de aici încolo putem vorbi de înţelepciune.

Să venim acum la corectitudinea politică întru care văd că ţii să mă scufunzi odată cu ţiganizarea limbajului. Înţeleg la ce faci apel când vorbeşti de *Cântice*-le

lui MRP, dar asta nu subţiază, nu rafinează, nu face mai puţin grosolan vocabularul nostru genital, inclusiv când este vorba de Creangă sau Geo Bogza. Am zis „ţiganizare“ în siajul unei seculare tradiţii orale de necontestat, gândindu-mă la atribute precum „treabă ţigănească“ pentru improvizaţia jalnică, „culori ţigăneşti“, echivalent pentru ţipător, de prost gust, ori la verbe ca „a te ţigăni“ (sfadă inutilă, hărţuială auditivă, falsă negociere pentru nimic). Probabil că, nu o dată, în limba ţigănească vorbele de ruşine sună mai şucar ca-n română.

În definitiv, poftim: sunt gata să scot adverbul în discuţie din înşiruirea respectivă. Lăsăm numai „greu, animalic, malfonic“, măcar în memoria lui Johnny Răducanu, cu care, după ce am fost confrate de bypassuri, am ajuns vecin de mormânt la Cernica (cimitirul nou).

Dintotdeauna m-au scos din minţi reducţionismele şi terorismul doctrinar

— L-aţi menţionat pe Emil Brumaru. Îmi amintesc cum, colegi de juriu fiind, am ratat „de puţin“ premierea lui Brumaru la Uniunea Scriitorilor cu Opera Omnia.

Să luăm unghiul şi universul poetic al lui Emil Brumaru, în comparaţie cu cele ale magistrului dvs., Ioan Alexandru. Aveţi o predilecţie pentru poezia cu bătaie metafizică şi cu element transcendent sau căutaţi mai degrabă concretul, materialul, elementarul pe care-l putem găsi şi în lexic, în cuvinte?

Ce „linie“ poetică vă spune mai mult şi vă provoacă spiritul analitic?

Şi ce anume dintr-o poezie (de oricine ar fi semnată) vă face s-o calificaţi ca o poezie bună?

— Din cât trece vremea, dintr-atât îmi vin în minte vorbele bătrânilor de care-mi râdeam la tinereţe. De pildă, Caragiale: cine nu este oleacă socialist la 20 de ani, liberal la 30 şi conservator după 40, ăla nu este om normal. Genială, definitivă observaţie. Cu timpul, răul se îmbunează, urâciunile se înfrumuseţează, dracii se îngeresc (ori măcar adorm împăcaţi în turbincă).

Dintotdeauna m-au scos din minţi reducţionismele şi terorismul doctrinar, fie că era vorba, la stânga, de freudism, structuralism, corectitudine politică, fie că rătăceam, la dreapta, prin ograda conspirativismului, rasismului, xenofobiei etc. Am pledat constant împotriva dihotomiilor distructive de tip Eminescu *vs* Macedonski (sau Coşbuc), Blaga *vs* Arghezi, Ion Barbu *vs* Bacovia, Iorga vs. Eliade, Preda *vs* Eugen Barbu, Nichita *vs* Cărtărescu, başca Maiorescu–Gherea, de care vorbirăm nu demult. Plus, în zilele noastre, polarizările intens umflate (dar infim exhibate) precum Eugen Simion–Nicolae Manolescu, dar şi Cărtărescu opus, cu parşivă tenacitate, nu doar mai vârstnicilor Brumaru şi Dinescu, dar şi congenerilor Marta Petreu, Ion Mureşan, Florin Iaru, T.T. Coşovei.

Poezia a redevenit un simplu şi jalnic bazin electoral pentru candidaţii la şefia, sau şefiile USR. Poeţii sunt mulţi, vanitoşi, flămânzi, deci ieftini,

resentimentari, bătăuşi, lesne de orbit şi degrab' săritori la gâtlej. Ce-i drept, megalomania este perfect împărţită geografic. Pe scurt, marfă sigură. Criticul care ştie din timp pe care clape să apese, cum să armonizeze pedalierul cu etajul şi jocul albelor cu negrele, are viitorul asigurat.

A mai discuta, pe ăst fond nenorocit şi totodată ghiduş, *liniile poetice* – ha, ha – pe care un biet critic reacţionar şi-ar împinge timid trenul simpatetic, aşa ceva ar fi ca prinderea de fluturi la o partidă de talere slobozite din şanţ.

Şi totuşi. Ce-ai vrea, mă rog? Să-ţi spun că mi-e dor, în acest mocirlos ianuarie 2013, de fragmentele presocraticilor (poezie pură), de sufismul lui Manuchehri, plânsul lui Ghilgameş după Enghidu, inorogul lui Cantemir, *Viaţa lumii*, bocetul lui Neagoe, psalmii rostiţi de Dosoftei, *Rugăciunea* lui Eminescu, *Litaniile* lui Arghezi, ori *Elegiile duineze* ale lui Rilke şi *Istros*-ul lui Hölderlin? Să-ţi respun că am crescut cu Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, dar şi cu sonetele lui Shakespeare, ca şi cu hipnoticele lui Thomas Dylan din *Viziune şi rugă*? Că pentru mine poezia înseamnă metafizică, şi nu secreţii vaginale? Sete de Dumnezeu, şi nu scrâşnet de cauciucuri? Urlet de neputinţă, şi nu onomatopee orgasmică? Şi că sunt gata, atunci când dau de durerea expusă franc, delirul încrâncenat, furia neputincioasă, dăruirea halucinantă şi nebunia acelei vechi, nietzschzeene urcări pe culmi numite de cei de vârsta matale „living on the edge", să exclam: iată Poetul?!?

Zău c-aş exclama. Mai dă-mi astăzi un ioan es. pop, ori un Cristi Popescu, să mă fac de râs precum Doinaş acum patruzeci de ani cu Dan Verona! De ce m-aş da deoparte? Mai dă-mi acum nişte strofe din *Viaţa deocamdată*, *11 Elegii*, *Fântâna somnambulă*, *Zoosofia*, *Vămile pustiei*, *Noduri şi semne*, *Urcarea muntelui*… şi-ţi fac republică poetică!

Nu te avânta să mă declari captivul generaţiei '60! Am palpitat la fel citind *Istm*, *Dulapul îndrăgostit*, *Aer cu diamante*, *Poeme de amor*, *Blindaj final* şi *Levantul*, după cum am prefaţat *Carte singură* (Sorin Mărculescu) şi *Cheia închisă* (Constanţa Buzea) şi am plecat numaidecât fruntea la *ieudul fără ieşire* şi, în parte, la *Familia Popescu*. Să nu crezi că, dând peste cutare cruzimi în linia Angela Marinescu–Elena Vlădăreanu, mi-am etalat pudoarea şi am decretat automat nonpoezia. Nu. Doar că, pesemne, în timp voi fi căpătat acea îngroşare a pielii care-i face pe profesorii de la Teatru să dea ca probă eliminatorie chestii de tot elementare, precum: *enervează-mă*, *proiectează-mă-n trecut* sau *demonstrează-mi că nevastă-mea mă înşală*. Am băgat, adică, metafizica pe post de hârtie de turnesol, astfel încât negrul, turmentul patologic, isteria, şocurile vizuale, ţipătul neoexpresionist, minimalismul, deprimismul, provocările antimetaforice ş.cl. nu mă mai scandalizează. Ci doar mă consternează.

Iar ca să-mi excit la culme inamicii din generaţia lui Dan Sociu (cu Nora Iuga la precursorat), închei mărturisind că zilele trecute, în ianuarie 2013, pe când îl reciteam pe Eliade din *Insula lui Euthanasius*, m-a apucat un chef nebun de *Scrisorile* lui Eminescu, de *Sarmis*, *Glossa*, *Diorama*, *Povestea magului călător în stele*.

Adevărul e că mi-am format ochiul analitic pentru poezie pe textele lui Hölderlin hermeneutizate de Heidegger. În acelaşi timp, am fost irevocabil amprentat de mari exegeze ale romantismului, precum *Sufletul romantic şi visul*, a lui Albert Béguin, carte de căpătâi pentru mine, la fel ca suita „stihiilor" lui Bachelard. Sau Gilbert Durand cu *Structurile antropologice ale imaginarului* şi, parţial, Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne*. De regulă însă, cum bine ai observat, am fost îndeajuns de încăpător, încât să-i prizez cu aproximativ egală fervoare pe Brumaru şi Alexandru. Cum să nu mă simt acasă în senzoriumul demenţial exfoliat al celui dintâi, precum în substanţa levantină a lui Dimov? Totodată, ia aminte că însăşi naturaleţea cu care am acceptat evoluţia lui Alexandru de la *Infernul discutabil* la seria *Imnelor* este un semn de flexibilitate aglutinantă. Am văzut ricanările lui Brumaru la adresa lui Alexandru, în corespondenţă, paralel cu excitaţiile constant produse de insurgenţele lui Mircea Dinescu – şi le-am acceptat senin.

Am senzaţia că e de gândit mult mai serios climatul receptării poeziei. Fie în prezentul, fie de-a lungul diferitelor vârste ale posterităţii acesteia. Lucrul se face extrem de rar. Cât oare mai vorbesc astăzi poeziile lui Goethe, în afara lui *Faust*? Câţi cititori ai romanelor lui Victor Hugo au citit, ori mai citesc, *Legenda secolelor*? Cât era de favorizată – da, *favorizată*, ca receptare exasperată, chiar viscerală adeseori – poezia română sub dictatură şi ce mai înseamnă „vocea lirică" astăzi, în climatul libertinismului absolut? Pe la jumătatea anilor '80, era de ajuns să-l auzi la radio, la unşpe noaptea, pe Virgil Ierunca recitând trei versuri dintr-un poet ieşean de incertă valoare („Nichita Danilou", „plimbându-se-n Copou" cu „capul tuns ca un ou") ca să le şi proiectezi automat parabolic pe cerul negru al României ceauşiste. Abia atunci, în iernile alea nenorocite, când condensul şi igrasia ni se lăţeau ameninţător pe peretele dormitorului, de ţineam lipit de zid minute-n şir fierul de călcat, abia atunci suna distrugător bacovianul „plouă, plouă, plouă", altminteri un vers de nimic, luat în sine. Ca să mai poţi atinge astăzi clipe de fulguraţie orgasmică de-acea intensitate, ai nevoie pur şi simplu de un cataclism. Cum se auzea „Ridică-te, Ştefane" la cenaclul *Flacăra* şi cum s-ar auzi azi pe acelaşi stadion? Mi-e groază să-mi închipui.

Cred că şi din cauza asta, a răsturnării climatului, eu n-am mai putut citi poezie ani buni după '89. Sigur, eram irepresibil captiv în *tsunami*-ul memorialisticii doveditoare, al traducerilor de politologie, religie, istorie, filozofie, al culegerilor de documente, al interviurilor de istorie orală. Recuperam, adică, toate neştiinţele nefericit şi vinovat moştenite. Dar pe de altă parte, la ora aceea ficţiunea reprezenta aproape o trădare faţă de furibunda necesitate a adevărurilor strict documentate, nonficţionale, desecretizate. Iar poezia era chiar culmea acelei trădări. Cel mult, se accepta (re)decopertarea lui Radu Gyr şi, în general, lirica închisorilor, de încastrat noului capitol de atunci al istoriei literare: „universul concentraţionar". Nici măcar poezia exilului n-a perforat măcar o câtime din zidul indiferenţei noastre (lasă că nici proza…). Dar, cu toate că lucrurile s-au schimbat mult şi percutant după 2000, am impresia că

nici azi poezia nu şade mai bine în ochii publicului, dincolo de cercul iniţiaţilor şi interesul (congener sau nu) al criticii. Precis că mă vei contrazice în ce priveşte blogosfera, dar aici n-am nici o îndreptăţire să contrez la rându-mi.

Nu ştiu cum se vede de la voi peisajul actual, dar ferestrele mele sunt total aburite

— Blogosfera (care nu-mi place deloc) şi Facebookul (care-mi place) sunt lucruri diferite; dar le abordăm la o altă rundă.

Foarte interesant ce spuneţi despre „inamicii din generaţia lui Dan Sociu“. Dacă e să aducem în discuţie numele celor mai importanţi poeţi din ultima generaţie, aceştia ar fi – în opinia mea – Constantin Acosmei şi Marius Ianuş. Al doilea nume e cu totul relevant, acum, fiindcă Ianuş a trecut de la o fază poetică şi existenţială anarhistă la una complet diferită. E foarte aproape de a se călugări. Mai sunt în ultima generaţie două-trei exemple de poeţi care şi-au construit o nouă identitate, devenind fraţi. *Dovadă că N. Steinhardt, care s-a călugărit în timpul socialismului real, nu este un caz izolat. Iată că şi în democraţie un asemenea parcurs e posibil pentru un scriitor.*

De ce credeţi că prin „jurnalul“ călătoriei dvs. la Athos aţi provocat critici şi de la dreapta, şi de la stânga?

— Să ştii că tare bine ai face ca, o dată la doi, trei ani, să-i arzi un studiu de sinteză despre liniile, aşa de iute şi derutant mişcătoare, din lirica tânără. Poate că blogărimea e la curent cu tot ce mişcă. Dar mulţi-puţinii ruginiţi de vârsta mea nu au atenţia ultrarapid distribuită a suricatelor, aşa că au nevoie de – iartă-mi expresia, că nu e ironică – de nişte panouri publicitare menite să rezume, să pună corect şi eficient accentele, culorile, direcţiile, datele exacte de lansare a noilor „spaţii comerciale“, să marcheze periodic ierarhiile fenomenului la zi, precum şi evoluţia receptării nou-veniţilor în piaţă. Ţin minte ce perfect a picat la începutul anilor ’70 cartea lui Ion Pop despre *Poezia unei generaţii*. Sau ce utile erau volumele lui Ulici din suita *Prima verba*. Sau ce bine s-a inserat, la vremea ei, spre finele anilor ’80, rubrica lui Radu G. Ţeposu „Cei care vin“, pe trunchiul căreia şi-a construit apoi *Istoria* generaţiei.

De fapt, critica ar trebui să-şi asume (mini)sintezele periodice asupra evoluţiei literare ca pe nişte misii elementare, de igienă a meseriei pur şi simplu. Uite alt exemplu: ce mai este douămiismul vostru în 2013 faţă de 2005–2007? Că nu poţi să-mi spui că a rămas îngheţat undeva-cândva şi că primăverile nu au modificat ierarhiile. Ce şi cât a rămas din egoficţionarismul aşa de trâmbiţat în cincinalul trecut, cel care, recunosc, a zdruncinat serios paradigmele, dar a lăsat prea puţine reuşite estetice vizibile şi viabile, rotunde şi penetrante? Şi cum s-au schimbat ăstimp autorii, mai ales că observ un proteism accentuat în tranşeele voastre, de la iconoclastie la moderaţiune şi chiar iconodulie.

În materie de generaţii sau valuri literar-artistice, eu ţin încă la ideea de

deceniu. Mi se pare cea mai comod-încăpătoare manieră – chit că relativă şi perisabilă ca orice încercare normativă asupra artelor – de a segmenta (fie şi doar în scopuri didactice, demonstrative) ansamblul unui peisaj altminteri ceţos, derutant, excesiv parcelat şi ambiguu. Chiar dacă adeseori deceniile ţin aici şi câte 15 ani, fapt e că salturile sunt vizibile şi incontestabile din decadă în decadă. Repet, chiar când e vorba de repere strâmbe, de genul 1964–1978, să zicem, ca paranteză eficientă deopotrivă pentru analizarea dinamicii politicului şi pentru meandrele vieţii literare (în speţă, jocul şaizecism–şaptezecism).

Nu ştiu cum se vede de la voi peisajul actual, dar ferestrele mele sunt total aburite, astfel încât simt tot mai acut nevoia unor buletine meteo care să-mi clarifice, să-mi confirme sau infirme presimţirile, presupunerile, prorocirile. Altminteri, eu risc s-o ţin danga-langa cu mizerabilismul noului val, în vreme ce surferii ori au dispărut sub apă, ori au ajuns de mult la ţărm şi stau cuminţi la plajă. Am destui amici congeneri care declară la fel de ritos ca mine că „nu citesc poezia asta porcoasă, care-i la modă“, pentru a se vedea contrazişi tot mai des, şi încă la modul flagrant, stupefiant, de alura metafizică a unor volume, de sentimentalismul, tragismul neoexpresionist, ludicul neoavangardist, pe scurt: de aluviunile unei normalităţi *umane* prea puţin scontate de pesimismul elitar. Este, aşadar, nevoie de nişte indicatoare, de nişte portavoci care să scaneze fenomenul şi să traverseze periodic plaja rezumând ce şi unde se întâmplă.

Să nu-mi replici că ai de gând să publici în 2020 un cărţoi cât *Istoria* lui Alex despre literatura (sau măcar poezia) română post ’89. Asta ţi-o doresc din suflet. Dar totodată îmi doresc şi mie nişte studii de sinteză, fie ele doar cincinale, asupra mişcării literare în curs. Nici revistele literare nu mai au obiceiul „dosarelor“ de altădată: cum mai stă romanul?, ce direcţii lirice noi au apărut?, cum se reflectă traducerile (şi tendinţele occidentale) în proza ultimilor ani?

Apropo de asta, uite: ştim bine cine cu ce era la modă în lumea prozatorilor noştri de-o juma’de veac încoace. Pe vremea când Paul Georgescu îi invidia pe Preda şi Petru Dumitriu, decretându-l apoi drept geniu pe Nichita pentru a şi-l face apoi personaj epic pe Zăricuţă Stancu, lumea bună se dădea-n vânt după Dos Passos, Camus, Sartre, Steinbeck, Faulkner. (Mă rog, asta după epoca Jdanov, respectiv Gorki– Şolohov–Fadeev&Co.) A urmat (iute curmat, căci avorton) voga Noului Roman francez, când izbucnea Ivasiuc pe piaţă, iar apoi am intrat în marea deltă a realismului magic latino-american, care a vânzolit toate etajele bietului nostru edificiu prozastic, de la Ştefan Bănulescu la Marius Tupan. În fine, către sfârşitul ceauşismului, după ce traversarăm bărăganele realismului socialist, pădurile de nepătruns ale realismului psihologic şi labirinturile fantasmatice ale realismului magic, debuşarăm, pe de o parte, în realismul cotidian, insurgent-satiric, iar pe de alta, în onirismul ludic. Aşa se face că ultimii ani de dictatură au impus pe piaţă aliaje paradoxale de Bulgakov şi Kerouac, de Ginsberg şi Bulat Okudjava, de Gogol, Kundera, Vargas Llosa şi W.H. Auden, de Şukşin, Platonov, Roa Bastos.

Ei bine, ia să facem un tur de orizont în zilele noastre. Oare ce mimetisme se

mai pot înregistra? Să fi fost mai fertil, pentru că mai nesăţios, solul bătucit de cizmele dictaturii, decât hiperafânarea pământului în regim de libertate totală? Aşa s-ar zice. Altminteri nu ştiu de ce nu întrezărim în proza noastră mai nimic din ce respiră-n prim-plan în lumea mare, deşi traducem sistematic şi la greu din Amos Oz, Ian McEwan, Haruki Murakami, Tolkien… şi cine mai vrei matale. Ba din contră: dacă-mi prefir la iuţeală prin minte cărţile care au făcut zgomot benefic în lumea literelor noastre din ultimii ani, văd că tot „bătrânii“, de la Dostoievski, Gogol, Cehov şi Bulgakov, la Sabato şi Garcia Márquez îşi menţin zdravăn ADN-ul în sângele strănepoţilor.

Hai că, dacă mă uit la cele cinci mii de semne înşirate mai sus, rezultă că am făcut ca-n povestea cu vulpea şi ariciul, din Ispirescu. Atunci când ariciul găseşte un iepure mort, nu ştie cum să-l înceapă şi-o roagă pe cumătra vulpe să-l ajute. Caţaveica, nesăţioasă, vezi bine că înfulecă tot, după care, smerită, îşi întreabă binefăcătorul: „ce ziseşi, cumetre, că n-auzii prea bine…!“

Spuneai deci de Athosul meu. Să ştii că l-aş mânia pe Dumnezeu dacă m-aş văicări. Atât de multe, călduroase şi emoţionante au fost ecourile venite din public, dar şi patru din cele şapte cronici de care am ştiinţă, încât veştejirea cu care m-a gratulat Bianca Cernat în *Observator cultural* (chiar mai otrăvită decât cronica soţului la volumul trei din *Literatura română în postceauşism*, textul care credeam că va rămâne suma neînţelegerii critice la care voi fi supus vreodată) şi înduioşătoarea furie a lui Sorin Lavric din *România literară* au fost mai degrabă sarea şi piperul meniului.

Acum, să stăm strâmb şi să judecăm drept. Cum, oare, să aştepţi dinspre BOR o blagoslovire în revistele de specialitate, când duhul ce colindă pe acolo numai cu scriitorimea nonşalant cugetătoare nu are atingere? (Faptul că am monologat un ceas la Trinitas nu se pune.) Era cum nu se poate mai normal ca dreapta (fie liberală, fie conservatoare, fie ortodoxă sau greco-catolică), precum şi variatele forme de stângism care-şi flutură flamurile pe marea noastră mediatică, să nu agreeze în chip aparte ceva care nu e nici cal, nici măgar. Eu mi-am descris călătoria, gândurile şi stările nu pentru critica literară, nu pentru o receptare estetică, ci pentru a mai întinde o punte între malurile care, din păcate pentru noi toţi, încă separă lumea religioasă de laicatul creştin. Or, faptul că s-a trecut deja la al doilea tiraj în câteva luni; că am dialogat cu Costion Nicolescu la emisiunea lui Răzvan Bucuroiu de la TVR, cu Teodora Stanciu la Radio România Cultural şi cu Marina Dumitrescu, la TVR 3; că Unicredit a cumpărat, pentru stafful băncii, 150 de exemplare din cartea asta, după care m-a invitat la o după-amiază de taifas despre căutarea armoniei sufleteşti în contextul secularizării mai mult sau mai puţin amiabile; că, după seara agreabilă petrecută pe seama experienţei cu pricina la Asociaţia tinerilor aromâni din Bucureşti, urmează să reabordez subiectul nu doar la liceele „Spiru Haret“, în Bucureşti, şi „I.L. Caragiale“ din Moreni-Dâmboviţa, ci şi la Universitatea „Dimitrie Cantemir“ – toate astea înseamnă, totuşi, pentru mine ceva mai mult decât acreala răuvoitoare din cutare articol.

Mă înfior de groază închipuindu-mi câte impardonabile obrăznicii mi-o mai hărăzi destinul

De câţiva ani încoace, cam de când am început „seria epistolară“, observ că m-a părăsit obsesia receptării în breaslă. Cum bine nota Alex Ştefănescu pe coperta unei recente cărţi de-a lui: nu mai scriu pentru scriitori, ci pentru cititori.

În fine, nu e de prisos a ne aminti tratamentul de care s-au „bucurat“ excepţionalele cărţi ale lui Andrei Pleşu despre îngeri şi despre parabolele lui Iisus. Dinspre stânga, grimase de greaţă, ricanări orale sau atacuri piezişe prin subsoluri de pagină, plus, cât încape, tradiţionala indiferenţă. Dinspre dreapta, la numai câteva zile de la lansarea cărţii despre parabole, a venit întrebarea încruntată a unui important teolog ortodox cum că de ce 90 % din trimiterile bibliografice vizează titluri din sferele catolică şi protestantă?! Păi *asta* se numeşte dialog, vocaţia comuniunii ş.a.m.d.?

Ce-i drept, nici noi (dacă mi se permite asocierea trufaşă) n-avem chef deloc să ne ajustăm făptura literară potrivit grilelor ce ne aşteaptă gata dărăciţi. În ce mă priveşte, cum ţi-am mai spus în urmă cu ceva vreme, recunosc spăsit că am întrecut rău măsura trecând de la Eminescu la Caragiale, de la Cioran la Athos, de la Claymoor la Revel şi de la BAR la ProTV. Deja mă înfior de groază închipuindu-mi câte atari impardonabile obrăznicii mi-o mai hărăzi destinul.

— „Poate că blogărimea e la curent cu tot ce mişcă“, spuneţi, făcând credit unei sfere faţă de care vă aflaţi la distanţă. După care vă faceţi „autocritica“: „ferestrele mele sunt total aburite, astfel încât simt tot mai acut nevoia unor buletine meteo“.

Sunt trei lucruri diferite, dragă domnule Scriitorinc*: site-urile culturale (majoritatea, ale unor reviste şi având o structură clară), blogurile (pe care şi le poate face oricine) şi reţeaua Facebook (care-mi place mie, fiindcă pe ea se „lucrează“ cu identităţile reale). Aici nu-i posibil să iei numele unui scriitor (cum a făcut tânărul Mihai Iovănel cu numele Constanţei Buzea) pentru a-l ataca pe un altul. Pe contul meu de Facebook, de pildă, sunt o mulţime de cititori pasionaţi de literatură română. În sfera blogurilor însă, este haos total, întrucât fiecare blog seamănă cu cel care îl ţine şi nimic nu poate structura acest câmp.*

Anul trecut a fost acel experiment, cu Premiul „Augustin Frăţilă“, în care am fost iarăşi colegi de juriu, alături de Alex Ştefănescu. Noi am nominalizat cinci cărţi, iar un juriu de bloggeri a ales romanul câştigător. Se poate spune că dvs., exponentul Autorităţii şi al Ordinii critice, al Structurii, al Ierarhiei, al Sensului, v-aţi predat blogărimii?

— Cel mai mult m-am îngrozit atunci când am auzit că oricine poate intra oricând pe Wikipedia ca să modifice cum vrea bio-bibliografia cuiva. Poate inventa citate, poate falsifica oricum un text, te poate arăta, fără nici un efort special, pederast, hoţ, violator, antisemit, anarhist, viu sau mort etc. Tot aşa cum, astăzi, oricare copil proaspăt alfabetizat computeristic poate realiza liniştit un montaj fotografic acuzator, în care banala mângâiere paternă a fiului să demonstreze pedofilia, matinala sărutare a fiicei de către tatăl ei să apară ca o

culme a incestului, pe scurt: dintr-un click, albul se poate face negru.

Pe urmă, mă îngrozeşte anonimatul de pe forumuri. Domnule, ce naiba, fiecare tip de confruntare trebuie să aibă regulile, fair play-ul şi cavalerismul ei. Or, când aud, cu sinistră frecvenţă, că oricare nemernic dement îţi poate arunca oricând pe blog un neadevăr strigător la cer, fabricând „documente“ ale viciilor şi vinovăţiilor tale, ale familiei tale etc., iar în câteva secunde după aia mii, zeci de mii de bloguri – deci de identităţi umane! – preiau totul automat, fără discernământ, cu o idioată – de fapt sadică – seninătate, întronând minciuna ca adevăr suprem, cum naiba să nu refuzi violent toată această cretinătate manipulabilă la modul instinctual, animalic?

Te cred când spui că Facebookul e altceva. Măcar acolo ştiu cu cine stau de vorbă. Numai că, aici, pe mine unul m-ar înnebuni exhibiţionismul. O comunicare între patru ochi despre x persoane, dar care ajunge exact sub privirile persoanelor împricinate! De ce trebuie să ştie (şi să vadă) şi X, şi Y, şi Z etc. ce îngheţată mănânc eu acum pe cutare terasă din insula Santorini? De ce am ajuns noi să nu ne putem consuma plăcerile în intimitate? De unde apetitul pentru nudismul identitar? De unde această perversă nevoie de-a ne înconjura de-o infinitate de voyeuri pentru a ne expune, legitima sau cauţiona opţiunile, emoţiile, acţiunile? Ce dracu' mai rămâne din palpitul intim, din însuşi *centrul* fiinţei tale, dacă te livrezi oricum, orişicui, din zori în noapte?

Eh, dar să depăşim.

N-aş fi crezut vreodată să ajung să gândesc mai cuminte decât un critic literar cu peste zece ani mai vârstnic. Mă refer la Nicolae Manolescu. Acum câţiva ani, pe când încă fiinţau *Întâlnirile „României literare“*, domnia sa a turmentat serios o parte din public afirmând, apropo de relaţia literatură–blogosferă, că: „dacă *eu* (criticul literar din presa tipărită, n.n.) nu vreau să existaţi – voi (bloggerii, n.n.) nu existaţi!“ Am mai discutat cândva verdictul în discuţie şi am avut neplăcerea să aflu că, în cuprinsul aceleiaşi inconştienţe blogosferice, el mi-a fost atribuit… mie! Ce să zic? A fost ceva la fel de haios onorant ca interpelarea unei doamne din Mangalia, într-o seară din august 2012 la „Cartea la nisip“ (târgul de carte concoctat de vreo douăzeci de ani la ţărmul mării de Gigi Todor), care m-a abordat neguros revendicativ cu formula „nu sunt de acord cu dumneavoastră, domnule Alex Ştefănescu“. Ce altceva era să-i replic, de nu: „doamnă, iertaţi-mă, eu nu sunt Alex Ştefănescu. Sunt Nicolae Manolescu“?!

Ei! M-a speriat atunci, recunosc, şi m-a cabrat totodată siguranţa seniorială a lui Manolescu. Dacă nu o cunoşti, dacă ai decis s-o ignori, dacă o dispreţuieşti, asta nu înseamnă că lumea online nu există şi că viitorul nu este al ei. Sigur, în esenţă, fiinţa mea literară a consunat instantaneu cu verdictul casant al Profesorului. Însă „deep inside“, o forţă incertă mi-a dictat prudenţă. Exact această forţă necunoscută m-a făcut să mă bucur *eliberat* când am auzit, la prima ediţie a premiului „Augustin Frăţilă“, că, dacă nominalizările vor fi făcute de trei critici atitraţi, apoi finala, alegerea câştigătorului va veni din partea celor douăzeci de bloggeri literari aproape unanim respectaţi ca instanţe judicios

evaluative. Cum am şi spus atunci într-un interviu din *Evenimentul zilei*, acea decizie a organizatorilor mi s-a părut un pas corect către buna permeabilizare a graniţei dintre noi – veteranii sclavi ai hârtiei – şi ei, înrobiţii online-ului.

Tu zici că m-am „predat". Ştiu eu dacă o remiză e neapărat şah mat deghizat? Mai degrabă cred că am făcut ca-n parabola biblică a verdictului dat de Solomon în cazul copilului cu cele două mame pretendente. De ce să mi (sau ni) se taie pruncul în două jumătăţi? Dacă-i pe-aşa, atunci mai bine să i se confere online-ului ce-i al tiparului. Totul e ca fătul să crească sănătos, să-l vedem flăcău zdravăn şi om la casa lui.

— Scriitorincul *a cam „trădat" şi Autoritatea tipărită, de vreme ce a făcut echipă cu douăzeci de bloggeri; şi Epistolarul clasic, din moment ce noi ne scriem prin e-mail; şi, în fine, scrisul de mână, în orice gen. Sau nu?*

„Trădarea" nu e totală? Mai scrieţi şi de mână, aşa cum face mai tânărul dvs. interlocutor? Sau scrieţi numai şi numai pe tastatură, spre perplexitatea celor care vorbesc despre conservatorismul şi „păşunismul" lui Dan C. Mihăilescu?

Cum a fost prima dvs. experienţă auctorială cu un computer? V-o mai amintiţi? Dacă da, puteţi s-o povestiţi şi să extrageţi o semnificaţie din ea?

— Mai întâi, e bine să afli domnia ta că mie mi s-a detectat „sindromul Frankenstein", adică fobie la tot ce va să zică mecanism. Diagnosticul mi l-a revelat regizorul Victor Ioan Frunză, după ce i-am povestit, la început, coşmarul copilăriei mele (cum că mă uit pe gaura cheii şi, de dincolo, cineva îmi înfige *au ralenti* o andrea în ochi, care iese pe la ceafă şi nu se mai termină), şi apoi faptul că niciodată nu am suportat să desfac maşinuţe, să pun în mişcare motoraşe, să-mi bag degetele-n priză ori să scot talpa fierului de călcat ca să-i înlocuiesc rezistenţa. Că am avut şi am oroare de yale, încuietori, aparate de orice fel, de fire, baterii, arculeţe. Că până şi schimbatul unui bec mă angoasează, pe scurt: groază de tot ceea ce constituie dintotdeauna fericirea băieţilor şi o halcă respectabilă în blazonul virilităţii. Eu m-am jucat cu păpuşile, făceam cozonăcei din nisip, eram confidentul fetiţelor (şi apoi al fetelor) de pe stradă, am sărit de-a binelea un gard abia în armată ş.a.m.d.

Aşa stând lucrurile, cum să nu mă dezarmeze, să nu mă încrunte şi ofilească orice aduce a *device* (divais, adică), de la telefonul mobil şi telecomandă, până la racheta intergalactică, inclusiv firăraia de sub birou, de la computer, imprimantă, boxe ş.cl.?! Nici măcar telefon mobil nu mi-aş fi luat vreodată, dacă n-ar fi fost prima experienţă inconfortabilă, de fapt jalnică, din primele săptămâni de filmare la ProTV în ianuarie 2000. Atunci am stat ca boul o juma' de oră-n ploaie, aşteptând maşina în faţa cimitirului catolic de pe Olteniţei, în vreme ce şoferul stătea bine mersi în faţă la Belu Ortodox, pe Calea Şerban Vodă. Eram la câteva sute de metri unul de altul, dar, neavând telefon, a trebuit să mă întorc acasă, să sun de pe fix, să aflu ce se-ntâmplă, să-mi schimb hainele şi să plec din nou… E clar, nu? Abia atunci am capitulat.

Dar cu computerul a mai durat vreo şapte ani, până când am cedat în faţa rugăminţilor, devenite aproape ameninţătoare, ale bunului prieten Ion

Constantinescu, omul care mi-a făcut cadou de ziua mea site-ul dancmihailescu.ro, pe care nu am intrat niciodată şi, deci, habar n-am cum arată. Ştiu că el a pus pe site poza pe care mi-a făcut-o la cea dintâi aşezare la tastatură, când m-am simţit mai ceva ca la dezvirginare. Fusesem şantajat afectiv şi de soţie, şi de fiică, ba chiar şi de biata maică-mea, necăjită, ea, că nu-mi dau doctoratul, nu sunt în stare să repar nimic, n-am permis auto şi nu mă descurc la „calculator“.

Cam de prin 2007, aşadar, nu mai scriu de mână decât în jurnal, plus fişele, conspectele, dedicaţiile şi câteva felicitări de sărbători. Mai nou, mi se întâmplă tot mai des o ruşine fără margini: primesc scrisori de mână de la tineri excitaţi de pledoariile mele întru *caligrafie* şi cărora eu le răspund prin poştă, în plic, dar cu scrisoarea scoasă – oroare – la imprimantă. Kitsch curat.

În tot cazul, cred că şi în domeniul ăsta impulsul meu iniţial de absolutism ar trebui să beneficieze de o doză rezonabilă de relativizare. Natură reactivă fiind, exclam foarte iute şi des: „nimeni, niciodată, nimic“ pentru ca, mai apoi, structura metalică să-mi devină maleabilă şi ductilă. De pildă, chiar matale m-ai ironizat, pe bună dreptate, acum câţiva ani, când am promis că nu mai lansez la târgurile de carte decât propriile-mi cărţi, după care am ajuns şi la zece lansări (ale cărţilor altora) în trei zile.

În fine, nu mă văd totuşi radical schimbat din perspectiva lui Frankenstein. Tot e bine că mă descurc de unul singur la combină, de-mi pun CD-uri toată ziua.

Războiul românilor cu valorile proprii se pare că este etern

— Vă place mult să călcaţi rufe, atacând vitejeşte întinderi de material moale, dar nu v-a plăcut niciodată să meşteriţi şi să stricaţi lucruri. V-aţi jucat cu păpuşile; aţi sărit pentru prima oară un gard în armată…

Aveţi o componentă feminină, deci artistică şi scriitoricească, stimate domnule Critic? Sau vă este greu să vă obiectivaţi într-atât încât s-o recunoaşteţi şi s-o asumaţi? Mă gândesc că un mare scriitor şi coleg de generaţie ’80 cu dvs., Mircea Cărtărescu, ilustrează aceeaşi feminitate fantasmatică şi că literatura lui nu poate fi analizată făcând abstracţie de recurenţa androginului. Şi în proza lui jocul cu păpuşile al fetiţelor duce în toate direcţiile, dar mai ales spre un anumit culoar simbolic.

— Ei, uite, vezi cum te pripeşti şi rişti să cazi în reducţionism, adică în însăşi marota mea? Dacă mai stăm puţin, ai să mă taxezi de homosexual pasiv? (Şi asta, ha-ha, după ce am fost acuzat de homofobie, sau că visez să întemeiez islamismul pe malurile Dâmboviţei.) Nu e normal, de vreme ce cu toţii suntem iniţial alcătuiri duale de *animus-anima*, ca în scrânciobul fiecărei făpturi cele două impulsuri originare să balanseze după cum decid confruntările genetice din ADN?

Am mai discutat despre împărţirea criticilor literari în „ovulari“ şi

„testiculari“. Ginecologii care fac tuşeul operei şi pun sec diagnosticul. Criticii judecători, preocupaţi de ştiinţă, de factologie şi obiectivitate. Şi, pe malul celălalt, amanţii operei, impresioniştii mai mult sau mai puţin narcisiaci, cei care întârzie cât mai mult, egocentric, preludiile şi postludiul. Altfel spus, eseismul pentru care, de multe ori, textul e pretext, iar sicitatea verdictului e una cu moartea plăcerii. Precis c-am mai discutat asta, dacă nu noi doi, în orice caz eu am scris-o de mai multe ori de-a lungul vremii, apropo de M. Dragomirescu *vs* G. Călinescu, Piru *vs* Negoiţescu, Romul Munteanu *vs* Raicu ş.a.m.d. Culmea e că mi s-a spus că distincţia a mai făcut-o cineva, prin interbelic, dar am uitat cine. Mă rog, n-am nici umbră de pretenţie de paternitate, într-atât mi se pare de vizibilă şi banală disocierea.

Dar ca, de la deosebirile de temperament analitic, să ajungi la insinuări psihanalitice, asta mi se pare cam mult. Şi, mă rog, ce va să însemne motivul androginiei, eclatant în prozele lui Cărtărescu, faţă de persoana autorului? Oare toţi cei pasionaţi de *concordia discors* ori *coincidentia oppositorum* să aibă înclinaţii unisex? Păi, să mai vorbim de Mircea Eliade, adevărat atlet al acestei idei şi, deopotrivă, campion al virilităţii sub toate formele?! Unde am ajunge dacă i-am bănui de fetiţism pe toţi flăcăii împătimiţi în zilele noastre de vestimentaţia la modă, de cosmeticale şi cochetărie, iar pe toate puştoaicele care fumează, conduc maşini 4´4, poartă bocanci, lanţuri şi bricege, înjurând birjăreşte, le-am cataloga de lesbianism atroce?!

Eu cred c-ai început să întrebi la plesneală. Treci, rogu-te, către cele verticale şi lasă orizontala. Nu de alta, dar risc să reacţionez printr-o nouă filipică la adresa psihanalizei şi iar voi burzului corectitudinea politică.

— În nici un caz nu vreau să-l pun pe canapea pe Scriitorinc*, dar observ că are o reticenţă, de nu o fobie la psihanaliză. Poate chiar această fobie este psihanalizabilă.*

Încercaţi să vă desprindeţi de omul Dan C. Mihăilescu şi priviţi-l (cum îl privesc eu) din afară. Sunteţi un critic important, nu un tânăr care bate la porţile afirmării şi care îşi compune o mască pentru o viitoare ascensiune. Sunteţi deja în poziţia în care vă puteţi permite luxul să vă jucaţi cu măştile, să le arătaţi ca măşti. Ce vedem sub ele? Un copil cu mai mulţi taţi, deci lipsit de afecţiunea şi autoritatea Tatălui unic, un adolescent complexat şi apoi un tânăr care se refugiază, pentru a se construi, în marea cultură, cu bulimia de altădată a lui Eliade. Această bulimie culturală nu e şi a lui Cărtărescu? Desigur, e şi a epocii respective, însă individuaţia fiecăruia în context nu poate fi contestată.

Trecând borna lui 1990, întoarcerea dvs. către public, cu înfrângerea bâlbâielii prin asumarea ei, nu este o minunată victorie personală asupra propriului trecut şi a propriei naturi? „Exhibiţionismul“, „histrionismul“ despre care s-a tot vorbit (greşit, după mine) în legătură cu dvs. nu sunt de fapt raporturi mai intense cu exteriorul, acele raporturi pe care adolescenţii şi tinerii dezinhibaţi le consumă la vârsta potrivită?

Iar din acest punct privind lucrurile, familia, casa, interiorul domestic, conjugalitatea, fidelitatea, armonia căminului, perfecţiunea sufletelor pereche nu sunt teritoriul de siguranţă şi de profundă respiraţie a Scriitoriincului*?*

Spălatul vaselor, călcatul rufelor nu „trimit“, după mine, către o homosexualitate latentă, cum vă temeţi, ci către zona de protecţie a intimităţii pe care v-aţi construit-o cu greu şi la care ţineţi enorm.

Care ar fi, atunci, „verticala“ şi care, „orizontala“? Nu cumva, dragă domnule Dan C. Mihăilescu, verticala pe care o proiectaţi metafizic e aici, în aceste gesturi mici, în aceste „detalii“, „fleacuri“ despre care nu vreţi să vorbiţi? Nu cumva, căutând verticala la Athos, nu aţi găsit-o acolo?

Vă puteţi, cum spuneam, permite luxul de a fi sincer până la capăt, cum au fost şi cei doi scriitori pe care îi admirăm deopotrivă, Mircea Eliade şi Mircea Cărtărescu.

— Am senzaţia, dragă Daniel, că putem aluneca spre zone tare delicate. Eu, tatăl (mai degrabă absenţa lui) şi taţii de circumstanţă, de unde şi dialectica perfidă: căutarea înfrigurată a Instanţei paterne, simultan cu impulsul de subminare a oricărei tutelări virile. Tu şi ideea de cupolă paternă. Apoi, o generaţie deprinsă cu supravieţuirea, nu cu trăitul pur şi simplu. Tatăl ceresc şi cel pământesc. Dictatură şi insurgenţă. Supunere, aşteptare, răzvrătire, îngenunchiere. Ce cauţi în biserică: alianţă şi tărie? Linişte, nădejde, sprijin? Putere şi bucurie? Sau înţelepciune? Resemnare sau provocare?

Tatăl genitore, Tatăl ceresc, dictatorul pământean, părintele literar: cam multe focalizări paterne de contorizat, soluţionat, cauţionat sau condamnat. Nu, zău, îmi vine să mă repliez pe poziţia lui Brânzovenescu: prea sunt multe şi înalte instanţele, aşa că nu semnez.

Frate, dragă, noi – adică eu şi Cărtărescu, dacă tot vrei să ne cuplezi – am fost dezarticulaţi de tineri. N-aş zice că ni s-a fracturat încă de la naştere şira spinării şi că am fost îndoctrinaţi din copilărie întru duplicitate, minciună şi gelatinizare socială. Am înţeles din confesiunile lui Paul Cernat din *O lume dispărută* că acesta a fost blestemul (generaţiei) lui. Nu. Noi am ştiut foarte bine ce vrem, ce ni s-a pus în aluat şi cum vrem să fim *gătiţi* pentru lume. Doar că tot ce am vrut să fim s-a deturnat, s-a denaturat cu vremea. Ştim doar ce-am vrut să povestim. Ştim perfect ce s-a dorit de la noi: robotizare, decerebrare. Însă, iniţial, veneam dinspre Lumea Liberă (inclusiv dinspre Radio Free Europe), dospiţi mental cu faţa la Apus şi total ignoranţi (când nu direct ostili) la ce dorea bolşevismul valah să facă din utopiile noastre. De asta te asigur.

Nu râde. Lucrurile sunt al naibii de complicate. Ce ştiu adolescenţii despre ceea ce le rezervă societatea? Eu am devenit utecist dansând *Rock around the clock* şi *Are you lonesome tonight.* Iar membru de partid cu Bob Dylan, *Blowing in the wind*, şi Leonard Cohen, tocmai *Oh, like a bird on a wire (…) I have tried, by my way, to be free*. Formaţi în dezgheţ, ni se părea că totul e posibil. Or, după ce am debutat pulmonar cu Lucky Strike la 8 lei pachetul de la Katanga şi mi-am cumpărat primii blugi cu leafa maică-mii pe-o lună, tu („drag Partid“) vii şi-i vânezi pe stradă, ca să-i tunzi chilug, pe flăcăii lui Moţu Pittiş! Păi să nu-i *fuck* and *merde alors* cu mama lor de poliţai!?

Dar ce să mai înţelegi după aia? Ba te lasă, ba te rupe, cu supape, pescuit la copcă, fir întins, botniţă de lux şi lesa lungă, într-o nesfârşit de perversă relaţie

slugă-stăpân. A mai discuta vinovăţii după aia, şi încă de gradul întâi, doi, trei ş.a.m.d. e-o dulce copilărie. Ce drum să mai apuci în viaţă când aştepţi bine mersi, cale de patru ani de facultate, să ajungi om de presă-radio-tv (ori să rămâi la catedra universitară), aşa cum se aşteptau în 1973 Dan Condeescu, Valentin F. Mihăescu, Paul Dugneanu şi toţi ai lor, iar peste noapte să afli că s-a decretat ca fiecare absolvent de facultate să facă mai întâi un „stagiu obligatoriu de trei ani în producţie“, adică, la filologi, în învăţământul preuniversitar. Păi du-te tu, la douăzeci de ani – îmbibat de cultură şi dornic să scrii mari opere literare sau marile sinteze ale culturii naţionale – du-te, zic, la Topraisar sau în Fundu' Bârgăului, să predai *Dănilă Prepeleac*, să te alcoolizezi în câteva luni, însurându-te în cel mai bun caz cu doctoriţa veterinară, unicul avantaj în viaţă fiind că le poţi oferi prietenilor orăşeni şorici, fudulii, zaibăr, crăpceni ş.a.m.d.

Sau pregăteşte-te tu intens, la 18 ani, pentru examenul de intrare-n liceu, intră cu brio, ca să afli că „de anul ăsta, serviciul militar se efectuează înainte de anii de facultate“. Păi, oameni buni, una e să faci armata şase luni, *după facultate* – când, deci, eşti deja om format, cu capul bine aşezat pe umeri, poate deja familist –, şi cu totul altceva să devii captivul absurdului militar (nu şase, ci nouă luni), trecând brusc (aşa cum a avut enorma neşansă seria lui Cărtărescu–Coşovei–Iaru–Dan Arsenie) direct din *Revolution*-ul Beatlesilor în tranşeele de la Lipova, unde omul poate deveni neom „in a blink of an eye“.

Însă războiul românilor cu valorile proprii se pare că este etern. Uită-te la Cărtărescu, dacă tot am vorbit de el: o minune de imaginaţie, energie fabulatorie şi realism cât încape. E frecat, tracasat, hărţuit şi hărtănit pentru succes, adică, vezi Doamne, pentru concesiile pe care se presupune că a trebuit să le facă „lumii largi“. Ai zice că, la noi, marea plăcere pe care un scriitor trebuie s-o facă publicului şi lumii critice este fie să moară ca Labiş, Tudor Ţopa, Cristian Popescu, fie să îmbătrânească la cota lui Gheorghe Iova, Hanibal Stănciulescu, Emil Paraschivoiu, Nic Iliescu.

Uită-te la Pleşu, muşcat de preoţimea ortodoxă că dă prea multe citate din catolici şi protestanţi apropo de parabolele lui Iisus, cu toate că ortodoxia valahă n-a dat nici 1% din exegeza problemei. Uită-te la Liiceanu şi Patapievici, că n-au avut parte de nici un comentariu adecvat la *Sein und Zeit* şi, respectiv, cartea despre Dante, având, în schimb valuri de orori pe Internet vizavi de prestaţia lor instituţională, de la 1991 la 2012.

Dar să revin la mine. Zici de „protecţia intimităţii“ şi de „verticala“ negăsită la Athos. Probabil că, având aşa o familie franjurată până m-am însurat, se vede că, odată cu Tania m-am încuibat cu ardoare în „zona de protecţie a intimităţii“. Cum i-ar spune Bachelard? „Spaţiu securizant“. Şi e la fel de posibil ca, tot urcând cu meganădejdi privirile către figura Pantocratorului din cupolă, să fi neglijat realitatea conform căreia, cel puţin în cazul meu, verticalitatea să fi fost – dimpotrivă – apanajul domesticităţii, al orizontalităţii, şi nu al bovarismului contemplativ.

Numai că la o natură tulbure, excesivă, umorală, reactivă, proteică şi

impredictibilă, ca a mea, e greu de conchis ceva cât de cât ferm şi substanţial motivat.

Iar la Athos nu m-am dus ca să găsesc. M-am dus ca să caut. Să încerc, să amuşin, să presupun. Ce am văzut a fost infim. Ceea ce am *întrevăzut* a fost enorm. Iar câteva zeci de minute (o liturghie la Vatoped) a fost de-a dreptul copleşitor. Căutarea continuă. Or, aşa stând lucrurile, încă nu am cum să fiu sincer, aşa cum spui tu, chiar „până la capăt“. Mai e nevoie de ceva răbdare.

Am înţeles că tot acest amar de vreme
nu am fost departe, ci aproape de Înger

— Aţi fost sincer; mai mult de atât, nu se poate. Nici n-aţi fi avut credibilitate, după mine, dacă aţi fi povestit pe larg, prea întins, ce aţi trăit şi n-aţi trăit la Athos.

Avem acest subiect foarte delicat, înaintea noastră; şi avem două nume de intelectuali străluciţi (Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu) care ilustrează necredinţa şi, respectiv, credinţa. Nu o necredinţă ostentativă, suficientă, mândră de sine; şi nu o credinţă comodă, rulată exterior, transformată într-un accesoriu.

Credeţi în Dumnezeu?

E o întrebare pe care, dacă vă mai amintiţi, i-a pus-o Emil Constantinescu lui Ion Iliescu, în confruntarea lor televizată finală, în 1996.

Să „politizăm“ un pic: Constantinescu era reprezentant al dreptei, iar Iliescu, cel al stângii, astfel că întrebarea, ca şi răspunsul, se pliau perfect pe repartiţia ideologică. Dar aici situaţia are termenii inversaţi: faţă de dvs., eu sunt un pic mai la stânga, astfel că mă aştept ca, dacă eu cred, să credeţi şi dvs.

Sunteţi un om care şi-a asumat până la capăt o ideologie; şi, ideologiceşte, ar trebui să credeţi. Tot ce aţi spus până acum în această carte despre dvs. ar trebui să ducă spre credinţa într-un Transcendent; da, într-un Tată ceresc…

Credeţi în Dumnezeu, dragă domnule Dan C. Mihăilescu?

— Hm. Dacă te aştepţi să spun că astfel de întrebări nu se pun, te înşeli. Aşa cum răspund cu largheţe şi deplină transparenţă la întrebări cică teoretic tabu, precum „cu cine votaţi“ şi „ce salariu aveţi“, nu văd de ce să mă fandosesc atunci când vine vorba despre marele meu dialog interior. Dialog (monolog, autohărţuire, utopie, anesteziere… i se pot da multe nume) absolut şi definitiv solitar, în care nu poate surveni niciodată nimeni, pe care nu mi-l poate interzice nimeni, nu mi-l poate altera sau opri nimeni. Aşa că: la ce bun escamotarea, subtila ieşire prin eufemism, referinţe savante ori, dimpotrivă, emoţionalizări factice?

Pe de altă parte, de când cu cartea despre drumul la Athos mi s-a mai pus de câteva ori întrebarea. De obicei cuminte, patern comprehensiv şi uşor voalat, dar o dată chiar la modul frontal, ultimativ, de către un licean încruntat inchizitorial. Nu m-am ferit niciodată de răspuns.

Aş fi putut răspunde şi acum, la fel de simplu (şi poate provocator): *da*! trecând lesne mai departe.

Însă aşa ceva ar fi născut destule suspiciuni, deopotrivă la inamici şi la prieteni, fiecare dintre ei putând extrage argumente pro şi contra, după cum şi cât îmi cunoaşte firea şi scrierile. În plus, eu însumi simt nevoia unor disocieri, acolade, relativizări ale afirmaţiei. O afirmaţie excesivă cel puţin din unghiul relaţiei mele cu Biserica. Fiindcă lucrurile *aici* se complică: una-mi sunt convingerea profundă, fără fisură şi ezitare, în existenţa dumnezeirii pantocratice, propensiunea către religiozitate şi vieţuirea în orizontul etic al ortodoxiei –, şi cu totul altceva reticenţele, mefienţa, rezerva instinctivă faţă de tot ce ţine de instituţionalizarea credinţei, de canonizare, catehizare, obligativitate participativă, presiuni normative, specific geo-istorico-etnic ş.cl.

S-o iau însă de la început, adică din familie.

Nu am avut norocul unui mediu bine ancorat în creştinism, cu mersul duminical la liturghie, cu nesmintita respectare a perioadelor de post, cu, adică, acea lină, firească familiarizare a copilului cu Dumnezeu şi Biserica. Bunică-mea, da, ea era singura fiinţă bisericoasă pe care am avut-o în preajmă până la majorat: se spovedea, respecta sărbătorile religioase, postea cumsecade, nu rămânea niciodată fără agheasmă şi prescură, dădea periodic acatiste, făcea o colivă sublimă la sâmbetele morţilor ş.cl. Dar nu m-a îndrumat în nici un fel în sensul ăsta, necum să mă oblige la ceva. Însă cum maică-mea a avut un episod tulbure cu un preot cam necuviincios când s-a dus la spovedanie, a rămas cu un gust aşa de amar, încât, deşi a rămas un suflet curat, evlavios, s-a depărtat ireversibil de Biserică. Ea mi-a turnat prima oară în auz formula: „Eu nu am nevoie de biserică. Eu am Dumnezeul meu. Biserica este în sufletul omului!“

Formulă cuplată, din nefericire, cu un episod stupid: nu eram încă elev, când am fost la Denii cu bunică-mea şi m-am lovit cumplit în creştet dând să ies de sub masă. Parcă şi acum simt durerea aia ca un bici de foc, urmată irezistibil de un potop de lacrimi şi senzaţia de umilire neputincioasă care m-a făcut să ies ca taurul bezmetic din biserică. (Să mai spun că, după ani şi ani, când maică-mii i-a sunat preotul la uşă pentru sfeştania de Bobotează, ea neavând nici un ban în casă şi mărturisindu-i asta, preotul s-a întors zâmbăreţ şi a plecat şoptind şerpeşte: „bine, fata tatii, o să vin când o să ai bani“?!?)

Şi totuşi, adolescenţa mi-a fost o bună perioadă marcată de voinţa de a da la Teologie. Am mai explicat, cu alte ocazii, contextul respectiv: o însumare de complexe de inferioritate, bovarism asocial, profundă (de neexplicat astăzi) amprentare dostoievskiană, acnee violent hormonală, înceţoşare emoţională. Altfel spus, o sete arzătoare de puritate şi absolut, dublată însă direct proporţional de apetitul pentru negaţie, viciu, debusolare, autodemolare. Oscilare între Alioşa Karamazov şi Baudelaire, Mîşkin şi Lautréamont, Pascal şi Led Zeppelin. Nu contează că am fost, din fericire, disuadat la vreme (în principal dinspre anturajul maică-mii) pentru a renunţa la studiile şi haina teologală; cert e faptul că am trecut mai bine de un deceniu – singur, împreună cu Dan Arsenie,

dar mai ales călăuzit de harisma lui Ioan Alexandru – prin aproape toate stările, ideile, dilemele, dezbaterile, teoriile şi credinţele religioase, prin istorii, enciclopedii, Paterice, Filocalia ş.a.m.d.

Între 16 şi 25 de ani a fost deci intervalul muncirii de sine şi al bibliotecii de scrieri sacre, când zgomotul biologic, hărtănirea sufletească şi experimentalismul autodistructiv consunau cu conştiinţa propriilor limite, apetitul pentru contemplaţie (ba chiar asceză) plus, vezi bine, amestecul de retractilitate şi histrionism, de cuminţenie şi nesupunere belicoasă, întru care balansez şi astăzi. Atunci am cutreierat prin scrierile Marilor Părinţi (atras fiind cu precădere de Maxim Mărturisitorul, dar şi de figura Sfântului Francisc), atunci am conspectat cu aplicaţiune benedictină istoria (şi specificul) religiilor, am trecut prin *Sacrul* lui Otto, *Cartea egipteană a morţilor*, conceptul de *Religiosität*, prin panteism (unde fiinţa mea se simte foarte acasă), sufism, budism, stoicism, Don Quijote descifrat de Unamuno ca „El Christo español“, încercând să învăţ spaniolă doar pentru a-i citi pe San Juan de la Cruz şi Sfânta Tereza de Avila, stând ore în şir, singur sau cu Tania, în pridvorul mănăstirii Antim cu ochii la melcul înşurubat către înalt. Citeam cu nesaţ *Predicile* lui Antim, *Psaltirea* lui Dosoftei, *Învăţăturile* lui Neagoe, *Divanul* lui Cantemir, era să leşin de fericire ţinând în braţe un miel în faţa mănăstirii Dragomirna (nu m-am pierdut – efectiv *pierdut* – niciodată în ochii cuiva în halul ăla, ca şi când aş fi *căzut în Dumnezeu*), căutam febril *Pelerinul rus*, traduceri din Roman Melodul, Soloviov, Berdiaev, Hans Urs von Balthasar, Lossky, Rozanov, Guardini, Loyola şi mulţi asemenea, traduceam amatoristic, iresponsabil, din Péguy, Léon Bloy, Chestov şi Claudel, tăinuiam cu Ioanichie Bălan la Sihăstria şi la Sihla, îl întâlneam pe Antonie Plămădeală acasă la Savin Bratu, păstram în buzunar o foaie cu *Memorialul* lui Pascal, iar la Blaga am ajuns nu prin *Poemele luminii* şi nici măcar prin *Paşii profetului*, ci prin Popa din *Tulburarea apelor* (de-aia nici n-aveam să scriu, la 30 de ani, o carte despre poezia, ci despre teatrul lui Blaga).

A fost ca o autoexorcizare. *Voiam* să cred. Mai precis: doream să trăiesc întru Hristos cam ca puştanii care se angajează astăzi la *body building*. Mă chinuiam, mă *căzneam* să cred. Iar lecturile din textele sacre funcţionau ca steroizii. Zeci de ani mai târziu aveam să dau cu înfiorare peste septuagenarul Eugen Ionescu exclamând cu aceeaşi fervoare: „vreau să cred“, adică exact „mantra“ liceanului care fusesem. Mă îndoctrinam deliberat, mă îndopam cu lecturi clericale, mă dopam cu închipuiri isihaste. Îngenuncheam şoptind rugăciuni minute în şir, dar niciodată în faţa vreunei icoane, ci în faţa unui perete gol, închizând disperat ochii sau privind îndelung în gol, în aşteptarea unei imagini vorbitoare, a unui semn divin, a unei binecuvântări oarecare.

Apoi, când furia s-a temperat şi am ajuns „om la casa lui“, multă vreme am crezut că focul e stins, că sunt „un suflet apostat“, inapt de credinţă, sufocat în propriul jar, cu o nevindecabilă imaturitate faţă de tot ce înseamnă trăire religioasă. Estimp însă, am avut diverse ocazii să aflu ce înseamnă „cred, Doamne, ajută necredinţei mele“, să mi se spună că toate impulsurile mele

„demonice“ nu au fost decât deghizările unei credinţe ceva mai temperamental exprimate, să citesc opinii superbe în scrierile Părinţilor („este un om prea vesel, ca să fie necredincios“; „uită-te în jur, la toată lumea asta, aşa cum este ea de perfect alcătuită: cum să nu vezi aici mâna lui Dumnezeu!?“), să înţeleg şi, finalmente, să accept că toate deturnările, sfidările, relativizările ludice şi chiar puţinele, vagile mele blasfemii nu au făcut decât să întărească, să re-închege, să rejustifice acea minunată senzaţie a *credincioşiei* din adolescenţă.

Bineînţeles că şi bolile, decepţiile, înfrângerile, spitalizările, operaţiile, brusca exfoliere a neputinţei şi fragilităţii, revelaţia nimicniciei, zecile de înmormântări la care am luat parte, – toate astea m-au readus încenuşat către Cartea lui Iov şi Ecleziast, către anii când mă fascina metafizica acelui „nu m-ai fi căutat, dacă nu m-ai fi găsit deja“, pe când conspectam istoria motivelor „ubi sunt“, „cinis et umbra sumus“, „fortuna labilis“, „corsi e ricorsi“ ş.cl.

Dar, una peste alta, am înţeles că tot acest amar de vreme nu am fost departe, ci aproape de Înger, ba de-a dreptul *întru* Dumnezeu. Că, oricât aş fi ezitat sau, la rigoare, chiar negat Forţa supremă care a făcut şi susţine lumea, nici orb, surd sau mut dacă ai fi, nu poţi să nu recunoşti armonia deplină a Cupolei sub care suntem lăsaţi să ne dresăm hergheliile de draci.

Şi aşa m-am întors la *agapé* şi la Iubirea dantescă, la rugăciunea inimii şi la râsul copilăresc al lui Ioan Alexandru, când ne povestea cum îl lucrează oamenii fără Dumnezeu, el exclamându-le irezistibil: „ce-mi puteţi face, dacă vă iubesc?!“

Ştiu că mai am muuult până la acea cuminţire, golire şi limpezire de sine, la care fiecare ar trebui să visăm. Dar ştiu că merg nesmintit pe acest drum. Ştiu că le voi găsi doar în cele din urmă, în *preatârziul* de toate eliberator. Dar sunt sigur că le voi găsi.

Ar mai fi de spus două lucruri.

Unu. Că toată rătăcirea prin labirinturile dumnezeirii, fie ca trăire ardentă, fie ca bibliografie asumată, mi-a forjat o percepţie cu totul aparte a esteticului, a actului artistic, a literaturii, în speţă. Odată ce ai deprins tainele *Cuvântului* atârnând de *cerul gurii*, tot, dar absolut tot ce ţine de evaluarea faptului estetic se încarcă de duh. E inutil să insist. Cine nu înţelege – să fie sănătos.

Al doilea rămâne „negocierea“ cu Biserica. Mi se reproşează că nu intru decât o dată, de două ori pe an să aprind o lumânare, că nu vin duminica la slujbă, că nu am un duhovnic şi nu îngenunchez nici măcar când o face toată lumea, că am reacţii şi verdicte new age-iste, că le fac excesiv credit lui Cioran cu budismul şi lui Eliade cu „creştinismul cosmic“, sau că, odată intrat într-o mănăstire, mă simt agresat de energii drăceşti şi-i văd pe călugării forfotitori ca pe nişte trupe de comando, un soi de haiduci ai lumescului deghizaţi în sutană, nicidecum ca pe nişte truditori întru sfinţenie.

Ei bine, sunt creştin, respect fără pic de ipocrizie Biserica Ortodoxă şi tradiţiile noastre, sunt perfect de acord cu rolul axial pe care ar trebui să-l deţină în morala colectivă, sper ca nu peste multă vreme să se petreacă ecumenismul creştin şi să vedem cum catolicismul şi ortodoxia fac corp comun împotriva

islamizării, asiatizării şi, mai ales, a laicizării violent secularizante a lumii. Dar: totul din afara zidurilor, normelor, obligaţiilor.

În fine, revin la educarea religioasă a simţurilor. Să ştii că nu e bagatel lucru să ţi se dea şansa de-a pune între tine şi lume un filtru sacral. Să vezi (să citeşti), să auzi, să miroşi, să pipăi şi să guşti totul pe fundal ritualic. Să asculţi izvorul cu urechea sufletului captată de-o cantată de Bach, undeva departe. Să umbli într-o carte având mereu în minte cuvintele din *Condacul* rilkeean cu îngerul care-şi adie aripile printre pagini. Să-ţi lipeşti nările de fisurile răşinoase ale copacilor cu gândul la „buna mireasmă“ de înălţat afierosit Domnului. Să atingi lemnul cu gândul la carapacea sicriului, să înghiţi mierea ca pe un nod de lumină ori să-ţi priveşti soaţa păşind însărcinată ca pe Fecioara Maică Maria, rostind simplu, firesc, înlăuntrul minţii: „Răsai asupra mea, lumină lină, din visul meu ceresc de-odinioară…“

Şi uite-aşa se face că, încetul cu încetul, totul îţi va deveni împărătesc. Fiecare gând, fiecare gest se încarcă pe nesimţite de inefabila greutate a polenului dăruit îngreunatei tale făpturi de suavitatea celor nevăzute.

De aici încolo, nu mai e de vorbit.

— Extraordinar răspunsul; deşi nu v-a fost, probabil, uşor să-l puneţi în pagină.

Să lăsăm interpretările psihanalitice în urmă. Le-aţi rezistat bine şi puteţi călca în continuare rufe fără să ataşăm acestei simple plăceri de tactician al tactilului cine ştie ce substrat.

Cum se împacă însă acest cult al interiorului domestic cu bucuria de a traversa natura exterioară, relieful ei? Mângâiaţi nişte mesteceni (mi-aţi spus o dată, când eram împreună la Oneşti), respiraţi respiraţia ierbii, ţineţi în braţe mielul, poate că vorbiţi şi cu gângăniile, ca Sfântul Francisc…

Acesta este, pentru dvs., panteismul în care vă simţiţi „foarte acasă“?

— Râzi, tu, râzi de mine cu gângăniile, dar să ştii că nu eşti departe de adevăr.

În fond, la mine este vorba pur şi simplu de o acuitate naturală a simţurilor, cuplată în timp cu educarea, cultivarea lor. Zic *naturală*, în sensul că n-am folosit niciodată metode de „dereglare“ sau hiperascuţire a simţurilor. Iar *cultivare* în ambele sensuri: şlefuire a senzoriumului prin trăire reflexivă, plus cultură propriu-zisă, bibliografie. Există o *cultură* a simţurilor aşa cum există *filozofie* bancară, urbanistică, vestimentară, gastronomică, arhitectonică, ba, la rigoare, chiar şi o filozofie a sexualităţii (aici, alfabetizarea poate începe cu Mircea Eliade, *Apologia virilităţii*).

Pentru un neurolog, presupun că reprezint un caz banal. Parcă văd că acuitatea senzorială face parte din cutare constelaţii nevrotice unde „şi nimica mişcă“. Mă rog, asta e treaba diagnosticienilor. (Chiar: când o să ne apară cartea, am să-i ofer un exemplar nu doar prietenei noastre Magda Mărculescu, dar şi lui Vasile Dem Zamfirescu. E singurul psihanalist de la care aş aştepta – şi, poate, accepta – cu încredere un verdict de specialitate.)

Dacă e s-o iau şi aici tot cu începutul, o să-mi aduc aminte de multa

singurătate în care mi-am petrecut primii ani de copilărie în casa (cu zece metri de curte, patru coteţe şi iederă cu zambile pe gard) de pe strada Ostrovului, nr. 36. Am proaspete în memorie sute de detalii infinitezimale, pe care le înregistram cu o fidelitate care mi se pare astăzi de-a dreptul bizară. Bobiţele de la iederă şi nervurile frunzuliţelor, ale căror trasee vegetale le urmăream încetişor cu privirile. Somnul câinilor la orele de vipie ale amiezei. Alungirea motanului Mişu pe acoperişul magaziei şi orarul (cu precizie germano-japoneză) al decolărilor şi aterizărilor porumbeilor de la volierele din vecini. Arabescurile florilor de gheaţă din ferestrele Crăciunului. Coregrafiile hipnotizante ale flăcărilor cu butucii şi cărbunii din sobă, la care mă holbam pierdut zeci de minute, de mai că-mi plesnea pielea pe obraji. Magia jarului, trăită orgasmic seara şi urmată, cu subtilă tristeţe, în zori, de scosul cenuşii (letargia de după, prefigurarea nimicului ce se alege din tot). Cotcodăcitul somnoros al găinilor în plină torpoare a după-amiezelor de iulie, contrastând teribil cu simfoniile aceloraşi aripate în momentul depunerii oului în cuibar. (La capitolul galinacee, deţineam, ca toate gospodăriile de la mahala, un micuţ şi cochet gineceu compus invariabil din Moţata, Pestriţa, Roşcata şi Ţiganca. Uite că abia acum realizez că sultanul n-a avut niciodată alt nume decât Cocoşul, sau, cel mult, „Nebunul de cocoş“.) Le distingeam identitatea şi natura prestaţiei chiar închis în casă fiind, ori cu ochii închişi. Mirosul dumnezeiesc de după iuţile ploi de vară şi lipăitul cu tălpile goale în nisipul ud din rigolă: o senzaţie de levitaţie. Dar la mirosuri bag seama acum că-s năvălit copleşitor de lemnele ninse, frunzele de nuc, paiele din coteţe, fumul de pe coş, cârnaţii şi putina cu varză din pivniţă, rufele puse iarna la uscat, îngheţate pe sârmă şi aduse apoi să se usuce lângă sobă (magie olfactivă, nu alta), ca să nu mai spun de aromele cozonacilor lu’ tanti Marica, sfârâitul gogoşilor sau minciunelelor bunică-mii.

Singurătatea, multele ore de tăcere, când, între trei şi şase ani, dată fiind lunga absenţă a celor din casă, care plecau dimineaţa şi reveneau seara, n-o aveam ca partener decât pe căţeluşa Tosca (însă dialogam mental şi cu obiectele) mi-au ascuţit simţurile şi mi-au deschis fabulos imaginaţia, înclinaţia către macroscopie, cum ar zice G. Călinescu. Şi m-au făcut mult mai atent, apoi, odată plecat în tabere şcolare, la foşnetul copacilor, la gujuliile din iarbă, la crăpăturile şi bortele din pământ (de unde aşteptam cu îngerească răbdare să apară guşteri, cârtiţe, şerpişori sau boturi de şoricei). Apropo de tabere, unde, ca preşcolar, şcolar şi licean, mergeam de mai multe ori pe an, de vreme ce beneficiam de gratuitate, raportul munte-mare a fost de câteva zeci la unu. Am fost, adică, o singură (şi ultimă) dată la Năvodari (timp de o lună: groaznic!) de unde reţin numai chinul de-a sta obligatoriu la plajă câte-o juma’ de ceas pe stânga, juma’pe dreapta, fugind apoi un sfert de oră în apă, în urletele comisăresc-disperate ale „tovarăşelor educatoare“ cum că „nu vă aventuraţi departe de mal“, „nimeni să nu depăşească geamandura“, „închideţi gura, să nu vă intre apă“ ş.a.m.d. Pe când la munte, la Sinaia, Homorod, Buşteni, Predeal, Cheia, Vatra Dornei – ei-ei-ei, altă viaţă! Cum să uit aromele gustărilor de la orele 11 (felia cu marmeladă) şi 17

(pâine, brânză şi ardei gras)? Cum să uit plăcerea cu care urcam colinele, convins că mă caţăr pe spinarea unui uriaş, anume aşezat acolo, de bunăvoie, ca să-l încalec? (Peste ani, când am dat de Găman, stihia teluricului din blagianul *Meşter Manole*, exact la asta m-am gândit.) Cum să uit prima însomnurare lângă un izvor, cheie perfectă pentru viitoarele (şi inutil sofisticatele) exegeze la „copil fiind, păduri cutreieram“, ori la *Sarmis*?!

Aşa stând lucrurile, cum să mă mir că, în liceu, când doamna Petrescu ne povestea *Génie du Christianisme*, eu m-am simţit atras numaidecât de paralelismul dintre pădure şi naos, adică dintre coloanele catedralelor şi copacii codrilor? Şi vezi bine că, nesmintit, de atunci, când merg prin pădure parcă merg prin biserică, în vreme ce inversul mă proiectează, aproape fără excepţie, între agasare şi angoasare.

Iar când a fost să scriu ceva într-un supliment simandicos al *Luceafărului*, dedicat tinerilor critici, prin 1978, am scris tocmai de povestirile de vânătoare ale lui Sadoveanu. Un Sadoveanu din care, dacă mi-ai cere acum pe loc să spun repede de tot ceva, imediat mi-ar sări pe buze două formule cu statut de terapie imaginativă în spaţiul memoriei mele literar-emoţionale. Ambele din „arsenalul“ *naturii* sadoveniene, deci nicidecum Jderi, Kesarioni Brebi, Vitorii Lipan ş.cl.

Una este „tapşan prăvălatic“: n-a fost ocazie de mers pe munte şi să nu ajung într-un astfel de loc odihnitor, când mă întind pe pământ, fie-n iarbă, fie pe zăpadă, ca pe spinarea unui uriaş câine ciobănesc (pe nume Găman, fireşte).

Iar a doua este ceva de oprit răsuflarea. Este ajungerea în luminiş, după un urcuş greu şi, cum altfel, iniţiatic, bun vecin cu *Lichtung*-ul heideggerian. Luminişul în care se suspendă timp şi spaţiu, unde nu mai există decât Înaltul, ţi se goleşte fiinţa, devii exclusiv receptacul pentru sacralitate şi unde „se lasă o *tăcere înfricoşată*“. Întotdeauna m-a înfiorat sintagma asta. O sintagmă de neexplicat; numai de trăit intens, pe tăcute.

La urma urmei, luat sever în clipa asta la interogatoriu, presimt că m-aş declara infinit mai aproape de Lizuca şi Patrocle, decât de alte simandicoase personaje istorice din panoplia „conului Mihai“.

Spui de mestecenii mei de la ţară. Mulţumesc de întrebare. Îi cheamă Ioachim, Ştefan, Luca, Ioan, Matei, Rareş. Sunt rezervorul meu anteic. Oi fi nebun, nu zic nu, dar numai ce-mi lipesc palma şi obrazul de armura lor subţire, numai ce le ascult murmurul frunzuliţelor şi mi se umple fiinţa. Isichie curată e liniştea din vârful dealului ăla. Am adorat dintotdeauna mesteacănul, mult înainte de-a şti că el este „pădurea de argint“ eminesciană. Ba chiar am început în studenţie un basm novalisian cu „Ioachim, prinţul din mesteacăn“.

Ai stat vreodată să compari specificul şi deci diferenţele dintre tipurile de umbră ale copacilor? Ori diversele tipuri de sonoritate ale frunzişului? Cred că s-ar putea folosi un set de epitete asemănător cu cele din oenologie. Mă rog, nu chiar atât de vast, dar, oricum, rezonabil. Aşa cum există vinuri solare, robuste, moi, suave, aspre, mieroase, gingaşe etc., există umbră deasă, neagră, rară, subţire, dulce, etc., toate lăsându-se cuprinse, pentru mine, între două paranteze:

cea a nucului şi cea a mesteacănului. Dacă nucii au, se ştie, cea mai densă, mai grea, mai palpabilă şi mai sublim apăsătoare umbră, mestecenii o au, în schimb, pe cea mai zglobie. O umbră feciorelnică, diafană, chiar luminoasă, aş zice, una care aproape nu umbreşte, ci doar mângâie. Mestecenii sunt copaci copilăroşi, timizi, când sprinţari, jucăuşi ca iezii, când pufoşi, cuminţi ca mieii. Sunt la antipodul stejarului voievodal, al nucului maiestuos, al fagilor şi brazilor falnici, al prunilor chirciţi, merilor pitici, gorunilor haiduceşti ş.a.m.d. Pâlcurile de mesteceni bucură privirea precum imaginea unei curţi cu copii. Iar când pătrunzi într-o pădure de mesteceni nu ai deloc senzaţia de intrare sumbră, de taină riscantă, de primejdia rătăcirii. Cum să te rătăceşti în plină lumină?!?

Am povestit în câteva rânduri, unor oameni foarte deosebiţi, dar toţi din mediul teologal, cum devine cu „panteismul“ ăsta al meu, convins fiind că este un păcat. Am fost încurajat aflând că, „atâta vreme cât nu confunzi Creaţia cu Creatorul, nu eşti în păcat“. Deci, câtă vreme eşti convins că dincolo, dincoace, în afara şi înlăuntrul tuturor se află suflul divin, eşti absolvit de erezie. Cu asta m-am simţit împăcat şi pot să-mi dau drumul oricât vreau pe panta senzorialităţii „naturiste“.

Vrei să-ţi spun de ce nu m-am dus niciodată în Grecia? (Lasă drumul la Athos: atunci m-am dus *la Athos*, nicidecum în Grecia.) Nici măcar când Ana noastră a împlinit 18 ani şi i-am dăruit o săptămână de Atena şi insule, unde a hălăduit împreună cu Tania. Ei bine, habar n-am de unde până unde, dar dintotdeauna am trăit cu fixaţia că voi muri pe o insulă din Mediterana. Mai precis: pe vârful unei stânci albe, o stâncă de cretă din Grecia, privind marea şi lăsându-mă-n extaz orbit de soare.

M-am întrebat mereu contrariat de ce, maniac al muntelui fiind, mi-oi fi livrat reveria finală tocmai mării? De ce oare să nu-mi proiectez, cu galeşă vanitate, sfârşitul într-un context vecin cu eminesciana insulă a lui Euthanasius, ca să nu mai spun de peşterile athonite, de cutare ashramuri tibetane, sau măcar de stânca lui Franz Josef de la Sinaia, unde simt invariabil c-aş vrea să-mi iau de unul singur zborul ca un deltaplan. Oare psihanaliza ar opina că-i vorba aici de supremaţia maternului (acvatic, maritim, placentar) odată cu, ha-ha, ostracizarea pădurosului patern?

Iar simt c-o iau razna, aşa că închei capitolul răspunzând liber la o întrebare inexistentă: dacă ar fi să rezum într-o unică icoană relaţia natură-dumnezeire, în cazul meu, care ar fi aceea?

Ar fi imaginea Taniei însărcinată în şapte luni, la Muzeul Satului, în luna mai 1977. În martie, la două săptămâni după cutremur plecasem în armată, iar în iulie avea să se nască Ana Maria (câteva dintre circumstanţele hărţuitoare ale momentului le-am descris în antologia *Răcani, pifani şi veterani*, realizată în 2008 de Radu Paraschivescu la Humanitas). Silueta ei gracilă, de „păpuşă japoneză“, cum i-a spus Monica Lovinescu, dar dintr-odată purtătoare de rod, adică trecând din inefabil în ponderabil, tăcând visător şi zâmbind a sfântă presimţire ca în cutare *Bunăvestire* rinascimentală, printre copaci înfloriţi şi zumzet de albine, la

câţiva paşi de-o biserică maramureşeană – a devenit de atunci chivotul amintirii mele.

— E atât de frumos cadrul final încât pare desprins dintr-un film rusesc.

Simt nevoia unei pauze de respiraţie; dialogul nostru a devenit prea dens şi am vorbit numai despre lucruri grele *(*gravide*, cu termenul lui Călinescu) de sens.*

De când mă ştiu, am fost acuzat că sunt gură spartă, secretofob, mănuşă întoarsă şi altele asemenea

De ce aţi refuzat ferm, în mai multe rânduri, când v-am solicitat să dăm nişte fragmente în avanpremieră din convorbirile noastre? Aveţi idee câtă lume mă întreabă când apare cartea şi ce vor găsi în ea? Aveţi idee câtă lume vă urmăreşte şi, da, vă iubeşte?

De ce ţineţi dialogul nostru în seif, până la publicare? Care este cifrul ca să desfac lacătul? Dacă vă rog în numele tuturor *cititorilor care vă apreciază să dăm o avanpremieră – o să cedaţi?*

— Ia te uită la ce-i stă dumnealui mintea! Adevărat, am şi eu senzaţia că ultimele două răspunsuri nu prea sunt ceva de citit toată ziua în peisajul nostru literar-confesiv. Dar nu-mi schimb decizia de-a lăsa surpriza totală a cărţii pentru ziua lansării de la Bookfest. Cel mult, ca practică elementară de negustorie, să dai câteva fragmente aşa, de gust, cu câteva săptămâni înainte.

Să dumicăm afacerea.

De când mă ştiu, am fost acuzat că sunt gură spartă, secretofob, mănuşă întoarsă şi altele asemenea. În lumea editorială există, cum ştim, două teorii în ce priveşte forţa de impact a noutăţii: fie păstrarea secretului absolut, astfel încât lansarea chiar să semene cu cea a unei rachete, fie frăgezirea prealabilă a pieţei, prin selectarea cu dichis a unor fragmente pe post de trufandale. Or, dacă la Polirom se practică, am impresia, cu precădere a doua variantă, la Humanitas domină, din câte am văzut, cealaltă manieră. Asta şi fiindcă, spre deosebire de editura lui Silviu Lupescu, care beneficiază de mai multe medii de informare bine fidelizate, Humanitasul nu prea cunoaşte răsfăţuri de acest gen. Ei bine, nu o dată am simţit – niciodată direct, explicit, ci doar la nivel de mici, tăcute, amicale încruntări – un uşor reproş cum că-mi lipseşte răbdarea construcţiei în tăcere şi că deci nu scap nici o ocazie de a-mi vinde în avans subiectele, în interviuri, articole, discuţii publice ş.a.

În fapt, şi aici totul e de judecat de la caz la caz. Sunt cărţi care au nevoie de *teasing*, cu subiecte delicate sau spinoase, şi care presupun pregătiri prealabile din partea comentatorilor, tocmai pentru o receptare cât mai avizat-adecvată. La fel, dincoace, sunt autori al căror nume reprezintă o garanţie sigură de valoare şi vandabilitate, aşa încât e preferabil să ţii publicul cu sufletul la gură, aşteptând explozia cărţii în ziua lansării. Ţii minte ce frumoasă isterizare a avut puştimea

de pe toată planeta, aşteptând să se facă miezul nopţii pentru a pune mâna pe nu ştiu care volet din aventurile lui Harry Potter? Ce-ar fi fost ca madam J.K. Rowling, după uriaşa faimă acumulată, să fi tipărit în prealabil un sfert din carte prin gazete? Nu s-ar fi dezumflat chestia? Ar mai fi ajuns, oare, editorii să cumpere copyrightul la *Moarte subită* înainte de-a fi scrisă cartea, adică fără să aibă habar despre ce va fi vorba acolo? Când ai o carte ca memoriile lui Adrian Marino, cred că e cum nu se poate mai firesc să pregăteşti piaţa cu fragmente incitante. Când însă am parabolele biblice comentate de Andrei Pleşu sau un roman de Ioana Pârvulescu, ori un dialog între Liiceanu şi Mircea Ivănescu, nu e mai normal să las cartea să-şi invadeze brusc amatorii?

Revenind la umila mea restricţie în ce te priveşte, ea a avut mai multe motive. Primul a fost că m-am simţit inconfortabil când ai publicat fragmentele acelea tocmai în *Cultura*, o revistă total străină firii şi opţiunilor mele politico-literare. Al doilea era că, aşa crudă cum era confesiunea cu „valurile“ mele paterne, risca să înalţe aşteptările în mod nemeritat. Dacă din 50 de capitole, ai patru sau cinci mai sensibile, mai incendiare sau pitoreşti, nu-i o manipulare crasă a receptării să le tipăreşti în avans tocmai pe alea? Lumea se va pregăti pentru 50 de răspunsuri tiribombă, astfel încât, la străbaterea întregului, se va bosumfla, considerându-se trasă pe sfoară. Mi s-a întâmplat nu o dată să fiu urecheat prin librării de cititori de diferite vârste, care-mi reproşau că au cumpărat cartea cutare la îndemnul meu, dar că, „în afară de alea trei, patru cireşe de pe tort, cartea era fadă“. Bine, zic, păi rostul meu de samsar de cărţi e tocmai să reliefez vârfurile, condimentele dintr-o carte. Totuşi, reproşurile oamenilor nu pot să spun că mi-au picat chiar bine, deşi erau făcute, de obicei, şugubăţ.

Al treilea e că, fiind un campion la cărţi alcătuite din articole apărute deja în presă, am simţit nevoia unei excepţii. Exact aşa am făcut – dar numai din întâmplare, deloc deliberat – la cartea despre Athos. Nu se aştepta nimeni la ea. Toată lumea presimţea că-mi voi aduna în volum articolele din *Dilema*. Or, în luna mai am fost la Athos, în septembrie am dat eseul şi la Gaudeamus l-am lansat, fiind, în chip frapant, cea mai bine vândută bucoavnă a mea. Şi asta cred că tocmai graţie surprizei, pe lângă subiectul flagrant nepotrivit, teoretic, cu antecedentele mele. Te asigur că, dacă aş fi avut la dispoziţie câteva luni, precis aş fi vândut prematur surpriza.

În fine, cartea asta trebuie să se sprijine pe mai multe coloane. Îmi place că unii sunt convinşi că se vor delecta cu frivolităţi sprinţare, de la chestionarul lui Proust încolo, alţii cred că aici îmi voi plăti poliţele faţă de lumea istoriei literare, a gazetăriei şi corectitudinii politice, iar alţii s-au arătat aşa de indignaţi de totala inadecvare dintre întrebător şi răspunzător, încât au decretat deja incongruenţa, nesinceritatea şi şubrezenia ansamblului.

— *Mulţumesc mult pentru generozitate* Scriitorincului. *Abia aştept să fac o avanpremieră.*

Vă mai spun o dată: eu nu am un blog. *Mii de oameni au bloguri, dar eu nu mă*

număr printre ei.

Sunt, în schimb, într-o reţea „de socializare“ numită Facebook, unde am peste 4 000 de prieteni/cititori; şi mulţi dintre ei vă sunt admiratori. Deci nu cer pentru mine avanpremiera, fiindcă eu ştiu ce bucurii îmi faceţi aici; o cer pentru aceşti cititori care vă admiră. Mulţumesc, din nou, că le-aţi oferit-o.

Care este, în opinia dvs., importanţa Editurii Humanitas în acest interval, 1990–2013, care a devenit egal cu cel al epocii interbelice (1918–1941)?

Încet-încet, am început să avem o distanţă de apreciere, o perspectivă asupra acestui interval postrevoluţionar. Cum ar fi arătat el fără Humanitas şi fără Gabriel Liiceanu?

— Am fost alături de Humanitas, umăr la umăr cu Gabriel Liiceanu, încă de la primele cărţi apărute acolo în 1990. Însă asociat la modul eficient am reuşit să fiu abia din luna mai 1991, când a debutat *Litere, arte* & *idei*, suplimentul cultural al *Cotidianului*. De atunci până în toamna lui 1996 (ca şi în noua serie din 2001–2003) nu cred să fi trecut vreo însemnată apariţie editorială Humanitas fără să fie semnalată, într-un fel sau altul, în gazeta noastră. Am avut zeci de numere dedicate integral seriilor Cioran, Eliade, Noica, Ionescu, Monica Lovinescu, lui Revel, Popper, Dahrendorf, Hannah Arendt, Tocqueville, Ken Jowit, Patapievici ş.a.m.d., ca şi „fenomenului Păltiniş“, în toate accepţiile şi întrupările umane, profesionale, morale, de sociologia receptării etc. ale formulei.

Am spus-o încă dinspre sfârşitul anilor ’90, iar observaţia este cu atât mai valabilă din perspectiva actuală: Humanitas a fost, alături de Muzeul Ţăranului Român (Horia Bernea), UNITER (Ion Caramitru), ProTV (Adrian Sîrbu), *Dilema* şi NEC (Andrei Pleşu) – pe atunci le asociam şi „Catacomba“ lui Sorin Dumitrescu: azi aş fi mai reticent – unul dintre vârfurile cultural-mediatice ale postceauşismului care au făcut istorie, au amprentat o generaţie şi (re)transplantat Occidentul pe malurile Dâmboviţei.

Risc să merg spre limită şi îndrăznesc să spun că verdictul prin care Paul Goma a crezut că mă umileşte definitiv – numindu-mă „grăjdarul lui Liiceanu“ – din punctul meu de vedere mai degrabă mă onorează decât îngenunchează.

Prin aproape fiecare carte publicată de Humanitas în deceniul ’90–2000 s-a recuperat marea memorialistică românească, ne-am recuplat la istoria ideilor filozofice, religioase, politice, am redobândit dimensiunea doctrinară a partidelor, am recâştigat terenuri şi blazoane pierdute de-o jumătate de veac – monarhia, mistica, pluralismul, liberalismul, conservatorismul – astfel încât zece ani şi câteva sute de titluri au realizat un admirabil pod salvator peste vremuri, de natură să recupleze perfect junimismul şi criterionismul, epoca lui Carol I şi spiritul interbelic, de parcă paranteza comunistă n-ar fi existat vreodată. Ţin minte că exact sentimentul acesta l-am auzit exprimat efervescent pe atunci în lungile ceasuri de tacla cu Alexandru Paleologu, Relu Cioran, Barbu Brezianu, Arşavir Acterian şi alţi congeneri aidoma: anume că, parcă peste noapte, graţie acţiunii profund modelatoare a „păltinişenilor“ şi izbucnirii unor nume precum Patapievici, Dan Stanca, Alex. Leo Şerban, Vlad Zografi ş.a., generaţia ’27

resimţea pulsându-i în vene energetismul haretist de la *Vlăstarul*.

Sunt prea sătul de deriziunea coşmarescă de astăzi, ca să-mi permit luxul masochist de a-mi imagina în absenţa Humanitasului trăirea şi afirmarea *ideilor* în postceauşism. Am fi inepţi şi apteri.

În plus, după cum am mai afirmat-o public în repetate rânduri, acţiunea editurii lui Liiceanu a fost una larg, profund şi subtil benefică nu doar la modul direct, ci şi – la fel de intens – indirect, prin stimularea adversarilor, fecundarea concurenţei, fertilizarea peisajului ideatic şi a tranşeelor culturale, ca şi prin determinarea decisivă a climatului concurenţial. Aşa cum ProTV-ul şi-a diseminat, cel puţin cale de zece ani, iniţiativele în absolut toate posturile tv, Humanitas a dinamizat, provocat, contrariat şi stimulat piaţa editorială sub toate aspectele, de la titluri şi autori, la tactici de management, tipar, marketing, lanţuri de librării, promovare etc.

Hai să ne uităm iute împrejur şi s-o spunem fără fasoane de prisos: ce-ar fi fost micile noastre mari războaie culturale fără concurenţa Humanitas–Polirom? Cât din anvergura Nemirei de pe la 1995, a editurilor RAO, Trei, Curtea Veche, ART, sau cât din amploarea impresionantă a librăriilor Cărtureşti nu-şi datorează măcar o câtime din succes nevoii fireşti de a replica pe măsură Humanitasului, de la cultivarea vedetelor şi seriilor de autor până la preţ, tipar, publicitate, calitatea traducerii. Mi-aduc aminte cu sadic-înfrigurată ghiduşie cât de bulversat a fost sistemul atunci când editura lui Liiceanu a boicotat afacerlâcul nefericit al tipografiilor dâmboviţene optând pentru tipărirea în (oroare!) Ungaria, de pildă, sau Italia, pentru albumele de artă. Dar ce război s-a iscat când aceeaşi editură a clamat sistemul „tiraje mai mici, preţuri mai mari, dar calitate net superioară“, în locul contraproductivului „preţ mic, hârtie proastă, dar tiraje mari“, datorită căruia am ajuns să arunc din bibliotecă, după nici două decenii, zeci de cărţi devenite ilizibile din pricina hârtiei bune doar de ambalat brânza. Sau ce şoc a fost în lumea literelor instaurarea listei de autori Humanitas. Ce zarvă, câte bârfe şi resentimente faţă de cele trei, patru, zece, douăzeci de nume. Dar metodele de lansare la târguri? Dar arhitectura standurilor în sistemul Luscov? Dar voga audiobookurilor? Dar curajul cultivării deliberate şi sistematice a Trecutului, a filozofiei, politologiei, aristocraţiei spirituale şi elitismului, într-un context tot mai alterat şi mocirlit de mizele mici, de oportunism, minimalism, mizerabilism?

Simplul fapt că în 2012–2013 Humanitas aruncă pe piaţă *Lumea ca voinţă şi reprezentare*, defilând nonşalant cu Nietzsche, Aristotel, Hegel, Kant, Heidegger, Wittgenstein, Darwin defineşte un blazon forjat pe curaj, cavalerism şi sfântă nepăsare, de dragul onoarei şi nobleţii spirituale. Tocmai din cauza asta am comparat deschiderea librăriei de la Cişmigiu cu şarjele cavaleriei poloneze la tancurile germane din al Doilea Război Mondial ori cu asalturile legendare ale lăncierilor – tot polonezi - din armata lui Napoleon. Să investeşti cu atâta încredere, largheţe şi seninătate în comerţul cu carte tipărită exact în plină ascensiune a online-ului, în plină modă a tabletelor, iPad-urilor etc., când toate prorocirile dictează invers – nu este asta o sfidare sublimă?

În fine, aşa cum a fecundat concurenţa, strategia Humanitas a ştiut să declanşeze iniţiative culturale, să determine curente de gândire, să influenţeze decisiv multe destine scriitoriceşti din chiar siajul său editorial. Mi-e groază să-mi imaginez cum ar fi arătat astăzi bibliografia lui Andrei Pleşu în absenţa îndemnurilor fratern-grijulii ale lui Liiceanu şi, mai nou, a fermecătoarei şi eficientei tenacităţi pe nume Lidia Bodea. Extraordinarele campanii pentru Mircea Cărtărescu, susţinute an de an în cuprinsul acestui captivant, irezistibil tic-tac între Bookfest şi Gaudeamus. Ce şi cât ar fi rămas, fără de Humanitas, în biblioteca noastră din opera Monicăi Lovinescu, pe care nu puţină lume ar fi dorit-o livrată pe veci radiofoniei, adică exclusiv profesiunii de *speaker*, cum s-a tot ricanat? Neagu Djuvara, Lucian Boia, Ioana Pârvulescu, Radu Paraschivescu, Vlad Zografi, Cătălin Cioabă, multele volume din sfera familiei Pillat, impunerea ardent-fastuoasă a unor personaje precum Jeni Acterian, Aniţa Nandriş, Elisabeta Rizea, Annie Bentoiu, voga teribilă a cărţilor de bune maniere realizate de Aurelia Marinescu, suita copleşitoare de traduceri din „Procesul comunismului“ – sunt, fiecare în felul său, doar câteva exemple categoriale în sensul celor zise.

Ştiu că nu unul ca mine – la rându-mi „om al Cassei“ – trebuie să spună vorbele astea, aşa că mă grăbesc să închei. Dar tare aş vrea să văd cine şi cum ar putea argumenta contrariul.

— Frumoasă declaraţie de dragoste şi solidaritate culturală. Nu ştiam de această comparaţie a deschiderii librăriei Humanitas de la Cişmigiu (una în care eşti, pur şi simplu, bucuros să intri) cu şarje de cavalerie ori asalturi de lăncieri…

Vă plac librăriile, târgurile şi saloanele de carte, locurile unde, pe de o parte, vedeţi multe cărţi şi, pe de alta, comunicaţi direct cu cititorii. Dar v-aţi asumat şi ideea de Bibliotecă a lui Noica.

Cu toţii suntem supuşi legii scrânciobului

În ce fel stau împreună, pentru Scriitorinc, *recluziunea în lectură şi studiu şi, respectiv, proiectarea şi propagarea ideilor proprii în spaţiul public?*

În anii ’90, alternativa era: implicare civică ori retragerea într-un scris apolitic şi atemporal. Dar acum? E o relaţie de exludere între Librărie şi Bibliotecă? Sau una de includere?

— Facem ce facem şi văd că revenim periodic la polarităţile mele. La dănţuirea de contrarii din firea mea. Apetitul pentru expunere, activismul social, amfitrionismul, pe scurt: dăruirea de sine, totul desfăşurat în bizar paralelism cu mizantropia retractilă, nevoia de contemplativitate, agorafobia. Pesemne că aici se află miezul a ceea ce sunt.

Recunosc, nu m-am gândit niciodată serios la chestiile astea. Nu ştiu dacă să-ţi mulţumesc, ori dacă să te probozesc pentru ocazia de acum. Dar… de vreme ce a venit, înseamnă că aşa trebuia să fie.

E limpede că falia e veche.

Oare de ce, bâlbâit şi obez fiind, m-am lăsat cu tâmpă seninătate împins de colegii maică-mii, pe când aveam patru, cinci ani, să recit pe scenă, la nu mai ştiu ce serbare, înveşmântat într-o bundă ciobănească, transformată ad-hoc în burete sudoripar, poezia cu „tăticul meu e muncitor“? Plecam de la strungar şi sudor, ajungeam la ţăranul cooperator şi încheiam triumfal cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, ceferistul rămas tăticul tătucilor, de vreme ce Stalin murise cu opt luni înainte de naşterea mea.

Oare de ce, odată ajuns la Şcoala 114 din Pieptănari, vizavi de cimitirul Bellu, în clasa a doua sau a treia, coleg de bancă fiind cu Dinu Adam – viitorul poet şi viitoarea mână dreaptă a lui Mircea Dinescu „en tant que président“ al Uniunii Scriitorilor în 1990 – m-am predat parşiv, fără nici un fir de rezistenţă, generosului experiment iniţiat de „tovarăşa învăţătoare“? Din cât mă bâlbâiam mai abitir, dintr-atât m-am lăsat mai uşor convins de dumneaei (persuadată la rându-i, aveam să aflu mult mai târziu, de borcanele cu şerbet şi dulceaţă ale bunică-mii) să spun „poveşti în faţa clasei“. Parc-o aud pe bunică-mea şoptindu-i seara maică-mii: „mămico, te-ai îngrozi dac-ai şti ce minciuni le spune ăsta mic ălora de la şcoală!“ Eu doar brodam la nesfârşit, cu sadică inventivitate, pe tiparul şi tivul celor citite în mulcoma singurătate de acasă.

Oare de ce, licean „eliadesc“ fiind, absorbit de *mal aimé*-ii francezi, de chinurile cărnii, sfâşierea între logică şi simţuri, nesaţiul bibliografic şi răzvrătirea senzorială, în loc să practic încruntat recluziunea livrescă, activam efervescent la Cercul micilor geografi, mă visam baterist ca John „Bonzo“ Bonham şi reprezentam şcoala în variate competiţii oraliceşte savante?

Oare de ce, student fiind, atunci când chiar că nu mai aveam deloc nevoie să-mi exprim personalitatea (gândurile, opţiunile şi verdictele) altminteri decât prin scris, pe când eram obsedat de cultura de performanţă, de erudiţie, eremitism şi verticalitate laconică, ei bine, tocmai atunci mă proiectam păunescian, adică ortostatic şi logoreic, în politică (vorba vine), vorbind impetuos în şedinţe, consumându-mă delirant în „plenare lărgite“, „dări de seamă“, „planuri de activitate“ şi având o ascensiune pe cât de haioasă atunci, pe atât de contrariantă acum?

Să ştii că asta e o chestie. Dacă la finele anului întâi eram responsabil „pe an“ cu munca patriotică, apoi am ajuns responsabil „pe facultate“ (adică aduceam de acasă sticle, hârtie şi cârpe „ca să facem planul“), şi-n fine secretarul ASC „pe probleme organizatorice“, „reprezentantul studenţilor în Consiliul Ştiinţific al facultăţii“, redactor la revista *Universitas*, reprezentantul Filologiei în UASC din Universitate, colaborator la *Convingeri comuniste* (unde n-am făcut mai nimic, dar nu asta contează acum). O vreme în care i-am întâlnit oficial pe alde Antonie Iorgovan, Adrian Severin, Dan Mihai Bârliba, Constantin Mohora, D.D. Şaguna, Matei Ani, ba chiar, într-o seară hazlie, pe însuşi Nicu Ceauşescu (întreabă-mă şi-ţi spun).

Şi de ce, tocmai când, în aceeaşi studenţie efervescentă, ar fi trebuit să mă

retrag cât mai îndărătnic în bibliotecă, eu mă revărsam în şedinţele Cercului de istoria dramaturgiei şi băteam teatrele, asistând la repetiţii pentru a discuta apoi în colectiv premierele, ba chiar urcându-mă pe scenă – cu, atenţie, aceeaşi bâlbâială – în cadrul FNAS (Festivalul naţional al artei studenţeşti), unde am jucat cu Marian Popescu scena desluşirii dintre Crăcănel şi Pampon, plus *Liftul* de Dumitru Solomon!

De ce toate astea?

Să-mi evoc drept circumstanţă atenuantă tic-tacul lui Cioran cu alternanţa generaţiei lor „între bibliotecă şi bordel“? Să prefir biograficeşte istoria artelor şi-a literaturii noastre, enumerând mulţimea cazurilor flagrante în care individualismul s-a exprimat colectivist cu frenezie sinucigaşă, unde sacra singurătate a camerei de scris a fost constant, intens, ba chiar vicios dublată de asidua frecventare a lojei masonice, a cafenelei, tractirului, cazinoului, turfului, birourilor secrete, celulelor bolşevice sau legionare?

Cu toţii suntem supuşi, cred, legii scrânciobului: când eşti sus, te vrei jos. Şi invers. Uită-te la bietul Eminescu. Cum îi veneau banii de acasă, cum se închidea solitar, săptămâni de-a rândul în bucoavne, pergamente, ediţii rare, în Indii, Eghipeturi, Persii, Grecii vechi şi Moldove medievale, consunând pesimist cu Schopenhauer şi visând isihast la Nirvana. Numai că, estimp, viermele „participaţiunii“ rodea nesmintit înlăuntrul lui, îndemnându-l la activism etnocratic, socializare, gazetărie dezlănţuită, răspăr sociosentimental, cultivarea saloanelor, birturi şi amoruri cât încape.

Pe de-o parte, te visezi împlinit în absolut, te livrezi erudiţiei şi te fixezi în atemporal, pe verticala spiritului. Dar eşti numaidecât sorbit de cealaltă parte, a misionarismului, care nu încetează să te hărţuiască interogativ: ce faci cu darul ce ţi s-a hărăzit? Te laşi încastrat în egoism, fără să duci mai departe misia încredinţată? Odată ce am înghiţit o bibliotecă, oare nu e cazul să-i pun în lucru, socialmente şi politiceşte, înţelepciunea?

Am mai vorbit despre asta: e teribil, când te uiţi îndărăt în istoria culturii noastre, să vezi în ce catastrofală măsură cultul bibliotecăriei solitare, al temeiniciei cărturăreşti şi sihăstriei exemplare, a fost asasinat sistematic de mania integrării politice, patima gazetăriei, gaspiajul mondenităţii, angajarea universitară, fascinaţia diplomaţiei şi altele asemenea. Ce drac roade în noi, de nu ne lasă niciodată să ducem la bun sfârşit marile începuturi, să ne desăvârşim promisiunile debutului, să ne lepădăm la vreme de ispitele lumeşti în favoarea chemărilor înalte?

Hai să mergem direct la vârf şi să luăm linia superbului enciclopedism românesc exaltată de Noica, sărind de la Cantemir la Eminescu, Hasdeu, Iorga şi Eliade. Elimină din biografia fiecăruia segmentul cheltuirii nesăbuite în campanii şi polemici politice, în ziaristică, traduceri, adaptări, frivolităţi şi socializare inutilă, şi vei vedea că automat li s-ar fi triplat spaţiul rezervat energetismului spiritual.

Să ni-i închipuim dintr-odată fără nici o angajare politică – şi, prin urmare,

livraţi exclusiv bibliotecii – pe Maiorescu, Gherea, Ion Ghica, Heliade, Bălcescu, Iorga, Nae Ionescu, Crainic, Motru, Gusti, Arghezi, Sadoveanu, Mehedinţi, Spiru Haret, până la Edgar Papu, Zoe Dumitrescu Buşulenga, Virgil Cândea sau Mircea Maliţa. Să înlocuim cafeneaua, taclaua şi alcoolul cu timpul dăruit mesei de lucru în biografia lui Caragiale, Delavrancea, Tony Bacalbaşa, Păstorel, Minulescu, Bacovia, Labiş, Eugen Ionescu, Nichita, Mazilescu, Cezar Ivănescu.

Psihologie de nabab. Exact cum România, bogată-n toate cele, îşi bate joc sistematic de ea şi de lume, irosindu-se paradoxal, adică frenetic şi fatalist, în imprecaţii istorico-geopolitice, la fel scriitorimea ei şi-a întors, inocent sau vinovat, bovaric, idealist sau mercantil, faţa de la bibliotecă, în numele misiilor mai mult sau mai puţin „sacre“: şcoala, partidul, parlamentul, biserica, gazeta, cârciuma.

Avem, ce-i drept, destule modele pe invers, precum Alecsandri, Odobescu, Pârvan, Blaga, Rebreanu, E. Lovinescu, Marin Preda, Camil şi Cezar Petrescu, Noica, Mircea Cărtărescu – mai presus de toţi Mircea Eliade –, dar şi, mergând mai departe, Brâncuşi sau George Enescu, adică exemplul forţei interioare, de-o creativitate gigantic irepresibilă, cea care surclasează toate circumstanţele biografice în numele Operei. Şi care, la noi, este iute, necruţător taxată drept egocentrism.

Câţi dintre noi ar accepta acea tăcere de zece ani impusă de Noica înaintea debutului, altfel zis înaintea desfrânării publicistice? Înfiorătoarea probă a mutismului din vechile rituri isihaste. Trebăluind zilnic pe lângă Avva, neofitul trebuie să se silească să tacă o lună sau un an, cât să-şi răspundă singur la noianul de mirări, furii, neştiinţe, neputinţe şi impulsuri agresive care-l invadează. Numai aşa va putea vedea apoi cât de simplu e totul, cât de inutilă-i vorbirea, cât de fără sens revoltele, cât de naturală suferinţa, cât de deşartă mândria.

Dacă i-aş fi urmat sfatul şi m-aş fi supus între douăzeci şi treizeci de ani acelei tăceri iniţiatice, adică Bibliotecii (ca templu sau traversare a pustiei), precis aş fi fost mai liniştit. Erudit împăcat. Aş fi dobândit pe de-a-ntregul acea bună resemnare invidiată până şi de „apostatul“ Cioran la bătrâneţe. Numai că, nu ştiu cum se face, dar suntem cu toţii mult mai aproape de blagianul Meşter Manole, cel care se frământă şi se livrează păcatelor pur şi simplu pentru că „nu poate altfel“. Nu poţi intra taman în adolescenţă la mănăstire, nu te poţi închide în bibliotecă decât cel mult eliadeşte, nu te poţi sustrage ispitelor gazetăreşti, universitare, mediatice, epicureice, cu nădejdea că tocmai ereziile te vor conduce la credinţă, că numai rătăcirile sunt menite să te aducă-n luminişul făpturii tale.

Acum, dincolo de puseurile de lirism, cred că mai avem de-a face aici cu o chestie practică, delicată şi bine dichisită. Anume, cu noţiunea de public. Eu (ca să nu zic: generaţia mea) m-am format în ideea scriitorului singuratic şi *îngăduit* de Putere, a insului bine îngrădit în ţarcul său predeterminat. Făceam parte dintre scriitorii care scriau pentru scriitori. Eram unul dintre mulţii critici literari (noi eram, de fapt, majoritatea!) care scriam aproape exclusiv pentru scriitorii

comentaţi. Din 1976, când frecventam redacţia *Luceafărului*, până în 1991, când am intrat în echipa de la *Cotidianul*, eu nu am întâlnit nici un reprezentant al Publicului propriu-zis, nici un „civil“, ca să zic aşa. Scriam despre, să zicem, *Ore franceze* de Ion Pop, gândindu-mă la ce vor zice Zaciu, Manolescu, Ornea, Mincu, Ungheanu, Cosaşu, DRP, Buzura etc. – plus Jean Pop, desigur – despre cronica aia. Niciodată nu mi-am închipuit că acel text avea să fie citit de studenţii lui Jean Pop, de vecinii mei din bloc, de cineva de la ambasada Franţei la Bucureşti, de vreunul dintre profesorii păstoriţi de Ion Pop la inspecţiile din ţară ş.a.m.d., necum de vreun cititor care şi-ar fi cumpărat respectiva carte. Jucam cu toţii, actori, spectatori, cronicari, regizori simultan, împreună, pe scenă, sala fiind goală (cel puţin în imaginea noastră).

Publicam în reviste cu tiraj de câteva sute, cel mult câteva mii de exemplare. Iar majoritatea scriitorilor scriau, aşadar, pentru confraţi şi, mai ales, pentru criticii literari. Când era vorba de ajuns la marele public, acolo filtrele erau mult mai multe, mai subtile, mai perverse, mai necruţătoare, chit că mai paradoxal „negociabile“. În 1986, puteai să scrii despre Cioran, de pildă, în *Revista de istorie şi teorie literară*, sau în *Viaţa Românească*, dar nicidecum în *Flacăra* sau *România liberă*. Una era să fii Preda, Barbu, Nichita, Buzura, Breban, Păunescu, Paler şi să atingi zeci, chiar sute de mii de exemplare, ori să deţii cronica literară în *Scânteia*, *România literară*, *Luceafărul*, *Săptămâna*, *SLAST* – şi cu totul altceva să ai rubrică în *Steaua*, *Transilvania*, *Tribuna*, *Vatra*, *Ramuri*, *Tomis*, *Convorbiri literare*, *Cronica*, *Opinia studenţească*, *Echinox* ş.a.m.d., adică undeva la galerie.

După 1989, am debuşat nu doar în plin ocean de libertăţi, dar şi în posibilitatea întâlnirii (şi frecventării) de publicuri inimaginabil de variate. Dacă sub dictatură nu-ţi rămâne decât să acţionezi în virtutea principiului „scapă cine poate“, în schimb libertatea te înnobilează… împovărându-te cu tot soiul de misiuni politico-educative, de participare civică ş.a.m.d.

Cum, oare, să te fi retras în bibliotecă în 1990?!

Fapt e că mi-au dispărut (nu chiar demult) impulsurile normative. Facă fiecare ce vrea, ce-i vine şi crede că ştie mai bine. Îi admir necondiţionat pe împătimiţii bibliotecii, pe truditorii gen Nicu Gheran şi Nicolae Mecu, după cum înţeleg perfect patosul publicistic căruia i se livrează Cărtărescu sau Mihăieş. (Pe Alina Mungiu o înţeleg mai puţin.) Sufăr de neproductivitatea editorială a unei înzestrări ca Sorin Antohi. Dacă aş putea, l-aş lega cu lanţuri de bibliotecă pe Andrei Nestorescu, să termine ediţia *Corespondenţei* lui Kogălniceanu şi mă declar gata să-i iert lui Paul Cernat marile nedreptăţi cronicăreşti, dacă va face istoria eseismului interbelic deopotrivă prin naţionalism şi avangardism, prin filierele Nae Ionescu şi D. Gusti.

La drept vorbind, nu voi renunţa niciodată la ideea de participare social-politic-educativă a omului de cultură. Chiar dacă eşti înrobit pe viaţă Bibliotecii, menirea ta include, cât de puţin, coborâri periodice în Librărie, de nu chiar în Agora. Asta mai ales în cazul istoricilor, pentru care conceptul de „popularizare“ – iorghist, şi nu numai – cred că trebuie să rămână o „misie sacră“. Tratatele

savante, sintezele cu circuit închis, documentaristica etanşă, tomurile de strictă referinţă, lipsite fiind de aceste mici, subtile, nevinovate şi arhiutile deghizări practice, larg inteligibile şi lesne maniabile, rămân ca nişte cavouri somptuoase. Artistic decorate interior, dar pecetluite pe veci sub lacăt.

Circulă, pe tema asta, două atitudini. Ca întotdeauna în epocile de tranziţie, copleşite de sentimente crepusculare, de fatalism şi resemnare. Una spune că răul este atât de mare şi de ireversibil, încât nici un elan participativ al spiritului şi bunei-credinţe nu mai poate schimba nimic. Cealaltă, dimpotrivă, dictează tocmai ca, din cât este marasmul mai agresiv, dintr-atâta să sporească implicarea cât mai concretă a inteligenţei, esteticului, religiosului.

Mie îmi sunt de ajuns câteva exemple prieteneşti de conştiinţe angajate deopotrivă în creativitatea spirituală şi acţiunea socială şi chiar politică: Pleşu (angelologie plus NEC, parabole biblice, MAE, plus *Dilema*), Liiceanu (*Apel către lichele*, Humanitas, *Sein und Zeit*), Patapievici (ICR şi *Omul recent)*, Mircea Cărtărescu (*Orbitor*-ul şi „pixelii"), Marta Petreu (*Apostrof*, Cioran şi *Armaghedon*).

În sfârşit, însăşi misia mea de samsar de carte, cu care trag nădejde să ies de-a binelea la pensie, mă scoate ritmic din bibliotecă înspre librărie (în sensul cuprinzător pe care l-ai propus), la târgurile de carte, la tot soiul de lansări şi evenimente, în şcoli etc. Cum să refuzi sumedenia de contacte umane care, literalmente, îţi devastează şi îţi umplu fiinţa? Este o vampirizare reciprocă, urmată de o împlinire reciprocă. Ca să ajungă la cât mai mulţi cititori, cartea are tot mai multă nevoie de inventivitate comercială, de fantezii de promovare, de evenimente artistice tot mai ingenioase. Dar mai presus de orice, publicul, în special cel adolescentin, simte nevoia contactului direct cu oamenii de cultură. Îţi dau cel mai umil, poate cel mai meschin exemplu: am avut o vorbire în aula unui liceu. La intrare, librarii făcuseră un stand cu cărţile mele. Dăduseră vreo zece exemplare înainte să vin şi să vorbesc. Aveau să dea peste două sute, după ce inter-activasem o oră jumătate. *Q.e.d.* Iar asta mi s-a întâmplat nu doar o dată.

Sper că până şi cei mai răuvoitori vor înţelege că nu de vânzarea propriu-zisă e vorba. Ci de plăcuta obişnuinţă a oamenilor de a lipi coperta de chipul văzut direct, de a participa pe viu, concret, la întâlnirea unei persoane publice, de a-i lua un autograf. Apropo de autografe: în decurs de câteva zile am lansat la librăria Humanitas Kretzulescu o carte teribil de atrăgătoare tradusă la editura Baroque, ceva despre feminitate şi „savoir vivre", deci cu priză garantată; iar apoi amintirile Micaelei Ghiţescu. Ei bine, Lidia Bodea mi-a spus – ea deloc mirată, eu stupefiat – că, în vreme ce din traducere abia s-au vândut vreo zece exemplare în seara lansării, din confesiunile doamnei Ghiţescu într-o jumătate de oră s-au cumpărat peste 60. Graţie prezenţei autoarei, graţie publicului propriu şi ideii de dedicaţie luată *sur le vif*.

Încă o dată, aşadar, includere, nu excludere.

— *Atunci să includem şi* Convingeri comuniste… Scriitorincul *fiind un om fundamental de dreapta, cu convingeri tari în sfera tradiţiei, a bisericii, a familiei, a libertăţii, nu prea vă văd „activând" la o gazetă precum* Convingeri comuniste

(prescurtat ironic: CoCo*). Deşi sunt destui autori, tineri pe atunci, care au semnat în paginile* CoCo*.*

Se poate spune că, în oribilul deceniu ultim al ceauşismului, unele publicaţii erau frecventabile prin simplul fapt că ofereau ceva mai multă libertate de exprimare? Mă gândesc şi la Suplimentul literar-artistic *al* Scânteii Tineretului (SLAST) *sau la* Flacăra *condusă de Adrian Păunescu,* România liberă *condusă de Octavian Paler…*

Pe modelul dinastic nord-coreean adoptat de familia Ceauşescu, Nicu Ceauşescu ar fi urmat să fie continuarea mai soft*, moştenitorul mai „liberal"; şi micile lui libertăţi din deceniul nouă erau mitologizate* ad-hoc*, probabil chiar cu voia Securităţii.*

Într-o variantă contrafactuală a biografiei dvs., care ar fi fost cursul ei dacă Revoluţia din decembrie 1989 ar fi venit cu un deceniu mai târziu? Sau – scenariu horror *– niciodată?*

— Îmi pare bine că a venit ocazia de pritocit „angajarea mea politică". Nu de alta, dar acum câţiva ani, deci mult faţă de 1990, m-am trezit cu o înţepătură prea puţin ludică din partea lui Florin Iaru, într-un articol din, cred, *B24 Fun*. Parcă tocmai de *Convingeri comuniste* vorbea. Şi de faptul că, student fiind eu, cu un an sau doi mai mare, păstoream „munca patriotică pe facultate" şi luptam să-i conving pe balici să aducă de acasă sticle goale, hârtie şi deşeuri textile, „ca să facem planul". Or, asta ce ar fi trebuit să dovedească în planul de atac al lui Iaru? Ataşamentul meu nezdruncinat la cauza marxist-leninistă? Compromiterea mea ireversibilă prin colaborarea cu aparatul represiv? Să-mi interzică orice crâcnire anticomunistă?

Am mai spus-o, dar e bine să o repet. Cei de vârsta mea au intrat în UTC şi PCR cu o naturaleţe – şi o iresponsabilitate – năucitoare pentru cei dinaintea lor şi de după ei. Octogenarii familiei se încruntă şi astăzi când realizează că noi suntem la antipodul motivaţiilor (doctrinare, emoţionale, sociale, profesionale, administrative) care i-au făcut „membri" pe ei. Una e când semnezi o adeziune în, sau imediat după război, alta în vremuri de pace şi mai ales în pauze de dezgheţ postdictatorial, cum ni s-a întâmplat nouă, celor intraţi în liceu în 1968, când calităţile de membru UTC, portar în echipa de fotbal a şcolii, redactor la revista liceului şi secretar al „Cercului tinerilor geografi" alcătuiesc un aluat cât se poate de bezmetic pentru o aliniere politică „by the book".

Adevărul e că, în ciuda complexelor, a impulsurilor retractile şi chiar asociale, eu am avut dintotdeauna un teribil (şi paradoxal, recunosc) fond participativ, o voinţă coagulantă. (Cred că în anii *Criterionului*, aş fi fost mult mai aproape de Comarnescu, decât de Cioran.) Cum spuneam, când stam închis în casă, citind zile întregi şi vegetând cu orele în faţa sobei, adunam energii leonine de ieşit pe maidan la miuţe, de organizat brigada artistică a şcolii, de cântat *Hush* cu formaţia liceului, fiind printre primii entuziaşti la „acţiunile de muncă voluntară", la „concursurile de orientare turistică", la „cercul micilor aeromodelişti" de la Palatul Pionierilor (eu am prins palatul Cotroceni proaspăt redat în folosinţă publică), după cum în armată m-aş fi băgat numaidecât DJ la staţia de radio a Unităţii, iar la ICE Mecanoexportimport, unde am fost repartizat

după absolvirea facultăţii, m-am apucat să fac singur o gazetă de perete (eminamente literară), başca seri de blues *black* & *white*. În fine, astăzi, din cât tânjesc să fug într-un schit şi să scriu luni de-a rândul în singurătate, dintr-atâta mă *lumesc* mai abitir, dând interviuri în disperare, bătând licee, facultăţi, dar şi posturile de radio-tv ca un candidat la cine ştie ce funcţie politică în stat.

Aşa a fost şi în facultate, unde cei mai buni patru, cinci oameni dinspre sfârşitul anului întâi am fost numaidecât invitaţi (somaţi?) să depunem cerere de intrare în partid, aproape cu dispensă de vârstă. N-aveam nici o legătură cu doctrina, nici o treabă cu trecutul şi tezele marxism-leninismului, necum cu dejismul şi nici măcar cu socialismul gen Gramsci–Lukacs ori cu anarhismul de tip Sartre–Bendit din Sorbona lui Mai ’68. Maică-mea îmi băgase în cap că-i musai să intru-n partid dacă vreau să-mi fac meseria cumsecade, dacă vreau să-mi spun, nu doar deschis, ci şi eficient părerea. Şi dacă vreau să fiu un patriot cinstit. Adică nu neapărat ce se înţelegea în limbajul epocii prin „cetăţean de nădejde al patriei“, ci un harnic meseriaş pasionat, curat moralmente, care să-şi facă bine treaba şi să-şi dăruiască în chipul cel mai firesc energiile binelui comun. (Apropo de asta: ieri, 21 februarie 2013, când Eugen Negrici m-a invitat la Filologia bucureşteană de am revorbit studenţilor, după patru decenii, în amfiteatrul Bălcescu, doi băieţi m-au întrebat brutal, la plecare, pe hol, care cred eu că-i menirea omului pe lume. Am răspuns spontan, fără o secundă de ezitare: „să se dăruiască. Şi măcar să nu facă rău, dacă nu poate să facă bine“.)

Fumam Kent când luam bursa, citeam cu patimă culegerile lui Tudor Pamfile, Simion Florea Marian, Elena Niculăiţă Voronca, îmi cumpăram cu 250 lei (bursa era de 300) de la anticariatul „Eminescu“ Biblia tradusă de Galaction, beam Murfatlar de 14,50 (cu corăbioară), spălam ceşti în Clubul „Litere“ de la etajul IV al Filologiei, dansam Zeppelin, Creedence, Deep Purple, mergeam cu înfocare „la cules folclor în zona Şuici-Sălătruc“, colectam deşeuri şi, cum începusem să-ţi povestesc data trecută, primeam funcţii de conducere în CASC (*i.e.* Consiliul Asociaţiei Studenţilor Comunişti. Sună războmbăicios, dar nu eram departe de străjerime şi cercetăşie, ceva parodic între echipele lui Makarenko, *boy scouts* şi Asociaţia Studenţilor Creştini din vremea lui Mircea Vulcănescu). Am fost, ziceam, „responsabil pe an cu munca patriotică“, apoi „secretar cu probleme organizatorice pe facultate“, secretar de redacţie la revista *Universitas*, „reprezentantul studenţilor în Consiliul profesoral al facultăţii“ (unde m-am opus venirii lui Marin Mincu la catedră, fiind atacat sumbru în plen de Alexandru Piru: „am ajuns să ne dea toţi gângavii lecţii de morală! Mihăilescule, ai să scoţi cărţi: am să te urmăresc şi am să te distrug“ – exact asta avea să facă în *Luceafărul*, în 1982, când am debutat în volum). Mă duceam în fiecare miercuri seara la Facultatea de Drept, unde era CUASC-ul condus de Nicu Ceauşescu şi unde raportam ce cantităţi de hârtie şi câte sticle goale a adunat facultatea noastră. Am fost o dată şi-n „tabăra de instruire politică de la Izvorul Mureşului“, unde l-am cunoscut pe minunatul suflet de poet Ioan Moldovan, pentru ca în altă tabără studenţească, la Buşteni, să iau menţiune specială la concursul de recitări (!),

unde l-am imitat pe Toma Caragiu cu „un balet la radio“ (am diploma acasă).

Văd că nu m-ai întrebat de întâlnirea cu Nicu, dar musai s-o povestesc, fiindcă-i haioasă. Intru în sala CUASC-ului de la Drept, să-i caut pe Iorgovan ori Şaguna, într-o miercuri seara. În centru, cu picioarele puse americăneşte pe masă, oleacă afumat şi cu câteva sticle goale în preajmă, un „tip mişto“ trăgea dintr-o „kentană“. „Tu pe cine cauţi, mă?“, oftează el sastisit, la care eu, fireşte, şoptesc precum şarpele Kaa: „sssunt de la ffffilologie…“

„Băăăiii, da’ce-ai, bă, de te bâlbâi aşa?“ se holbează ironic beizadeaua. La care eu, n-am de lucru?, încep să-i spun că m-a scăpat maică-mea din leagăn când eram mic şi probabil mi s-o fi scrântit vreun nerv, ceva, pe la mansardă. Omul se opinteşte într-un hohot de râs, de era să moară cu fumu-n gât, dar eu nimic, dă-i şi dă-i mai departe: „maaaamă, da’ câte sticloanţe goale sunt pe-aici! Păi cu astea facem planul pe toată Universitatea! Dom’le, beau ăştia din Consiliu, cu Nicu Ceauşescu-n cap, de te-apucă frica. Ăştia nu ştiu altceva, decât să bea şi să reguleze…“

Nu-ţi spun ce haz nebun a făcut Nicu. Pentru că el era, Nicu Ceauşescu. Când a intrat Iorgovan şi m-a întrebat sec: „văd că l-ai cunoscut pe tovarăşul prim-secretar?“, îţi dai seama că era să paralizez. N-am să uit niciodată replica lui Nicu: „Lasă-l, bă-n pace, că moare băiatu’ ăsta simpatic pe-aici“.

Nu ştiu cum naiba, dar parcă trasă la indigo a fost scena cu DRP şi Pantelimon Găvănescu, ministrul tineretului, în vara lui 1983, când am luat premiul de debut al UTC. Era în sala „Tinerimii Române“, vizavi de sala Izvor a Teatrului Bulandra, în diagonală cu Biserica Sf. Ilie Gorgani, „a legionarilor“. Am venit mai devreme, ca debutantul speriat, deh, şi m-am proptit într-un colţ, lângă un bondoc rubicond. „Şi dumneavoastră tot la…?“ mă dau eu comunicativ. „Da, tot la…“ oftează el. La care eu nu zici că încep, drăgăliţă Doamne, să-i bârfesc atmosfera, să-i explic cum devine cu tranşeele, redutele şi găştile în critica literară, să-i deconspir identitatea nou-veniţilor şi să-i spun care-i băutor de votcă şi care de bere sau vin?! În câteva minute, omul era convins c-a nimerit în vreun han villonesc ori undeva pe lângă Curtea Miracolelor. Nuş’ce naiba mă apucase. Când au început să se împartă paharele cu şampanie, vine şi DR-ul (pentru eventualii neofiţi: Dumitru Radu Popescu, preşedintele USR) şi mă harponează cam cu aceeaşi întrebare a lui Iorgovan, din urmă cu zece ani: „Văd că l-ai cunoscut pe tovarăşul ministru!“

Să leşin de groază şi ruşine, nu altceva.

Acuma, să ştii că revistele studenţeşti, de la *Echinox* la *Opinia studenţească*, oricât de malfonice le-ar fi fost uneori denumirile (gen *Convingeri comuniste*) au fost menite să fie supape pentru potenţialul insurgent. Erau controlate şi cenzurate, dar aveau o marjă de libertate sporită, mai ales în mediul filologic, artistic, faţă de cele inginereşti, militare, ale facultăţilor de ştiinţe etc. Cine te poate ataca astăzi că recenzai, ca Tania, în „*CoCo*“, cum spui, *Ardere de tot* de Ileana Mălăncioiu sau, ca mine, *Megaliticile* lui Ion Gheorghe şi debutul lui Aurel Şorobetea? Ba încă în suplimentele aceloraşi *Convingeri* cred că au debutat

Cristian Popescu, Cătălin Ţârlea ş.a., în anii în care Cenaclul Universitas era condus de Mircea Martin. Era bine pus la punct acest sistem de supape, cu festivalurile de rock şi folk de la Clubul A(rhitecturii), festivalul „Primăvara baladelor“ (unde m-am crucit ascultându-l în aula de la Drept, în 1972, pe Vali Sterian cu *Doamne, vino, Doamne*), cu grupurile Divertis şi Vouă, cu brigăzile artistice de la ASE şi Politehnică, legendarul teatru Podul, Song-ul condus incredibil de Ioan Luchian Mihalea (ne-au îngenuncheat literalmente la Crăciunul din 1975, cântându-ne gospeluri în Clubul Litere. Şi-acum îmi răsună în auz Mihalea cu „and when the saints go marchin' in“), lumea fabuloasă din IATC, lumea lui Moţu Pittiş cu „cei patru Beatles“, serile de poezie şi dans de la Ţăndărică, „Nocturnele“ cu Miriam Răducanu, Caramitru, Johnny Răducanu, ce mai, erau puzderie până la începutul, şi mai ales pe la jumătatea, ultimului deceniu al ceauşismului. După aia, până şi muştele purtau microfoane.

Dar să ştii că până şi din perioada aia nenorocită am o bombă.

Nu zici 'mneata că tocmai eu, mezinul Deochilă de la Institutul Călinescu, om cu vreo zece declaraţii, bine dozate, emanate din cadrul institutului în Dosarul de Urmărire Informativă, gură (şi mână) mână spartă şi cal breaz la neseriozităţi, tocmai eu mă trezesc propus în Biroul PCR taman în toamna lui 1989, când stătea să explodeze mămăliga? Am întrebat-o de trei ori pe doamna Buşulenga dacă este adevărat ce-am auzit, iar joviala ei confirmare m-a pus serios pe gânduri. Să-ţi mai spun că-n preajma zilei de Sf. Nicolae, deci pe 4 sau 5 decembrie 1989, când desfăceam câteva sticle de şampanie pentru mica şi tradiţionala sindrofie cu 30-40 de cercetători prezenţi, doamna Zoe a exclamat bizar: „Copii, de Crăciun vom bea în libertate“?!? Eu am înţeles – am şi spus-o, de altfel, deschis atunci – că, o-la-la, mai facem o paranghelie de Crăciun, când, gândeam eu ca prostu', poate vine Mihai Moraru cu o damigeană de Merlot de-ăla sublim de-al lui, puterea ursului, de la Mogoşoaia. Ei bine, nu. Doamna Buşulenga avea deja în vizor etalarea curcubeului Ion Iliescu pe cerul patriei, altminteri nu s-ar fi dus mintenaş cu TAB-ul la CC peste două, trei săptămâni. Pesemne făcea de mult parte din echipa Glasnost-ului valah, a „socialismului cu faţă umană“, ăla care ne tot desfigurează într-o veselie de atunci încoace.

Cât despre BOB-ul cu pricina (*i.e.* pentru neofiţi: Biroul Organizaţiei de Bază a PCR), apoi să ştii că eram unul şi unul, cu Mircea Anghelescu, Roxana Sorescu şi Corina Popescu, unii mai umblaţi pe-afară, alţii mai circulaţi la intern, oricum altceva decât categoriile Stancu Ilin sau Tania Enache, cărora, de altfel, le doresc tot binele din lume.

Venind la finalul întrebării, îndrăznesc să mă laud că ştiu bine ce traseu aş fi urmat în cazul în care (mi-)ar fi devenit realitate coşmarul pe care l-am avut de mai multe ori pe atunci, auzindu-l, adică, extrem de limpede, în vis, pe Ceauşescu exclamând la revelionul din 1999–2000: „Intrăm într-un nou mileniu de măreţe realizări…!“

Deja avusesem de gând prin '97 să mă retrag din publicistică. I-am spus asta lui Mircea Braga, prietenul sibian care-mi păstorea rubrica din *Transilvania*, însă

el m-a deconseiat degrabă. Zicea că, „dacă pleci tu, Tomuş o să trebuiască (!) să-i dea cronica lui Artur Silvestri“, ceea ce – în condiţiile de gherilă ideologică de atunci – mi s-a părut a fi o dezertare impardonabilă. Oricum, prea mult n-ar mai fi mers. Aşa că m-aş fi retras la Biblioteca Academiei şi aş fi început un sfânt deceniu de factologie, pe două planuri: enciclopedia lumii româneşti prin *Dicţionarul persoanelor şi personajelor din biografia şi opera lui I.L. Caragiale*, iar pe urmă *Povestea Generaţiei ’27*. Pe lângă ele, mai concoctam un doctorat despre teatrul poetic românesc, o carte despre marile iubiri (cupluri conjugale sau adulterine) din proza noastră, un eseu despre figurile Mamei în biografiile marilor scriitori români, un Eminescu analizat prin câteva grile exegetice occidentale (Jean-Pierre Richard, Bachelard, Poulet, Durand, Hugo Friedrich).

Să nu mi se spună că, uite, aşa ceva chiar ar fi fost de dorit… c-o ştiu şi singur.

Mă alin cu gândul că toate rămân pentru lumea cealaltă. Oare putem să ştim ce-o mai fi şi pe-acolo?

— *Savuroasă scena cu Nicu Ceauşescu. Ea spune multe despre distanţa uriaşă dintre omul „de rând“, fie el şi intelectual, şi moştenitorul familiei domnitoare; totul, desigur, în spiritul „eticii şi echităţii socialiste“…*

După Revoluţie, aţi avut probabil mai multe întâlniri cu figuri politice de prim-plan: în perioada LA&I*, dar şi în rest. Care dintre politicienii români, văzuţi de aproape, v-a impresionat cel mai mult? Se apropia respectiva figură din realitatea autohtonă postceauşistă de proiecţia ideală a unui om politic de anvergură?*

— Stai aşa, să nu uit să pun un PS la scrisoarea precedentă. I-am povestit adineauri Taniei de tabăra de la Izvorul Mureşului, când l-am întâlnit pe Ioan Moldovan, iar ea mi-a adus aminte de ploaia de stele de acolo. Domnule, era în august şi nu ştiam de obiceiul cerului din părţile alea (unde cică-n fiecare Gustar poţi vedea fenomenul), dar ce dumnezeiască noapte am trăit atunci, ce şuvoi de licurici şipurându-se turbat, diafan, violent sau pur coregrafic prin văzduh mi-a fost dat să contemplu – aşa ceva nu mi s-a mai dăruit niciodată. Ca să vezi, he-he, ce amintiri se pot păstra dintr-o „tabără de instruire politică“. Abia atunci şi acolo am priceput la modul fizic, tulburător, ameţitor ce va să zică nichitiana „cădere în sus“.

Aşa.

Acum, să ştii că, în materie de cunoscut oameni politici, eu am avut (dar, oare numai eu?) un serios handicap postdecembrist. Nu aveam nici o idee de cum ar fi trebuit să fie *pe viu* un adevărat politician. Imaginea forjată în timp era una exclusiv livrescă, inspirată din cărţi, mai ales din memorialistică, sau din „istoria vie“ a câtorva bătrâni, foşti deţinuţi. Când îţi compui mental imaginea omului politic din *frânturi* de P.P. Carp, Maiorescu, Mitiţă Sturdza, Marghiloman, Iorga, Ion şi, mai ales, Ionel Brătianu, plus, fireşte, Argetoianu şi Iuliu Maniu, ai suit deja la conceptul de „bărbat de stat“. Dacă acestora le adaugi un mănunchi de mari gazetari cu stofă de politicieni combinatorii, precum C.A. Rosetti, C.D.

Gherea, Nae Ionescu, Pamfil Şeicaru, Stelian Popescu, automat ridici dărâmător de riscant ştacheta aşteptărilor. Având această tradiţie în minte, de cine să-ţi lipeşti privirile în ianuarie 1990?!

De-a lungul cincinalului nostru perestroikist la modul fantasmatic, adică din 1985 în 1989, auzisem şi eu câte ceva despre Ion Iliescu. Dar nimic nu mi se părea mai jalnic, mai nedrept, cumplit şi absurd istoriceşte decât ca România să-şi aştepte libertatea dinspre Kremlin. Despre regele Mihai nu-mi făcusem decât un scenariu nefericit: îl vedeam întâmpinat la aeroport (şi lăsându-se, prin forţa lucrurilor, aplaudat) de Adrian Păunescu, de Eugen Barbu şi Paul Anghel, de Vadim Tudor şi Lucian Avramescu. În apropierea lui Corneliu Coposu nu aveam cum să ajung, Radu Câmpeanu mi s-a părut dubios dintru început (ca şi Quintus, dar… altfel decât Dan Amedeo Lăzărescu), Alecu Paleologu, cu şarmantul său dandysm salonard, nu avea cum să mi se pară un adevărat om politic, iar cu Gabriel Ţepelea avusesem nu doar o contrazicere privind (in)actualitatea gândirii lui Cioran, ci şi o tristă, enervată mirare: când un congener, vechi liberal altminteri, l-a îndemnat să aducă masiv tineret la conducerea PNŢ, a venit cu lamentabilul răspuns: „lasă-i să mai aştepte, că noi am aşteptat destul!“

Alt handicap specific mie era neputinţa de a vedea la tribuna politicii româneşti altceva decât amestecuri (şi amestecături) de securime, pecerism, fripturism. Numai ei avuseseră grijă să fie deţinătorii *know how*-ului. Aveau tradiţia exercitării puterii, aveau banii, reţelele interne şi complicităţile externe. Numai ei aveau tupeul de-a prelua iniţiativa, îşi croiseră cuminte şi eficient planul B, acea „fall back solution“, cum îi plăcea lui Silviu Brucan să spună, încă de la vizita lui Gorbaciov la Bucureşti. Ei aveau dosarele, ştiau cine-cât e compromis şi deci şantajabil, care şi cât este dispus să colaboreze. Numai lor li se prefigurau dinspre Răsărit şi Apus oportunităţile ş.a.m.d. Ţin minte că, în 1991, la prima noastră vizită în 8 Rue François Pinton, la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, „Monique“ m-a şarjat afectuos cum că „nu cunosc decât un singur om (*i.e.* Radu Portocală) la fel de convins ca Dan C. că până şi frunzele care flutură în pom sunt aranjate de KGB“. Cum să nu fi *achiesat* c-o sfioasă aplecare de frunte la ditamai adevărul?

Astfel încât, în decembrie 1989 şi câteva luni după aceea, pe când Ion Bogdan Lefter dădea asalt la *Luceafărul*, înfiinţa *Contrapunct*-ul şi concocta ASPRO, pe când Doina Uricariu şi Denisa Comănescu se opinteau să-i debuloneze de pe soclu pe Valeriu Râpeanu şi Romul Munteanu, pe când Laurenţiu Ulici lua fotoliul lui Mihai Ungheanu, în timp ce Nicolae Manolescu şi Octavian Paler îşi disputau biroul lui George Ivaşcu, eu scriam despre „Compotul de comploturi“ care-a dus la executarea Ceauşeştilor împreună cu vreo mie de nevinovaţi, iar la un an după aceea eram siderat să mă văd cooptat, fie şi accidental, în echipa lui Ion Raţiu de la *Cotidianul*.

Ion „Iancu“ Raţiu a fost primul adevărat politician întâlnit în viaţa mea. De atunci încoace, nu mi-a fost dat să cunosc decât doi prezidenţiabili pentru România: Andrei Pleşu şi Mugur Isărescu. De câte valuri de ironii am avut parte

în primii doi, trei ani petrecuţi la *Cotidianul* din partea rudelor, amicilor, vecinilor şi neprietenilor, nu-ţi poţi face idee. Bietul Raţiu era o formidabilă însumare de calităţi absolut inadecvate în tractirul politicianismului dâmboviţean. Nu doar ştaiful imperial ardelean cu blazon memorandistic, dar şi o adâncă, de neşters, amprentă britanică. Nu doar o incredibilă ingenuitate în ce priveşte balcanismul dezarticulat, dar şi o doză de credulitate de-a dreptul dizolvantă în materie de delegare a afacerilor. Când pui vătaf pe-o tipografie bucureşteană, proaspăt aterizată din Occident, un fost şef de flotilă ceauşistă de helicoptere, chiar dacă ţi l-ar fi recomandat MI6, CIA, KGB, FBI şi Mosadul la un loc, tot ar fi trebuit să stai necontenit cu ochii pe el.

Trec peste multe altele, peste furtul cu tonele de hârtie tipografică şi peste o droaie de picanterii cu Doina Bâscă de-o parte, Agopian, Iaru, Prelipceanu, Uricaru, L.I. Stoiciu, Ioan Es. Pop, Lucian Vasilescu de cealaltă parte, fiindcă am chef să-ţi povestesc istoria mea cea mai colorată cu bietul nostru patron.

Veneau alegerile din 1992, Ion Raţiu candida la preşedinţie, iar echipa de la ziar se visa deja în blocstarturi. M-a luat un râs homeric când Doina Bâscă mi-a şoptit într-o zi pe hol, în stilul ei de-o ambiguitate ghiduşă: „conaşule, vrei să fii ministrul culturii?“ Râs care avea să-mi îngheţe pe obraz peste câteva zile, când am văzut ce serios se şi vedea Eugen Uricaru ministru de externe. Am fost invitaţi la Raţiu acasă, pe Armindeni 4, unde locuise cândva Dimitrie Gusti. Bossul trecea cu paharul de şampanie pe la fiecare şi, cum pe Tania şi pe mine ne vedea cel mai rar (noi, făcând numai *LA*&*I*-ul, stăteam în redacţie doar câteva ore pe săptămână), a adăstat mai mult în dreptul nostru. „Dragă, ce şanse crezi că am?“ Domnule Raţiu, zic eu, vreo 5% (avea să ia numai 2, dacă reţin bine). La care el se încruntă adânc neîncrezător: „bine, păi băieţii ăştia mă văd câştigător cu mult înaintea lui Iliescu!“

Da, dar dumneavoastră vedeţi ce bem noi aici-acum?! aproape că am răcnit eu. Bem vin spumos Zarea, nenorocirea aia de care erau pline florăriile lui Ceauşescu. „Bine, zice el, dar *eu* am vrut să fie băutură *românească* pe masă, nu neapărat whisky, cum bea toată lumea din Bucureşti acum!“

La care nu zici că iau foc şi m-apuc să-i înşir aşteptările românilor la adresa lui, aşa, strict ochiometric, cum le percepeam eu? Domnule Raţiu, veniţi după aproape juma’ de secol de Marea Britanie şi cu o avere de Regent Street. Asta înseamnă că, dintr-un foc, trebuie să finanţaţi echipa de fotbal Rapid, asigurându-vă tuciuriul electorat giuleştean, apoi revenirea Festivalului Cerbul de aur, pentru „masele de oameni ai muncii“. Dar şi festivalul Crizantema de aur, pentru senescenţa din mahalaua rurală. Dar şi Primăvara baladelor, pentru generaţia lui Nicu Ceauşescu. Dacă la toate finanţările astea mai acordaţi periodic sume pentru premierea scriitorilor şi artiştilor, plus vreo zece filme pe an pentru cuplul mitic al cinematografiei naţionale Sergiu Nicolaescu–Geo Saizescu, abia aşa cred că v-aţi apropia de 10-15%.

Nu ştiu de ce m-am întins atâta cu povestea asta. Poate pentru că am rămas cu nostalgia redacţiei. Şi cu o amintire neaşteptat de tandră despre om. Nu pot

spune cu precizie în ce măsură era Ion Raţiu naiv sau duplicitar, calculat sau zgârcit, amăgit cu bună-ştiinţă, şantajat, rău informat sau toate la un loc. Dar ştiu că era o captivantă excepţie în peisaj. Un lord cu vedere spre Downing Street venit să-şi evalueze herghelia valahă şi împotmolit în şleaurile dâmboviţene. Iar cu cât trece vremea, cu atât văd mai puţină anglo (şi germano) simpatie în mediile noastre politico-economice, în timp ce se trage cu ochiul invidios la „prestigiul autoritar al lui Putin“, suntem alteraţi pe mai departe de asasinul egalitarism francez, hipnotizaţi de hibridările monstruoase ale chinezilor şi tot mai contaminaţi de americanofobia socialismelor planetare.

În fine, uite că, acum, când tocmai mă gândeam să închei, îmi dau seama că am dat, totuşi, mâna cu cei trei preşedinţi ai României postceauşiste. Ce chestie!

De la Emil Constantinescu am rămas cu imaginea unei acreli inexplicabile, o nesiguranţă de sine drapată agasant, aţos, într-un soi de „mesianizare“ frizând megalomania.

Traian Băsescu m-a acaparat numaidecât prin directeţe, prin firescul abordării, manieră la care eu sunt foarte sensibil. Eram la Cotroceni când l-a decorat pe Cărtărescu. Stăteam cuminte cu Tania într-un colţ, iar Băsescu – pe care nu mi-l putusem imagina vreodată uitându-se la „Omul care aduce cartea“ – a traversat iute sala către noi, ne-a învăluit în râsul lui irezistibil, mi-a întins viguros mâna şi m-a turmentat cu o fermecătoare formulă dinesciană „ce faci, dom’le, pe-aici?!“ Cum să-i rezişti!? Am regretat sincer, apoi, când Bogdan Tătaru-Cazaban, pe atunci consilier prezidenţial, mi-a încredinţat organizarea unui ciclu de seri culturale sub auspiciile Cotrocenilor, că, doar după vreo două, trei întâlniri a trebuit să amânăm *sine die* urmarea.

Dacă la Traian Băsescu a funcţionat infailibil naturaleţea, în schimb când a fost să dau mâna cu Ion Iliescu m-a lăsat mască diplomaţia subtilă, fără cusur, amenitatea perfect jucată, o eleganţă tonică, aerul stenic, jovial, de apariţie automat ataşantă. Abia atunci am înţeles de ce a cucerit atâta lume culturală pe când era „ostracizat“ la Editura Tehnică. Eram la Capşa, invitat de *Jurnalul naţional* la o dezbatere evocativă despre vechii Bucureşti, de care se alege praful, neştiind că va fi şi Iliescu de faţă (ştiam doar de Bălăceanu-Stolnici). Când şi-a făcut apariţia, recunosc: am vrut să mă întorc brusc şi să plec. Ne despărţea, ireversibil, totul. După care mi-am luat seama, mi-am spus că, la urma urmei, sunt în faţa unui fost preşedinte al României şi că o ieşire intempestivă ar fi un semn necavaleresc, nedemn, de ţaţă isteroidă. Măi, dragă, şi ce să vezi? Când mi-a strâns viguros mâna „bucuros că ne întâlnim“, cu un zâmbet larg şi luminos, ai fi zis că omul şi-a văzut visul vieţii. Era limpede că ştia perfect că nu tragem la lopeţi în aceeaşi barcă, dar asta nu l-a împiedicat să mă topească prin afabilitate. În plus, de unde mă aşteptam să dau de o epavă politică ruginită, din contra: toată fiinţa lui emana energie, optimism, încredere absolută în calităţile tonifiante ale exercitării puterii. Ce mai, nu-mi putea umbla atunci altă replică în minte decât oftatul admirativ al lui Brânzovenescu, la ieşirea lui Trahanache din scenă după furibunda-i tiradă pro-Tipătescu: „E tare… tare de tot… Solid

bărbat!“

Oare pot spune că, dând mâna cu Nicolae Manolescu şi Ana Blandiana, cu Gabriel Liiceanu şi Horia Patapievici, cu Andrei Pleşu, Mugur Isărescu, Raed Arafat, Sorin Alexandrescu, Monica Macovei, Mircea Mihăieş, Alexandru Paleologu, sau chiar Toader Paleologu, voi fi avut de-a face cu *politicieni*? Mă îndoiesc. Nici măcar valori intelectuale precum Theodor Baconsky, Cristian Preda, Mihai Răzvan Ungureanu, Sever Voinescu, Adrian Papahagi, Mihail Neamţu – mai tinerii confraţi la care mă uit cu sinceră admiraţie că au intrat în Joc, plănuindu-şi inserţia în Sistem – nici măcar lor nu le-aş lipi calificative strict politice şi nu i-aş încapsula în prejudecăţile comune.

Am sperat mult, la un moment dat, în rolul mediator, coagulant, al lui Valeriu Stoica, a cărui prezenţă sagace, de o precizie atent învăluitoare, am avut prilejul s-o admir pe viu la lucru în câteva circumstanţe incitante. Iar când l-am vizitat pe Theodor Baconsky la reşedinţa de ambasador din Lisabona, văzându-l în cadrul uşii cu Marina şi cei doi copii, am exclamat (poate că stupid infantil, dar nu văd de ce să-mi fie ruşine s-o recunosc): „bre, parcă văd familia prezidenţială din 2014!“

Dilemele rămân dileme.

Cum trebuie să arate un şef de stat?

— Câteva întrebări legate de portretul-robot al prezidenţiabilului român, în viziunea Scriitorincului*, şi încheiem cu politica. Deşi politicul este peste tot, inclusiv în „autonomia esteticului“, în anii ’60, inclusiv în „apolitism“, după 1990…*

Aţi menţionat două nume: Andrei Pleşu, Mugur Isărescu.

Ce au în comun aceşti doi intelectuali, pentru a-i vedea în postura Preşedintelui României? Ce aşteptări aveţi de la această funcţie? Şi care dintre preşedinţii de până acum (omiţându-l pe Nicolae Ceauşescu, să vorbim numai despre cei aleşi prin vot: Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu) s-a apropiat cel mai mult de setul dvs. de aşteptări?

— Ei, acum chiar simt că depăşim măsura. Mă gândesc tot mai intrigat la interogativita domniei tale, la felul parşiv prin care îţi arondezi trecutul flatând întru confesiune micile mari orgolii ale bătrânilor, de la Octavian Paler şi Paul Cornea, la Ileana Mălăncioiu şi Livius Ciocârlie, plus labirinturile mele copilăreşti. Oare ce vrei, ce cauţi, ce aştepţi? Mă aştept ca poimâine-dimineaţă să ne razi pe toţi ca pe solzii de pe tăişul unui cuţit menit să jupoaie suav, pe nesimţite, deceniu literar după deceniu literar, în numele supremaţiei Criticului Atotcuprinzător.

Mă întreb dacă să răspund provocării tale prezidenţiale. Prea sunt străin analiticii politice, prea subiectiv, umoral şi reactiv, prea novice, pe de o parte, şi prea hârşit în rele, pe de altă parte. Pe cine să intereseze opţiunile mele? La ce

bun să faci un portret model al Preşedintelui ca om cultivat, ponderat, cizelat, vorbitor de două, trei limbi străine, apt să converseze isteţ, de la egal la egal, cu Angela Merkel, regina Angliei şi ciobanul care potriveşte brânza-n butoi, dacă lumea românească de azi alege să admire tipul Becali, Vadim, Crin, DD, Voiculescu şi Co.? Dacă mă uit împrejur, de la Putin la Chavez, din China şi Coreea spre Brazilia, Italia şi Franţa nu ştiu dacă e cazul să mai bovarizăm. Ca român, ce altceva să faci de nu să te uiţi înapoi şi să faci o medie între Ion şi Ionel Brătianu, Marghiloman şi Titulescu, plus Maiorescu, Carada, Carp, Argetoianu? Utopizăm, desigur, însă adevărul este că i-am avut pe aceşti oameni, că ne-am bătut cu succes la tot felul de congrese europene şi conferinţe de pace, că am ştiut să ne demonstrăm vechimea şi continuitatea, să ne păstrăm unitatea, astfel încât astăzi, când le vezi epigonii ignari, ţepari şi sfidători, ţi se face rău. Până şi mita se ia la nivel de caltaboş, banii se cară cu plasa, iar standardizarea fărădelegii legalizate se măsoară lesne din ochi (terenuri, vile, gipane, vacanţe în Bahamas ş.cl.) fără ca asta să şifoneze pe cineva.

Ce-i drept, în mocirla politică actuală, unde domină ţăţismul, golănia, mahalaua, tractirul, omnivinovăţia nonşalantă şi sfidătoarea complicitate generală care au forjat conştiinţa impunităţii atleţilor corupţiei, e absurd să mai conturezi profilul vreunui prezidenţiabil cult, înţelept, educat aristocratic, dotat din plin cu acel tip de umor comprehensiv cu care se face alchimia contrariilor, ins apt să dialogheze de la egal la egal cu mărimile planetei. Normal ar fi, ha-ha, să avem parte de un preşedinte asemenea ţării. Ia gândeşte-te ce înseamnă asta. Oprescu, Becali, Dan Voiculescu, Dan Diaconescu, Mazăre, Antonescu. Păi nu te albeşti la faţă? O fi ştaiful lui MRU pliabil pe atmosfera asta de maidan? Tare mă tem că va avea procentele lui Raţiu din 1992.

Cum trebuie să arate un şef de stat? Depinde, fireşte, după constituţie, de fişa postului. Monarhie, republică parlamentară, republică prezidenţială şi ce-o mai fi. Dar e cert că omul trebuie să gândească, să calce, să gesticuleze şi să vorbească *boiereşte*. Să dea cât mai natural acea greutate aristocratică, acea savantă dispunere de accente şi nuanţe de care au nevoie până şi şoaptele sau ochiadele sale. Să mânuiască perfect dublul limbaj – naţional şi universal, liberal şi conservator, autoritar şi permisiv, capitalist şi sindicalist etc. – însă capabil să facă, ziceam, alchimia tuturor contradicţiilor social-politice care-i pun sistematic la încercare forţele şi poziţia. Să fie inatacabil moralmente, desprins de micile pofte, să aibă o perspectivă strategică în toate cele, să ştie limpede ce România vrea, să cântărească just ponderea fiecăruia dintre cele patru puncte cardinale în folosul naţional.

Gata, bunul-simţ îmi dictează să termin cu utopia. Nu de alta, dar mi-e teamă că nici măcar eu n-aş trece examenul prin grila asta.

Trebuie lucrat împotriva dezinteresului de sine

— Nu cred că Dan C. *este „bătrân“, după cum nici Paul Cornea nu este „bătrân“. Aveţi o tinereţe intelectuală şi spirituală extraordinară, un dinamism, un energetism pe care marele public le-a simţit.*

Dar cum îi vedeţi pe bătrânii realmente bătrâni, bolnavi, căzuţi, înfrânţi de viaţă sau de o dramă recentă adusă de ea? Ce v-au învăţat cărţile şi experienţa de viaţă că ar trebui făcut pentru a-i ajuta?

Pe de altă parte, cum priviţi anii din faţă? Ce pot aduce ei nou şi proaspăt pentru un Scriitorinc *senzitiv şi reflexiv, atât de atent la lumea din jur şi la toate ale ei?*

Cum vă vedeţi peste douăzeci de ani?

— Vaaai, dar cum de te limitezi la bătrânii înfrânţi de viaţă şi nu mă întrebi nimic despre ziua în care homosexualii vor avea drepturi egale (dacă nu cumva superioare), pretutindeni în lume, cu majoritarii?! Probabil, continuând utopia, la vremea aceea elevii nu vor mai avea dreptul să dea niciodată nici un examen, îşi vor cotonogi absolut legal profesorii la fiecare oră, vor avea automat cu seringi şi doze de cocaină gratis pe holurile şcolii etc.

Nu avem nevoie de cine ştie ce experienţă de viaţă ca să ştim ce trebuie făcut pentru bătrânii oropsiţi de soartă. Pur şi simplu trebuie să ne uităm la ţările care au rezolvat rezonabil problema. Sigur, nicăieri nu e simplu, niciunde perfect. Să ne amintim cutremurul mediatic care a răvăşit Franţa acum câţiva ani, când, într-o vară caniculară, au murit câteva mii de pensionari care trăiau singuri, adevărat, în garsoniere sau apartamente convenabile, dar perfect insularizaţi, astfel încât unii au fost găsiţi abia la două, trei săptămâni după deces. „Homeless people“ şi „les sans-abris“ există peste tot. Numai că trebuie să vii pe malurile Dâmboviţei ca să vezi cum se aruncă de viu din Salvare, cu tot cu perfuziile-n el, trupul unui bătrân boschetar, „ca să crape dracului în şanţ, nu în maşina mea“! Trebuie să vii la noi, să suni, ca mine – e drept, acum zece ani – la Salvare pentru maică-mea şi să ţi se răspundă că „dacă are 70 de ani sunaţi la alt dispecerat, noi mergem de preferinţă la gravide“. Trebuie să te preumbli câteva zile prin spitalele noastre, să vezi cum se poartă – ca la abator – brancardierii şi asistentele, cum se tocmesc „aparţinătorii“ cu doctorii, pe baza unui mercurial ferm, ca la piaţă, sau cum eşti programat la o radiografie, tomografie, RMN etc. – atenţie: pentru o *urgenţă* – fix peste *trei luni*! N-am să uit câte zile oi avea dimineaţa de la „Sf. Ioan“, când s-au dat de perete uşile la orele 6, s-au aprins brusc toate luminile în ochii noştri, ca-n lagăr, după care s-a auzit strigătul de gladiator în culmea furiei al unei asistente: „ce, drieacu’ te căcaşi, bre, în halul ăsta pe dumneata?!?“

Şi să ne mai mirăm cum se fură mâncarea din azilele de bătrâni şi din orfelinate? Să mai inventariem decesele din malpraxis? Diagnosticele eronate? Sau perindarea bolnavilor dintr-un oraş în altul, de la un spital la altul, până la somnul cel de veci?

Nu eu, nu noi trebuie să spun(em), din experienţă, ce e de făcut pentru un sistem normal de îngrijire a bătrânilor. Inclusiv pentru asta există de mult reguli clare în lumea civilizată. Îmi place că, la noi, mediatic se vituperează euthanasia, bunul-simţ, mai mult sau mai puţin religios, luptă împotriva morţii asistate, în

vreme ce practicăm la greu (şi într-o veselie… soră cu moartea) euthanasia pasivă. Uită-te ce se face la noi, din 1990 încoace, exact cu trecutul (sănătatea) şi viitorul (şcoala, educaţia): praf şi pulbere. Inconştienţă, jaf, miserupism criminal. Exact articulaţiile cruciale ale organismului social. Refuz să-mi imaginez absenţa lui Raed Arafat din tot acest peisaj uman nenorocit, ca să nu-mi pierd chiar de tot minţile.

Atunci când vine vorba să ne axăm pe misia fiinţelor de hârtie şi cerneală ca noi, apoi ar fi mai degrabă de vorbit despre rolul nostru în ce priveşte filozofia, sau cultura, îmbătrânirii. Care ne lipseşte într-o severă măsură, aidoma culturii medicale, financiare, gastronomice, vestimentare, turistice. Ca şi autorespectul, cultul slujirii, gustul simplităţii, simţul civic. *Aici* explodează datoriile gazetarilor, scriitorilor, ale lumii artistice şi oamenilor de cultură în general. Dacă tot avem un rol în sensibilizarea publicului şi conştientizarea instituţiilor, atunci va trebui să vorbim despre mentalitatea păguboasă care echivalează pensionarea cu semi-îngropăciunea. Nu ştim să îmbătrânim. Am văzut în Occident cum înfloresc bătrânii când ies la pensie. Inclusiv japonezii, pe care-i ştim cât de workaholici sunt. Parcă abia aşteptaseră o viaţă ceasul când să li se dea liber la hobby-uri şi alinturi de tot soiul. Să-şi satisfacă în sfârşit toate maniile, să colinde lumea pe care au visat zeci de ani să o cutreiere, să-şi îngrijească grădina, să-şi pună ordine în colecţiile de timbre, fluturi, trenuleţe şi mai ştiu eu ce. Să pescuiască în weekend fără grija dimineţii de luni. Să-şi dedice cât mai multă vreme educaţiei nepoţilor, să poată juca şah, poker sau table în neştire, pe scurt: să înceapă o nouă viaţă. Sigur că asta duce adeseori la ridicol. Am văzut nu doar destule filme cu octogenari penibili, iluzionându-se că mai pot rivaliza cu puştimea la dans, alcool, sex, sport, dar şi pe viu, am dat la Sanary-sur- Mer, la Bruges, ori în Florenţa de luxoase pâlcuri nonagenare cu fiţe de discotecă, privind trufaş micimile stradale, mergând ca-n transă, ca nişte mediumuri anchilozate şi ultradotate protetic, dar acţionate de fluidele invizibile ale unei autoamăgiri jalnice şi periculoase totodată.

Însă dincolo de asta, rămâne un fapt că Apusul stă infinit mai bine la capitolul autorespect decât Răsăritul. Cel puţin în materie de turism cultural, unde am şi eu, de acum, o experienţă cumsecade, e formidabil ce forţe, ce sume, ce instituţii se bat ca să asigure bătrâneţii confort, perspective şi prelungirea plăcerii de-a fi, sub toate aspectele.

Pe noi, comunismul ne-a deprins cu statutul vitei la plug, al calului de dârloagă. Bator şi Fefeleaga.

Aici trebuie lucrat. Împotriva dezinteresului de sine („lasă-mă în cârpele mele şi-n sărăcia mea“), împotriva angoasei pensionării, împotriva proastei resemnări. Noica folosea cu tâlc formula „buna resemnare“. Asta nu e blazare, nu este înfrângere pur şi simplu, ci un alt punct de start, pe un teren mai solid, dar şi mai subtil. E o schimbare de arme, o necesară corecţie de orbită, un travesti nevinovat, care te privează sau te umileşte numai în aparenţă. În fapt şi în fond te învesteşte cu altă demnitate. Simpla conservare a curiozităţii devine un

excelent combustibil antisenescenţă. Or, spune-i românului ieşit la pensie să se-apuce să înveţe japoneza! Sau să-şi cumpere acuarele, dacă tot susţine că avea ceva talent la desen în şcoala primară. Ori să lase naibii visele cu Viagra şi, dacă tot simte că-i prisoseşte musculatura, să-nceapă un bricolaj zdravăn la casa nepoţilor. Păi nu se uită la tine ca la felul 14?

Eu, fie şi numai dacă mă uit la Neagu Djuvara, la Mihai Şora şi Paul Cornea (la Bălăceanu-Stolnici refuz să mă uit, de la o bună bucată de vreme), aducându-mi aminte de Barbu Brezianu, Arşavir Acterian, Ion Raţiu, Alexandru Paleologu, instinctiv îmi îndrept spinarea, ridic privirile, inspir amplu şi strig de două ori mai tare „bună dimineaţa“.

Dar n-aş vrea să se creadă cumva că, vezi, Doamne, eu m-aş fi vindecat de-a binelea de mentalitatea păguboasă de care vorbeam. Nu au trecut aşa de mulţi ani de când eram stupefiat de faptul că prietenii noştri francezi îşi făceau planuri de vacanţă în 1999 pentru 2003. Şi oricât mi-am dat singur pinteni întru gândirea pozitivă, tot la jumătatea goală a paharului am rămas. Vrei o mostră recentă? Nu mai departe ieri-dimineaţă, la farmacie, mi s-a spus că medicamentul cerut „e la promoţie şi, dacă mai luaţi o cutie, aveţi reducere 50%“. Eram gata să accept, când am întrebat brusc de termenul de valabilitate. Ei bine, aflând că e 2015, am renunţat la cutia a doua. Şi am emanat cinstita, tradiţionala, dar contraproductiva lozincă: „Păi, cine mai trăieşte până atunci?!?“

Şi tu mă întrebi cum mă văd peste douăzeci de ani!

Mă rog, mie asta mi se trage de la operaţie, altminteri vitalitate, optimism am avut din plin – paradoxal, aş zice – încă de mic. Dar odată trecut de primul infarct, slăbind la regim 30 de kilograme în opt luni, ca să ajung, ha-ha, la al doilea infarct (din cauza dislipidemiei, toate grăsimile mi s-au depus pe vase) şi apoi, după două coronarografii, la şapte ceasuri de croşetat bypassuri – bineînţeles că m-am văzut pe masa de operaţie cu convingerea că de acolo voi fi dus direct la Cernica. Pentru ca, odată scăpat, să mă contaminez definitiv de înţelepciunea Sfinţilor Părinţi cum că fiecare zi e un dar de la Dumnezeu. Da, dar asta te livrează surâzător unei perpetue improvizaţii, unui soi de levitaţie mental-afectivă care te cenzurează din start de la orice plan amplu şi de durată.

Ştiu că las o impresie contradictorie. Din cât sunt mai convins înlăuntrul meu că nu mai am ce să aştept, că toate mizele după care fugi în tinereţe – iubire, carieră, chiverniseală, succes – şi-au consumat forţa de atracţie, dintr-atât lucrez mai efervescent, mă zbengui în arlechinade livreşti şi fac în public figură de impetuozitate impenitentă. Eu îmi spun că este doar o poză educativă: să atrag junimea la cultură şi să-mi iluzionez pensionarii că nu e dracu’ aşa de negru. Dar dacă nu-i aşa? Dacă energetismul nu e doar retoric, ci un semn de secretă voinţă, nu de putere, ci de exorcizare?

Oricum, fapt e că de mult nu mai plănuiesc nimic decât pentru cel mult un an. Agendele mele din anii ’80 conţineau sumarul viitoarelor cărţi până prin 1997. (Bine, atunci nu aveai voie să scoţi decât o carte pe an, ba cred că se ajunsese deja la o carte la doi ani.) De prin 2008 trăiesc exclusiv pe proiecte

semestriale, adică din Bookfest în Gaudeamus. Un tic-tac rezonabil şi mulţumitor, zic eu.

Mă înfăşor, aşadar, cât pot mai pufos în „buna resemnare“, cea care destinde muşchii aşteptărilor şi acordă o anvergură moderată energiilor proiective. Ce ţi-e dat e bun, ce ţi s-a luat a fost şi mai bun, dar ce (poate încă) ţi se va da devine de-a dreptul sublim. Oricum ai coti-o, tot ai pentru ce să-I mulţumeşti lui Dumnezeu.

— Evident, nu sunt de acord cu etichetarea minorităţilor sexuale. Sunteţi anti-corectitudinea politică, asumat „reacţionar“, tradiţionalist anti-„mizerabilist“ şi un om (cum spunea regretatul Al. George despre o bună parte din poporul român) naturaliter *de dreapta.*

Dar am promis că nu mai vorbim despre politică şi despre politic…

Cufărul pentru paradis

În Dietetica lui Robinson, *un alt intelectual excepţional, Alex. Leo Şerban, oferea conţinutul personal al unui cufăr ideal, de luat oriunde, cu tot ce e mai preţios. În* Bagaje pentru paradis, *Valeriu Cristea repertoria chiar secvenţe de viaţă, senzaţii, figuri şi gesturi de oameni dragi.*

Ce aţi introduce într-un asemenea cufăr, fără ca prin asta să dăm un aer testamentar, de Cernica (!), ci ca „simplă“ arhivare a unor lucruri, momente, episoade preţioase pentru dvs.?

— Dar cum am „etichetat“, oare, minorităţile sexuale? Nu-mi aduc aminte de nici o etichetă lipită acuzator-punitiv în răspunsul meu. Repet: eu am oroare doar de discriminarea pozitivă, în rest am o înţelegere şi o rezistenţă moderate faţă de tot ceeea ce se îndepărtează de tradiţie şi *mainstream*.

Că tot veni vorba: hai să spun chestia asta şi-n carte, că nu se ştie când o mai fi nevoie de-o explicaţie.

Zilele astea am schimbat câteva mailuri cu un cititor admirativ (era bucuros că am lăudat Finlanda într-o emisiune), dar supărat pe reticenţa mea faţă de homosexualitate. Nu a folosit clasicul termen „homofobie“, cu care nu puţină lume *fină* a considerat că mă poate face praf, dar era limpede încruntat că nu ader cu largheţe la domeniu. I-am povestit nu doar de sincera mea afecţiune pentru un om precum Alex. Leo Şerban, dar şi pledoaria mea dintr-o emisiune a lui Dragoş Bucurenci, de acum câţiva ani, unde am fost invitat o oră în direct împreună cu vicepreşedintele Asociaţiei „Accept“. Prezentându-mă eu, numai parţial în glumă, ca reprezentant al grupării „Nu accept“, am fost somat să-mi expun clar punctul de vedere. Primele cinci minute ştiu că au şocat plăcut. Am spus cinstit că bună parte din arta mare a lumii provine dinspre homosexualitate. De la Akademosul grec la Renaşterea italiană, de la Sapho la Marguerite Yourcenar, de la Shakespeare, Verlaine şi Rimbaud, la Mishima, de la Oscar

Wilde, Gide şi Tennessee Williams la Alex. Leo Şerban, trecând prin istoria coregrafiei, *haute couture* şi *stilistică* în toate cele, totul, în hiperestetismul homosexualităţii, explodează de creativitate, ingeniozitate, splendoare. Nimic de obiectat, totul de admirat.

Unde încep, însă, rezervele mele şi nevoia de exercitare limitativă a Autorităţii este în ce priveşte 1) prozelitismul în mediul şcolar, cu precădere liceal, unde fixarea sexualităţii este încă incertă şi 2) paradele stradale, oribil provocatoare şi, oricum, finalmente contraproductive. Niciodată nu voi accepta momirea adolescenţei şi nici evadarea din spaţiul intim, ieşirea demonstrativă în public, odată cu învinovăţirea majorităţii heterosexuale cum c-ar fi, vezi Doamne, troglodită, parohială, fundamentalistă, talibanică etc. În fine, cu atât mai puţin au dreptul manifestanţii pro-homosexualism să condamne contramanifestaţiile organizate sub (sau fără) egida Bisericii. Vorba ceea: *abysus abysum invocat.*

Bun. Acum pot să mă dedau cu încântare exerciţiului fantasmatic propus. Valijoara pentru paradis. E prea ofertantă întrebarea ca s-o las într-un picior. Aşa că s-o luăm în scara măgarului: gentuţă, geamantan, cufăr.

Dacă nu aş avea dreptul decât la o borsetă, aş lua cu mine *dincolo* imaginea aceea a Taniei, despre care am mai vorbit aici, însărcinată în şapte luni, din primăvara lui 1977. Cu ea sub pleoape şi ascultându-l pe Joe Cocker cântând *You are so beautiful* aş putea pleca liniştit spre lumea cealaltă.

Sperând că, totuşi, aş avea dreptul la geamantan, aş adăuga tălpiţele Anei din primii ani de viaţă, gânguritul ei matinal, zulufii şi cefuşoara divin asudată. Apoi ultimele cuvinte ale maică-mii, rostite la telefon cu puţin înainte să moară („vii azi pe-aici?“). Şi ochii, mai precis privirea eviscerant de umană a căţeluşei Tosca din copilăria mea. Plus tandreţea cu care ni se livra total motanul Mowgli, atunci când, fireşte, binevoia s-o facă Regalitatea Sa. Şi câteva fotografii, dacă mi se îngăduie cu tot cu dumnezeieştile miresme aferente: bujorii pe care i i-am pus pe pernă Taniei în dimineaţa de 10 mai 1976; tufele de gelsomina de la San Miniato, Florenţa; trandafirii de la Vatoped şi chiparosul de aproape o mie de ani, plantat de Sf. Athanasie la Marea Lavră din Muntele Athos; chipul extatic al lui Ioan Alexandru, când ne vorbea de Pindar şi Eminescu; imaginea mestecenilor de pe dealul din Stroieşti, laolaltă cu cântările cucilor, mierloilor şi rânduneilor din preajmă; viziunea paradiziacă, dantescă la modul copleşitor, de la Sf. Gheorghe-Deltă, când, într-o superbă dimineaţă însorită, conduşi fiind pe canale cu o barcă de la „Anonimul“, la un moment dat cerul s-a întunecat înfricoşător: ei bine, nu era îngerul din vadul de la Peniel, aşa cum am crezut o secundă, holbându-ne cu răsuflările tăiate, ci decolarea unei păduri de aripi – pelicani, cormorani, lişiţe, lebede, gâşte, raţe şi nu mai ştiu ce alte fâlfâiri – princiar deranjate de intruziunea noastră.

Iar dacă într-adevăr s-ar mai putea îndesa ceva, atunci v-aş ruga de niscai arome: de mămăligă cu brânză şi pastramă, de fum ieşind pe horn, rumeguş cald, iarbă proaspăt cosită, busuioc, cimbru, mentă, mărar, scorţişoară, vanilie şi

regina-nopţii.

În sfârşit, dacă ajungem la cufăr sau, şi mai mult: dacă mi s-ar da posibilitatea de-a strânge într-un portofel ditamai plaja din *Pantera Roz*, atunci celor înşirate până aici le-aş adăuga: maidanul „de la butoaie“, cu miuţele furibunde de la 14 ani; trei montări marca Liviu Ciulei (*Furtuna*, *O scrisoare pierdută*, *Azilul de noapte*), *Richard al III-lea* al lui Măniuţiu şi râsul Oliviei Hassey din *Romeo şi Julieta* lui Zefirelli; wc-ul turcesc de pe Şoseaua Viilor nr. 43, unde am început să fumez „Amiral“ în clasa a V-a (pachetul cu 12 ţigări la 3,60 lei); două borcane cu şerbet de la madam Rădulescu de pe strada Ostrovului, unul de cacao, celălalt de nuci verzi; blocul de lângă parcul IOR în care locuia marea mea iubire din liceu, unde am plâns în hohote ascultând *Nights in white satin*; exemplarul *Demonilor* dostoievskieni, dăruit de fata cu pricina când am împlinit 18 ani, dimpreună cu *Ziua bradului nins*, halucinantul single al lui Dorin Liviu Zaharia; ediţia de *Teatru* Shakespeare, ELU, 1964, dăruită de maică-mea cu dedicaţia pe care am citat-o mai demult în discuţia noastră; floreta forjată special de bunică-meu ca să mă duelez cu Dan a' lu' tanti Lia, Dan a' lu' Baba, Dan a' lu' tanti Leanţa, Titel şi Tinel, în anii când ne prăpădeam după filmele gen *Cartouche*, *Cavalerul Pardaillan*, „Scaramouche“ (*y compris Angelica, marchiza îngerilor*) şi când ne strecuram febrili, serile, ca narcomanii, la Arenele Romane din Parcul Carol; seara în care am dansat cu Tania *Black dog* şi *Since I've been loving you* la Clubul Litere; seara în care, la o tavernă din zona Lipscanilor, mi-am văzut fiica răzând ameţitor la o suită de replici sclipitor schimbate de Marcel Iureş, Alexandru Dabija şi Alexandru Darie (eram invitaţii Corinei Şuteu, după un „atelier Ecumest“, pe la jumătatea anilor '90).

Şi un CD eclectic, unde s-ar tolăni cuminte la un loc Beatles, Bach, Led Zeppelin, Leonard Cohen şi Zavaidoc; Vivaldi, Creedence, Eric Clapton, Maria Tănase şi Ioana Radu; Deep Purple, Ten Years After, Corelli, Fleetwood Mac, Fănică Luca şi Coldplay.

Ştiu că am cerut nepermis de mult, dar nu costă nimic.

Fiţi sănătoşi şi veseli

— Minunată înghesuirea în gentuţa, geamantanul şi cufărul unei existenţe… Veţi mai adăuga, sunt sigur, multe alte lucruri frumoase: dacă nu în borsetă, atunci măcar în cufărul solid, vintage, *în care încap atâtea.*

Prima rundă din aceste Convorbiri *v-am trimis-o pe 20 iulie 2009. Azi suntem în 10 martie 2013. De aproape patru ani, discutăm, polemizăm, ne întoarcem de unde am plecat, vedem cum vine peste noi realitatea exterioară şi cum vin peste dvs. amintiri mai frumoase sau mai puţin frumoase.*

A fost o experienţă fascinantă să vorbesc cu un intelectual atât de viu şi atât de greu de prins cu acul. Vă mulţumesc foarte mult pentru generozitatea cu care aţi

răspuns invitaţiei mele; şi vă cer iertare pentru toate întârzierile, voite şi nevoite, de pe parcurs.

A fost un lucru pe care l-am amânat pentru final, întrucât el mi se impunea, cu tot mai multă limpezime, de la o rundă la alta. Scriitorincul *e, desigur, critic şi istoric literar, cercetător şi eseist, traducător şi publicist. Dar el este, fundamental, un* scriitor, *un autor care nu are nevoie de un obiect „extern“ pentru a se plia pe structura acestuia şi a-şi face demersul analitic. Structura scrisului dvs. e, adesea, mai importantă şi mai preţioasă decât structura cărţilor despre care scrieţi.*

V-aş ruga aşadar, în finalul acestor Convorbiri, *să vorbiţi (să scrieţi) despre prima amintire şi prima secvenţă din „aventura conştiinţei“. Nu cunoaştem capătul; şi capătul, să sperăm, e departe. Dar începutul îl cunoaşteţi – şi acum îl veţi oferi tuturor, cu aceeaşi generozitate şi autenticitate.*

Vă mulţumesc încă o dată, dragă domnule Dan C., *şi în numele cititorilor acestei cărţi.*

— Ai dreptate cu îndesatul în cufăr: deja mi-am reproşat că am uitat să pun la „viaticum“ coliva, adică marea plăcere a copilăriei mele. Ştiu că am mai spus-o în varii contexte, dar musai s-o repet aici: între 6 şi 15 ani, când am locuit la doi paşi de cimitirul Bellu, nu cred că voi fi ratat multe sâmbete ale morţilor, unde eram literalmente asaltat de ofertele doamnelor cu voaletă şi mitene. Eram grăsuţ, îngrijit, curat îmbrăcat şi zulufat, dar mai cu seamă bâlbâit. Or, când mă vedeau roşind şi încercând cu greu să îngaim „bb… bbogg… bogdaproste“, cucernicele doamne se topeau de plăcere, iar eu îmi înfundam faţa în divinitatea aia de nucă şi grâu fiert, învelită-n cacao şi bombonele colorate de parcă intram pe poarta raiului.

Eeeiii, deci ne luăm rămas-bun, dragă Daniel? Taman când mi se aprinseseră toate motoarele confesive? Fireşte că nu tu, ci eu sunt cel care datorează mulţumiri, dar nu am de gând să baletăm în firitiseli reciproce.

Cu întrebarea asta, mă simt de parcă am plonja direct în cala unei corăbii de mult eşuate pe fundul oceanului, printre monştrii marini, vegetaţii ucigătoare, schelării ruginite şi schelete atârnând de timonă. Suntem în chiar centrul misterios – destinat, din păcate, să rămână pe veci ca atare – al celui mai torturant blestem al fiinţei mele: bâlbâiala.

Când îi povesteam amintirea asta (şi, crede-mă, am făcut-o, cu un soi de stupefacţie sadomasochistă, de zeci de ori), maică-mea era terifiată. Nu ştia ce să creadă. Îşi acoperea îngrozită ochii şi repeta în neştire „asta nu se poate, nu se poate“. A recunoscut, într-un final, după ani şi ani, că scena cu pricina s-a petrecut de-a binelea ca în coşmarul meu, însă totuşi refuza să accepte că se poate extrage, la adolescenţă, din pivniţele subconştientului o amintire din primii doi, trei ani de viaţă.

Până acum ţi-am povestit doar coşmarul numărul doi al copilăriei mele: că mă uit pe gaura cheii şi cineva de dincolo îmi înfige, cu dementială lentoare, o croşetă în ochi, care-mi traversează în linişte craniul. Coşmarul numărul unu e(ra) că dorm în leagăn şi sunt trezit brusc de horcăitul unui cap de lup, aplecat

(deopotrivă şăgalnic şi ameninţător) deasupra pătuţului, după care mâinile mamei mă smulg, mă trag salvator la piept, urmând o fugă isterică pe-o scară spiralată. Ei bine, *asta* o înnebunea pe maică-mea: de unde ştiam eu de scara melcată din casa generalului Bădănoiu, pe strada Viitorului, nu departe de Spitalul Gemeni (în care m-am născut) şi unde am locuit în primii trei ani de viaţă? Ba chiar şi de lunga ei cămaşă de noapte, care fâlfâia pe trepte ca-n filmele rocamboleşti ori în romanele gotice cu vârcolaci, fecioare şi vampiri.

Fă-ţi idee: să ai parte de părinţi divorţaţi şi să vrei să depistezi cauza handicapului care te-a chinuit o viaţă. Vezi bine că mama susţine că scena cu lupul e (nu contează că-n chip magic) adevărată („a venit, nenorocitul, băut de la un bal mascat şi s-a găsit să se joace cu tine la miezul nopţii“), în vreme ce tatăl, cu egoista-i inconştienţă structurală, dă vina pe ea: „te-a înşfăcat, nebuna, şi-a luat-o cu tine-n braţe pe scări în jos, până ce te-a scăpat, tu te-ai lovit la cap şi ai rămas cu bâlbâiala!“

Între astea două versiuni am pendulat exasperat până dincolo de a doua tinereţe. Degeaba am încercat să arbitrez, imposibil să optez pentru una dintre explicaţii şi inutil a mai glosa fie şi-o vocală. Fapt e că asta-i cea mai veche amintire a mea, că ea mă bântuie şi mă hărţuieşte uneori şi astăzi. Pe cât am fost de curios, atâta amar de vreme, să aflu cauza reală a bâlbâielii, pe atât de indiferent îi sunt astăzi, când ştiu bine că mare parte din ceea ce însemn în peisajul mediatic tocmai ei i se datorează.

Un elogiu adus deficienţelor noastre, golului ca premoniţie a umplerii, suferinţei ca presimţire a bucuriei: uite o încheiere cumsecade, zic eu, pentru turnirul nostru dialogal.

Cum altfel să închei, de nu caragialeşte: „Fiţi sănătoşi şi veseli!“

Postfaţă
Abia la postfaţă m-a cuprins nesaţiul evocativ

Greu de întâlnit carte mai bezmetic începută, mai belaliu continuată şi mai indecis, ezitant încheiată.

Oricât mi-aş frământa mintea, nu-i pot identifica şi pace originea, cu toate că nu au trecut nici patru ani de atunci. Totul, de la vârstă, temperament, formare intelectual-afectivă, până la opţiunile curente de politică literară, mă despărţea de Daniel Cristea-Enache: faptul că scria la *Cultura*, revistă unde eram mursecat ritmic, şi că-l ştiam de „caietist“ al lui Eugen Simion; faptul că-l ştiam om de stânga, în vreme ce credinţa şi convingerile mele se îndreaptă invariabil către dreapta; vinovăţia mea, veche dar persistentă, că, deşi am preţuit întotdeauna seriozitatea, sagacitatea şi hărnicia eseistică a lui Valeriu Cristea, atunci când i-am recenzat în *Transilvania* volumul de evocări am fost întru câtva (şi fără rost) persiflant; faptul că DCE părăsise cu foc *România literară* tocmai când DCM acceptase rubrica oferită de Nicolae Manolescu, după care a părăsit-o DCM ca s-o regăsească DCE… Şi încă altele.

Dar mai presus de toate, nu trecuserăm niciodată prin ceea ce, pentru mine cel puţin, constituie proba de foc a unei relaţii într-adevăr de prietenie bărbătească: un chef în doi. Ne-am întâlnit de zeci de ori la diverse sindrofii cu prieteni comuni ori la diverse şedinţe de jurizare, invariabil pe teren neutru. Niciodată ca invitaţi exclusivi în familie şi, repet, niciodată la o tacla între patru ochi, una prelungită în neştire, în sfânta sfidare a limitelor de timp şi îngurgitare, dar mai ales de reciprocă împărtăşire a celor mai crude (şi nude) adevăruri.

O să întrebaţi ce legătură au prietenia şi colaţiunea cu mecanica sistemului bielă-manivelă, adică întrebare-răspuns? Pentru mine, are. Ba chiar cu asupră de măsură. Cum să-mi deschid sufletul în faţa cuiva pe care-l ştiu asociat inamicilor mei? Cum să cred în empatia şi buna lui credinţă, de vreme ce-l văd mizând adesea pe nume, cărţi, idei, verdicte şi reţele socioliterare în chip flagrant opuse afinităţilor mele? Când mi-a vorbit de proiectul cărţii de faţă, am împietrit. Nu doar că aveam imaginea celor două impunătoare volume de convorbiri realizate de Daniel, cu Octavian Paler şi Ileana Mălăncioiu, şi mă întrebam cu suspicioasă obstinaţie, ştiindu-i legăturile şi simpatiile, de ce eu, şi nu, să zicem, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Eugen Simion, Alex Ştefănescu, Emil Brumaru, Radu Cosaşu, Gabriela Adameşteanu, Eugen Negrici? Dar nu-l ştiam deloc un cititor sau comentator fervent al cărţilor mele, nu defilasem niciodată sub aceleaşi steaguri, nu dăduse nici un semn special de afecţiune, interes, curiozitate în ce mă priveşte. Asta, ca să nu mai spun că nu aveam de partea mea nici o vârstă venerabilă şi nici prestigiul bibliografic apte să justifice o atare iniţiativă binevoitoare.

Nici acum, după doi ani de e-mailuri furibunde, habar n-am de ce m-a ales. Aştept să-i citesc prefaţa, ca să mă lămuresc. (Oricum, între timp, am mai primit doi tovarăşi pe post de redutabile trofee dialogal-„cinegetice“, Paul Cornea şi Livius Ciocârlie, ceea ce mă linişteşte oarecum.)

Dar apropo de cinegetic: ce frumos te întoarce viaţa de la vânător la vânat. Dacă în anii ’80 am fost un stahanovist al corespondenţei, odată cu 1991, mai precis: cu editarea suplimentului *Litere, arte* & *idei* al *Cotidianului*, m-am contaminat (şi eu) de mania interviului. Printre multele libertăţi recucerite, venise şi vremea dialogului, a bunelor hărţuieli interactive, a devoalării eu-rilor şi confesiunilor: justificative, autolămuritoare sau, dimpotrivă, recuperatorii, compensatoare, răzbunătoare. Cum să ai pe mână o gazetă culturală şi să-ţi refuzi plăcerea de a-i hărţui interogativ pe Monica Lovinescu, Eugen Ionescu, Virgil Ierunca, Alexandru Paleologu, Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu, Nicolae Manolescu, Aurel Cioran sau Arşavir Acterian, pe Horia-Roman Patapievici, Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Ion Vartic, Ion Pop, Dan Culcer sau Mircea Iorgulescu, pe Mihai Măniuţiu, Alexandru Dabija, Marcel Iureş, Alexandru Darie sau Angelin Preljocaj, pe Dan Stanca ori Alex. Leo Şerban?

Cu vremea, libidoul interogativ mi s-a redus irepresibil, paralel cu sporul vanităţii monologale. Am început să dau interviuri în transă, am coborât tot mai des, mai egofil, în pivniţele eului, mi-am împânzit recenziile, cronicile şi eseurile cu amintiri, mărturii personale şi notaţii cât mai subiective. Dar două impulsuri serioase de „entretiens“, când m-am imaginat cu savoare în rolul întrebătorului, tot am avut: prin 2000 visam o carte cu Andrei Pleşu, intitulată *Pe ce lume trăim*, iar în vara lui 2012 i-am propus aşa ceva, dar cu titlul *La ce lume visăm*, lui Mircea Cărtărescu.

Cu cel dintâi am tot concoctat afacerea, himerizând ironic-alintat în privinţa spaţiului, adică a unor condiţii cât mai pufos eficient hedoniste: o săptămână la Tescani sau Păltiniş? singuri cu magnetofonul, sau înconjuraţi de martori simpatetici, inter-mediaţi de fidela, tandra noastră gazdă radiofonică Teodora Stanciu? copleşiţi de variate delicii culinare, ori mai degrabă auster, prin e-mail, fiecare singur în faţa tastaturii, pentru a ne cenzura cât mai academic apetitul ludic, asociativita şi impulsurile relativizante?

Iar cel de-al doilea mi-a torpilat elanul cu o tristeţe nemărginit iritată, cauzată de nenorocitele campanii denigratoare cu care piaţa noastră literară îl gratulează direct proporţional cu succesul de librărie, prestigiu public şi carieră internaţională.

În fine, unui alt eşec i-am devenit eu autor, iar „victimă“ Robert Şerban. După două febricitate emisiuni timişorene, la care am participat onorat, m-am trezit acum câţiva ani cu invitaţia de-a face o carte-dialog. Ca şi acum, ideea mi s-a părut cam prezumţioasă: nu mă simţeam nici îndeajuns de important, nici îndeajuns de bătrân pentru ca experienţele bio-bibliografiei mele să intereseze la modul exemplar. Îl rog de iertare pe moderatorul „Piperului pe limbă“, după cum şi Daniel Cristea-Enache are, sper, să mă ierte pentru nu puţinele bruscheţi

înţepătoare cu care i-am verificat aliajul metalic, viziera şi cheotorile armurii.

Tocmai am terminat de recitit, la miez de noapte, cartea. Ei bine, de unde nu o dată m-am declarat nemulţumit pe parcursul redactării, observ acum că – în pofida lipsei unui plan riguros prestabilit şi a exageratei lăţiri în timp – întregul se susţine. Şi poate captiva (incita, intriga, agasa) diverse aşteptări. E de la sine înţeles că unii ar fi dorit mai multă intimitate şi chiar frivolitate, iar alţii, dimpotrivă, un spor de rigoare universitară, de subiecte socio-ideologice sau teme istorico-literare.

În ce mă priveşte, abia acum descopăr cu savoare o suită surprinzător de generoasă de posibile continuări evocative.

Anii puberului care vindea ziare la nea Mitică, pe Şoseaua Giurgiului, în micuţa prăvălie cu ţigări din staţia de tramvai „George Bacovia“. O făceam fără bani, doar din plăcerea mirosului de cerneală tipografică, plus bonusul în reviste gen *Veac nou*, *Cinema* şi nu mai ştiu ce.

Zăpăcitele, fulgerătoarele îndrăgostiri de-o vară din taberele şcolare, de la mereu pusa pe şotii Teddy F. din blocul „Simplon“, la subtil caustica Manuela G. de lângă Monetărie, până la tandru ironica Roxana V., dintr-un neam boieresc bucovinean.

Capitolul Savin Bratu: cum l-am cucerit la examenul de bacalaureat, în 1972, unde era în comisie din partea facultăţii, când a văzut că ştiu ceva despre francmasoneria lui Sadoveanu. Şi cum ne-au devenit naşi, Bianca şi el, în 1976, la scurtă vreme după ce se creştinaseră. Cum l-am cunoscut în casa lor pe ÎPS Antonie Plămădeală şi cum ne-a prezentat părintelui Sofian Boghiu de la Antim. Lunile de vară petrecute în biblioteca lui din blocul „Casata“, fabulos dotată cu toată critica literară europeană a momentului, în special tematismul francez şi psihocritica. Sub paternul pretext că ne roagă să hrănim pisica şi să udăm florile, ne lăsa să cutreierăm liberi prin Bachelard, Poulet, J.P. Richard, Mauron, Durand, Starobinsky, Barthes, I.A. Richards, Wellek ş.cl.

Cum am ajuns personaj în romanele cu liceeni ale lui George Şovu.

Cei trei ani de Mecanoexportimport, cu cei zece „nebuni“ din „Salonul (*i.e.* Serviciul) 25, „import utilaje şi piese de schimb pentru construcţii“, unde am învăţat abc-ul deriziunii, contraselecţiei şi umilirii administrative, cu fenomene aiuritoare (avocaţi bine antrenaţi ca bluesmen şi agenţi 007, killeri deghizaţi şi *defectaţi* gen cazul Haiduc şi alte dispariţii criptate), interogatorii ameţite, geopolitici economice, contacte mafiote italo-nipone şi-o cazuistică pestriţă de tot hazul, de n-ar fi fost lamentabilă. Şi, oricum, total inutilă pentru unul ca mine.

Zeci de istorii haioase, duioase, jegoase, miezoase din redacţiile revistelor *Luceafărul*, *România literară*, *Viaţa Românească* ori ale Editurii Cartea Românească, în anii ’70–’80.

Colocviile revistei *Transilvania*,1980–1989 faţă de „Zilele G. Călinescu“ de la Oneşti din anii 2000.

Experienţa *Litere, arte* & *idei*, de totală libertate, însă musai cuplată la antipodul ei: anii de secretariat de redacţie la *Revista de istorie şi teorie literară*.

După demisia de acolo, morala fabulei avea s-o formuleze perfect doamna Buşulenga, cea care, de altfel, şi stabilise tripleta (Nicolae Mecu, Andrei Nestorescu şi cu mine) supusă regimului Nicolae Florescu: „Aoleu, ce drac m-o fi împins să pun la un loc un Săgetător şi-un Scorpion?!“

Raporturile de forţă şi straturile seismice din Institutul Călinescu, plus năstruşnica „politică de cadre“ a doamnei Buşulenga.

Şedinţele PCR, uneori de-a dreptul carnavaleşti, de la Facultatea de Limba şi Literatura Română, 1973–1976, profesorii şi asistenţii de pomină, „practica pedagogică“ de la Biblioteca „Ienăchiţă Văcărescu“ din Târgovişte ori campania etnologică din zona Şuici-Sălătruc, ambele cu scene memorabile şi fizionomii trăsnitoare, precum Artur Silvestri.

Vizita la Paul Sterian, expert în „arheologie literară“, şi uluitoarea lui teorie a „carcasierilor“: E.A. Poe alias generalul Pomutz, Beethoven alias Eftimie Murgu ş.cl.

Multele întâlniri cu Aurel Cioran, la Sibiu, Răşinari şi Bucureşti, dar şi dimineţile cu Arşavir Acterian, povestind despre Jeni, Haig, Marieta Sadova, Ion Marin Sadoveanu ori fraţii Donescu de la *Vremea*.

Mărturisirile amuţitoare ale Marianei Marin nu cu mult înainte de moarte.

Deceniul de la Biblioteca Academiei: securismele, traficul bibliografic, frigul, Fondul „S“, rivalităţile străvechi ale istoricilor literari, eternul conflict BAR–BCS şi tacticile derutante ale lui Gabriel Ştrempel.

Episodul ASSP-istic al bursei IREX: testele, figura sastisită şi sfaturile lui Ghibernea Jr., ceţoasa tentativă de racolare eşuată pe holurile Editurii Academiei.

Cele două sigle care mi-au tocat nervii până aproape de isterie: *DSR* şi *DGLR*. Zecile, mai degrabă sutele de vizite în case de scriitori, ateliere de pictori, conclavuri, cenaclul *Luceafărul*, secvenţele gogoliano-bulgakoviene de la restaurantul Uniunii Scriitorilor, premiile USR şi casieria Fondului Literar.

Şedinţele de jurizare – adeseori turniruri cu alură de Halima şi qui pro quo-uri de *commedia dell’arte* – la USR, AFCN, UNITER, CNC, Freedom House, Dakino, Anonimul, Ursus, Gala Societăţii Civile ş.a.

Înmormântări cu cântec: groteşti, ca la Paul Georgescu, ori pigmentate cu scene picante, ca la Ulici, Radu Anton Roman ş.a.

Agendele cu gesturi, cancanuri şi replici semnificative ale scriitorilor, adunate din 1970 încoace. Aici e marea dilemă: în ce măsură pot acestea să capete un rost exemplar pentru viaţa literară a epocii? cât e menit să rămână inavuabil şi câte ar reuşi să explice resorturile oculte ale războaielor culturale actuale? Nu cumva devoalările, oricât de pitoreşti ar fi (pe axa Fănuş Neagu–Alex Ştefănescu, inclusiv Mircea Dinescu, Ştefan Agopian, Florin Iaru) riscă să se transforme în simple (dar de fapt urâte) delaţiuni?

Nu insist, prea e discutabil totul. Şi, oricum, cred că am vorbit deja enervant de mult.

În sfârşit, dacă e să rezum în câteva cuvinte tot ceea ce aţi avut bunăvoinţa

de a citi până aici, la cine să apelez, dacă nu tot la bunici? Anume la acea înţelepciune fără de vârstă, care spune că: *tot rău-i spre bine*!

Dan C. Mihăilescu

Addenda

Iniţial, mă alintasem cu gândul de a-mi tipări, ca sexagenar, în decembrie 2013, în câteva zeci de exemplare, cele două „volume“ de versuri scrise la 20–23 de ani. Recitindu-le, mi-am dat iute seama că, fie şi numai câteva mostre, sunt prea de ajuns pentru a le demonstra epigonismul ucigător. O matriţă compusă din ceva Eminescu şi Blaga, masiv, copleşitor Ioan Alexandru, plus câteva fandoseli hölderliniene, tot via *„Imnelor bucuriei“ preluate.*

Dacă poemele au vreo calitate, aceasta rezidă dincolo *de estetic, şi anume în acuitatea şi puritatea senzorială. „Transpare din această carte – scria Ioan Alexandru în pagina ce prefaţa, cu paternă generozitate,* Versuri dintr-un lemn *– suflul puternic al unei chemări lirice profunde şi autentice, care începe să ia totul în serios, de la capăt, aşa cum se cuvine sufletelor dăruite. […] Apoi mai ştie acest poet că poezia este sufletul unei vieţi morale, că a fi poet înseamnă a fi o fiinţă morală înainte de toate, iar omul moral este astăzi, ca întotdeauna, piatra unghiulară pe care se sprijină cerul de pământ.“*

Iar dacă încheierea suna pur şi simplu ameţitor pentru mine atunci: „Drum bun, frate, îţi sărut obrazul şi fruntea şi Duhul adevărului să te povăţuiască spre limanul nemuririi“ – astăzi îi resimt la modul devastator binecuvântarea.

Eram în noiembrie 1976, de ziua Sf. Grigorie Decapolitul, cum e datată prefaţa. Abia acum, aici, cutez a-l numi „frate Ioane“, şoptind una dintre multele-i strofe care, Taniei şi mie, ne-au luminat studenţia: „Din depărtări, ce ţi-aş putea dori? / Să fie numai mult vremuri frumoase. / Şi vom depune, tineri, în amurg, / Un braţ de crini în braţe la mireasă“.

DCM

Ioachim Ştefan

VERSURI DINTR-UN LEMN

În amintirea lui Ioan Alexandru

Icoană de seară cu ape

Prin verde, dedesubt, cristalul
lumină singură ascunde
Precum o pleoapă cade seara
peste vederea ce se-ascunde

Acestui calm amurg de ape
i se închină peştii. Rar
câte o oră îşi înghite
cărarea-n plânsul solitar

Copacii curg încet spre sus
plecaţi orbire din uimire
Şi sunt acum precum ecoul
care se naşte din pieire

Din nemişcarea undei pare
că îmi apar ca altădată:
un trup născut pentru amurguri
care-n oglindă orb se-arată.

Copacul

Cu neputinţă-i pe vecii o înlăuntru-vieţuire.
Nedesfăcută, sinea în sine se revarsă ca
focul viu cernut în mădulare şi nu-i
nădejdea decât o stare-n zori cu braţele
podoabă ridicate peste creştet, când tot
văzduhul e spart
şi în cutremurare peste lumi
stăpânul soare
necontenit îşi sângeră lumina.

Cu neputinţă-i pe vecii
ceva din sine să nu se-adeverească.
Mereu cuvine-se ceva, o formă, o idee,
părere sau dezbin, devălmăşie în uitare,
iubire, neoprită curgere pe dedesubt.
Totul e-n necurmată de sine desfacere
şi dovedire. Toate sunt semne de a fi.

Şi nu-i nevoie decât de-o aşteptare,
de-o veghe şi-ncordat auzul
peste firea celor ce sunt.

Copacul nu-i altfel. Necontenită prin fiinţa lui

trecerea laptelui verde.
Ascunşi sub pământ, pruncii stau rădăcini,
se umflă nebuneşte, în neîntreruptă veghere hrănind
trunchiul părintelui ieşit înzăuat în lumină.
Cerul desface pielea-n rădăcini şi saltă
ploaia de lemn cărnos
în aer ca mireasmă.

Încercănată şira spinării lui de ochii inelari ai vârstei
o singură vedere întrupând.
Şi scoarţa cafenie, cerc petrecut ca şarpe în-de-sine.

Biserică-i pădurea, miri şi mirese-ngemănând.
Sihaştri-nfierbântaţi, unii încovoiaţi, alţii chilugi, bărboşi,
în rase negre văzduhul tămâind, stăpânitori pe dealuri,
bogaţi sau cerşetori, umili, trufaşi, unii cu poamă,
alţii numai umbră, cu frunze mari sau aşchiate,
piperniciţi sau uriaşi, ori ciungi,
înhăimuraţi ori dezgoliţi, buboşi sau luminaţi,
duşmani sau aliaţi,
cruce colinelor şi jertfă gata pentru fulger.

La rădăcină, viermii străvezii, ori şarpele visând la zbor,
apoi viespari în scorburi, cuiburi gureşe, aripi cu gheare şi cioc,
toate prin nemişcarea lui
petrecându-şi fiinţa.

Lăsat este copacul să meargă
Stând în sine. Pruncii sub pământ
Hrănindu-şi părintele coloană înălţată
Mărturisire cerului din pământuri.

Pare că

Pare că soarele s-a stins
departe sângerând pe cerul gurii mele
Pare că am o insulă în loc de ochi
şi mi s-au pus la tălpi potcoave grele

Mă dor luminile din noaptea ta

Mai mult văzduh mă simt decât făptură
De când cu plânsul tău cobori asupra mea
pare că mi-au crescut arìpi în gură

Pare că mi se-ntinde o vale în auz
Şi sângele mi s-a făcut tulpină
Pare că mi se nasc doi miei din subsuori
Şi-n coastă mi se umflă o străveche vină
Gâtul îmi pare c-a devenit catarg
Corabia cuvântului împotmolită-n mine
Prin nări îmi trec odgoane plumburii
Şi sinele mi se revarsă de la sine

Mi s-a căscat o scorbură în piept
În care intră-albine în neştire
Pare că ţin pe umeri o turmă de lumini
Şi universu-ntreg îmi cere ocrotire

Abia acum tresar din somn
Şi simt că nu mai am picioare
Tot trupul meu a devenit un drum
Eu nu mai sunt, am devenit cărare.

Iertare către aer

Iartă-mă că sunt
şi mai ales că *astfel* sunt!

Mirosurile mele, herghelii înfierbântate,
te cotropesc,
Nările mele, fecioare nebune, fugind de la casele lor
îţi fură miresmele, te văduvesc de a fi,
te lipsesc de vedere,
îţi fură putinţa de-a te simţi
legănându-mi corăbiile oaselor
pe apele tale
fără izvoare, fără de insule, fără vărsare.

Eu nu te pot ierta, căci, dacă văd,
văd doar prin carnea ta.

Dacă mă-ndrept, mă-ndrept pe drumul tău.
Dacă aud, aud prin şoaptele tale.
Dacă rostesc, rostesc prin suflările tale.

Dacă sunt,
sunt din pricina ta.
Nu te pot ierta.

xxx

Întotdeauna eşti singur,
tu, aducătorule de lumină.
Lumină ce însingurează, care pe fiecare
îl arată că este
aşa şi nu altfel.
Lumină care întrerupe desvăluind
ceremoniile întunericului,
desfăcând pentru a întrupa
ceea ce este.
Lumină si-la-bi-sind limbajele tainei.

Şi dacă nu te-am înţeles a fost
numai din cauza durerii de-a te fi auzit
întotdeauna numai prin furtună

Alături de lumină am căzut
şi prin genunchii ei am simţit
zvâcnetul pământului sub care umbra ta
zăcea în aşteptarea răcorii,
sub care mâna ta răsfirase
pletele rădăcinilor, sub care pasul tău
întemeia nesfârşita
Călătorie
O, tandreţea nărilor tale
amuşinându-mi obrazul,
furându-mi lacrimile
precum un mânz primele ierburi
şi-ntâia arsură a propriului sânge!

xxx

Printre petale vii, printre şoapte,
Mâna ta umbra de trup îmi desparte
Şuieri printre aripi, prin frunze
şi schimbi
stoluri de corăbii, nori în migrare.

Dacă sunt, sunt numai tremurând
între răspuns şi întrebare

xxx

Eşti greu de purtat. Ca o secetă mută,
Ca o aducere aminte de sine.
Iar dacă te blestem, e numai pentru că
odată cu lumina trupul meu
umbră devine pământului.

Şi dacă nu te vreau, e semn că vreau să pier
încremenind
văzându-ţi făptura

xxx

Eşti palid, ţi-e pasul bolnav
de o secretă absenţă.
Din depărtare clopotele vin
să-ţi implore tăcerea. Clemenţă!
Nu mai ai ce să spui, rana ta
e ca o gură lipită de sânge.
Ochiul tău s-a închis
peste pleoapele mele. Mă strânge.

În clopote, păsări şi-au pus
ouă. Pentru tine, părinte.
Caldul privirilor mele le-a spart.
Binecuvântă-le. Acum sunt cuvinte.
Călător prin miresme

Călător prin miresme, iarăşi desfac

Unul câte unul zăvoarele Porţii
Cum vieţile petale în pământ înfloresc
Unul câte unul oasele morţii

Floarea e ochi dilatat sorbitor
Mireasma-i privire lăsată să suie
Mireasă-i mireasma, feciorie şi scut
Pentru răsăritul ce este şi nu e

Culoare-i mireasma, văzut nevăzut
Simţită fără să fie-n simţire
Cum plânge potirul de vânt hăituit
Un grai fără glas mireasma ridică-n privire

Şi aerul mire o soarbe, mireasma, şi iată
Trupul tăcut coboară-n pământ
Pierdută-n văzduh mireasma petrece
Plânsul celor ce sunt şi nu sunt

Călător prin miresme iarăşi străbat
Ascunsă faţa ta, ieşită-n răsfrângeri
Printre petale, prin veghe, prin somn
Miresmele trec cu chipuri de îngeri.

Hei, îngere (cu gândul la Nichita)

Mi-aduc aminte de mine ca de o pasăre
moartă. Zborul ei – rug mistuind
închipuirea. Să-ţi respir cenuşa
ca pe un aer spălat de ploi, slăbit
de lumini, sleit de întâmplările
norilor

De ce mă doare-ntr-atât
zgomotul paşilor tăi
în auz rostogolindu-mi-se?

Înaripează-mă, lipeşte-mi zborul de oase
cum umbra se lipeşte călcâiului şi

Aruncă-mă în mine, găseşte-mă, îngere.
Arată-mă cu degetul, să spun:
„Da, acesta sunt eu!“
Ceea ce este cu neputinţă

„Colindă-mă“ îţi strig dintr-o ferigă,
ascunde-te în şoaptele mele
ca viermele în fruct!
Fiinţa ta renaşte în mine:
Mută şi oarbă, fără miros, fără mâini,
fără auz şi fără culoare.
Dar nepieritoare,
nepieritoare.

Lasă-mă, îngere, lasă-mă
să nu îmi fiu de ajuns.

Mesteacănul

Născut eşti dintr-un fluture străin
De sine şi zburat în pripă
Într-un pământ de nuntă înverzit
Care de-atâta plâns a devenit arìpă

În straiul tău de nuntă străveziu
Mireasă eşti şi mire laolaltă
În horbotă-argintie picurat
Pădure de lumină ce tresaltă

Un zbor încet din lemnul alb întors
În trupul prinţului de ceară
Lumină singură în tremur petrecând
Adâncurile către-afară

Te prinzi de aer şi-l apleci
Înspre suflarea ta încremenită
Şi aerul îţi limpezeşte respirând
O lacrimă sub pielea-ţi jupuită
Precum o pasăre de ceaţă-mi pari în zori
Un ou fără de coajă, ce pluteşte,

Văzduhul se-nfioară şi, albind,
În trupul tău lumina-ncremeneşte.

Imnul sângelui

Prin tine, sânge, fulgeră teama
De-a nu fi moarte nicicând.
Doamne, doar norul visează
Să fie un sânge plângând

Tu eşti o apă care arde
Un foc hrănind cu jar şi care
Nu ştie de se-opreşte undeva
Eşti o pasăre în eternă migrare

Tu nu poţi şti de unde vii
O rană eşti, sau o nebună
Sete de jar şi, pârjolind,
Te-mbeţi trecând din mână-n mână

Aştept să trec în tine ţintuit
De moarte numai, şi de tine
Să-ţi curg în vine şi să strig:
Sunt sânge-n sângele din mine!

xxx

Roată, vâlvătaie, lacrimă şi dor
pentru o mângâiere niciodată întoarsă
e sângele. Fiară
prea blândă-n rostogol
prin sine laudă aducând
puterilor ascunse în cer şi în pământ

Înfăşurat supt piele, sau copcă spartă în lumină
hrănind o străvezime, clocot şi frică
de-o bucurie neînţeleasă
care-l pătrunde cu nesaţ
când peste lume urmele îşi lasă.

Apă şi foc laolaltă, apă şi foc
pe calea fumului duce,
grele limanuri în el sorbind
Şi cade-n cascade, spumegă-n vârteje şi suie
răstignind
cuvântul pe cerul ars al gurii.

Cum se strămută-n pământ
Sângele curgând din cuvânt în cuvânt

xxx

Te laud, sânge, şi te preamăresc
Şi plâng în tine şi îmi pare
Că ai fugit din mine nicăieri
Că eşti vederea asta orbitoare

Tu mă sleieşti şi mă hrăneşti
Tu mi-eşti în nuntă şi în amăgire
Doar în văzduh nu poţi să odihneşti
Căci eşti văzduhul fără-asemuire

Nu ştiu unde mă porţi şi pentru ce
Ştiu doar că astfel trebuie să fie
Că dacă nu ai fi ar trebui
Luminile din mine sânge să devie.

Iertare către aer (II)

Câtă vină ochilor mei dăruită! Doar
noaptea pleoapa cutează să-şi sfarme
pecetea. Pluteşte pământul în
aerul din oasele păsării
precum pluteşte în iris culoarea

Iartă-mă că nu te văd şi că privirea îmi
trece printre coastele tale
către inima ta, cu pulsul de piatră
lovită de zbor

Pururea tu, aerule, ca o pedeapsă, tu,
Sfântule copilule,
fără-de-chipul trupului tău mântuitor blestem.

Fiecare pas al meu, fiecare suflare,
şi mişcare a mâinii, a pleoapelor, visarea, surâsul,
sângele, mersul, hohotul, văzul şi auzul meu,
Toate înlăuntrul tău sunt îngenunchere.

De pretutindeni mă înlănţui tu,
supremă libertate!

Limpede prin lacrimă

Şi eşti Tu, Doamne

Şi eşti Tu, Doamne, atâta de curat
Şi-atât de multă străvezime
Cât ochiul meu pătrunde doar
Prin Tine numai către mine
Obrazul Tău de aer luminiu
Se-apleacă la urechea mea haină
Şi laolaltă noaptea mea cu-a Ta
Devine îndurată zi senină

Din murmure făcut cuvânt
Şi din cuvânt întors în nerostire
Făptura mea aşteaptă tremurând
Să-ţi crească aripi din privire

Şi eşti şi sunt şi-aş vrea să fiu
Mereu fiinţă din fiinţă
Şi-mi pare că Te-aud spunând:
Rămâi dorinţă din dorinţă.

Popas în lacrimă

Doar în singurătate mi te-arăţi
Şi nu ştiu dacă dorm ori de sunt treaz

Şi îngenunchi şi plâng încet pe când
Tăcerea-ncremeneşte cuvinte pe obraz

De-atâta bucurie încercat, mă simt
Cuprins de o tristeţe ne-nţeleasă
Pare că am plecat din tine undeva
Şi-o amintire despre mine mă apasă

Ce limpede prin lacrimă te văd
Din drum întoarsă umbră către sine
Fără de trup mă-ntuneci şi îmi treci
Ca un sânge de piatră prin vine

Popas în lacrimă. Mă simt
O pleoapă-nchisă ce în somn desface
Văzduhurile apei şi întind
Limpede mâna tremurând a pace

Şi te aştept să poposeşti
Pe-o margine de noapte lângă mine
Şi într-un umed zbor o să simţim
Ca o arìpă somnul în lacrimă cum vine.

Vreme de pândă

Vreme de pândă.
Sperietoarea din lan
a început să cânte.
Tristeţea vântului
cutreieră întinsul.
O limpezime-n
văzduh
încercănând amurgul.

Răcoare-abia simţită. Norii sunt
La căpătâiul deznădejdii.
O târâtoare lipicioasă
Îmi pare înserarea. Dedesubtul tăcerii,
pândind,
cornul răbdării se-ascute.

Nările mele ca o haită de lupi
sfârtecă aerul.

Cărarea nu mai ştie drumul

Cărarea nu mai ştie drumul înapoi.
E dusă fără să mai poată
să-şi vadă începutul. Doar
capătul ajungerii, doar înaintele

Ea vine pe urmele altei cărări
a cărei singură vină este
că s-a ascuns privirii. Dar
nimeni n-o poate pierde de sine

Abia respiră. Trupul ei
încolăcit în jurul luminişului.
Şi doar ochiul păsării
în cutreier
clipeşte către noapte

De dincolo încoace,
ori de aici acolo?
Ocolind fără stare
ca un şarpe
ca un semn de-ntrebare
ca o nesfârşită veghere
ca un semn în care
de îndoială se moare

aşa se îngroapă drumul în cărare

Încet, de mână-am să te duc

Încet, de mână-am să te duc
Să vezi cum fluturi zboară din cuvânt
Şi dintr-un măr prinde să plouă
Cu lacrimi însetate de pământ

Cum în derivă mugurii se trag
Din carnea ramului şi zboară
Precum o pleoapă prin tăceri călcând
Se înfioară aerul în nară

Pe urme calde încă vom păşi
Sub trupul norilor, lovit de înserare.
Ducându-te de mână vom vedea
Izvoarele stingându-se în mare

Privirea noastră, doar, va sprijini
Luminile plăpânde în cădere
Nu trebuie să ne oprim decât atunci
Când cerul nopţii lumină îi va cere.